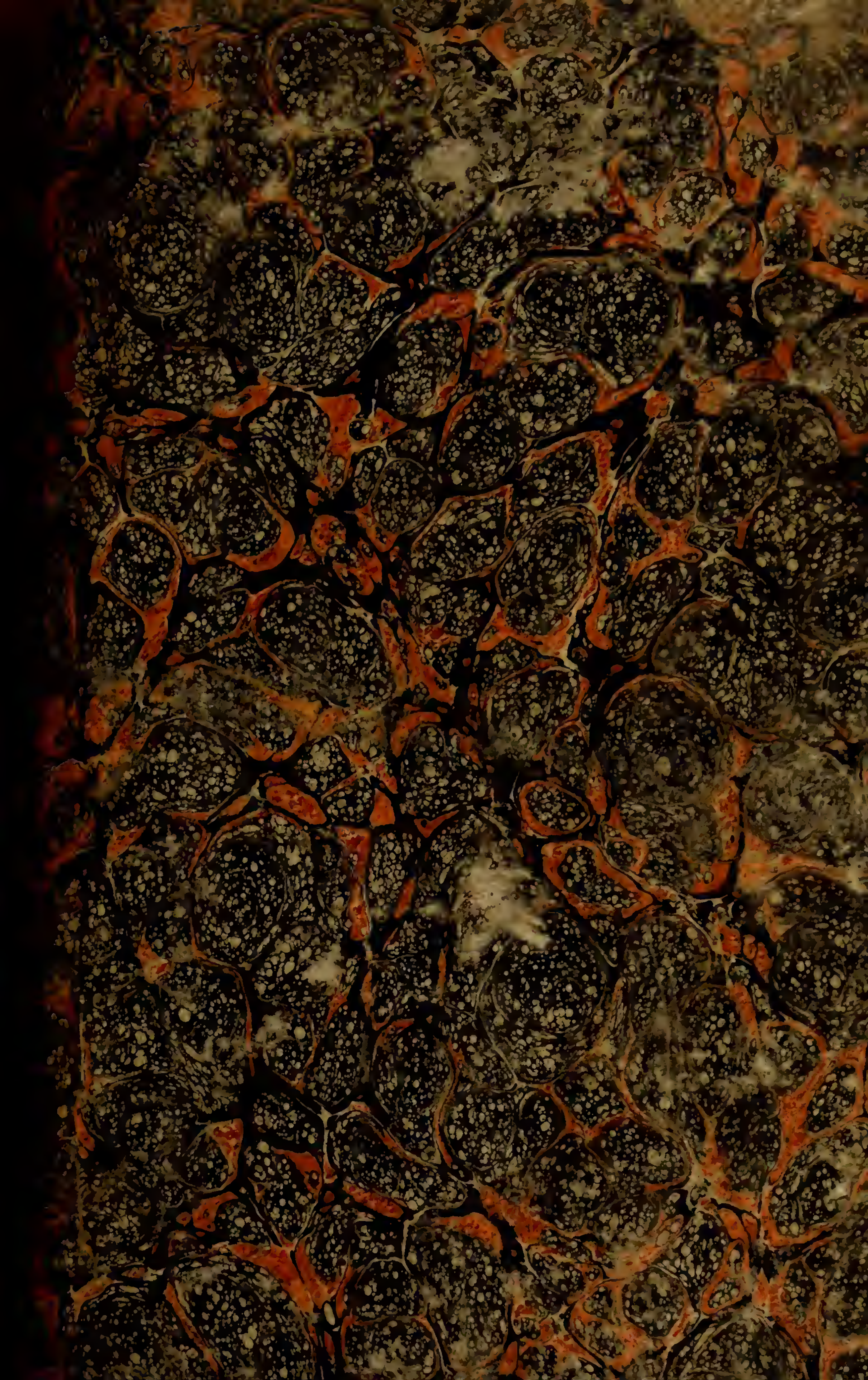

INSTITUTIONUM MEDICINÆ PRACTICÆ

QUAS

AUDITORIBUS SUIS PRÆLEGEBAT

JO: BAPT. BURSERIUS
DE KANILFELD,

Editio Quarta Veneta.

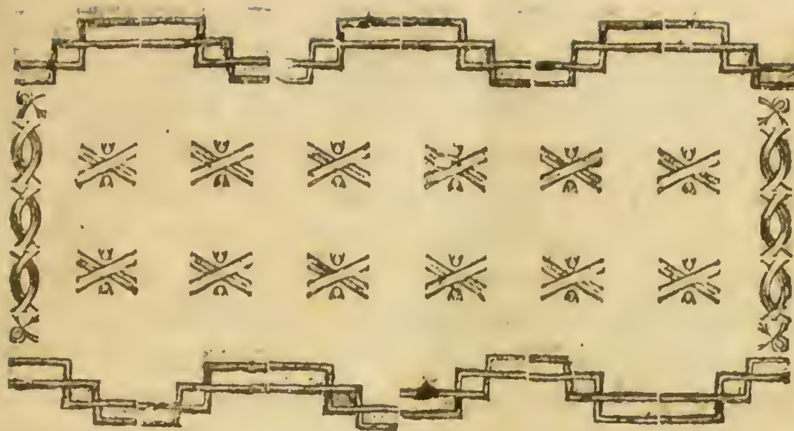
VOLUMEN SECUNDUM.

DE FEBRIBUS.

VENETIIS, 1802.
Apud Josephum Orlandelli.
NOMINE
qm. FRANCISCI EX NICOLAO PEZZANA.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

PARS ALTERA.

DE
FEBRIBUS CONTINUIS CONTINENTIBUS.

§. CXCIV.

CONTINUAS continentes * appellavimus (§. LXI.) eas febres, quæ uno quasi circuitu sua stadia, sive tempora percurrunt, & σύνοχοι a Græcis dicuntur. Hinc *simplices*, sive unius circuitus præ reliquis febrium generibus & videntur esse, & reputantur. Ita tamen earum continuitas accipienda est; ut non quovis tempore, una, eademque febris vis, atque eadem symptomatum intensio urgeat, sed in principio, & remissione morbi omnia mitiora sint; graviora vero in augmento, & statu, quemadmodum in aliis morbis fieri consuevit. Synochi.

* *Scire autem oportet*, MORTONUM *febres, quas alii remittentes, & synecheas vocant*, continentes *nominasse, nova sane, ac insolita vocis usurpatione; quod errore ne, an studio fecerit, non satis liquet.*

§. CXCV.

Quænam in his continuitas?

Non tamen putandum eſt, ut appoſite, recteque monet TORTIUS (*a*), LIEUTAUDIUS (*b*), SAUVAGESIUS (*c*), HÆNIUS (*d*) aliique optimi harum rerum judices, hujuſmodi febres ſine ulla omnino gravioris intenſionis viciſſitudine uſque ad finem procedere. Nam etſi neque, ut *Remittentes*, ſtatis quibuſdam horis manifeſto ingraveſcant & remittant, neque intermiſſionem habeant, ut *Intermittentes*; plerumque tamen matutino tempore non nihil deferveſcunt, ſive paullo lenius affligunt: a paſtu vero, vel poſt meridiem, vel ad ſolis occaſum, vel ex quacunque cauſſa evidenti, uti medela, animi affectibus, ſermone, vigilia paullatim & lente invaleſcunt, vel demum ex ipſa cauſſarum intenſione, aut ſymptomatum, accidentiumque accumulatione ſubinde & ſine ordine exacerbantur. Non ergo tantam in iis, eſſe quiſquam credat continuitatis uniformitatem, ut nulla unquam remiſſio, nullumque incrementum obſervetur: nam uno, vel altero tempore mitius, aut gravius habent ægrotantes; ſed hujuſmodi variationes neque adeo manifeſtæ, neque adeo conſtantes, ordinatæque, ut in vere remittentibus, eſſe ſolent. Quod ſi probe animadvertiſſent illi, qui *continentis* vocabulum ſtrictim, & prout rigor ſignificatus exigit, ſumpſerunt, fortaſſe non dubitaſſent, an unquam (§. LXI.) hujuſmodi febres incidant, aut viſæ a quopiam fuerint, cum licet rariores, non tamen clinicorum effugiant diligentiam (*e*).

(*a*) Therap. special. l. 1. cap. VIII. p. 63.
(*b*) Précis de Med. livr. 1. sect. 1. p. 2.
(*c*) Nosol. method. cl. c. ord. 1. charact. ord. & gen. 1.

(*d*) De

(*d*) De febr. divis. Divis. IV. schol. 1.

(*e*) *Vid.* SELLIUS Rudiment. Pyretolog. Ordin. 1. Gen. 1. p. 94. sub fin. *qui* propria observatione *existere hujusmodi febres cognovit.*

§. CXCVI.

In hisce sanguinem praecipue affici, atque a statu naturali peculiariter desciscere, plerique probabile visum (*a*) est; quod tanta continuitas vix se possit, sustinere, nisi primarius ejus fomes in ipso sanguine insideret; hinc has febres *venosas* nuncupavit BALLONIUS (*b*), ut a *gastricis*, sive fomitem in abdomine, aut intestinis habentibus eas distingueret. Fieri interdum potest, ut in ventre quidem fomitis origo sit, sed tanta jam copia in sanguinem influxerit, quae ad febrilem aestum eodem tenore ad finem usque morbi alendum valeat. Quae primo modo fit febris continens, dicitur *primaria*, sive *essentialis*; quae secundo, *secundaria*. Hinc intelligitur, qua ratione febris *intermittens*, aut *remittens* in *continentem*, quod saepe accidit, transmutari interdum possit.

(*a*) *Vid.* SELL. l. c. ord. 1.

(*b*) Oper. T. 1. L. 2. epid. p. 78. edit. Thevart.

§. CXCVII.

Si quis tamen velit, non semper in his (§. CXCIV.) sanguinem vitiari, aut infici, neque in omnibus febrilem fomitem eidem inesse, sed quandoque aliis in humoribus, & praesertim in lymphatico latice, aliisque in sedibus eum contineri; imo etiam non raro nervos, & cerebrum, & reliquas so-

ſolidas partes potiſſimum laborare, aut affici; non repugnabimus, dummodo tale vitium ponatur, a quo febrilis motus ita ſuſtentetur, ut continenter, & ſine notabilibus remiſſionibus ſuum curriculum abſolvat. Variæ enim ephemerarum, & ſynochorum ſpecies, itemque lentæ nervoſæ, atque hecticæ, quæ ad continentes referri ſolent, uni ſanguini quacumque ratione vitiato non videntur tribui poſſe; quod jam veteribus ipſis fuit optime animadverſum, & proinde varia cauſſarum tum ratio, tum ſedes ſingulis adſignata eſt, ut in ſequentibus perſpectum fiet. Præcipua autem febrium genera, de quibus ſeorſum hic agendum erit, tamquam *continentium* ordine comprehenſis, ſunt *ephemera*, *ſynochus imputris*, *ſynochus putris*, *Continens lenta maligna*, *nervoſa dicta*, atque *hectica*.

EPHEMERA.

§. CXCVIII.

Quid Ephemera?

Ephemera Græcis, *Diaria* noſtris eſt ea febris, quæ unica acceſſione intra diem unum, ſive Nychthemerum, vel paullo amplius ſpatium terminatur. Suum enim curriculum abſolvit, modo ſeptem, modo duodecim, modo decem & octo, aut etiam quatuor & viginti horarum intervallo. Interdum quoque ad horas, quod ſummum eſt, triginta ſex extenditur. Quando intra hoſce terminos concluditur, *ſimplex*, & *legitima* pleriſque nominatur. Ulterius vero producta, ut tertio, aut quarto die tantummodo decedat, nomen *ephemera extenſæ*, ſeu *plurium dierum*, vel etiam *febris* ſimpliciter *continentis* apud quamplurimos obtinuit.

Ephemera ſimplex, ſive legitima.

Extenſa, ſive plurium dierum.

§. CXCIX.

§. CXCIX.

Scire autem oportet, eam, cum diem unum excedit, non ſemper continentis in modum, nec ſemper una dumtaxat acceſſione decurrere, ſed quandoque remittentium more alias, atque alias ſucceſſive minores habere acceſſiones, donec ex toto finiatur; uti pluries a nobis compertum eſt. Sed, quando id evenit, plerumque ephemera *ſymptomatica* eſt, non *primaria*, & tunc potius ad remittentes febres referenda videtur. Si vero *primaria* fuerit, & tamen pluribus, ut dixi, acceſſionibus ad finem perducatur, quod interdum evenire etiam concedimus, tunc ea fortaſſe non inepte *duplicata*, aut *triplicata*, *ephemera* dici poſſet.

Ephemera symptomatica remittens.

Exphemera duplicata, aut triplicata.

§. CC.

Pura, & ſimplex ephemera fere ſemper a cauſſis movetur evidentibus, vigilia, mentis contentione, curis, mœrore, ira, æſtu ſolis, calore balnei, exercitatione, labore, laſſitudine, temulentia, repletione, inedia, nimia evacuatione, ſubito frigore, fumo carbonum, ſimilibuſque. Quod tamen, GALENO (*a*) judice, etſi ab ephemera inſeparabile ſit, aliis quoque febribus, quarum non paucas a cauſſa quadam evidenti ſæpe incipiunt; commune obſervatur. Juvenes, ut plurimum, ſanguineaque temperie præditos, & ceterum ſanos, & bene ante habentes in primis adoriri ſolet. Non eam, inquit LOMMIUS (*b*) *cibi antecedit faſtidium; non ſpontanea corporis laſſitudo, ſed neque gravior ſomnus, multave oſcitatio, neque horror, aut frigus: verum*

Caussa & signa.

repente tota accedit, neque graviore incommodo; ubi jam esse cœpit, molesta est; dolorem intelligo capitis, atque ventriculi, itemque nauseam, æstum, corporis inquietudinem, & hujusmodi. Totum vero corpus suavi calore perfunditur, qualis *in ira percitis, aut vino farctis* percipi solet: suavitas enim caloris perpetuum, & proprium hujusce febris signum (*c*) existit. Cutis mollis, atque humida est. Arteriarum autem motus protinus magnus est, sed modice celer, & frequens, nec vehemens, æqualior tamen, liberior cum mollitudine, & justioris ordinis, quam in prima statim reliquarum febrium accessione esse consuevit.

(*a*) De differ. febr. lib. 1. cap. 7. text. 2.
(*b*) Medicin. observ. l. 1. febr. diaria.
(*c*) GALEN. l. c.

§. CCI.

Signa quædam expenduntur. Celeritas autem pulsus magis in diastole, quam in systole se prodit; quod minus arteriæ vellicantur, ideoque minus celeriter contrahuntur. Parva enim caussa (*a*) est, quæ arteriarum fibras irritat, atque ad contractionem allicit. Urinam nihil, aut parum certe mutari in hac febre ajunt, excepta ea, quæ in ejus fine prodit, quæ aliquanto saturatior, & concocta esse perhibetur. At aliis inseparabile, & proprium videtur primo statim die eam concoqui. Non solvitur profusis sudoribus, ut febres intermittentes, sed sæpe aucta solum insensibili perspiratione; interdum copioso halitu, & humido vapore, aut madore; interdum etiam sudore, sed minime multo. Hoc tamen nequaquam perpetuum est: non raro enim vidi febrim hujusmodi largis sudoribus, hæmorrhagia narium, vo-

mitu,

mitu ; aut alvi fluxu itemque pustulis circa labia enatis solutam.

(a) SCARDON. de cognosc. & curand. morb. lib. 4. cap. 2. p. 65. in comment. (b) GALEN. l. c.

§. CCII.

Neque perpetuum est; eam sine horrore, & frigore repente, inopinatoque invadere: nam compertissimum habeo, non raro ab horrore, aut frigore ipsam exordiri; imo etiam cum dorsi, capitisque dolore, nausea, aut vomitu conjungi, quod præcipue evenit *ephemeræ extensæ*, sive *plurium dierum*, eique potissimum, quæ æstivo tempore, & in quibusdam anni constitutionibus quasi populariter increbrescit. Id etiam constantissimum, & pene solemne est in illa, quæ erysipelas exterius erupturum antecedit, quæque ideo ephemera *erysipelatosa* a quibusdam (a) appellatur. Quamquam, ut libere dicam, febris hæc neque semper ephemeræ modum servat, ideoque inepte a non nullis ad ephemeras (b) refertur, neque ad febres puras, & solitarias spectat, sed potius ad morbos exanthematicos febriles, de quibus singillatim, & seorsum alibi differendum erit. *Quæ rarius contingunt.*

(a) SYDENHAM observat. med. circa morb. acut. histor. & cur. sect. 6. cap. 6. p. 322. edit. Patav. 1700.

(b) VOGEL. Gen. morb. cl. 1. Gen. 68. & de cogn. & cur. præcip. hum. corp. affect. §. XLVII.

§. CCIII.

Quomodo ab intermittentibus et remittentibus distinguntur.

Ceterum ubi sine frigore, aut horrore aggreditur, facile hoc ipso a febribus intermittentibus,

bus, & remittentibus distinguitur; quia hæ fere semper a frigore, aut horrore inchoare solent. Verum si frigus, aut horror ejus initium faciant, tunc sane non ita planum, atque expeditum est, eam ab illis, aut ab aliis *continentibus* certo internoscere. Tunc vero ex ejus progressu dilucidanda res est. Nam si longior accessio fuerit, uti est, quando diem unum excedit, tum intermittentis, aut remittentis accessionem suo circuitu superat, Synochos vero ob brevitatem non adæquat. Verum hæc omnia plurimum variantur. Hinc sæpe accidit, ut non nisi post ejus discessum a reliquis discerni queat. Quare diariam omnem curasse facilius interdum est, quam novisse.

Item a synocho putri.

Prognosis.

§. CCIV.

Hinc fere sequitur, ut hæc ipsa prius nocere possit, quam cognosci. Plerumque tamen, si *pura & benigna* est, periculo vacat; non item *complicata*, & *maligna*, de quibus infra verba fient. Generatim biliosos homines negotiis deditos facilius, & gravius occupat. Quando in *extensæ* modum transcurrit, timor est, ne in synochum imputrem, aut putrem vergat. Primum cognoscitur ex majore æstu, majoreque faciei rubore; alterum vero fieri, docente Avicenna (*a*) significant remissio sine sudore aut madore, aut si cum sudore fiat, sine tamen *apyrexia*, atque *horripilatio*; pulsus inæqualis, celer, parvus, contractus; calor acer, & siccus; dolor capitis, si non defuerit, perseverans; & omnia demum intensiora symptomata; quamquam tunc dubitari licet, ephemerane ab initio fuerit, an ipsa jam synochus putris. Quod

Quando in synochum simplicem aut putrem degenerat; aut in hecticam.

Quod si caussæ vehementius corpus afficiant, atque homo siccissimo habitu sit, diutiusque febris, quam ejus natura ferat, protrahatur, in hecticam permutari eam posse, vetustissima opinio est. Id autem indicari dicunt a calore ad carpum, si manu tangatur, magno, a febri assidua, & continenter æquali, a caloris in omnibus membris post cibum incremento, a pulsu duro, parvo, sed æquali, atque a reliquis deinceps hecticæ indiciis. Verum hinc quoque quæri potest, utrum ephemera tunc transeat in hecticam, an vero ab initio jam hectica fuerit? HIPPOCRATES omnes febres, quæ a bubonibus fiunt, *malas* appellavit, præter *ephemeras*. Raro autem febris a bubonibus ephemeræ instar occurrit. *Suppuratoria* enim esse solet, & per varios circuitus procedit, plus minus gravis, & longa, pro diversa tumoris natura, ex quo oritur. Verum esto ephemera. An quia a bubone, non ideo absolute mala? Bubo malignus & pestilens, si eam excitarit, quid erit ipsa lethalius? Limitanda ergo HIPPOCRATIS sententia videtur.

(*a*) Lib. IX. Fen. I. Tract. I: cap. 8.
(*b*) Aphorism. 55. sect. IV.

§. CCV.

Ephemera pura, & primaria ab una, vel altera caussarum evidentium, quarum frequentissimas supra (§. CC.) jam tetigi, sine ulla majori sanguinis humorum labe præcedente, ut monet LUDWIGIUS (*a*), procreatur. Per eas quippe vel sensibilitas solum, vel irritabilitas ita concitatur, ut febrilis perturbatio non ingens, neque diu permansura consequatur; vel aliquid acre in ipso sanguine evolvitur, vel in eumdem infertur, vel id, *Ætiologia.*

quod

quod excerni debuisset, retinetur in corpore, & tale est; ut alterutram, quam memoravi, vim * afficiat, sed facile, & brevi e corpore emitti possit. Neque ex illis tantummodo caussis eam progigni crediderim; verum etiam ex sanguinis copia, congestione, dolore, vulnere, contusione, fractura, luxatione, partu laborioso, difficultate catameniorum, lacte in mammis congesto, tumoremque dolorificum inferente, catarrho, similibusque aliis; & tum ephemera erit *secundaria*, aut *symptomatica*, a pura illa, & legitima non parum diversa. Non ergo semper ab inquinato sanguine proficiscitur, ut *excrementitia* haberi queat, quemadmodum nimis præpropere QUESNÆO (*b*) visa est. Namque haud illico *excrementitiis* febribus adnumeranda est, quod nulla coctione, ut loquuntur, purulenta egeat, & cito, facileque solvatur; cum id potius caussæ levitatem, & facilem emendationem aut ablationem significat, quam impuram, *excrementitiamque* naturam.

Symptomatica.

(*a*) Instit. Med. Clinic. P. I. cap. I. §. CCXXXIX.

* *Morborum spirituum ephemeram ex præconcepta, opinione crediderunt veteres. Hinc fortasse* CEL. SCARDONA (De cognosc. & curand. morb. lib. IV. cap. 2. p. 58. & seq.) *ad eos accessit, cum scripsit, proximam ejus caussam esse spirituum concitationem. Id autem ostendere putat animi pathemata, fumumque carbonum, aliasque hujusmodi remotas caussas, quibus ipsa excitatur, & nervi in primis affici videntur. Verum non omnes caussæ remotæ in nervos agunt. Non immerito igitur, ut opinamur, positum & constitutum a nobis est;* sensibilitatem, *aut* irritabilitatem, *aut utramque vim in ephemera commoveri, ita tamen, ut inde orta febris non ingens sit, & cito conquiescat.*

(*b*) Des Fievr. contin. T. 2. p. 349.

§. CCVI.

§. CCVI.

Ephemerarum differentiæ non paucæ reperiuntur apud auctores. Usu non carent quædam communes, quibus distinguuntur in *primarias*, *secundarias*, *symptomaticas*, *sporadicas*, *epidemicas*, *benignas*, *puras*, *complicatas*, *malignas*. Nec valde absum, ut etiam in *putridas* distingui possint; nam non video, cur cum sanguinis proclivitate quadam ad putrescendum conjungi quandoque nequeant. Reliquæ a caussis, quæ eas moverint, ductæ facile possunt omitti, cum cuilibet medico eas indaganti in mentem veniat *. Sic pariter illæ quæ a tempore, quo periodice quasi, & de more redire solent, *menstruæ*, *bimestres*, *trimestres*, *annuæ* dicuntur, notissime videntur. Nosologi (*a*) inter ephemeræ species collocant *febrem lacteam puerperarum*; quæ tamen raro ephemera est, &, cum plerumque remittentis typum habeat, alibi a nobis peculiariter describetur.

* *Inter veteres* AVICENNAS, *& inter recentiores* FORESTUS *ephemeras divi serunt in tot species, quot sunt earum caussæ evidentes; ideoque apud eosdem alia est ephemera ex tristitia & mœrore; alia ex spe, & timore; alia ex meditatione, & cogitatione; alia ex ira; ex vigiliis; ex somno, & quiete; ex gaudio; ex metu; ex labore; ex evacuatione; ex dolore; ex syncope; ex fame; ex siti; ex oppilatione; ex satietate nauseativa, & repletione; ex apostemate; ex siccitate, & asperitate; ex calore vel aeris, vel balnei; ex constipatione a frigore: ex vino; ex cibis calidis aliisque similibus caussis. Hunc spectant* ephemeræ symptomaticæ *dolorum, vulnerum, fracturarum, luxationum, contusionum* HOFFMANNI, *menstruæ, sive catameniales* RAMAZZINII, *&* FREINDII, erysipelatosæ SYDENHAMII, *&* SENNERTI, *aliæque apud* SAUVAGESIUM *commemoratæ, quarum cura-*

curatio cum a morbi primarii curatione omnino pendeat; *idcirco satis erat eas indicasse.*

(*a*) Sauvag. l. c.

Curatio.

§. CCVII.

Non negligenda tamen est caussarum evidentium consideratio, quia earum varietati curatio accommodari plane debet. Præcipue vero sedulo quærendum est, an *simplex* ephemera sit, an *extensa*, an *benigna*, an *primaria*, an *secundaria*, aut *symptomatica?* Ubi simplex est, levique ex caussa oritur, curatio fere absolvitur sola abstinentia, aut tenuissimo victu; copioso potu, tepido, temperante, blandissime aperiente, & diapnoico, interdum injecto clysmate, quo alvus eluatur. Potui autem detur vel aqua purissima, vel succo limonum acidulata, vel decoctum hordei, vel foliorum Thee, vel florum sambuci, vel emulsa, ut vocantur, ex seminibus frigidis. Si æger sanguine abundet aut febris ex plethora orta sit; quam tum *plethoricam* nominant nostri (id vero cognoscitur ex lauta victus ratione præcedente, ex liquorum vinosorum largiore usu; vita deside, otio, temperamento sanguineo, habitu corporis pleniore, consuetarum excretionum defectu faciei rubore, venarum plenitudine, calore totius corporis, vividiori arteriarum, temporalium in primis, pulsatione; spirandi aliqua difficultate, membrorum torpore, & gravitate, pulsu magno, & pleno) quam citissime sanguinis copiam minuere oportet venæ sectione, tuncque præsertim, cum doleat caput, aut timeri possit, ne febris ultra producatur; quod maxime usuvenit, quando secunda jam die nullus su-

Quinam potus dandus.

Quando sanguis mitti debeat.

dor

dor prorumpit, nec febris mitescit. Quo in casu etiam iterari sanguinis missio debet. Simili ferme modo curanda quoque est ephemare *extensa*; itemque *symptomatica*, metum inflammationis (§. CCV.) afferens; non omissis in erea, quæ propius ad morbum primarium respiciunt.

§. CCVIII.

Nec prætermitti possunt ea, quæ saburram de ventriculo, aut intestinis excutiunt, si febris a crapula, a vino, a repletione, a fœcibus retentis ortum duxerit, quemadmodum id ex anamnesi, signisque conjunctis facile innotescet. GALENUS (a) eos, qui balneo assueti sunt ubi febris jam desierit, lavandos jubet; nam reliquias morbi, si quæ supersunt, balneum discutit, corpus humectat, & refrigerat. Hodie vero, cum rarior sit balnei usus; quiete, parciori victu, perspirationis cura, & leni primarum viarum expiratione id præstamus. Atque hæc de *ephemera benigna*, & *pura* intelligantur. Complicatæ enim, aut malignæ alia omnino ratio est. Et quidem quod ad complicatam attinet, prout cum ea complicantur alieni affectus, aut plures caussæ eam excitant, varia etiam, atque aliena, insolitaque phænomena exhibet, quæ aliquantulum etiam ipsam curationem, atque exitum variare possunt, quod in symptomaticis ephemeris (§. CCV. n. *) quæ ad complicatam plerumque spectant, potissimum elucet.

Quando purgandum.

Balneum.

(a) De Art. curand. ad Glaucon. l. 1. p. 31. & 39. edit. Junt. in 8. Venet. 1542.

EPHE-

EPHEMERA MALIGNA.

§. CCIX.

Quid ephemera maligna. *Malignam* ephemeram voco eam, quæ brevitate sui cursus, & continuitate continenti ephemeras omnino æquat; periculosis vero symptomatibus longe superat, utpote quæ caussam habet venenatam, animalibus & vitalibus viribus infensiorem, difficillime subigendam, & plerumque lethiferam. *De epidemica.* Prout vero caussa isthæc vel sponte in corpore gignitur, vel a communi aeris infectione dimanat, vel per miasma contagiosum communicatur, sic quoque vel *sporadica* est, vel *epidemica*, vel a *contagio*. Rarissimus quidem morbus est, cujus tamen non desunt funestissima exempla. De *epidemica* igitur primum verba faciam, & præsertim de ea vulgatissima specie, quæ *ephemera sudatoria* a SAUVAGESIO (*a*) nuncupatur.

(*a*) Nosolog. Metod. cl. 2. Gen. 1. spec. 7.

Ephemera sudatoria, epidemica.

§. CCX.

Morbi historia. Morbus ab effusis sudoribus, qui eum comitantur, nomen obtinuit. In Anglia primum observari cœpit, quoad novimus, anno 1483. inter milites HENRICI SEPTIMI apud portum Milfordiensem. Eodem quoque tempore Londini a die vigesima secunda septembris, usque ad octobris finem caput extulit, ut narrat CAJUS ANGLUS. Denique quinquies æstiva semper tempestate Britanniam revisit: primum scilicet anno 1485, sive, ut alii volunt, 1486,

se-

ſecundum anno 1506; tertium anno 1517, & tunc ingenti adeo clade, ut trium fere horarum ſpatio plures optimatum, plurimos plebejorum, imo in quibuſdam oppidis dimidiam incolarum partem deleverit. Quartum rediit anno 1528, tuncque ægri intra ſex horas vita exuebantur, Rege ipſo HENRICO OCTAVO in ſummum diſcrimen adducto, cum plurimi ex aulicis Proceribus interirent. Quintum, poſtquam anno 1529. totum Belgium, totam inferiorem Germaniam, Zelandiam, Brabantiam, Flandriam, Daniam, Norvegiam, Galliamque peragraſſet, iterum in Angliam cum multorum pernicie pedem intulit.

* Synonyma.

Ephemera Britannica SCHENCKII, observat. medic. p. 763. Sudor anglicus WILLISII Pharmacop. rational. Par. 1. sect. V, cap. 3. pag. 473. Febris Anglica RAYMUND. Jo. FORTIS, de Febrib. pag. 333. Febris peſtilentialis contagiosa unius diei CAJI ANGLI de Ephem. Britan. Hydronosus FORESTI, obs. med. L. VI. obs. 8. Hydropyreton, sudor Anglicus, & febris in sudatoria SENNERTI de febrib. l. IV. cap. XV. Ephemera pestilens, & contagiosa FRACASTORII, de Morb. contag. lib. 2. cap. 5. Ephemera pestilentialis quibusdam, & præcipue LIEUTAUDIO, précis de Med. Pratiq. l. 1. p. 41. Sudoriferus morbus BATAVIS. La suette GALLIS.

Diagnoſis.

§. CCXI.

Plerumque epidemice graſſatur ſingulari in aliqua regione poſt humidum, caliginoſumque cœlum, tempore in primis æſtivo, aut autumnali, ſoletque tres, vel quatuor menſes tantummodo perdurare. Incipit morbus a magna virium jactura, ani- *Symptomata.*

animique deliquiis. Interdum tremor ingens, & horror convellens antecedit, inde acer subsequitur cutis mador, qui mox in sudores profusissimos, & continuos convertitur, sæpe non prius desituros, quam vita defecerit; quod ut plurimum intra quatuor & viginti horas contingit. Fere semper insolitus adest interiorum partium æstus, atque ardor, sitis inexplebilis, ingens cum desperatione timor, anxietas summa præcordiorum, ventriculi ægritudo quædam cardialgica, lumborumque dolor. Interdum accedit cephalalgia, cordis palpitatio, quæ etiam morbo depulso, remanere diu solet. Septima ab ingressu morbi hora omnia increscunt. Tunc delirium supervenit, major virium dejectio, imo exsolutio, & profundissimus somnus. Hora decima quinta malum extremos habet labores. Rarissime vomitus insequitur, licet stomachum dolor vexet, quod in tanta ejus anxietate mirum est.

§. CCXII.

Qui pulsus, quæ respiratio. Pulsus jam ab initio celeritate, frequentia, inæqualitate febrem testatur; interdum etiam fit magnus, & vehemens. Respiratio cita est, atque anhelosa. Robustiores malum hoc præcipue adoritur; infantibus, senibus, pauperibusque sæpe parcit; reliquos ferme omnes & corripit, & enecat. *Qui magis obnoxii. Nulli bubones, nulla exanthemata.* Indigenæ, etsi in exteras regiones emigrent, non tamen fuga incolumes servantur: advenæ contra vix unquam media in epidemica hac lue infici visi sunt. Insuper animadvertendum est, raro hæmorrhagias ægrotantibus supervenire, neminemque ex iis, qui hac febre correpti sunt, bubonibus, aut exanthematis obnoxium esse solere, & si quæ in summa cute pustulæ erumpunt, morbillis similes esse, rarissimeque id accidere, iisque dumtaxat,

qui

qui jam e morbo evaserunt. Nam sæpe per plures menses nocturnis diffluunt sudoribus; unde cutis rubore suffunditur. Hinc aliquam similitudinem habere videtur cum *febre miliari sudatoria*; *vulgo la suette miliaire* SAUVAGESII (*a*), quamquam hæc ab *ephemera sudatoria* vere discrepat, quod pustulas miliares citissime, & jam inter initia ad cutim propellit, atque ad septimam, aut decimam quartam diem protrahitur.

(*a*) Nosol. method. cl. III. ord. 1. Gen. V. spec. 3.

Caussa.

§. CCXIII.

Caussa peculiare virus.

Probabile admodum videtur, subtilissimum, & summopere noxium venenum id esse, quod morbum efficit. Fortasse aliquid in ipso aere incognitum; at venenatæ indolis continetur, quomodocunque natum, aut a putridis terræ effluviis suppeditatum. Quod verosimile redditur ab humida, & nebulosa tempestate, quæ morbum præcedere solet, atque a magna vi avium sub arboribus, cum in Anglia lues hæc desæviret, necatarum inventa; quæ sub alis abscessus ciceris magnitudine gerebant. Potest etiam virus istud corporibus, quin aliunde veniat, innasci; nam prægressæ humidæ, & calidæ tempestates; aerisque constitutiones laxando solidas partes, perspirationem cohibendo, humoresque ad putredinem proclives reddendo sic universam œconomiam animalem pervertunt, ut aliquid intus gignatur, quod veneni instar agat, epidemicamque perniciosissimam febrem invehat, non aliter solvendam, quam profuso, & continua-

to sudore qui nimirum illud noxium, & subtilissimum venenum expellat.

Prognosis.

§. CCXIV.

Sævissimum igitur malum est, & celerrime lethiferum, quippe quod, ubi primum in aliquam civitatem impetum facit, singulis diebus pestis instar quingentos, aut sexcentos occupat; & ferme omnes intra quatuor, & viginti horas de medio tollit. Quidam intra sex, vel septem horas intereimuntur, & si qui diem integram superant, eos convalituros esse, plerumque licet sperare. In tuto tamen res esse nequit, nisi elapsis viginti quatuor horis; sed tunc etiam timori adhuc locus superest, ne æger in eumdem morbum relabatur. Qui morbi vim eludunt, effugiuntque, assiduis pene, copiosisque sudoribus servantur: illi contra, quibus sudores non satis diu manant, vel illico pereunt, vel in magnum discrimen adducti febre pessimi moris subsequente periclitantur *. Sed id fortasse evenit iis, qui non *ephemera* hac, sed alia febre mali moris, aliquid epidemicæ constitutionis in se recondente correpti fuerint; quod neque novum, neque difficile omnino putaverim.

* Lieutaudius. (Précis de Med. l. 4. p. 43.) *nescio quo fundamento, scribit, non nullos ad diem quartam, septimamque pervenire feliciter posse. Fatetur tamen ipse, id rarissimum esse. Nobis vero etiam ab* ephemeræ sudatoriæ *natura omnino alienum videtur, cum* unius diei morbus *a* Cajo Anglo *esse dicatur. Puto autem,* Lieutaudium *deceptum fuisse descriptione, quam evulgavit* Boyerus *illius epidemicæ febris, quæ apud* Bellovacos *sæviit anno* 1750. *ante* *alte-*

alteriut; de qua mentionem fecit VANDERMONDIUS *in* Tomo XII. Diarii Medici, *quarum neutra fuit* ephemera sudatoria, *ut mox infra animadvertam, licet pro tali habita fuerit.*

Curatio.

§. CCXV.

Experientia edocemur, non alia quam spontanea cutis excretione malignum virus, unde hujusmodi febris nascitur, melius, certiusque expelli. Sudores enim quocumque modo imminuti, abrupti, aut suppressi mortem certissime afferunt. Quapropter omni cura enitendum est, ut sudor libere prodeat; diuque continuetur. Ægroti diligentissime a frigore arcendi sunt. Si sudores sponte remittant, stragulis impositis, diaphoreticisque medicamentis revocentur. Inter hæc primis illis temporibus; quibus id morbi genus apparuit; celebrabantur hoc nomine Terra sigillata; Bolus armenia; Dictamnus; Carduus Benedictus, Zedoaria, Tormentilla, Nymphæa, Borrago, Aqua acetosæ, & scabiosæ, aliaque hujus census, quæ non modo sudoribus promovendis, sed etiam malignitati perdomandæ accommodata credebantur: quorum tamen non nulla hodie vix, ac ne vix quidem apud nos hujusmodi laudem merentur. Neque sudandi finis fiat, nisi viginti quatuor horis exactis. Tunc primum & stragula minuere, & sudores quam diligentissime abstergere, sine periculo ut plurimum licere, ferunt. Interdum vero, præsertim in robustioribus, sudores iterum, atque iterum ad duodecimam usque vicem ciere oportet; quod tam maxime necessarium ducitur, ubi venenum non satis expulsum videatur; morbusque non ex toto desiisse.

Quomodo sudor promoveri debeat.

Quomodo a sudore cessandum est.

§. CCXVI.

Viribus quomodo consulere oporteat. Sed inter sudandum prudenter viribus prospicere necesse est. Si hæ languere ob sudoris nimiam copiam incipiant, erigendæ, reficiendæque sunt cardiacis, alexipharmacis, atque antisepticis medicamentis, uti vino, succo mali citrei, granatorum, acetosæ, aliisque in peste, malignisque morbis adhiberi solitis; sudorque ita gubernari debet, ne ei æger prorsus succumbat. Observatum enim est, nimio sudores eliciendi studio, dum supra vires stragulis onerabantur ægri, magnam eorum partem suffocatam esse. *Cardialgia quibus sedetur.* Cardialgia quoque non parum negocii hoc in morbo facessit. Huic igitur occurrendum docet SAUVAGESIUS (*a*) aqua florum aurantiorum, cinnamomi, hordeata, mero, confectione hyacinthina, aut Kermesina, Theriaca, a quibus illud etiam boni præstatur, ut vires recreatæ sudori ferendo pares evadant. Acetum quoque, aquæ theriacales, omniaque acescentia videntur hic esse convenientissima. Fortasse non male cessissent camphora, *liquor anodynus mineralis* HOFFMANNI, Moscus, Spiritus MINDERERI, aliaque hac ætate summopere celebrata.

(*a*) L. c. sub fin. capit. de ephemera.

§. CCXVII.

Nocet sanguinis missio. Quod attinet ad sanguinis missionem, noxia nunquam non deprehensa hæc est in hujusmodi lue, nec ullo modo per se opportuna esse posse videtur. Neque audiendus BOYERUS, qui in ea constitutione, quæ non multis ante annis Bellovacos * misere afflixit, venæ sectionem non parum profuisse

* Beauvais.

fuisse narrat; nam idem auctor, re melius perpensa, fateri postea debuit, morbum illum ab *ephemera sudatoria* fuisse valde diversum (*a*). Discrimen enimvero cuique patebit, si descriptio *sudoris Anglici*, sive *ephemeræ sudatoriæ* conferatur cum descriptione morbi Bellovacorum, a MALOVINIO in *Historia morborum epidemicorum* &c. *Parisiis observatorum* (*b*) typis edita. Catharsis quoque nullum locum invenit, nisi interdum in morbi fine, eoque jam superato. Fortasse ingruente morbo non inutile fuisset leniter vomitum ciere. Notum enim est, quantum emetica morbidi fomitis partem ejicere in epidemicis, contagiosisque morbis possint, quantumque sudoribus promovendis faveant. Magni etiam interest, quo regimine diætetico uti expediat. Generatim primis quinque ab ingressu morbi horis omnis potus proscribendus est, post has concedi quidem potest; sed loco alimenti sit. A carnibus omnino ægri abstineant, nec inter sudandum somno, in quem pronissimi sunt, indulgere unquam sinantur, nam nisi omni studio evigilare cogantur, veterno obruti extinguuntur.

Catharsis non convenit. Quid de emesi sentiendum.

(*a*) LIEUTAUD synops. univers. Prax. med. lib. I. sest. I. sudor anglic. p. 31. edit. Patav. 1777. *Febris autem, quam anno* 1750. BOYERUS *in Bellovacis curavit, erat quoddam febris malignæ putridæ genus, cui nomen* miliaris sudatoria *impositum fuit a* SAUVAGESIO (Nosol. method. cl. III. spec. 9.) *A nostra differt quoque ea, quam vidit, descripsitque anno* 1759. VANDERMONDIUS (Journal de Med. T. XII. pag. 354.). *Nam erat & ipsa de genere miliarium, quæ producebatur ad septimam usque diem, perperam vocata la* suette.

(*b*) Hist. Acad. Roy. ann. 1747. p. 563.

§. CCXVIII.

Nolo quidquam hic desiderari eorum; quæ ad regimen hujus acutissimi morbi conferre usus comprobavit. En POLYDORI VIRGILII in hanc rem saluberrima præcepta: *Post ægrotantium*, inquit ipse, *plurima experimenta, & observationes, a juvantibus, & lædentibus factas, ita usuvenit, ut remedium unicuique promptissimum inventum sit, quod hujusmodi est. Si quis interdiu sudore corripiatur, cum vestitu protinus cubatum eat; si nocte & in lecto, tum quiescat, nec se e loco moveat, usque ad viginti quatuor horas exactas; interim ita se stragulis oneret, quo non provocetur sudor, sed sua sponte molliter stillet, cibi nihil capiat, si tamdiu famem tolerare possit, neque plus potionis consuetæ, ac calefactæ hauriat, quam modice satis sit ad sitim extinguendam. Inter hanc curationem imprimis caveat, ne manum quidem, aut pedem suum refrigerandi, recreandique caussa extra stragula proferat, quod facere lethale est* (*a*). Nostrum nequaquam esse arbitror quidquam in hac regiminis ratione carpere, tamquam ad superstitionem usque evecta; nec, quid hodie sudoriferorum vituperatores dicturi sint, sollicite inquirere; cum una omnes reliqui voce affirment, in hac pestilenti ephemera istud fuisse præsentissimum auxilium, quemadmodum in quamplurimis morbis virulentis ab eorum exordio esse consuevit, ut id quod noxium est, atque volatile, citissime evaporetur.

(*a*) WILLISIO *referente* Pharmac. Rational. P. I. sect. V. cap. III. pag. mihi 473. col. *a*

Ephe-

Ephemera sudatoria sporadica.

§. CCXIX.

Rarissime hic morbus (§. CCX.) sporadicus occurrit, vel saltem rarissime, quod sciam apud medicos de eo mentio facta invenitur. Unus LIEUTAUDIUS memoriæ prodidit, se in homine triginta annorum, qui *e levi morbo convalescens* læte Nosocomium *Versaliense* deserere parabat, eumdem semel vidisse. Is enim in hunc *sævissimum sudorem* (hoc est, *ephemeram sudatoriam*) *subito incidit, quo intra quatuordecim horas, variis frustra tentatis, raptus fuit* (*a*). Curatio *sporadicæ* non erit absimilis ab ea, quam supra (§. CCXV. ad CCXVIII.) recensui; donec experientia, & ratio meliorem, efficacioremque detexerit. ***Ephemera sudatoria sporadica.***

(*a*) Synops. cit. l. 1. sect. 1. p. 31.

Ephemera gangrænosa.

§. CCXX.

Ad ephemeram malignam (§. CCIX.) reducenda quoque videtur rara quidem, sed non ita, ut *ephemera sudatoria* (§. CCX. & CCIX.), species illa, quæ ob gangrænam in aliqua exteriori parte citissime subsequentem, & præcipiti fato enecantem, *gangrænosa* dici potest. Hæc *sporadica* esse solet, nunquam, quoad mihi hactenus licuit cognoscere, epidemica. Primus omnium eam descripsit HIPPOCRATES brevi quidem, ut solet, at luculentissima historia (*a*). En ejus ipsissima verba: *Critoni in Thaso pedis dolor incepit fortis a digito ma-* ***Hippocratis descriptio.***

magno erecte ambulanti; decubuit eadem die, horridus, anxiosus, parum subcalefactus; nocte deliravit. Secunda tumor per totum pedem, & circa talum subruber cum contensione: phlyctænæ parvæ, nigræ: febris acuta: furebat: ab alvo autem sincera, biliosa, submulta prodierunt; Obiit secunda die a principio *.

(*a*) I. epid. ægr. IX.
* *Utor versione, qua usus est* Hieron. Mercurialis *in* Prælect. Pisan. in Epid. Hippocratis historia.

§. CCXXI.

Galeni ad hunc locum commentatio. Galenus in commentario, quo hanc Hippocratis historiam (*a*) breviter explicat, malignum, & veneficum aliquid a natura in crus protrusum, unde dolor, tumor, & pustulæ nigræ orirentur, existimat, sed tanta copia, ut ea pars omne vitium recipere nequiverit; ideoque reliquum ad caput delatum desipientiam, & mortem perpetrasse. *Mercurialis opinio.* Non valde a Galeni sententia abest Cl. Mercurialis, qui itidem venenum quoddam in corpore genitum arguit, quod pedem in primis occuparit, gravissimumque dolorem, deinde gangrænosas etiam phlyctænas in eo procreaverit, & demum venenatos, putridosque halitus ad præcordia, & cerebrum transmiserit, atque illa, quæ memoravimus, teterrima, exitiosaque symptomata induxerit. Utcunque res sit, certum, ratumque habendum esse puto, febrem hoc malum *ephemeræ malignæ* in modum comitatam esse; incertum vero, ac dubium, an *primaria*, vel *symptomatica* exstiterit, cum non satis ex historia constet, dolorne, an febris antecesserit, quamquam verosimile sit, eodem tempore, quo pes dolere cœpit, etiam febrem accessisse; nam

nam *decubuit eadem die* Crito & horruit *anxiosus, & parum subcalefactus*. Huc fortasse pertinet historia, quam PETRUS A CASTRO refert (*b*) de muliere quadam febre maligna correpta, quæ *statim secundo die* cœpit *conqueri de acutissimo pollicis dextri pedis dolore, qui intra horas viginti quatuor ægrotantem de medio sustulit*. Nulla quidem ibi mentio facta est de tumore, aut rubore loci affecti, sed probabile videtur ad dolorem gangrænam accessisse, & subitæ mortis caussam fuisse; nisi illud hic accidisse quis velit, quod secundo Epidemiorum, sectione prima narratur de *Temeni nepte*, cui *ex morbo forti ad digitum decubuit, qui cum non sufficeret ad suscipiendum, recurrit, & mortua est*. Sed Hippocraticæ Critonis historiæ multo similior est illa, quam memoriæ prodidit CAROLUS RICHA (*c*) *Jurisconsultum juxta Theatinorum domum, qua ad forum itur olitorium, febris a cœna prehendit; noctem laboriosam transegit. Postridie per totum pedem ad talum usque tumor subruber, ac tensus valde apparuit, cujus in centro atrum quid aderat, ac subnigrum. Insania correptus est. Ex alvo mere biliosa plurima processere. Paullopost convulsionibus a capite subortis celeri fato interiit. Ingenii erat tetrici admodum, atroque vultu, atque hominum consortio omnino alienus, ceu mysanthropos alter*.

(*a*) In prim. Epid. Hippocr, comment. III, N. 26.
(*b*) *De febr. malign. punct. Sect. 3. aph. XLI. p. 61.*
(*c*) *Constit. epid. Taurin. alter. hist. 6. 43.*

§. CCXXII.

§. CCXXII.

Si quis forte HIPPOCRATIS historiam, eique similem CAROLI RICHÆ ad Erysipelatis quoddam genus spectare judicet, contra ac HIPPOCRATI ipsi, GALENO, MERCURIALI, aliisque commentatoribus visum est, omnem, ut spero, de erysipelate suspicionem auferet non absimilis observatio ægrotationis, quæ nobilem quemdam virum immatura, & celerrima morte non pridem interemit. Morbi cum eo, de quo egimus, similitudo, & rara, malignaque ejus natura; paucis cognita; nec a Medicis satis notata postulat, ut aliquanto fusius a nobis exponatur. Is quinquaginta tres annos natus, temperamento sanguineo, & bono corporis habitu præditus; mediocriter carnosus; imaginandi vi, & mentis acie acutissima pollens; jam ab aliquot annis, postquam nimirum frigida, imo gelida, ut Cl. cujusdam Medici auctoritati pareret, sibi caput non semel aspersisset; queri cœpit de quibusdam capitis incommodis, & præsertim de quadam ejus, ut dicebat, inanitate, & confusione; ob quam a lectione, & studiis literarum, quibus assueverat; abstinere cogebatur. Hinc vehementi angebatur metu incidendi aut in amentiam; aut in apoplexiam: Attamen diserte, nitide, & copiose, si quis alius, loquebatur, memoria admirabili valebat, & cum in conviviis, tum in conventibus nobilium hominum, acumine ingenii, idearum perspicuitate, judicii præstantia, atque eloquii facili ubertate omnes in sui admirationem trahebat. Ipse tamen asseverabat, id a se quidem fieri, sed non sine summa animi contentione; atque indicibili totius mentis conatu. Ceterum bene appetebat, comedebat abunde, digerebat perfecte; naturaliter dejiciebat; somne

Alia historia hippocraticæ similis.

Anamnesit.

no tranquillo fruebatur, atque omnes vitæ functiones recte obibat, ſic ut ſaniſſimum eum dixiſſes.

§. CCXXIII.

Interim pulſus ei erant, prout mihi non ſemel viſi ſunt (nam me quoque pluries conſuluit) paullo frequentiores, duriuſculi, atque inæquales, plus minus pro majori, vel minori mentis perturbatione. Timorem vero deſipiendi, aut repente obeundi, quo aſſidue conflictabatur, augebat permoleſtus quidam tenſionis ſenſus, quem circa univerſum caput, intimumque cerebrum continenter percipere ſe dicebat. Quamobrem quotidie ſemel, iterumque, imo crebrius medicum aut ad ſe accerſebat, aut conveniebat ipſemet, ut cum eodem de ſua valetudine ageret; tantoque mortis, aut ſtultitiæ pavore premebatur, ut longius a domo ſua abeſſe non auderet. *Hac* igitur *triſti*, & melancholica affectione occupatus nullo unquam modo induci potuit, ut longius iter in exteras regiones capeſſeret, quemadmodum pluries ei a Medicis, quos conſulebat, propoſitum, inculcatumque fuit; aut cum uxore, quæ ætate, & ſpecie florebat, concumberet, aut paullo remotiora in loca, quam ſolebat, ſe ſe transferri ſineret. *Continuatur anamnesis.*

§. CCXXIV.

§. CCXXIV.

Initium morbi. Tandem mense octobri an. 1779. proxime elapsi, postquam levem dolorem rheumatico similem, qui collum, & scapulas corripuerat, solisque frictionibus cito decesserat, esset conquestus; quadam die cum, nocte tranquillo somno transacta, e lecto consueta hora, nempe decima sexta italica vel paullo serius surgeret, deambulans de uno in aliud cubiculum, repente sensit sibi crus *Dolor in crure.* sinistrum dolore quodam impeditum. Aderat de more Chirurgus; qui illico suram, nam in hac insidere dolorem asserebat, diligenter speculatus est; manibusque etiam contrectavit, ut qua, atque unde doleret, detegeret. At ea & colore, & mollitudine omnino naturalis apparuit; contrectata nec magis ullibi doluit, nec ullam duritiem, ne quidem interiorem, aut altius abditam tangenti exhibuit. Idcirco Chirurgus, ne rem negligere videretur: totum crus manu aqua Reginæ Hungariæ madida perfricuit, eumque utpote valde meticulosum bono esse animo jussit. Dolor autem levis ita fuit, ut impedimento non esset, quo minus pransum, veluti consueverat, apud amicum foras prodiret. Post prandium, in quo non defuit ei appetitus; *Febris.* dolor increvit. Ipse etiam leviter inhorruit, & friguit. Hinc accitus Chirurgus (erat hora circiter vigesima secunda italica) cum pulsum febrilem invenisset, videretque eum vix pedi affecto insistere præ dolore posse, suasor fuit, ut domum se transferendum curaret, ut in lectulo conquiesceret; medicumque, quoniam febricitabat, etiam consuleret. Itaque nocte ingruente domum curru vectus est. Scalas vero nec descendere, nec ascendere potuit.

tuit. Necesse ideo fuit, ut a duobus famulis gestaretur. Hi autem vehementer mirati sunt corporis pondus insolitamque gravitatem. Ægro demum in lectulo reposito, Medicus, & Chirurgus iterum crus inspicere, contrectare, & rimari: sed nihil in eo vitii deprehendunt. Suspicantur idcirco dolorem istiusmodi prodromum esse erysipelatis erupturi. Quia vero dolor acerbior videbatur, cataplasma emolliens, quo leniretur, admovendum interim censent. Hora quarta noctis jusculum tenue sorbillavit cœnæ loco. Deinde doloris tormentum ita auctum est, ut cataplasma, quod moleste, ægreque ferebatur, removendum fuerit. Non tamen, eo detracto, minuebatur. Interea sitis magna accessit. Urinæ rubræ, & quasi sanguineæ prodiere. Nox ferme tota insomnis, ac irrequieta fuit; nam hora tantummodo decima, nempe paullo ante auroram insequentis diei, Nob. vir aliquantulum conquiescere cœpit.

Suspicio de Erysipelate.

Nox irrequieta ob dolorem auctum, & febrem.

§. CCXXV.

Postero mane cum febris nequaquam remitteret; dolor acerbe excruciaret; sura tota tumeret, & prædura esset; expectandum erysipelas non appareret; & pulsus magnus, validus, durusque inveniretur; Medicus injecto prius enemate, quo alvus exoneraretur, mittendum e brachio sanguinem duxit. Detractæ igitur decem unciæ sanguinis, qui non solum firmius concrevit, sed crustam etiam inflammatoriam, sive ut vocant pleuriticam exhibuit, valde crassam, & conspicuam. Circa meridiem accersitur alius Chirurgus, ætate, doctrina, atque usu probatissimus, ut dolens crus intueretur, suumque de morbi genere judicium ferret.

Tumor totius cruris prædurus.

Sanguis missus.

Accitus alius Chirurgus.

Hic

Hic ruborem nullum exteriorem, qualis in erysipelate esse solet, offendit, uti ab eo postea mihi narratum fuit: contra vero invenit pedis articulum, tendinem Achillis, & musculos suræ enormiter tumidos, tensos, duros; quod in erysipelate, morbo scilicet cutis, nequaquam videre est.

Suspicio arthritici morbi. Hinc conjecit, aliud morbi genus illud esse, quam putaretur; & quoniam æger ex patre affectibus podagricis obnoxio natus erat, superioribusque diebus rheumatici cujusdam doloris ad collum, & scapulas indicia non defuerant, aliquid arthritici mali subesse judicavit. Quam ob rem auctor fuit, ut totum crus prædurum decocto emollienti, & discutienti, in quo sapo venetus solutus esset, calide foveretur, uti continuo factum fuit.

§. CCXXVI.

Signa imminentis gangrenæ. Hora vigesima prima ejusdem diei subfriguit toto corpore cum pulsibus depressis, & parvis. Exacerbari tunc febris credita est; verum hora vigesima tertia pulsus in eodem omnino depressionis statu pergebant, nec quidquam se se erexerant; quod sane fatiscentis naturæ potius, quam novæ accessionis effectus videbatur. Dolor cruris aliquantum minutus erat, tensio non nihil mollita; color vero dubius. Erant enim, quibus sublividus appareret, dum aliis, etiam non imperitis, non item. Si qua igitur coloris mutatio contigerat, vix hæc distingui poterat, ambiguaque videbatur. *Delirium.* Hora quarta vespertina incepit desipere, & quodammodo furere; tentabat enim e lecto exilire, anxius, irrequietus, anhelans. Pulsus, qui nunquam inter hæc se se extulerant, parvi, obscuri, inæquales; crebri multo ma-

magis evaſerant. Hora decima verſus novam lucem deteriora omnia cum pulſuum tanta imbecillitate, ut pene deficerent. Tunc color cruris manifeſte lividior; reſpiratio rara, anxia, difficilis; mens perturbata; ſingultus frequens proximum exitium indicabant. Brevi enimvero ſenſuum expers factus, aſphycticus, ſtupidus, ad horam uſque decimam tertiam cum morte colluctatus, tandem obiit; die nimirum ſecunda ad finem properante, ex quo dolor inceperat; horis vero quadraginta circiter ab ingreſſu manifeſtiore febris, atque adaucto cruris dolore. Dum animam agebat, crus totum a pede ad coxendicem uſque, ut a medico peritiſſimo, qui accitus huic tragœdiæ interfuit, accepi, ſtriis ſatis conſpicuis in longum porrectis, nigricantibus, & liveſcentibus notatum apparuit. Cuncta hæc ex fide, & ſermone eorum, qui Nobili viro adſtiterunt, conſcripſi. Non enim potui ego, alibi occupatus, eidem præſto eſſe. *Mors.* *Cruris color nigricans.*

§. CCXXVII.

Præceps adeo, atque inopinata pernicies magnæ cunctis admirationi fuit; medicis vero, & chirurgis, qui in auxilium occurrerant, diſceptandi cauſſam præbuit. Alii enim eryſipelas malignum, quod cito in gangrænam abiiſſet, accuſabant: alii arthriticum humorem acerrimum, & fortaſſe ſua e ſede ad interiora demum converſum. Nec facile decerni poterat, quorum potior eſſet ratio. Nam abfuit cutis rubor roſeus, qui eryſipelatis proprius eſt, & contra non cutis, in qua eryſipelas ſedem habet, ſed interiores, muſculareſque partes doluerant, intumuerantque, & ſi qua gangræna inſequuta eſt, prout nigricans cruris color ultimo viſus indicabat, non ab eryſipelate, cujus nullum, *An Eryſipelas Malignum fuerit.*

aut certe valde anceps indicium extiterat, profecta esse videbatur. Arthritici porro humoris tanta interdum esse potest malignitas, ut plurima, & lethalia mala, imo subitam mortem ab eo illatam sæpius viderint clinici. Neque nobismet ipsis deficiunt exempla gangrænæ, & sphaceli ab ejusmodi caussa progeniti. At nunquam antea arthritide laboraverat, vir illustris, neque articuli solum, sed sura præcipue in eo affecta fuit, neque adeo præceps gangræna arthriticos dolores, quando eos subsequitur, subsequi consuevit, Quid vero de metastasi arthritici humoris sentiendum putem? Detumuit certe non nihil crus affectum, & prædurum; dolorque mitior evasit secunda die ingruente ad vesperam. An metastaseos id signum? Sed commune id quoque gangrænæ nascentis. Si vero cruris tumor, & dolor ex eo remisit, subseditque, quod illinc athriticæ materiæ pars maxima recessit, cur tamen crus nigricavit, cur gangræna fœdatum?

An metastasis arthritici humoris?

§. CCXXVIII.

An ab atra bile malum?

Affectio melancholica, qua jamdiu mœrebat ægrotans, aliquam de atra bile in abdominis visceribus coacervata, & demum repente mota, atque in circuitum acta suspicionem creare posset. Certum, probatumque est, atram-bilem interdum tantam acritatem contrahere, ut veneni erodentis, corrumpentisque naturam adepta pessimas febres, & mortiferas, quocunque feratur, sistaturque, partium siderationes facile inferat. At nulla in nob. viro coloris, aut habitus atrabilaris significatio, nulla viscerum abdominalium labes, nulla hærentis sanguinis in iis indicia, nulli flatus, nulli borborygmi, nulla digestionis, reliquarumque functionum

tium in imo ventre depravatio antecesserant, ut compertissimum mihi est.

§. CCXXIX.

Ergo, sive ab arthritico humore latitante, atque *anomalo*, sive ab *erysipelatode*, sive ab *atrabilari* id mali derivandum quis velit, illud semper cum GALENO, & MERCURIALI verosimillimum credam, humorem venenatæ indolis fuisse, qui in hujusmodi viro paullatim genitus; & repente evolutus tantam perniciem attulerit. Is enim juxta GALENUM erumpens; non modo febrim excitare potuisset, si hæc cum incipiente morbo accesserit, quod tamen in nostro ægro non satis constitit; verum etiam partim a viribus vitæ in crus detrusus dolorem, tumorem, & gangrænam; partim ad cerebrum, pulmones, & præcordia circuitu vitali delatus delirium, anxietates, difficilem respirationem, & vitæ finem præstitit. Quod si in ipso crure malignum humorem & genitum, & evolutum cum MERCURIALI malueris; facile intelligis, dolorem ibi primum, tumoremque cum febre, quemadmodum supra narratum est, oriri debuisse, & demum gangrænam ipsiusmet cruris. Vides etiam, cur absorpto in venas necrotico, putridoque tabo, cordis, pectoris, cerebri, nervorumque functiones labefactatæ, imo cum vita ipsa cito deletæ fuerint. Alterutra explicatione uti poteris, prout febris dolorem antecesserit, aut consequuta sit, sive, quod perinde est, prout primaria, aut secundaria febris isthæc videatur; quamquam interdum ita febris & dolor synchrona esse possunt, ut distinctioni huic nullus sit locus; quo casu ut primariam eam haberi licebit.

Etiologia.

Curatio.

§. CCXXX.

In summo igitur isto vitæ discrimine, atque adeo celerrimo, lethiferoque morbo vix suppetit quod tantæ opponas ruinæ. Infensissimum vitalibus, animalibusque facultatibus venenum, irritabilitatem, sensibilitatemque destructurum, cuncta citissime corrumpens postulare videtur vel sui correctionem, vel evacuationen, & simul mitigationem, symptomatum. Correctio vero vix speranda est, cum neque peculiaris veneni natura nobis nota sit, neque antidotum ullum habeamus, quo illud obtundi, aut immutari queat. Præstabit ergo quanta possumus velocitate ejus evacuationem moliri. GALENUS (*a*), & MERCURIALIS (*b*) in hujusmodi calamitate non dubitant protinus sanguinis missionem proponere. Ea enim tum a dolore, qui inflammationem ciere potest, tum a febris magnitudine videtur exposci. Sed magna tamen opus est prudentia in administrando hoc artis præsidio, ubi venenata, & maligna subest humoris natura, quæ vitæ viribus adversatur, gangrænamque, aut putrefactionem accelerat. Itaque si plethora, si ætas, si corporis habitus, si pulsuum ratio, si vehemens febris, si dolor acutus, & reliqua consentiant, sanguinem utique mitti oportet, sed protinus ab initio, & antequam putris corruptio prævaleat, & manu quidem suspensa, nec liberali. Ubi vero anceps mittendi sanguinis indicatio est, tutior ejus detractio per cucurbitulas reputatur. Deinde leniter, si qua in primis viis saburræ suspicio est, eco-

Indicationes. *Sanguinis missio.* *Cucurbitulæ.* *Hirudines.* *Scarificatio.*

coprotico medicamento, aut clystere satis valido excutiatur. Parti autem, quæ tumet, dolet, & tenditur, multoque magis si caleat, & rubeat, hirudines admoveri possunt, ut quodammodo detumescat. Sin hoc non sufficiat, crebris, altisque incisionibus pertundenda, ut veneno ad exeundum via paretur, atque avertatur gangrænæ metus. Quod si, ut in *Critone*, jam nigræ vesiculæ membrum fœdarint, vitamque in eo emoti doloris, & tumoris imminutio, colorisque mutatio ostenderint; neque scarificationes quidquam profecerint, MERCURIALIS modo memoratus spem omnem in ejus amputatione esse positam arbitratur. Verum, quando hoc crudele auxilii genus vitari non potest, maturandum strenue est; antequam gangrænosus humor totum corpus inficiat; nam eo infecto, supervacaneum, & prorsus inutile illud esset.

Amputatio membri.

§. CCXXXI.

Dum hæc aguntur, curandum diligentissime, & citissime est, ut venenum, quodcunque fuerit, mitigetur, atque e corpore expellatur, ejusque effecta teterrima inhibeantur. Itaque alexipharmacis, antisepticisque efficacissimis, & præcipue iis, quæ sudores provocant, mature uti convenit. In his eminent camphora, radix Serpentariæ Virginianæ, Contrayervæ, Polygalæ. Cortex Peruvianus, *Elixir* Vitrioli, spiritus MINDERERI, varia forma, & satis valida, sed partitis vicibus data. Nec aliena sunt volatilia, ut sal volatile, cornu cervi, viperarum, succini, spiritus salis ammoniaci, & celebris illa compositio, quæ constat ex spiritu salis ammoniaci cum calce parato, & oleo succini intime

Alexipharmaca quænam conveniant?

Volatilia.

me commixtis, quæ a LUCIO nomen habet. Horum actionem, & vim plurimum intereſt copioſo, crebro, temperanti, atque antiphlogiſtico potu, ſubacido nimirum, aperienti, & ni calido, egelido certe adjuvare, & perficere. Opportuniſſimum quoque puto ſtatim ab initio, in primis ſi vires langueant, extrorſum vim morbi cantharidibus brachiis, vel femoribus impoſitis avocare. Loco autem dolenti noxia ſunt, quæ reprimunt, aut diſcutiunt, ob timorem metaſtaſeos. Ab his igitur probe cavere oportet. Sufficiet ergo dolori, tenſioni, & ſpaſmo leniendis aqua tepens cum lacte remixta, ex qua ſpongia, aut lintea expreſſa imponi, & ſubinde renovari poterunt. Plura temporis brevitas, acutiſſimuſque mali curſus ne cogitari quidem permittit, nedum fieri.

Ephemera a contagio, ſive a miaſmate putrido.

§. CCXXXII.

Febris putrida milites epidemice affligens.

Hæc edere paranti opportune mihi redduntur literæ, quas ad me dedit Kalendis Maji hujuſce anni 1780. amiciſſimus, expertiſſimuſque Medicinæ clinicæ Profeſſor publicus, & Noſocomii militaris, quod Vindobonæ eſt, Medicus ordinarius, Cl. JACOBUS REINLEINIUS. In his, poſtquam de febre putridiſſima, quæ in milites atrociter ſæviit, quæque ab eo ipſo evitari non potuit, certiorem me fecit, caſum mecum communicat cujuſdam puellæ, quam *ephemera* maligna ex *peſtifero* propemodum *miaſmate*, ſive ex *contagio* (§. CCIX.) repente orta, & terrificis, inſolitiſque ſymptomatibus

bus stipata e medio sustulit. Exscribam verba ipsa, quibus funestissimam historiam expressit: *Morbus ipse*, inquit, *qui tot militibus adeo infensus fuit tam quoad symptomata, quam quoad curam, idem fuit, quem Authores febrim putridam appellant: dejectus neoconductorum militum animus, nostalgia auxerunt periculum: plurimos rapuerunt recidivæ. De egregia infusi florum Arnicæ virtute antiseptica quotidiana experientia fuit convictus, & forte huic ego quoque vitam debeo, qui nec corticem peruvianum, nec camphoram, nec acida mineralia ferre potui. Formidabilem effectum, quem contagium hoc apud quosdam milites, qui Infirmariorum, ut vocantur, munere fungebantur, præstitit, silentio hic præterire non possum. Homines isti sani, robusti (tot Hercules credidisses) simul & semel collabebantur; facies fuit ex flavo livida; oculi seminortui, excavati; nasus acuminatus, frons, & cutis rigida; extrema superiora, & inferiora in principio pallida, paulopost frigida, successive livida, nigra: pulsus debilissimus: respiratio summe anxia; vomitus continuus materiæ viridis, æruginosæ, fætidæ; lingua humida, tremula, obsessa; sitis pauca; alvus tarda, enematibus sollicitata viridis, cadaver redolens; hypochondria tensa; tristitia summa. Sub finem tertiæ, quartæ, etiam sextæ diei inter anxietates maximas, frequentia animi deliquia, & convulsiones secuta est mors. Puella sedecim annorum, fortis, sana, chirurgi filia, percupida videndi cadavera, sæpe ingrediebatur locum, in quo cadavera ad humationem asservabantur. Hæc die quadam, dum ex eo loco, ubi cadavera erant disposita, egrederetur, illico quasi temulenta facta est, & ad suum cubiculum reversa statim inhorruit primum, deinde incaluit cum pulsu febrili, atque incepit vomere materiam viridem, æruginosam, porraceam, paullo post aphona evasit, & levibus in principio,*

Servi ab ægrotis, sive valetudinarii contagio correpti, quibus symptomatibus afficiebantur.

Historia ephemera a contagio.

tandem enormibus toto corpore convulsionibus correpta fuit. Quidquid ori inditum est, ipsa aut non deglutivit, aut revomuit; enemata ipsa statim dimisit. Sanguis e vana detractus nihil vitii ostendebat, si solito majorem densitatem exceperis. Post viginti quatuor horas vocatus ipsam vidi cadaveris simillimam; pulsus vix erat sensibilis, tetanus maxillam inferiorem tenebat, convulsiones continuae, dejectiones alvinae involuntariae mephitim cadavericam spirantes. Curavi subito applicari hirudines ad arterias temporales, & post aures, quae aliquot uncias sanguinis extraxerunt. Injesta fuere enemata repetita ex chamomilla cum largiori dosi camphorae. Fuerunt etiam applicata ejusmodi fomenta abdomini, nuchae; & extremitatibus inferioribus vesicantia. Ut tetanus maxillae inferioris solveretur, adhibita cataplasmata emollientissima, camphora, & succino permixta, sed omnia incassum. Trigesima sexta ab invasione hora expiravit. *Mors.* *Quomodo contagione infecti curabantur.* *Chirurgorum, & Infirmariorum plurimi, qui, dum insolitam illam debilitatem veneni jam suscepti praenunciam animadverterunt, statim quaesiverunt auxilium. Evacuata per datum emeticum materia viscida, interdum biliosa, & sumpto postmodum per epicrasim spiritu* MINDERERI *cum infusio florum Arnicae, ortoque inde copioso sudore periculum feliciter evaserunt.* Hactenus praeclarissimus REINLEINIUS. Ad hanc ephemeram malignam a contagio, sed pestilenti, & lethifero oriundam referri potest primum pestis genus, quod Massiliae ann. 1720. immanem stragem edidit. Eo correpti inordinate horrebant, cum pulsu parvo, molli, raro, aut frequenti, inaequali, contracto, & depresso. Tanta vero erat capitis gravitas, ut aegre illud attollere possent, stupore, & turbatione affecti, veluti temulenti. Obtutus fixus, & obscurae visus acies terrorem, & desperationem testabantur.

tur. His accedebant vox tarda, ſubinde interciſa; querula; lingua fere ſemper alba, demum ſicca, ſubrubra; facies pallida, plumbea, macilenta, cadaveris ſimilis; lipothymiæ frequentiſſimæ; anxietates ſummæ; vires omnes dejectæ; deliquia, ſopores, nauſeæ, & vomitus. Qui ſic ægrotabant, ſpatio ut plurimum aliquot horarum, uniusve noctis, vel diei, aut ad ſummum bidui, aut tridui deficiebant viribus vitæ omnino deſtituti, vel tremoribus, motibuſque convulſivis ſuffocati; quin extrorſum tumor ullus, aut exanthema ullum erumperet (*a*).

(*a*) Muratori *Relazione della Peſte di Marſiglia* p. 4. Item vid. deſcriptionem, quam dederunt Medici Monſpell. Chicoyneau, Verny, & Soullier.

§. CCXXXIII.

Itaque quotieſcunque putridum contagium, ſive miaſma ſepticum hominem ingreditur, totumque nervorum ſyſtema afficit, quantocius danda opera eſt, ut ſalivalis, gaſtricuſque latex, quem lues infecit, proximiori via expurgetur; & quidquid penitius corpus occupavit, cutis ſpiraculis emandetur; antiſepticiſque medicamentis corrigatur. Quare ea ipſa curatio convenit, quæ venenatis, & contagioſis morbis adhiberi ſolet. Blandis nempe emeticis, poſt ſanguinem detractum in plethora ſumma, præmiſſis, ad ſudorifera, antiſeptica, & leniter ſedantia properandum eſt, qualia, & ſpiritus Mindereri, acetum Bezoarticum, Aqua Theriacalis, Aqua Lucii, Theriaca, Diaſcordium Fracaſtorii, Mithridatium, ſuccus mali medici aqua dilutus, decocta rad. Contrayervæ, Serpentariæ Vir- *Curatio.*

gi-

ginianæ, Arnicæ, florum Tiliæ, Meliſſæ, Sambuci, Camphora, Moſchus, & alia hujus generis pro circumſtantiarum, temperamenti, ætatis, ſexus, anni temporis ratione. Neque aliena ſunt omnia, quæ revellentia dicuntur, uti cantharides, cuti de more, ut veſicam excitent, impoſitæ, cucurbitulæ ſcarificatæ, frictiones, balnea pedum, ipſumque regimen diaphoreticum; quale REINLEINIUS utile (§. CCXXXII.) ad venenatos halitus cito e corpore expellendos in ægrorum curatoribus expertus eſt. In illa Maſſilienſi ephemera peſtilenti (§. CCXXXI.), ut facile ex ejus deſcriptione patet, nullus erat ſanguinis miſſioni locus. Et ſi cuiquam detractus fuit, paullo poſt is moriebatur. Emetica quoque, & cathartica fruſtra tentabantur, quin imo ſæpius exitium accelerabant. Neque cardiaca, & ſudorifera, ad quæ tantummodo confugere ſolebant Medici prudentiores, aliquid boni præſtabant; ni fortaſſe interdum vitam aliquantulum producerent. Indomita adeo erat, invincibiliſque contages.

SYNOCHUS SIMPLEX * SIVE SYNOCHA.

§. CCXXXIV.

Synochus simplex est ephemeræ extensæ valde affinis. *Synochus ſimplex*, ſive *Synocha*, ut ab aliis vocatur, *ephemeræ extenſæ* valde affinis eſt, ſed aliquanto gravior, & longior. Ideo ephemeris a GALENO adnumeratur. Omnium breviſſima quatuor diebus, longiſſima vero ſeptem plerumque finitur. Illam *ſynocham legitimam*, hanc *extenſam*, quemadmodum de ephemera dictum eſt, diſtinctionis cauſſa appellandam cenſent non nulli (*a*). Utraque *ſynochus imputris*, nominatur, ut ab alio febris genere, quæ *ſynochus putris* paſſim dicitur, apte diſtin-

Synocha legitima, & extensa.

ftrícteque sejungeretur (b). Nullum enim humorem in illa putrescere GALENUS, vetereśque qui eum sequuti sunt, putabant. Hinc etiam *Synochus simplex* ab aliis dicta est. Quanquam vero febris hæc continuitatem continentem exhibeat, tres tamen differentiæ pro diversa incedendi ratione a Veteribus ei attribuuntur. Prima est *Homotona*, sive *Acmastica*, quæ nempe a principio ad finem usque eumdem fere gradum servat, altera *Epacmastica*, sive *anabatica*, quæ ab ipso ingressu paullatim increscit, donec remittat, & desinat: tertia denique *Paracmastica*, quæ post primam intensiorem accessionem gradatim, & sensim decrescit usque ad finem. At multis hujusmodi differentiæ videntur imaginationis figmenta. Ego tamen non ausim eas, ut fictitias, omnino rejicere, cum experientia didicerim, magnam esse huic febri procedendi varietatem, nihilque videatur repugnare, quo minus caussa febrim excitans aliquando eodem in gradu persistat, donec subigatur, vel aliquantulum successive evolvatur, motumque febrilem adaugeat, donec minuatur, atque e corpore secedat; vel sensim minuatur, ut demum stato tempore tota evanescat. Sæpe enim post unum, vel alterum diem febris remittit, licet sub vesperam non nihil, ut reliquæ continentes, intendatur, sed in dies levius, donec prorsus cesset. Proprium autem febris hujusce est a caussis manifestis oriri, continentis naturam habere, atque intra septem aut ad summum novem dies desinere.

Cur imputris vocata?

Cur simplex?

Ejus differentiæ tres.

An fictitia hujusmodi differentia?

* Synonyma.

Synochus imputris GALENI, Diff. febr. lib. 2. Synochus simplex RIVERII, Prax. med. lib. XVII. sect. 1. cap. 1. continens non putrida LOMMII, observ. medic. pag. 2. Synocha

nocha simplex JUNCKERI, Tabul. 58. Febris continens, sive Synocha STAHLII Casual. min. cas. 87. Synocha SAUVAGESII, Nosol. Method. clas. 2. gen. 2. Febris Synocha VALCARENGHII, De præcip. Febrib. §. XXIII. Febris acuta simplex STORCKII, Ann. Medic. 2. mens. Julio 1759. Febris continua simplex LIEUTAUDII, synops. lib. 1. sect. 1. Febris continua depuratoria, sive defœcatoria QUESNÆI, Traité de fievr. contin. Tom. 2. p. 354. Continens inflammatoria simplex SELLII, Pyretolog. method. rudiment. p. 103. Ephemera plurium dierum QUORUMDAM. Febris continens, sive homotona, item septimanaria ALIORUM. *Neque hic credas synonymorum finem esse. Tanta enim est hodie nomina pro lubitu innovandi licentia, atque intemperantia, ut, nisi aliquantum coerceatur, eorum numerus excrescere demum debeat in immensum, & plurimum memoriæ & temporis requiratur ad ea sola sine ullo propemodum fructu perdiscenda. Hinc nomina a Veteribus imposita, & per plura jam sæcula a scriptoribus usurpata etsi interdum minus propria, retineo libentius. Nova enim, ut ut plerumque aptiora, sæpe tamen barbariem sapiunt, aut confusionem pariunt, caussamque præbent priscorum libros versantibus, ut non intelligant, quibusnam veterum hæc recentia respondeant, aut morbum pro morbo decepti accipiant.*

(*a*) VALCARENG. l. c.

(*b*) GALEN. l. c. *qui omnes febres* putres *vocavit*, & *esse credidit*, *præter* ephemeras, *in quibus hanc quoque Synochum ponebat*, & *præter hecticas*, *uti supra*, *ubi de divisione febrium agebatur*, *animadversum est*.

Caussæ.

§. CCXXXV.

Caussas easdem habet, quas *Ephemera* (§. CC.), sed validius agentes, aut graviores, incidentesque in-

in corpus non quidem impurum, sed sanguine turgens, aut cholericum, aut ad effervescendum aliunde proclivius. Hinc ejus etiam symptomata fere conveniunt cum iis, quæ in *ephemera* esse solent, hoc solum discrimine, quod *ephemera*, ut paullo ante tradidi, repente corripit, & brevi, si ultra viginti quatuor horas extendatur, mitior evadit, brevique remittit, neque adeo intensum, ut ab initio, calorem comitem habet. Synochus contra lentiori passu, & veluti pedetentim ingreditur, atque in dies invalescit ad quartam usque, si septima die finienda sit, inde paullatim decrescit, & finitur. Raro evenit, ut diu in eodem gradu consistat, donec tamen ex toto decedat. Si vero quarta die solvi debeat, hæc omnia, uti patet, maturius contingunt. Quoniam vero eædem omnino caussæ utrique febri, ephemeræ scilicet, & synocho simplici communes sunt, sed in synocho validius, diutiusque quodammodo agentes; necesse est, ut symptomata eadem quoque in utraque, sed in hac vehementiora consequantur. Hinc factum est, ut a quibusdam tam veterum, quam recentium synochus hæc veluti ephemeræ intensior gradus, sive productio ejus quædam habeatur.

§. CCXXXVI.

Aliæ differentiæ.

Præter illa synochi differentias, quas supra (§. CCXXXIV.) memoravimus, pro caussarum varietate, quæ eam efficiunt, aliæ etiam, atque aliæ distinctiones oriuntur. Quare alia est *sanguinea*, sive *plethorica* *, alia *cholerica*, sive *ardens sine periodo* **, & sic porro, ut de ephemera dictum est; itemque *primaria*, *symptomatica*, *secundaria*, *sporadica*, *epidemica* esse potest, ut reliqui morbi, & ite-

iterum ſubdividi multifariam adhuc pro circumſtantiarum ratione. Ad hoc febris genus transferri ſolet *Synocha putrida* SENNERTI (*a*), quamquam hoc nomine non *Synocham* ſimplicem, ſed *Synochum* vere *putrem*, de qua poſtea dicam, expreſſerit. Non tamen is ego ſum, ut omnem a ſynocha putredinem, aut malignitatem ſemper abeſſe contendam: Quidni etiam putrida, & maligna eſſe poſſit? Rectius quidem prætermitti hic poſſunt quædam aliæ ſpecies, ut *ſcorbutica* LINDENII (*b*), catarrhalis HOFFMANNI, HENISCHII, & RIVERII (*c*) *tragœda* RAMAZZINI (*d*) aliæque a SAUVAGESIO (*e*) commemoratæ, utpote quæ aut ad alios morbos, aut ad febres remittentes, intermittenteſve pertinent; non ad Synochos, ſive continentes.

* Synonyma.

Synocha plethorica; synocha ſeptimo die soluta FRID: HOFFMANNI De febr. sec. 2. cap. 1. & observ. 4. Spec. 1. SAUVAGESII, Nosol. Claſs. 2. Gen. II. Febris sanguinis Avicen. Tom. 2. p. 43. Synocha ſimplex FRID. HOFFMANNI De febrib. p. 110. synocha ſine putredine SENNERTI De febr. lib. 1. c. 6. & l. 2. c. 10. Febris inflativa HEURNII, Sauvag. l. c.

** Synonyma.

Synocha ardens spec. 2. SAUVAGESII. Synocha biliosa SENNERTI De febr. lib. 2. cap. 10. Synocha causodes MANGETI Biblioth. Med. Synochus causonides GILBERT. ANGLI fol. 56. Cholerica febris FRID. HOFFMANII de febrib. sec. 2. c. 2. obs. 5. Synocha biliosa FERNELLI, Sennert. l. 1. c. 6.

(*a*) De febr. l. 2. cap. XI. *Plerumque eam naſci autumat* SENNERTUS *ab impedita tranſpiratione, & ſanguine in ve-*

venis, ut veteres loquuntur, putrescente, sive potius leviter inflammato: Nam sanguis putrescens apud ipsos idem est, ac phlogisticus, ut postea videbimus. Eam vocat ipse putridarum simplicissimam (*non* synocharum, *ut male alii credunt; multa enim putridarum genera, ut alibi* §. LVIII. *monuimus, veteribus erant*) facillimamque curatu. *Duplicem putat esse, aliam* puram *&* legitimam, *aliam* notham, *sive* spuriam. *Illam raro septimam diem excedere, hanc ad decimam quartam etiam extendi, coctionisque signa in ea apparere. Itaque ad* Synochos putres *omnino spectat, vel si ad Synochum simplicem velis, profecto non differret a* synocha sanguinea, *&* plethorica.

(*b*) *Descriptionem* Synochi scorbuticæ, *quam dedit* SAUVAGESIUS, *si consulas, facile intelliges, vel symptomaticam eam fuisse, vel cum scorbuto complicatam, vel ob contagium a parentibus scorbuticis susceptum a Synochi simplicis natura descivisse, lethumque ob veram sanguinis corruptionem die septimo attulisse.*

(*c*) SAUVAGESIUS *unam, eamdemque febrim existimavit* Synocham catarrhalem HOFFMANNI *cum* catarrho epidemico HENISCHII, *&* *cum* febre epidemica ANONYMI apud Riverium inter observat. addit. obs. X. *&* *cum* catarrho RIVERII cent. 1. obs. X. *Sed, si quid judico, non parum hujusmodi morbi differunt inter se, & speciatim a* Synocho simplici *valde distant. Singulorum descriptiones una simul comparentur. Descriptio febris epidemica, quam* FRID. HOFFMANNUS *vocavit* Synocham catarrhalem, *sive* synocham compositam An. 1729. *extat apud eumdem* l. de febrib. sect. 2. cap. 1. obs. V. *Si eam rite perpenderis, deprehendes, catarrhum epidemicum fuisse cum febre plus minus gravi conjunctum, aut si febrem malueris eum appellare, nequaquam, sive durationis tempus, sive typi rationem consideres, febribus* continentibus *accensendam esse. Nam sæpe, quando gravior morbus erat, ad decimam quartam diem protendebatur, quod Synocho simplici minime convenit; & præterea vespertinis horis exacerbabatur, quod* quotidianis continuis remittentibus *proprium est: ut nihil dicam de exanthemate* miliari, *aut* petechiali, *quod in ea erumpebat non raro,*

exi-

exitioque erat. Neque vir alioquin doctissimus ad continentium febrium classem retulit febrem catarrhalem HOFFMANNI, cum de ea sermo incidisset. Sed puto, non eum mentem intendisse ad hæc HOFFMANNI verba: Fluxiones catarrhales *ad vesperam exacerbatæ caloris fecerunt incrementum, noctemque inquietam, donec decimo quarto ut plurimum die discesserunt penitus*. Jure igitur, eo quod febris ista vesperi ingravesceret, noctemque molestiorem faceret, ad remittentes a nobis revocata est. Synochus *vero* epidemica composita cum catarrho A. 1580. G. HENISCHII *describitur in* Commen. in ARETÆUM pag. 315. *Hæc quidem ratione durationis ad Synocham magis accedit*, *nam* quarto ut plurimum die, interdum, sed raro, longius protrahebatur ad septimum, & nonum diem. *Nulla vero ibi mentio fit de continuitate continenti*, *probabileque est*, *cum catarrhalis morbus esset*, *vespere exacerbatum esse*, *& mane remissiones habuisse*. *Quam ob rem*, *si ad febres referendus sit*, *ad remittentes procul dubio spectabit*, *non ad continentes*. *Adde*, HOFFMANNI *descriptionem non parum ab illa* HENISCHII *discrepare: atque adeo unam*, *eamdemque morbi speciem complecti*. *Potius cum* HENISCHII *morbo convenit* febris epidemica A. 1580. *quam* Anonymus *apud* RIVERIUM *describit*; *quamquam hujus descriptio aliquantum ab illa* HENISCHII *deflectat*, *neque ita accurata*, *atque absoluta sit*, *ut de specifica morbi natura aliquid decerni queat*. *Id unum certum*, *manifestumque est*, *utrumque morbum catarrhum epidemicum fuisse plus minus malignum*, *atque exitiosum*. Catarrhus *demum cum aliis symptomatibus a* RIVERIO cent. 3. obs. X. descriptus *nulla febri stipabatur*, *ideoque nequaquam cum superioribus confundi debet*.

(*d*) RAMAZZINIUS (constit. epid. urban. An. 1591.) *febres ab æstivo calore maxime genitas descripsit*. Febres *autem* istæ tertianæ intermittentes erant, ac ut plurimum exquisitæ, & quæ die septima, ac etiam citius, post unam, vel alteram phlebotomiam per sudorem judicabantur (§. XXXIV.). *In sequenti paragrapho febrem* tragœdam *Abderitarum ex* LUCIANO com-

commemorat, non quod ea, quam in illa costitutione Mutinensi observaverat, tragœda esset, sed ut ostenderet, immodicum æstum caussam ejus fuisse, ac proinde esse etiam posse febrium tunc regnantium, adspectu quidem terribilium, nec sine mentis emotione, sed quæ postea die septima, oborto sudore, post celebratam liberali manu phlebotomiam, solverentur. *Febris igitur isthæc* RAMAZINI *erat tertiana intermittens; cum diathesi inflammatoria fortasse complicata, aut cum sanguinis nimia copia, & fervore conjuncta, nequaquam ad Synochos spectans. Jure etiam omitto* Speciem septimam, *nempe* Synocham dolorum, *&* speciem octavam, *sive* Synocham cephalalgicam D. RAZOUX, *quas habet* SAUVAGESIUS; *nam febris, quæ* comitatur dolores, & phlogoses *vulnerum, ambustionum, phlegmonum, bubonum suppurantium, tendinum punctorum, arthritidis, rheumatismi, nephralgiæ, proctalgiæ a mariscis, aliorumque morborum nunquam continens est, sed exacerbans, atque inæqualiter decurrens, interdum etiam intermittens; ideoque male synochis accensetur. Nec quæ atrocem* cephalalgiam *ex vermibus narium cava obsidentibus consequebatur, a D.* RAZOUX *ita describitur, ut Synocha fuisse dici possit. In ejus enim historia* (Journal de Medec. T. IX. p. 415.) *nec de typo febris, nec de tempore, quo desiit, quidquam prolatum est. Cur igitur* Synocha *symptomatica dicatur, cum ipsemet* RAZOUX, *eam nomine non donaverit?*

(*e*) Nosol. method. l. c.

§. CCXXVII.

Magni autem refert, utrum synochus hæc (§. CCXXXIV.) sit *simplex, pura, & vera*, an *impura, anomala*, aut *complicata*. Hinc enim non solum symptomata, & procedendi ratio, verum etiam cura ipsa variantur. Simplex, & pura incipit plerumque sine frigore, & sine horrore. To- *Pura, impura, anomala, & complicata.* *Puræ signa.*

tum corpus ſegneſcit, at quadam veluti laſſitudine fractum, aut contuſum videtur, atque æſtuat. Succedit manifeſtior cutis mador. Caput vel dolet, vel gravius perſentitur. Facies præcipue tumet, rubet intenſius, & calet. Altior occupat ſomnus; multum arteriæ temporum pulſant; reſpiratio magna ſubdifficiliſque eſt; pulſus plenus, vehemens, creber, & velox, at æqualis, molliſque, eo caſu excepto, in quo primæ viæ vitioſis ſuccis ſcateant, aut a vermibus infeſtentur. Tum enim, antequam ejiciantur, ſpaſmos excitant, unde pulſus parvus, duriuſculus, atque inæqualis efficitur. Sed tunc complicatum malum eſt. Urinam a naturali non multum aliena eſſe conſuevit. Initio tamen, ut plurimum aquea, paullatim vero rubicunda, aut alba, craſſa, & turbida ſit, præſertim ubi febris attingit tertiam, aut quartam diem. Mador autem cutis, quem cito apparere diximus, ſenſim augetur adeo, ut remittente jam morbo, aut quavis ejus remiſſione in plenum ſudorem prorumpat. Interdum etiam ſi plethoricus, juveniſque ſit æger, vel quarta, vel ſeptima die ſupervenire viſa eſt narium hæmorrhagia, quæ febri finem imponit. Quandoque ſola etiam inſenſibilis tranſpiratio id præſtat. Nec rarum eſt, alvi fluxu morbum quoque feliciter ſolvi *.

* *Synochus ſimplex, quem anno* 1779. *Julio menſe curavit cl.* STORCKIUS (Ann. Med. secund.) *ſic sub* febris acutæ ſimplicis *titulo ab eo deſcribitur:* Symptomata *ejus* erant levia: exiguus solummodo capitis dolor, ſitis mediocris, ſicca tuſſicula, & febris admodum mitis observabantur. Lingua fuit plerumque alba, oculi vivaces, raro turbidi, respiratio naturali fere æqualis, cutis mollis. Alvus bonæ conſiſtentiæ, & coloris, fere quotidie sponte prodiit. Urinæ sub initium fuerunt ruffæ, finiente tertio morbi die

tur-

turbidæ, & quarto die posuerunt sedimentum copiosum; album, glutinosum (quale calculo laborantibus commune est): Sæpissime quarto die ortus est copiosus sudor per universum corpus; & desiit tunc febris, & urinæ sensim naturales factæ sunt: Si vero quarto die sudor nullus observatus fuit; tunc urinæ continuarunt crassum ponere sedimentum, & septimo die citra omnem sensibilem evacuationem ægri a febre liberati sunt; & vires suas brevi recuperarunt: Ultra septimum diem febris acuta simplex (*sic vocat Synocham*) nunquam duravit: Tres tantum hoc mense ægri fuerunt, quibus septimo die miliaria alba eruperunt. Nihilominus & his eodem die febris cessavit; cæperunt redire vires; viguit appetitus; & omnis actio, & functio; uti iis, in quibus talia non contigerunt &c: *Scire autem licet, præcedente mense Junio fuisse miliaria exanthemata morborum præcipuum; sive* stationarium: *cumque constitutio epidemica semper morbis intercurrentibus aliquid suppeditet suæ indolis; aut faciat, ut succedentes morbi aliquid præcedentium in se retineant, nil mirum; si in hac Synochi specie interdum miliaria eruperint, benigna; & salutaria; quamvis communiter a Synocho abesse soleant:*

§. CCXXXVIII.

Atque hæc quidem Synocho simplici; & puræ communiora. Sunt tamen quædam cuique propria. In *sanguinea*, quæ frequentius juvenes; virosque plethoricos; & sanguineis evacuationibus assuetos, quovis anni tempore; sed præcipue verno; aut æstivo corripit; graviora omnia eveniunt. Sæpe sanguis copiosius in caput; fauces, pectus; aut in abdominis viscera irruens; congestiones quasdam quasi inflammatorias procreant; hinc manifestiora earum partium symptomata se produnt, ut turgidior; rubicundiorque facies; insignior oculorum ru-

bor, & lacrymatio, gravior capitis dolor, temporum pulſatio, vertigo, ſopor, interdumque mentis etiam aberratio, in faucibus deglutiendi aliqua difficultas, in ore ſitis, atque ariditas linguæ. Si pulmones, & præcordia magis afficiantur, mox urgent pectoris anguſtia, difficilior, & crebrior reſpiratio, anxietas, cordis palpitatio, virium, animique dejectio. Quod ſi ventriculi vaſa ſanguis oppleat, nauſea, vomitus, aut vomendi cupiditas, & quandoque ſingultus accedunt. Similis congeſtio ſanguinis in inteſtinorum tunicis moleſtiſſimas inflationes facit, alvum adſtrictam, aut liquidam & fœtidam; in meſentericis arteriis, & venæ portæ ramis dolorem fixum circa primam lumborum vertebram, decubitum inſuetum, jactationem, & ſi ſpinalis medulla petatur, torporem, languorumque artuum aut etiam convulſiones, HOFFMANNO (*a*) referente, qui tamen multa ex præconcepta opinione ſibi confixiſſe videtur. Utcunque res ſit, *ſanguineam* detegunt temperamentum ſanguineum, & plethoræ ſigna.

(*a*) De febr. sect. 2. cap. 1.

§. CCXXXIX.

Cholericæ ſigna. In *Synocha cholerica*, ſive *ardente ſine periodo* (§. CCXXXVI.) quæ accenditur tum, cum cauſſæ (§. CCXXXV.) in bilioſum, ſive calidum & ſiccum corpus, alioquin ſanum inciderint, nullæ quidem putredinis ex veterum mente in pulſu, aut urinis notæ inveniuntur, verum calor acer in cute arida ferit manum tangentis, os amareſcit, appetitus dejicitur, ſitis, vigiliæ, & capitis dolor magis excruciant. HOFFMANNUS his addit anxietates, æſtum internum, crebras dejectiones, viribus

bus

bus infensas, & quasi animi defectionem inferentes *. Sed præcipua, & veluti pathognomonica ejus signa sunt calor ardens, & sitis ingens (*a*). In his enim ardentium omnium febrium natura sita hodie a plerisque reputatur. Distinguitur vero a febre *ardente periodica*, sive *cum periodo*, quæ ad intermittentes, aut remittentes spectat, quod nullas accessiones, & remissiones manifestas, & certas habeat. FERNELLIUS, aliique in *Synocha* hujusmodi bilem præter modum effervescere, febremque movere opinantur. At FERNELII opinionem, si unquam admitti debeat, ita accipiendam rite monet SENNERTUS (*b*), ut non vera bilis hepatica, aut *excrementitia* pro hujusce febris caussa intelligatur, sed tenuior, calidior, atque acrior sanguinis pars, cui bilis etiam nomen veteres indidere; sive, quod eodem recidit, sanguis ipse, qui in cholericis præsertim, tenuior, fervidior, acriorque est, ex caussa evidenti effervescens.

* *Suspicor* HOFFMANNUM *hic falli; nam hæc symptomata tum locum habent, cum a biliosa in primis viis congesta colluvie gignitur. Tunc febris biliosa quidem est, non tamen continens, nec homotona, sed periodice exacerbans, & remittens, sic, ut ad Remittentium classem, ut gastricæ omnes, omnino pertineat. At si unquam in Synocha biliosi humores copia, aut qualitate peccantes primas vias obsideant, hi non ut caussa, sed ut effecta ipsius febris habendi sunt, aut, ut complicatio quædam gastricæ saburræ, cum febre ipsa conjunguntur; sic ut eorum excretione morbus tantummodo minuatur.*

(*a*) Galen. 2. de meth. cap. 1. & 9. cap. 3. & 5. de diff. febr. 2. cap. 2. & de cris. 2. cap. 6. (*b*) l. c.

§. CCXL.

Varietas symptomatum unde?

Universim varietatem aliquam facit aut temperamentum, aut ætas, aut cacochymia, aut aeris constitutio, aut anni tempus, aut plurium caussarum complicatio; quorum si ratio habeatur, symtomatum, atque accidentium novitas, aut diversitas Medicum nequaquam occupabit, neque in errorem adducet. Facile enim ipse perspiciet, quid cuique caussæ, aut complicationi tribui debeat, quid proprium, quid insolitum, quid accessorium morbo sit. Plurimum autem refert nosse, quinam morbi antecesserint, quænam sanguinis diathesis prævaleat, quænam morborum genera potissimum dominentur: nam omnes tum febres sporadicæ, aut intercurrentes, atque adeo ipsa synochus simplex antecedentium, aut concomitantium morborum naturam quodammodo induunt, aut æmulantur; quo fit, ut non parum earum symptomata discrepent, aut præter propria cuique morbo, etiam aliena, atque insolita se adjungant. Quapropter Synochus modo tussim, modo diarrhœnam, modo lateris dolorem, modo peticulas, modo exanthemata miliaria, aut alia hujusmodi secum trahit, ut *catarrhalis*, aut *inflammatoriæ*, aut *gastricæ*, aut *petechialis*, aut *miliaris* speciem mentiatur. Sic, opinor, interpretandi sunt scriptores, quando *Synochas* cum *peticulis* aut *miliariis*, aliisque morbis complicatas referunt. Atque hoc sensu *putrida*, aut *maligna* dici etiam poterit.

§. CCXLI.

Discrimen inter Synochum imputrem, & putrem.

Ceterum Synochus simplex distinguitur a *Synocho*, ut vocant, *putri*, quod posterior hæc diutius tra-

trahatur, ægros gravius symptomatum cumulo afficiat, functionesque omnes evidentius, & pertinacius lædat, & quod vere *inflammatoria* sit. Præterea, ut animadvertit QUESNÆUS (*a*), Synochus putris incipit cum horrore, pulsu statim contracto, profundo, inæquali, calore acri, mordaci, ardente, urinis tenuibus, flammeis, coloratis, interdum aqueis, & pallidis, diuque talibus. Item aliæ febres in ipso initio magnum horrorem, aut longius frigus plerumque excitant, sed simul inter initia mitiores videntur, deinde sensim ingravescunt, donec summum gradum attingant. Contra Synocha imputris nullo, aut certe levissimo horrore aggreditur, & gravibus mox adscitis Symptomatibus se prodit, caloremque generatim non acrem, nisi *cholerica* fuerit, comitem habet, qui calor semper ejusdem tenoris est, & si unquam remittit, brevissimam ejusmodi remissionem esse, ex STAHLIO docet SAUVAGESIUS. Pulsus insuper exhibet plerumque magnos, & plenos, nisi cum cacochylia primarum viarum, ut supra (§. CCXXXVII.) animadversum est, forte complicetur, aut malignitatem recondat; (nam in malignis pulsus parvus, debilis, humilis, atque inæqualis esse consuevit,) & summam virium lassitudinem adjunctam plerumque habet. Malignitatem vero ipsa recondit, vel quod ex venenato principio oriatur, vel ea sit aeris constitutio, quæ malignos morbos gignit, unde eorum particeps & ipsa quodammodo fiat.

Complicata cum malignitate aut cacochylia.

(*a*) Des Fievr. contin. T. 2. p. 294. 295.

Prognosis.

§. CCXLII.

Plerumque periculis expers est.

Inter depurati vas passim ponitur.

Quando periculum portendat.

Synochus simplex plerumque salutaris est, quia Natura a superfluis humoribus, inutilibusque excrementis per sudorem, urinas, vel alias excretiones, interdum etiam per solam auctam perspirationem se se exonerare in ea annititur. Hinc a QUESNÆO (*a*) inter *depuratorias*, sive *defœcatorias* ut ipse vocat, collocatur, hoc est, inter eas febres, quæ, quoniam a caussa facile per corporis emissaria sine coctionis purulentæ subsidio transmittenda profluunt, ideo *acriticæ* ab eodem dicuntur. Si plethora tamen fuerit insignior, aut grave aliquod erratum vel ab ægro, vel a Medico admittatur, multa timeri possunt, quæ nimia vasorum plenitudo, aut vehemens sanguinis motus inferre solent. Speciatim periculi plus habet, quam ephemera, eoque deterior est, quo crassior, densior, aut impurior sanguis plethoram faciat, aut quo manifestior scorbutica labes, aut malignitas, aut alia prava complicatio cum ea copuletur. Neque discrimine prorsus vacat, cum *ardentis* naturam assumit; nam facile tum interiores partes inflammatione, aut gangræna corripi possunt, ni cita & apta medendi ratio succurrat, aut in *hecticam*, ut docet GALENUS (*b*), degenerat. In universum *impura*, & *maligna* ceteris perniciosior est.

(*a*) L. c. Tom. 2. pag. 354.
(*b*) De differ. febr. l. 1. cap. VIII.

Ca-

Curatio.

§. CCXLIII.

Sæpe sola Natura motu febrili se liberat. Cum enim, ut vere, sapienterque scribit SAUVAGESIUS (*a*), hujusce febris *principium, seu occasio* sit *sanguis purus ut plurimum, sed vel copiosus, vel sero perspirabili onustus, vel igneis particulis fœtus, vel leviter inspissatus per moram; in primo casu eum resolvit natura in serum perspirabile motu febrili excitato; in altero continuam seri secretionem tantum molitur; in tertio, potu per sitim imperato ipsius fervorem extinguit, & dilatatis urinæ, & sudoris viis* igneas *particulas exhalat; in quarto, ope caloris aucti viscositatem minuit*. Jure igitur optimo monuit VALCARENGHIUS (*b*), *non aliter melius suo munere* fungi Medicum, *quam si naturæ ipsi præcipuum curationis opus committat, eos dumtaxat obices (si forte alicubi adsint) tollendo qui nempe utiles hosce motus alterare, vel arcere quomodocumque possint; in primis autem phlebotomiam, si de plethoricis agatur ægrotis, necessariam esse, atque tum maxime, quum ob excedentem sanguinis copiam, & æstum tumefiunt plus æquo vasa &c.* *Natura opus plerumque committendum.*

(*a*) Nosol. class. 2. ord. 1. Gen. 2.
(*b*) De præcip. febr. specim. pract. §. XXIII. p. 139.

§. CCXLIV.

Ubi igitur pulsus plenus, & magnus, aut durus, rubor faciei, & dolor capitis, aut gravitas, aut sopor, aut defectus consuetarum evacuatio- *Sanguinis missio.*

num,

num, aut ſpirandi difficultas, aut alicubi iminens, aut facta ſanguinis congeſtio (§. CCXXXVIII.) id auxilii poſtulant; vena in brachio ſecanda eſt, & pro ſymptomatum continuatione, ægri ætate, temperie & viribus ſanguinis miſſio repetenda; quod interdum, cum ingens plethora, aut diatheſis inflammatoria ſubſit, fieri debet tertia, aut quarta etiam vice. In ſynocho tamen *cholerica* ſanguinis miſſio cautius adminiſtranda eſt, ſolumque ut æſtus, fervorque contemperetur; quod una vel altera venæ ſectione, ſi cetera conſentiant, præſtari ſane poterit. Non enim largiorem & repetitam ſanguinis miſſionem cholerica diatheſis aut ſuſtinet, aut requirit. Ad caput quoque levandum ſæpe cucurbitulæ cum ſcarificatione ſcapulis, & cervici admoventur utiliter. Pueris quoque, atque adoleſcentibus ſanguis mitti debet; ſed ſi aliqua de cauſſa in illis vena incidi nequeat, nec narium hæmorrhagia opem ferat, tunc hirundines collo, & brachiis commode applicantur; idque infantibus præcipue convenit.

Minus convenit cholerica.

Cucurbitulæ.

Hirudines.

§. CCXLV.

Quando & quomodo sanguis e naribus mitti possit?

Quod ſi arteriæ capitis validius pulſent, facies, oculique tumeant, & rubore ſuffundantur, ſanguinis miſſione non juvante, aut e naribus guttæ ſolum aliquot cruoris ſtillent, provocandus ejus uberior fluxus eſt vel ſacrificatione interiorum narium, ut ægyptiorum mos erat, vel culmo ſtramineo, firmiori, calamo ſcriptorio in nares adacto, vel hirudinibus applicitis: ſic enim ſanguine copioſius manante vaſa cerebri deplentur proximius, atque ejus inflammatio, aut delirium providentiſſime avertitur. Quo in caſu non nulli (ut ſectionem jugularium venarum, atque arteriotomen in tempori-

poribus prætercam) venas fublinguales incidendas jubent: at hujufmodi confilium ab aliis minus tutum creditur, quod aliquando viderint, fanguinem inde profluentem non facile fifti potuiffe, Id autem haud timendum videtur, fi fectio prudenter inftituatur, & nulla fanguis diffolutione putrida colliquefcat. Si tamen mala fortuna plus fanguinis, quam oportet, effluere pergat, linteolis duplicatis impofitis, & digito compreffis, aut gelida in ore detenta, aut ftypticis admotis fifti poteft,

Sectio raninarum.

Qua ratione compesci sanguis e raninis profluens?

§. CCXLVI.

Poft primam, aut alteram fanguinis miffionem, fracto quodamodo febris impetu, difquirere oportet, utrum in primis viis cacochylia exiftat, quæ purgatione egeat. Itaque, fi aliquod in victu peccatum antecefsit; fi lingua albicat; fi malus oris fapor, pondus ventriculi, naufea, aut vomitus faburram teftentur; protinus cum primum febris deferbuerit, idoneo medicamento leniter alvus ducatur. Qua ratione id fieri debeat, quibus auxiliis, cautionibufque, docet Therapeutice generalis; atque a nobis pluries alibi jam traditum eft. Sales neutri præ ceteris blandiffime alvum folvunt. In *Synocho cholerica* præferuntur ea, quæ bilem leniter purgant, & fimul fanguinis fervorem mitigant, uti Tamarindi, Cremor Tartari, Serum Lactis, & fimilia fubacida, aut facile acefcentia. Raro emefi opus eft. Si quid vero purgationem vetet, aut nulla purgandi indicatio videatur, folis clyfteribus tunc alvus lenienda eft,

Cacochylia purgationem poscit.

§. CCXLVII.

§. CCXLVII.

Refrigerantia. Ad æstum porro compescendum, lentoremque humorum attenuandum potui detur aqua vel simplex cum succo mali medici, citrei, aurantii; ribesiorum, vel emulsa ex seminibus frigidis; vel ex hordeo, avena, gramine decocta, addito singulis haustibus nitri puri tantillo. *Acida vegetabilia.* Si succi modo memorati ad manum nequaquam sint, aqua purissima *Acida fossilia.* acui poterit aceto, aut oxymelle. Quotiescumque magna sanguinis tenuitas, & raritas in suspicionem venit, uti in Synocha *cholerica*, atque *ardenti* usuvenit, nec fervor remediis modo propositis satis obtemperarit, potui aliquid spirituum acidorum Vitrioli, Sulphuris, aut Nitri adjicere opus *Aquæ frigidæ potus.* est. Hoffmannus Veterum doctrinam amplexus hoc in casu aquæ frigidæ largiorem potum suadet; & meritis sane laudibus extollit.

§. CCXLVIII.

Ubi sudor proliciendus. Morbo jam remittente, si sudor sponte non prodeat, aut ægre, aut imperfecte prodeat, promovendus est potu tepido, aut calenti, præsertim dilutis veronicæ; cardui benedicti, scordii, florum sambuci, tiliæ, papaveris rhoeados, copiose hauriendis. Neque, si cui magis arrident, folia vulgo *Thée* ab his excludi debent. Ad hæc victus ratio accedat tenuis, humectans, & refrigerans. *Panatella*, ut vocant, & poma cocta bis in die dari *Victus ratio.* possunt. Carnes, & parata ex iis jura nimium succulenta prorsus exulent. Hactenus de Synochæ simplicis, & purioris curatione. *Synochi complicatæ curatio.* Nunc aliquid de complicata & magis impura. Si cum ea catarrhus, vel pleu-

pleuritis, vel diarrhœa, vel putredo, vel peticulæ, vel miliaria, vel scorbutus complicentur, tum ea expedit experiri, quæ hisce morbis opportune adhiberi solent, e suis quæque locis transferenda. In fœtida gingivarum corruptione, metuque putridæ sanguinis dissolutionis; post lenem alvi ductionem, mox antisepticis, spiritu vitrioli acido in primis potui largius instillato, vino rubro subaustero, cortice peruviano, aceto, succo aurantiorum, spiritu MINDERERI, aliisque malo obsistendum est, ne cita morte, ut solet, hominem jugulet. Symptomatica, si qua quidem synochus vere talis est, curari debet, uti morbus primarius, unde fit, postulare consuevit.

Synocha maligna.

§. CCXLIX.

Supra (§. CCXXXVI. CCXL.) non dubitavimus inter differentias hujusce febris *Synochum malignam* recensere. Ne vero dubitent alii, faciet primum QUÆSNEI (*a*) auctoritas, qui certo statuit, febrem Synochum imputrem interdum conjungi cum *accidentibus*, Symptomatibusque spasmodicis, ut putris, & *critica*, imo *maligna* videatur. Deinde cl. STORCKIUS omnem dubitationem tollere videtur referens, mense Octobri A. 1758. dum febres miliares, & petechiales nondum grassari destiterant, (nam superioribus mensibus frequentissimæ fuerant) *plures simplici febre acuta*, id est Synocho imputri, correptos fuisse cum symptomatibus mitioribus, atque in plerisque curam temperantem sufficecisse. Inter hos tamen duas fœminas vidit, in quibus *insoliti tendinum subsultus per totum corpus illico ab initio morbi observabantur.* *Storchii observationes binæ.*

tur.

tur. *Reliqua Symptomata*, ut ipse narrare pergit; *simillima erant iis, quæ proditura exanthemata præsagiebant; etenim oculi erant turbidi, facies rubra, respiratio difficilis, inæqualis cum tussicula sicca, & rara, præcordia erant anxia, caput, & lumbi vehementi dolore vexabantur: Hi tendinum subsultus ægras statim in morbi principio debilitarunt; neque ullo remedio nervino, camphorato, aut opiato, aut cortice peruviano his juncto, aut vesicantibus ad moderamen redigi potuere. Pulsus fuit inæqualis, debilis, multum febrilis, lingua humida, glutine fusco obducta, sitis magna, mens subinde præsens, subinde turbata: Tendinum subsultus eadem vehementia semper durantes, demebant omnem somnum, & vires, atque morbum lethalem effecerunt: Remedia alexipharmaca excitarunt sudorem debilitantem, & majora adhuc deliria; lenia stimulantia ægras non mutarunt; sola diluentia, refrigerantia frequentes lipothymias produxere. Unde una ex his ægris sub initium quarti diei inter tendinum subsultus, & convulsiones, apparentibus paucis petechiis, exspiravit: Altera quarto die copiosas petechias habuit absque ullo levamine, & sub finem diei sexti, existentibus iisdem Symptomatibus, orto horrore* (*b*) *obiit*. En, ni fallor, luculentissimum exemplum *Synochæ malignæ* cum curationis, etsi infelicis, quam ei adhibuit expertissimus vir, specimine. Quid vero in tanta temporis angustia, tantoque systematis nervosi vitio sperandum supererat?

(*a*) L. c. Tom. I. pag. 360.
(*b*) Ann. med. I. mens. Oct. 1758. p. 32. ad. Amstelod.

§. CCL.

§. CCL.

Exemplum vero *Synochæ malignæ*, quod profert ex *Sydenhamio* (*a*) QUESNÆUS, non videtur eamdem vim habere probabilitatis. Suspicatur siquidem hujusce generis fuisse *novam Febrim* A. 1685. à SYDENHAMIO descriptam; multisque verbis ostendere conatur, ejus descriptionem, etsi imperfectam, nulli magis morbo convenire, quam *Synocho imputri malignæ* (*b*). Verum quæcumque sit illius natura, atque origo, de qua nihil hic definiendum arbitror, nullo synochis æquiparanda est; quia non solum manifestas quotidie, nocturno in primis tempore, accessiones habebat, tertianamque duplicem; aut quotidianam continuam referebat; verum etiam non raro ex continua intermittens fiebat, & cortice peruviano tum vincebatur. Quod ut continuis remittentibus, sive *Synecheis* maxime proprium est, sic quam longissime a continentibus, sive *Synochis* dissentit.

Nova febris Sydenhamii perperam a Quesnæo Synocha maligna habetur.

(*a*) Schedul. monitor. de Nov. febr. ingress.
(*b*) Des fievr. contin. T. 2. sect. 2. chap. V. §. III. pag. 360.

§. CCLI.

Neque iis unquam assentiar, qui ad Synochi imputris genus redigunt febres variolarum, morbillorum, purpuræ scarlatinæ, erysipelatis, aliasque hujusce ordinis; 1. quia morbi istiusmodi nequaquam febribus accensendi sunt, ut alibi (§. VI.) indicavimus; 2. quia febres, quæ hosce morbos exanthematicos comitantur, aut antecedunt, continentium naturam minime obtinent, nul-

Cur quædam febres perperam ad Synocham referantur.

nullumque statum typum habent, & si quem unquam assumant, is omnino remittentium, atque exacerbantium morem sequitur. Idem dictum velim de febribus, quarum caussa est peculiaris aliqua inflammatio. Hæ perperam a quibusdam Synocharum species habentur, dum e febrium numero, qui per se ingens jam est, nec alienis morbis augeri debet, omni jure expungendæ (§. LIV.) videntur. Sic innumerabilis alioquin febrium cohors intra justos limites, quos natura constituit, coercebitur.

SYNOCHUS PUTRIS VETERUM *.

§. CCLII.

Ut ephemeræ Synochus simplex, sic Synocho simplici *Synochus putris*, quam proxime accedit, utpote quæ *sine omni remissione, & intensione periodica a principio ad finem usque affligit*. Totum autem discrimen in eo situm est, quod hæc, ut ait FERNELIUS (*b*), *caussas habet, quam simplex, validiores, quæ nempe non modo inflammationem, verum etiam putredinem accersunt*. FERNELIO subscribit NICOLAUS PISO (*c*) quando inquit: Synochus ista *est continentium altera, in qua non modo sanguis incaluit præter naturam, ut in Synocho priori* (id est simplici) *verum & computruit*. Quoniam vero hodie variæ de *Synochi putris* natura & symptomatibus extant scriptorum opiniones, ut difficillimum sit, quid hoc nomine intelligere debeamus, decernere; operæ pretium erit, antequam in ea describenda progrediar, excutere, quid veteres de hac febre, ejusque caussa primum sen-

se-

ferint, quid deinde recentiores, ut planius iter ad veriorem ejusdem indolem & characterem aperiatur.

(a) SENNERT. de febrib. l. 2. cap. XI.
(b) Pathol. l. 4. cap. V.
(c) De febrib. cogn. & curand. l. 1. cap. IV.

Synonyma.

Synochus putris, vel putrida NIC. PISONIS de febrib. cogn. & curand. l. 1. cap. IV. Synochus putrida FERNELII Pathol. l. 4. cap. V. Synocha putrida FORTIS de febrib. & SENNERTI de feb. lib. 2. cap. XI. Synochus putris, sive febris continens BELLINII de febrib. Kopp. pag. 161. T. 1. Synocha composita, quæ a veteribus Synochus putrida appellatur, JUNCKERI Tab. 58. Febris simplex continua PASCOLI de Febr. P. 2. cap. 9. Febris critica simplex QUESNÆI Des fiev. T. 2. p. 289. 294. Febris continua acuta, aut ardens, aut inflammatoria BUCHANI Med. Domestiq. Tom. 2. chap. 4. p. 64. Febris continua benigna sporadica LE ROY Prem. Memoir. sur le fievr. aigues. Febris continua putrida BOERHAAVII de cognos. & cur. morb. §. 730. & LIEUTAUDII synop. l. 1. sect. 1.

§. CCLIII.

Synochorum discrimen.

Synochi, ut altius rem ipsam repetam, sive *continentes* (CXCIV.) febres sunt eæ, quas nullæ certæ accessiones, aut sane exiguæ admodum, exacerbant, aut distinguuntur. Harum alias *imputres*, *putres* alias veteres vocaverunt. *Imputres*, quæ ephemeras etiam tam simplices, quam extensas, dummodo puras, complectuntur, brevi temporis spatio ad finem properant, & plerumque ab evidentibus caussis, aut a sanguinis copia, æstuatione, aucto motu, aut retentis recrementis, aut immissis noxiis, atque alienis, facile tamen, & brevi, nisi malignitati jungantur, excernendis excitantur, nulla interim intercedente sanguinis, reliquorum-

que humorum putredine. *Putres* vero illæ a Veteribus habebantur, quæ pari quidem continuitati passu decurrunt, sed graviora sibi adsciscunt symptomata, longioreque tempore producuntur, nequ desinunt, nisi coctione humorum, ut vocant, purulenta, utpote quæ a sanguine putrescente (*a*) & præter naturam effervescente oriri putabantur A putredine igitur, quam a Synochis imputribus abesse communiter opinabantur, nomen accepere

(*a*) SENAERT. loc. cit. PISO l. c. FERNEL. loc. cit. & reliqui.

§. CCLIV.

Argumenta quibus putrescere sanguinem crediderint.

Præcipua, quibus in hanc sententiam adducerentur, argumenta erant potissimum duo, calor nempe peculiaris, quem in hac febre laborantibus manu percipiebant, & sanguis e vena missus. Ille manum admotam acri quadam punctione mordebat, quæ juxta ipsos non nisi a putredine, esse poterat. Hic concrescebat illico, & crassa, flava, aut albida, & firma crusta ut plurimum obtegebatur. Talem sanguinem putridum, corruptum, aut purulentum dicebant. Quam porro longe a vero aberrarent, quantumque fallerentur, ille noverit, qui putredinem, corruptionemque in intima partium componentium, omnisque mixtionis resolutione sitam non ignoraverit. De putredinis deinde genere inter ipsos non conveniebat, imo disceptabatur, utrum sanguis, ut ceteri humores, putrescere intra vasa posset. Plerique tamen in hac febre putrescere sanguinem posse affirmabant, sed hoc *non ita accipiendum*, ac si *quasi universus* putresceret (*nisi forsan ad extremam corruptionem pervenerit, morbusque lethalis sit*) dum tantum partes quas-

An perfecta aut imperfecta putredo sit?

dam

dam ejus, præcipue *ichorosas* putrescere, probabilius videbatur (*a*). Hinc non nulli hujusmodi *putredinem in febribus salutaribus*, id est benignis, quales plerumque sunt *Synochi*, existimabant, *non* esse *perfectam*, *sed imperfectam*, *& suppurationi similem*; *perfectam* vero esse, ubi *febris* esset *perniciosa*, sive lethalis (*b*).

(*a*) Sennert. l. c. Fernel. l. c.
(*b*) Nic. Piso l. c.

§. CCLV.

Addebant id confirmari coctione ipsa purulenta, cujus manifesta indicia, morbo ad judicationem tendente, in sputis, urinisque apparebant: pus enim ipsum, quod & sputa, & urinarum hypostasis referre viderentur, putredinis opus esse, censebant. Alii vero, & inter hos nuperiores non pauci veræ putredinis intus obortæ non fallacia indicia in hac febre, quam putridam vocari jure credunt, deprehendere sibi visi sunt, quod sudor, urina, excrementa alvi, orisque halitus in hujusmodi ægrotis fœtere soleant. Nec gangrænæ, & sphaceli, quibus interiores, exterioresque corporis partes non raro in hac febre corripiuntur, obliti sunt, ut melius suam de sanguinis, humorumque putredine opinionem sartam tectamque servarent. Hactenus quid Synochi putris nomine intellexerint olim, intelligantque non nulli adhuc, paucis declaratum est. Dicam modo, quantum putridæ febris vocem ii, qui a Veterum sententia paullatim desciverunt, extenderint. *Alia argumenta.*

§. CCLVI.

Putridæ febris vocabulum, quomodo extensum.

Hac quippe febres omnes comprehenderunt, in quibus ſanguis vera putredine corrumpitur, & colliqueſcit, ſic, ut ſanguis e vena miſſus omnino diffluat, nec unquam, niſi ægre, concreſcat, aut in vaſis ipſis reſolutus immanes hæmorrhagias, aliaſque immodicas, fœtidiſſimaſque evacuationes pariat. Aliis vero putridæ febres vocantur illæ, quarum putridus fomes in primis tantum viis inſidere, paullatimque in ſanguinem invehi viſus eſt. Nec defuerunt, qui putridas eas dumtaxat dicendas velint, quæ vulgo malignæ vocantur; atque hi utriuſque generis ſupra expoſiti ſymptomata permiſcent, novumque pro arbitrio conficiunt. Hac tandem putridæ febris denominatione alii ita abutuntur, ut ubique putredinem ſibi imaginentur, fereque omnes aliquanto graviores febres putridarum cenſui adſcribere non dubitent.

§. CCLVII.

Difficultates quæ opponi possunt.

Verum, ut ad Veteres redeam, non ſine cauſſa inter ipſos diceptatum eſt, quid putredinis verbo generatim intelligendum eſſet, & quando putredo, & quouſque in ſanguine humoribuſque locum haberet? Perſpiciebant enim, deſtructa ſanguinis, aliorumque humorum mixtione, reſolutiſque eorum elementis cum fœtore inſequente, ut pleriſque placet, quæ vera, & perfecta eſt putredo, vitam ſuperſtitem nullo modo eſſe poſſe. Neque enimvero ad priſtinam, perfectamque valetudinem corpus redire, veroſimile eſt, ſi ſemel ſanguis putrefactus reſtitui ad naturalem craſim, integritatemque nequeat, cum id putredinis naturæ omnino re-

repugnet. Quando igitur unquam fiat, ut perfecta putredine humores corrumpantur, quemadmodum in quibusdam perniciosissimis, & pestilentibus morbis fortasse contingit, citissima, & inevitabilis mors hominem rapit. Fœtet interdum vel sanissimis oris halitus; fœtent sudores; alvi excrementa vehementer fœtent, fœtent etiam urinæ, fœtent ulcera cum exteriori aere communicantia; imo animalia quædam putridissimam * undique mephitim exhalant. An inde colliges, in hisce corruptum esse sanguinem per vasa clausa decurrentem; veraque putredine jam affectum?

* *In America est vulpeculæ quædam species, vulgo Zorro ibi appellata, quæ urinam tanti fœtoris emittit, ut ex emissa Venatores teterrimo nidore arceat, aut remoretur;* Mustela Putorius LINNÆI *vere fœtidos exhalat odores tum maxime, cum irritatur; Italice* puzzola: Mustela Erminea EJUSDEM *omnium fœtore suo infestissima est.* Apposite huc faciunt, quæ habet Hallerus (*Physiol. T. 2. lib. 6. Sect. 3. §. IX. & §. XIV.*), putredinem in sanguine, quamdiu movetur in vasis, nullam esse posse ostendens. Sed præcipue legenda sunt, quæ peculiari opusculo (*considerazioni intorno alle malattie, dette volgarmente putride ec. Lucca* 1781.) complexus est Cl. FRANCISCUS VACCA BERLINGHERIUS *P.* Med. Professor in Lycæo Pisano, ut ostendat, quam longe a vero distet hodierna de morbis putridis in dies invalescens sententia: Hanc enim tot modis convellit, ut si non destruat penitus, ad angustissimos certe fines redigere, & coërcere videatur.

§. CCLVIII.

Otio præterea abutentis hominis esset, eos refellere, qui ex gangrænis, sphacelisque morbo supervenientibus, aut ex acrioris, mordicantisque caloris sensu putridam, perfectamque sanguinis corru- *Continuantur objectationes.*

ruptionem certo conjicere contendunt. Quis enim tam hospes in physiologicis esse queat, ut caloris, gangrænæ, sphacelique originem soli putredini acceptam referat? Nonne sæpe putredo calorem, gangrænam, sphacelumque, ut effectus consequitur? Novum certe non est, neque inauditum gangrænam, qua membra vita privantur, immodico sæpe frigori succedere. Quid tamen frigore ad arcendam putredinem valentius? Cadavere, aut membris corruptione emortuis quid frigidius, quid algentius? (*) Neque continuo putridam sanguinis dissolutionem licet accusari ex crebris hæmorrhagiis, aliisque immodicis excretionibus, quamquam cum his eam copulari posse non inficiamur. Nam qui ex Pathologia didicerit, non uno, sed multis modis sanguinem e vasis profundi, aliasque secretiones, excretionesve augeri posse, non eas quidem solius putredinis indices profitebitur. Neque demum constans, perpetuumque est malignas febres omnes cum putrida illa (§. CCLVI.) sanguinis dissolutione necessario conjungi, ut hæ tantummodo putridæ haberi debeant; neque contra cum eadem complicatæ, proprie malignæ semper vocandæ videntur. Frequentius autem putridus fomes primis viis insidet, ibique non modo possibilis, verum etiam manifestus febribus nomen, & caussam impertit; sed in his non putrescit sanguis, ut in synochis perhibetur, nec febres ejusmodi quidquam cum synochis putribus commune habent, quum remittentium naturam sequuntur.

(*) *Corpus humanum*, inquit HALLERUS (*Physiol. l. VI. Sect. 3. §. IX.*) *integrum, artusque gangrænosus, quando putrescit, tunc quidem calere desiit, frigusque attigit circumjecti aeris: quamdiu vero calet idem, nunquam una computrescit.* Non negat tamen idem vir doctissimus in addi-

ditamentis *ad lib. VI. p.* 304. *l.* 14. interdum in cadaveribus post morbos malignos *calorem vitali similem, aut, quod verius est, paullo minorem diutiuscule superfuisse*. Sed quis hunc a putredine repetat, cum etiam in apoplecticis post mortem (PORTAL apud ROZIER 1774. *mois d'Octobre*) observatus sit? In ipsis fermentationibus, quæ tamen in corpore animali locum non habent, quando maximæ sunt, calor non ultra gradum 75. *Therm. Far.* ascendit; qui tamen minor est naturali calore, cujus mensura *grad.* 88. circiter perhibetur. Si igitur in corpore animali fermentationes contingerent, calorem efficerent multo minorem eo, qui in febre esse consuevit. Quomodo ergo calor febrilis putridæ humorum fermentationis indicium esse queat?

§. CCLIX.

Vera, & perfecta putredo in Synocho putri nulla.

Itaque cum vera, & perfecta putredo sanguinem totum corrumpens in vivente homine raro occurrat, & sæpe, ubi corpori insidet, imperfecta fit, imo alia atque alia ejus ratio, ut supra ostensum est; multo minus in synocho putri videtur præsto esse, licet a putredine nomen accipiat id mali genus. Symptomata enim præcipua, quæ hujusmodi febrim comitantur, nullo modo putridam sanguinis dissolutionem commonstrant. Quin imo multa ex iis contrariam omnino naturam, ut videbimus paullopost, significare videntur. Pulsus, calor, sanguinis, quem veteres perperam vocabant corruptum & putridum, firma compages, crusta pleuritica, qua sæpe contegitur, tantum absunt, ut sanguinem, reliquosque humores putrescentes ostendant, ut potius inflammatoriam quamdam in ipsis diathesim evincant, Nec mirum est, Veteres talem sanguinem corruptum & putridum esse credidisse, cum etiam in pleuritide, in angina, reliquisque inflammationibus idem vitium agnoscerent,

& febrem inde ortam inter putridas collocare non dubitarent. Item Diathesim sanguinis inflammatoriam in synocho putri veteres posuisse; argumento est medendi ratio, quam ipsi unanimi consensu adhibebant. Hæc potissimum sanguinis missione larga, & repetita innitebatur; quam certe nemo dixerit febri, cujus vera sanguinis putredo caussa esset, opportunam, aut innoxiam fore. Præterea in febribus epidemicis, malignis, exanthematicisque si quando mittendi sanguinis oriretur dubitatio, solebant Galenici hac uti animadversione, mittendum liberius, si cum vasorum plenitudine putrida natura prævaleret malignitati; contra si malignitas putredini (*a*). Qui, quæso, quæstionem hac distinctionis lege dirimere potuissent, nisi pro putredine inflammatoriam sanguinis diathesim * accepissent?

(*a*) PETRUS a CASTRO de Febr. malign. puncticulari sect. VI. aph. I. & VII.

* BOERHAAVIUS *etiam scripsit* Synochum putrem deberi caussis inflammatione simplici majoribus §. 730. Monitum lectorem volo, quotiescumque inveniat adhibitam a nobis putredinis vocem in posterum, non veram & perfectam sanguinis putredinem, aut corruptionem a nobis sumi, sed imperfectam; & quamdam potius eorum ad colliquescendum proclivitatem. Sic quando febrem aliquam putridam nos vocabimus, eam rogo, intelligat, in qua sanguis nimium diffluat, vixque cohæreat, & proinde ad putrescendum paratissimus sit.

§. CCLX.

§. CCLX.

Id ipſum, quod modo (§. CCLIX.) propoſui, manifeſte etiam ex GALENO (*a*) eruitur, qui omne dubium ſuſtulit, docens, putredinem humorum, quæ fit in vaſis, ſimilem eſſe illi, quæ in inflammationibus, abſceſſibus, & tuberculis offenditur, variamque eſſe, prout varia humoris natura, & major, vel minor eſt concoquendi eum vis, & potentia. Quod probe cognovit Cl. SWIETENIUS (*b*), animadvertens non hic Veteres eam putredinem, aut corruptionem intellexiſſe, quæ in cadaveribus ſponte exoritur, ſed inſignem potius ſanguinis a naturali ſua craſi, aut, ut ait LUDWIGIUS (*c*), mixtione diſceſſum. In eadem ferme verſatur ſententia LIEUTAUDIUS (*d*), ſinocho putri talem ſanguinis tribuens depravationem, ut quidem ad alkaleſcendum pronior fiat, non vero putreſcat; negatque in ea reliquos etiam humores unquam putredinis notas acquirere, niſi tum, cum e corpore egreſſi calorem, motumque amittunt, aeriſque actioni ſubjiciuntur. Hinc nil magis rationi conſonum eſt, quam coctione, & quidem purulenta, ut febres inflammatoriæ egent, hanc quoque febrem egere, ut quidquid ſanguinis, humorumque a naturali ſtatu deſcivit, permutetur, & puris, albi, concocti quaſi naturam acquirat, aptumque reddatur ad ſecretionem, excretionemque plus minus manifeſtam ſubeundam.

(*a*) GALENUS de Different. Febr. lib. I. cap. 6. *hæc habet*: *Putredo* autem humorum, quæ fit in vaſis, ſimilis *putredini*, quæ in inflammationibus fit, & abſceſſibus, & aliis phymatis, duplex quidem genere eſt: ex permixtione

au-

autem duorum generum, alia tertia varia specie existit. Siquidem & mixtionis modi, quum alterum genus majoris, minorisque ratione superet, & superetur, facile numerari non possunt. Sed ex duobus generibus alterum quidem fit superante natura, alterum vero evicta. Superante quidem, ut per inflammationes, & phymatosos tumores omnes, *pus*: in humoribus autem venarum, & arteriarum, id quod subsidet in urina proportione puri respondens. Atque hæc *putredo* non simpliciter *putredo* censetur, sed etiam habet aliquid *concoctionis*. Manente enim adhuc coquendi facultate vasorum, putrescens tunc humor ad talem alterationem deducitur. Porro alia est *putredo concoquendi* facultate adeo debili, ut nulla mutatio ad benignum putrescentis excrementi efficiatur. Quod fit interdum illa extreme debili: quamvis putrescens humor sit modice parvus. Interdum autem facultas ad extremam debilitatem minime deducitur; sed humor extreme pravus existit. Hujusmodi excrementi *putredo* neque consistentiam, neque colorem, neque odorem habet unum, sed *putrescens* humor semper secundum substantiam permutatur, ac variatur. Altera vero *putredo*, quam & *concoctionem* esse diximus, in unam speciem *puris* semper mutatur, & colorem, & consistentiam, & odorem. Ubi igitur natura ipsa omnino superet, *pus optimum* gignitur, visu candidum, ac crassum, & sibi simile undique, leve vero tangenti, ac minime fœtidum. Quod si velut semiputridum fuerit, tertium genus in tali mutatione (quod paullo supra diximus) consistit. Porro diximus tale genus maxime multiplex esse. Nam quod magis, ac minus recipiat *concoctionem*, innumerabilis differentia est. Sæpe enim candidum effectum, aut fœtidum est aut tenui consistentia: quandoque vero non candidum, sed lividum apparet, atque in omnibus his magis, & minus est infinitum. Ceterum quot in abscessibus *putredinis* differentiæ sunt, tot in febribus ex putredine accensis *urinarum* formæ existunt. Optima enim urina, quæ ex putrescente humore adepto ex continenti vase *concoctionem* efficitur, candidum, leve, æquale, ac minime fœtidum sedimentum habet. Pessima vero, maxime contraria huic est. Ea vero,

quæ

quæ media est, quo magis alteri earum propinquet, tanto melior, aut deterior est.

(*b*) Comment. in aph. Boerhaav. §. 730.

(*c*) Instit. Med. Clinic. P. 1. cap. 1. §. 241. in not.

(*d*) Synops. Univ. Prax. med. lib. 1. sect. 1. Febr. contin. putrid. p. mihi 13.

§. CCLXI.

Retento igitur vetere nomine (§. CCLII.) etsi non undequaque probando, dicimus, *Synochum putrem* peculiare, & distinctum febris genus esse, continentium more unica propemodum accessione, aut certe obscurissimis remissionibus universum suum cursum absolvens, inflammatoriæ sanguinis diatheseos particeps, atque ideo gravitate symptomatum, & longiori plerumque duratione a superioribus continentibus, quas modo exposui, diversum. A plerisque ei tribuuntur eædem differentiæ (§. CCXXXIV.) quæ Synocho simplici tribui solent, quarum prima est, quando febris a principio ad finem æqualiter procedit: secunda, quando paullatim augetur; tertia, quando sensim decrescit. At febrium reliquarum omnium tempora, quamquam vel ratione symptomatum, vel ratione cruditatis, & coctionis distinguantur, in Synocho tamen putri non tam ex symptomatum incremento, aut decremento, quam ex signis coctionis, quæ in urinis præsertim apparent, æstimanda videntur.

Definitio Synochi putris.

Differentia.

§. CCLXII.

Item Synochus putris, quemadmodum simplex, vel est *sanguinea*, vel *biliosa* sive *cholerica* (§. CCXXXVI.) prout nimirum sanguis purus, vel

flava

flava bilis in cauſſa eſt (*a*). Per flavam bilem hic RIVERIUS (*b*) intelligendam aperte judicat tenuiorem ſanguinis partem, & calidiorem, *qua flava bilis naturam emulatur*. A GALENO (*c*) & RIVERIO (*d*) *Bilioſa ardentibus*, ſive *Cauſis* febribus adnumeratur. *Ardentium* vero omnium, ut alibi adnotavimus (§. LV.) natura in eo poſita eſt; ut *calor ardens*, & *ſitis inextinguibilis*, quamvis ægri bibant, *perpetuo* eas comitentur (*e*). Sed hujuſmodi differentia a Symptomatibus deſumpta *accidentalis* eſt, veluti *accidentales* reputantur *colliquans*, *horrifica*, *aſſodes*, *elodes*; *syncopalis*; *epiala*; aliæque, ſi quæ ſunt, quæ in ſynochum putrem cadere unquam credantur.

(*a*) GALEN. 2. de method. c. 1. & 9. method. c. 3. & 5. & demum de Differ. febr. lib. 2. c. 2. & 2. de criſ. cap. 6.
(*b*) Prax. med. lib. XVII. ſect. 2. cap. 1.
(*c*) 3. epid. comm. 3. text. 34.
(*d*) L. c.
(*e*) GALEN. & RIVER. ibid.

§. CCLXIII.

Differentiæ aliæ. Præter has differentias (§. CCLXI. CCLXII.) non alienæ pariter a ſynocho putri ſunt illæ omnes, quas ſupra (§. CCXXXVI. CCXXXVII. *Cauſſæ.* CCXL.) commemoravimus. Hinc cauſſæ omnino eædem, quæ ſynochum *ſimplicem*, pariunt etiam *putrem*, ſed vehementiores, & ſanguinem ipſum non ſolum motu, verum etiam craſi, & qualitate pervertentes; ſic, ut non ſola cutis excretio cohibita, ſed & vaſorum obſtructio, aut ſanguinis congeſtio, aut diatheſis phlogiſtica, ſive ut a veteribus dicebatur, putredo accuſanda ſit.

Dia-

Diagnosis.

§. CCLXIV.

Antecedunt lassitudo spontanea, corporis gravitas, somni turbulenti, aut vigiliæ, appetitus deficiens, aut imminutus, atque alia, quæ hominem non recte valere significant. Incipit demum febris a frigore, vel horrore, quo ab imputribus plerumque distinguitur, & ad duas, imo tres hebdomadas produci solet, iisdem prorsus symptomatibus stipata, quibus synocha simplex stipatur, sed insignioribus, & magis conspicuis. Calor acrior est, vigiliæ, capitis dolor, sitis, inquietudo, aliaque vehementiora; pulsus non modo magnus, vehemens, celer, & frequens, verum etiam inæqualis, inordinatus, & quandoque durus; urina crassa, & rubra, & sine sedimento. Et si *sanguinea* fuerit, facile se ei adjungunt omnia, aut plura illorum, quæ supra (§. CCXXXVIII.) ex HOFFMANNO fusius enumeravimus. Si vero *Synochus biliosa* sit, calor adhuc acrius adurit, & mordet, pulsus multo velocius, & crebrius micat, urina tenuis, acris, flammea, initio cruda, & nihil subsidens mingitur; sitis ingens, lingua sicca, arida, aspera, nigricans; oris amaritudo; nausea, vomitus biliosi, dejectiones pallidæ, agrypnia, interdum desipientia, respiratio frequens, magna, difficilis ore aperto atque anhelante, inquietudo, anxietas, & reliqua omnia vehementius divexant. Atque hæc potissimum excandescunt acerbius in *ardente*, sive *Causa legitima*, quam in *notha*, sive *spuria*, quarum altera ideo septimo die, altera decimo quarto finiri consuevit. Interdum, præsertim inter initia,

Historia morbi.

tia, pulſus non nihil depreſſior, & contractior eſt; in augmento quandoque celerrimus, & durus. Dolent artus, lumborumque regio. Vigilias non raro excipit delirium, aut ſopor. Rariſſime vero, & tunc ſolum, cum regimen calefaciens adhibitum perperam ſit, aut malignitas ſe addiderit, in ſumma cute efflorеſcunt peticulæ. His igitur, ſed præcipue caloris acrimonia, & pulſus inæqualitate *Synochum putrem* ab *imputri* licet internoſcere: Qui vero plura, aut graviora ei attribuunt, videntur gaſtricas, petechiales, colliquantes, & malignas quaſque una confundere, & commiſcere.

§. CCLXV.

Discrimen inter Synochum putrem & febres malignas & gastricas.

Hinc patet, Synochos putres gradu tantummodo, & paullo longiore durationis tempore ſpeciatim differre ab imputribus. Et quamvis ſymptomatum vehementia ad malignarum febrium interdum naturam propius accedant, & pro iis ſæpe a pleriſque habeantur; attamen, ſi puræ fuerint, ut advertit LIEUTAUDIUS, breviori temporis ſpatio terminantur, minorem virium imbecillitatem comitem habent, & pulſum validiorem, & frequentiorem. Cerebri vero, nervorumque affectiones, quæ in malignis, ſpeciatim lentis nervoſis tam continentibus, quam remittentibus perpetuo, & aſſidue tenent, mitiores in Synocho putri ſunt, citiuſque evaneſcunt, quotieſcunque impura, maligna, aut complicata non fuerit. Præterea in Synocho coctio, & criſis frequentiſſima eſt: contra in illis. A *Gaſtricis* porro, quas *putridas*, aut *bilioſas* multi hodie vocant, maxime differt Synochus hæc, quod in illis nauſea, lingua alba, aut flava, pravus oris ſapor, halitus fœtens, ventris

tu-

tumor. inflatio, borborygmi, diarrhœa, pulsus parvus, debilis, inæqualis, intermittens plerumque occurrant, & remittentium typus servetur.

Prognosis.

§. CCLXVI.

Synochus putris, quoniam ex acutarum genere est, periculo non vacat, imprimis cum malignitatem, aut putridæ liquationis notas præseferat. Facile autem a diathesi inflammatoria, morbo provecto, ad dissolutionem, & alkalescentiam declinat: in primis biliosa, & inopportunis phlebotomiis curata. In universum *paracmastita* tutior, *acmastica* periculosior, *epacmastica* periculosissima censetur. Sic exquisita, benigna, pura, rite curata felicioris exitus; contra non exquisita, impura, complicata, maligna, sævis symptomatibus & virium imbecillitate comitata, discriminis plena exsistit. Si die septima coctionis purulentæ signa accedant, & nullus error comitatur, salutariter decima quarta terminabitur. Si tardius coctio adveniat, ad vigesimam primam, aut ultra protrahitur perfecta solutio. Nulla vero coctione apparente, facie ægri turgidula perseverante, morbum fore longum, certi tum erimus. Urina quo rubicundior, & crassior est inter initia, ceteris paribus eo tutior, & brevior morbus esse consuevit. Si in ea coctionis signa cernantur, dum in reliquis cruditas, & symptomatum gravitas perseverant, in primis, si vires langueant, periculum non leve imminet. Urina alba exitium portendit. Ubi febris ad finem vergit, si symptomata recrudescant, brevi desitura est, nempe decima quarta die.

Co-

Coctionem enim validius natura moliri videtur. Contra pulsus parvus, contractus, & inaequalis & spasticae affectiones male ominantur. Vigiliae item pertinaces, respirationis difficultas, anxietas, delirium, hypochondriorum tensio, & cruditatis indicia, mala. Synochus putris ardens, pura & legitima ut plurimum septem; non pura, aut notha novem, undecim, aut quatuordecim diebus, quod supra innui, judicatur. Solvitur plerumque alvi dejectione, sudore, vomitu, abscessu. Senibus etiam persaepe lethalis est, sicut iis, qui *Causo* corripiuntur, temperamento, aere, annique tempore frigido existente.

Curatio.

§. CCLXVII.

Ut caussae hujusce febris eaedem fere sunt, quae Synochi simplicis, sic & curatio. Sanguinis copia, fervor, concitatior motus, diathesis phlogistica, inflammationis periculum iteratam sanguinis missionem exposcunt. Veteres ea ita confidebant, ut ad leve animi deliquium usque imperarent. Reliquum curationis diluentibus, & refrigerantibus perficiebant. In sanguinis tamen missione, diluentium, & refrigerantium usu mediocritas quaedam observanda est, ne coctio purulenta, quae vividiori quodam febris motu, & calore indiget, impediatur. Quod praecipue menti alte defixum haereat, ubi febris *ardentis*, *biliosae*, aut *malignae* mores induerit. Purgantia ab initio, nisi materia in primis viis turgeat, evitentur. Si forte tamen subita ad caput metastasis accesserit, ex SYDENHAMII auctoritate & fide post sanguinis mis-

Sanguinis missio, & refrigerantia.

Cautelae.

Catharticorum locus.

missiones cathartica alternis diebus, atque ad tertiam usque vicem iteranda præcipit SWIETENIUS. His enim, revulsione facta, feliciter ægri servari dicuntur. Coctione etiam peracta, si materies morbida lente, aut nullo modo excernatur, utiliter in usum vocantur. Tunc gelidæ quoque aquæ potus mirifice febrim compescit, cunctantemque Naturam ad criticas excretiones sollicitat. Delirio, sopori, & dolori capitis succurrunt cucurbitulæ, hirudines, clysmata, epispastica, balnea pedum, atque alia, quæ revellunt. Quod si, ut interdum evenit, ad putridam liquationem (§. CCLXVI.) morbus deflectat, non modo ad acida valentiora, sed etiam ad reliqua antiseptica properandum est. Reliqua ex generali febris curatione (§. XLII.) itemque ex supra (CCXLIII. ad CCXLVIII.) propositis depromantur. *Revellentia.*

§. CCLXVIII.

De Synocho putri, quæ malignitatis notas habeat, aut quæ impura, & complicata sit, qualis plerumque epidemica (*) esse consuevit, ex professo, & distincte dicere supersedeo, cum quæ de Synocho simplici prolata sunt, huc commode, apteque transferri etiam possint. Jo. COYTTARUS (*a*) morbum *peticularem*, sive *petechias epidemicas* an. 1557. describens, utramque Synochum, brevem nimirum, sive simplicem, & longiorem, sive putrem, *purpuratam*, ut ipse vocat, sive *petechialem* se in iis offendisse ratus est. Nec mirum id sane, cum hujusmodi morbi exanthematici febriles cujusque febris characterem facile mentiantur, quando epidemice grassantur, & modo unum, modo aliud febrium genus pro temperamentorum, ætatum, sexus, complicationum, caussarum, aliarumque cir- *Synochus tam simplex quam putris petechialis Coyttari.*

cumstantiarum diversitate imitentur. Hinc si ad febrium classem redigantur, *febrem quidem continuam* in iis *esse, sed nulli continuarum adstrictam* sapienter, & jure optimo jam advertit PETRUS A CASTRO; *de febre maligna puncticulari epidemica* sui temporis verba (*b*) faciens. Nec aliter profecto fieri potest, cum istiusmodi morbi, ubi primarii sunt, nequaquam ad febres pertineant, quod alibi monuimus.

(*) NICOLAUS RIGLERUS *tradit historiam* Synochi putris anabaticæ malignæ, *imo* pestilentis, epidemicæ, & contagiosæ cum dissolutione humorum, *id est vere* putridæ: *cujus species sequentes ipse observavit*: 1. synochum putrem malignam sine exanthematibus. 2. synochum putrem malignam exanthematicam. 3. complicatam cum bubonibus, carbunculis, anthracibus, ideoque pestilentialem. 4. sine his ut in plerisque. 5. cum spissitudine aliquasi sanguinis phlogistica. *Vid. ejus* constitutio epidemica ann. 1775. 76. 78. 79. Vratislav. 1780.

(*a*) De Febre purpura epidemiali, & contagiosa c. 19. p. 166. & seq.

(*b*) Sect. 1. aphor. 3. p. 3. ed. Patav. 1653.

§. CCLXIX.

Species Synochi perperam habita.

Complures aliæ febrium species ad *Synochum putrem* a Nosologis revocantur, quæ tamen hujusce generis minime videntur. A LIEUTAUDIO ad hoc genus traducitur *febris depuratoria A.* 1661. 62. 63. 64. SYDENHAMII (*a*). Quod etiam fecit SAUVAGESIUS. Verum ejus descriptio nihil habet, quod Synocho conveniat, a qua ita discrepat, ut æquius ad remittentes puras, aut compositas, sive proportionatas remittenda sit, utpote quæ multum, etsi continua, de intermittentium natura partici-

pa-

pabat, imo ſæpe in eas tranſmutabatur (*b*): quod veræ, & puræ *Synocho putri* nunquam contingit. Neque potiori jure ab eodem SAUVAGESIO (*c*) ut ſpecies hujuſce Synochi habentur *Febris continua epidemica ann.* 1665. & 1666.; *Febris varioloſa ann.* 1667. 68: & 69.; *Dyſenterica*; *pleuritica*, aliæque a SYDENHAMIO deſcriptæ, cum levi negotio, quicumque earum hiſtorias pervolverit, comperire poſſit, vel non ſatis patere ex imperfecta, & deficienti earum deſcriptione; cujuſnam generis eæ fuerint, vel a Synochis alieniſſimas fuiſſe, vel ad alios; quam ad febres, morbos omnino propius acceſſiſſe. Multo minus inter Synochos locandæ ſunt *ſpecies* 12., ſive *ſoporoſa* GUARINONII, 13., ſive *Scorbutica* SENNERTI, & 14., ſive *putrida miliaris ann.* 1754. GERARDI apud VANDERMOND. *Diar. med.* 1756. *p.* 311. a SAUVAGESIO indicatæ quidem, ſed non ſatis, ut par erat, expenſæ. Omnes enim hæ a continentium indole, & charactere quam longiſſime diſtant. *Febris* item *catarrhalis putrida* anni 1768. Moſcuæ epidemice graſſata, MERTENSIO (*d*) viſa eſt *Synochus putris* cum *febre intercurrente catarrhali* conjuncta. Fortaſſe, ſi vere ad *Synochum putrem Veterum* ſpectabat, *malignæ* quædam ſpecies illa fuit. Ex deſcriptione tamen, quam edidit MERTENSIUS, videtur fuiſſe *febris gaſtrica maligna* cum *catarrho* complicata, quæ certe a ſynochis alieniſſima eſt, utpote *remittentium* naturam referens, aut exanthematicis morbis febrilibus tantum adnumeranda, cum peticulas, & miliaria ſibi perpetuo aſſociaret. Verius ad *Synochum putrem*, ſed *malignam* referenda eſt. *Maligna febris ſuperante humido* R.AYM. Jo. FORTIS, cujus hiſtoriam tradit Auctor in libro *de Febribus*, & *morbis mulierum* (*e*).

Error Sauvageſii.

 (*a*) Sy-

(*a*) Synop. Univers. Prax. Med. Lib. 1. sect. 1. cap. de Feb. contin. putrid.

(*b*) Observ. Med. circa morb. acut. sect. 1. cap. 3. & 4. & sect. V. cap. 6. *quo ultimo loco ait:* notatu dignum esse autumo, quod cum febris hæc (*nempe depuratoria*) quæ ab illa constitutione pendebat, qua intermittentes cæteris prædominabantur (si vel diutius persisteret, vel æger nimis evacuationibus fuerit exhaustus) subinde in intermittentium castra de facili transiret; istæ febres, quæ sequentes funestabant annos, etiamsi diutissime cruciarent, rarissime tamen intermittentes fierent, indicio satis manifesto, eam febrem continuam (*depuratoriam videlicet*) atque intermittentes istas vel natura quadantenus convenire, vel non multum ab invicem abhorrere.

(*c*) Nosolog. l. c. Gen. 3.

(*d*) Observ. medic. de febrib. putrid. Par. 1. cap. 1. pag. 1. & pag. 12.

(*e*) Pag. 281. edit. Patav.

FEBRIS LENTA NERVOSA, MALIGNA PASSIM DICTA *.

§. CCLXX.

Quam plerique Medicorum ad nostra usque tempora peculiari nomine, & speciatim *Malignam* appellare soliti fuere, eam Angli *lentam nervosam* nominare non ita pridem cœperunt. Est autem febris continentis genus, quod ultra duas, aut tres hebdomadas extenditur cum calore, urina, & pulsu, quod ad crebritatem, sanorum quasi similibus, corporis interim totius viribus valde languentibus. *Nervosa* ex eo dicitur, quod nervos, & cerebrum potissimum afficere videatur; *lenta* vero, quod lento, & tardo fere passu incedat, proserpatque, sic, ut unum & viginti dies plerumque prætergrediens, ad *acutos* morbos ex *decidentia* sæpissime pertineat.

Ma-

Malignum autem, & *mali moris* antehac Clinici passim appellarunt, quod sub bona caloris, pulsus, atque urinæ specie ægrum quasi clanculum decipit, & vix suspicantem terrificis mox advocatis, exsertisque symptomatibus, sopore videlicet, delirio, cardialgia, exanthematibus, nervorum distentionibus aliisque brevi enecat, dum ab initio levis, placida, benigna, & periculi expers credebatur.

* Synonymia.

Febris pestilens FRACASTORII, De morb. contagiosis lib. 2. cap. 4. Febris maligna cacoethes, seu mali moris BELLINII, de febrib. p. 165. ed. Venet. Febris lenta, sive hectica nervosa ann. 1661. WILLISII, de Morb. convulsiv. cap. VIII. Febris maligna FIZESII; Traité des fievr. chap. VI. Febris lenta nervosa HUXHAMII, de febr. cap. VI. & ANGLORUM; Febris maligna lenta VOGELII de cognosc. & cur. morb. §. 56. Febris maligna in specie Auctorum VOLPRECHTI, Differt. de febr. nervos. ejusque genuina indole Gotting. 1767. sub præsid. VOGELII. Febris maligna, ut vocatur Parisiis, LORRY, de Melanchol. T. I. p. 117. Febris pessimi moris an. 1711. MORGAGNI, De sed. & caus. morb. Epist. VII. articul. 16. Febris maligna Clar. QUARINII, Method. meden. febr. cap. V. Febris lenta, aut nervosa BUCHANII, Medec. Domest. T. 2. chap. 8. Febris putrida nervosa ann. 1770. MERTENSII, observ. med. P. I. cap. 3. Febris lenta acuta, sive nervosa DE MEZA Compend. Med. Pract. Fasc. I. cap. X. Typhus (*a*) SAUVAGES. Nosol. cl. 2. Gen. 4. spec. 2.

(*a*) *Nullam rationem* SAUVAGESIO, *cur hanc febrem pro* Typho primæ & secundæ speciei, *quarum meminit Auctor* de Intern. affect. *apud* HIPPOCRATEM, *fuisse putat* VOGELIUS *loco citato*: Si enim, *inquit*, a præmagna imbecillitate recesseris, quam HIPPOCRATES adscribit suis Typhis, nihil commune habent cum nostra febre, seque in primis ingenti ardore, & breviori duratione ab hac distinguunt. *Nec fallitur. Nam prima species maxime discrepat a febre*

nervosa, quia statim febres fortes tenent, & calor acutus &c, *& quia* pauci effugiunt, & corripit tempore æstatis, cum canis sydus oritur, bile per corpus commota, *& quia morbus brevis esse solet, nempe septem vel quatuordecim ut plurimum dierum. Et si unquam longius trahatur, diem vigesimam quartam non excedit. Neque esse potest secunda species, quia* febris tertiana, aut quartana in principio oboritur, *&* dolor fortis *in capite consistit*, aliquando etiam in toto corpore intermittens, & vomit salivam, & frequenter eructat, & oculorum regiones dolet, & facies albescit, & tumor in pedes descendit, *& demum, quia* quandoque totum corpus intumescit.

§. CCLXXI.

Historia morbi. Ut vero clarius hujusce febris innotescat facies, tradam modo eorum omnium, quæ ipsam antecedunt, comitantur, & subsequuntur, historiam. Qui in eam pronus est, incipit primum non belle se habere, tœdio affici, nulla amplius re delectari, & quodammodo quid velit, aut optet, prorsus nescire. Interea leves quasdam caloris, & frigoris subitas, incertasque patitur vicissitudines, quæ in primis caput, & faciem afficiunt; de lassitudine, qualem percipiunt labore fessi, conqueritur, sed adhuc obambulat, licet oscitans, & torpore insolito languens. Hæc autem accidunt, præsertim ubi sponte morbus exoritur, nec aliunde per contagium infunditur. Tunc enim velocius est mali initium, & progressio. Post hæc mox accedit quando major, quando minor in capite ponderis sensus, interdum dolor, vertigo, temporum constrictio, animi desponsio, præcordiorumque oppressio insolita. Paullo post se his jungunt nausea, & ciborum omnium fastidium sine ulla sitis molestia, aut potus cupiditate, & sæpe cum crebro ad vomendum incitamento, quo plerumque nihil ejicitur, aut si aliquid, id

id parum phlegmatis insipidi tantum est. Quandoque hæc omnia per aliquot horas cessant, evanescuntque, brevi tamen gravius insurrectura, præsertim advesperascente die: nempe caput tum magis, magisque gravatur, incalescitque; mens obnubilatur, pulsus crebriores, celerioresque fiunt, sed languidi semper, atque inordinati, cum quibus cunjungi solet quædam spirandi difficultas, ac pectoris angustia, atque oppressio; magnus sæpe stupor, aut obscurus dolor, & quidam frigoris sensus posteriorem capitis partem tenet, aut dolor gravans sinciput etiam circa suturam coronalem occupat. Utraque enim doloris species propria fere est cujusque febris lentæ nervosæ, & plerumque aliquem desipientiæ gradum comitem habet. Calor autem ut plurimum mitis est, neque facile excandescit. Attamen interdum volæ manuum fervent, aut caput vaporibus calidis, faciesque rubore crebro suffunditur, dum interea pedes, atque extrema frigescunt.

§. CCLXXII.

Quinque aut sex dies in hac valetudinis ambiguitate versatur homo, pallidus, torpidus, membris quasi fractus, non omnino ægrotans, nec tamen sanus, nec quietus, sed plerumque insomnis, & vigil; & quamquam adstantibus somno ipse indulgere videatur, idem tamen constantissime asseverat, se nullo modo dormire posse. Neminem autem ex his arbitror falsum dicere. Nam æger sæpe ita quiescit, & clausis oculis dormientis imaginem exhibet ut negari nequeat, eum reapse dormire, Ipse vero sibi non dormire videtur, quia ejus menti tot spectra, & tot idearum simulacra perpetuo obversantur inter dormiendum, ut vigi- *Stadii primi finis.*

lare omnino ſe credat. Pulſus toto hoc morbi ſtadio celer eſt, debilis; ac inæqualis, quandoque fluctuans, quandoque tardus, rarus, itemque intermittens; ſubinde concitatior micat, modo ſedatur, atque ordinatus, æqualiſque evadit, & ſic alternatim variatur. Nec diverſa vultus ipſius ratio eſt; nam crebro hic & repente calore quodam, qui vaporis inſtar aſcendit, rubeſcit; & paullo poſt pallet, & albicat. Quo fit, ut ſæpe pro affectione hypochondriaca, aut hyſterica morbus a minus peritis accipiatur.

§. CCLXXIII.

Secundum stadium.

Hinc malum in dies augeſcit, jam loqui aut moveri piget, & tandem lecto æger defigitur, nec ſatis poteſt exponere, quo modo ſe habeat. Nihil ipſe poſtulat, ne potum quidem; atque interrogatus aliquid, vix quærenti novit apte, & diſtincte reſpondere. Jam tendines ſubſiliunt; manus, & lingua tremunt. Hæc muco albido obducta non valde inareſcit; niſi in medio, ubi fuſca apparet, & ſicca. Tandem aliena ſubinde obloquitur, & leviter inſanit, ſine tamen furore. Tenuem, ut plurimum urinam emittit, modo limpidam, modo vappæ inſtar, aut cereviſiæ turbidæ ſimilem, & lenteſcentem; non raro etiam ſubnigram, ſubinde craſſiorem, farina quaſi inſperſa, & ſubſidente, aut ſine lege ſurſum, deorſumque vagante. Inter hæc ſanguis e vena miſſus aut naturalis invenitur, aut tenui pellicula tectus, ſed craſſamento laxo & nigro, parum cohærenti. Interdum etiam ad liqueſcendum pronior eſt, & ſero turbido copioſo ſcatet.

§. CCLXXIV.

§. CCLXXIV.

Circa ſeptimam, aut octavam, ex quo æger lectulo ſe tradidit, omnia ingraveſcunt. Genæ magis rubent, & manuum volæ magis calent. Gravitas, & dolor capitis acerbius vexant; accedunt vertigines, tinnitus, & ſuſurrus aurium, quo fere perpetuo obſtrepente mens ipſa moleſte afficitur, & non leviter perturbatur; non ita tamen, ut delirium vehemens ſequatur, cum plerumque ejus loco ſit quædam idearum, cogitationum, actionumque inde pendentium perverſio, & confuſio. Hinc fere æger ſecum obmurmurat, & verba quaſi mutilata, & difficilia intellectu profert. Id præcipue evenit in ſomno, aut quando e ſomno expergiſcitur; tunc enim mens magis laborat, & obfuſcata apparet, ſed brevi poſt ad ſe redire conſuevit, non tamen diu ſibi conſtat. Pectoris oppreſſio, virium languor & defectio ita increſcunt, ut animi deliquia & Syncope, præſertim cum e lectulo æger ſurgere nitatur, eum corripiant; nam tunc ſudore frigido frons, & manuum dorſum madent, atque animus deficit. Lingua, quæ antea humida, albidaque cernebatur, jam areſcit, rubet, & finditur, & quaſi mali punici corticem colore imitatur, medio in primis ſpatio, dum utroque ex latere muco flavo ſordeſcit. Ubi ea ex ore producitur, tremula, atque inſtabilis eſt, interim licet ipſa cum labiis ſicceſcat, vix tamen ulla ſitis urget. Calorem vero in ea acrem, & permoleſtum queritur ſæpe æger *Tertium stadium.*

§. CCLXXV.

Nona, decima, aut duodecima die ſudores breves, ac inæquales, aut etiam profuſiores, & repen- *Quartum stadium.*

pentini emanant, sed viscidi, frigidi, & glutinosi, in primis extrema corporis occupantes. Sæpe alvi dejectiones crudæ, liquidæ, aquosæ superveniunt. Universim sudor, alvique fluxus colliquantes sunt, viribusque infensi. Non raro tamen mador quidem tepens, totam cutim perfundens utilis esse consuevit, uti & lenis diarrhœa, quæ delirium, & comatosos affectus discutit plerumque. Circa hoc morbi stadium Natura præcipue deficit, extrema frigent, ungues pallent, & livent, pulsus parvi, & celeres ita fiunt, ut vix percipi, & numerari possint, etsi antea lenti, rari, tardi, aut intermittentes fuerint; aut ita fluctuant, vacillant, interciduntque, ut mortem in propinquo esse diceres. Ægri stupidi jacent, & ferme sensibus orbantur. Strepitu, & lucis appulsu, quo ab initio plurimum percellebantur, vix tunc emoventur. Delirium paullatim excipitur profundo sopore, & brevi perpetuo somno. Excrementa alvi, urina, & lacrymæ sponte, atque inscio, nolenteque ægro profluunt, proximamque vitæ dissolutionem portendunt. Tremores vero, tendinumque subsultus spasmum sæpe universi corporis imminentem significant, quo vitæ filum cito abrumpatur. Alterutro enim ex his modis, postquam quatuordecim, octodecim, aut viginti dies, imo multo etiam plures languerint ægri, tandem pereunt.

§. CCLXXVI.

Quædam symptomata non perpetua.

Interdum stragula palpant prius, inanes imagines consectantur, obmutescunt voce faucibus hærente, faciem cadaveris exprimunt, perpetua, & frigida suspiria emittunt de pectore, plerumque mor-

mortis proximæ indicio. Non nulli etsi antea animo forti, & magno essent, subito terrore & desperatione corripiuntur, nec somno indulgere volunt, cum mortem, tum mentis perturbationem, quam dormientes subire credunt, aut experiuntur, evitaturi. Quandoque pustulæ, & maculæ diversi generis in summa cute apparent; inter quas interdum peticulæ fuscæ, lividæ, atræ *, & vibices corpus defœdant. Non raro Parotides, aut abscessus aurium, aliarumque partium superveniunt. Nec desunt aphthæ albæ, rubræ, depascentes, nigræ, gangrænosæ labiis, linguæ, faucibus infestæ, præsertim ubi febris cum dissolutione putrida humorum copulatur, & pestilentialis, & contagiosa est. Interdum ad os sacrum, & nates vis morbi convertitur, atque ibi post brevem ruborem, dolorem, tumoremque cutis, suppositæque partes gangræna sicca, aut humida, plus minus alta, nigrescunt, & vita privantur, & fœtent. Plerumque, nisi morbus malignissimus sit, in longum trahitur, & ad quadraginta usque dies imo etiam ultra interdum ægros languere cogit, quorum non nullis, etiam post febrem devictam, mens per aliquod tempus aberrat, donec paullatim resipiscat.

* *Cl.* Pringlius (Malatt. dell'Armat. P. 3. cap. 6. pag. 220. 221.) *non diffitetur & ipse magnam esse affinitatem inter febrem* malignam in specie dictam, *& lentam nervosam. Nam utrique, inquit, communia sunt pulsus languidus, urina pallida, sudores non critici, obfuscatio mentis, virium lapsus, spirituum oppressio, artuum tremor, sive nervorum. Discriminantur vero, ut ipse putat, quod nervosa febris minime a caussa putrida gignatur, & quod miliaria exanthemata, non peticulas ad cutim propellat. Verum alterutrum falsum est. Multiplex enim febris nervosæ origo est; atque interdum, ut* contagiosa, nosocomialis,

nau-

nautica, carceraria, *de quibus postea, ex miasmate putrido nascitur. Miliaria vero non perpetuo in ea erumpunt, (alias miliaris morbus esset) sed interdum tantum; nec ab ea quandoque peticulæ veræ absunt, ut sæpe vidimus:*

§. CCLXXVII.

Continuitate continenti *Synocho putri* affinis est; sed ab ea discernitur per signa, quæ alibi jam (§. CCLXVII.) recensuimus. A morbo petechiali, sive a peticulis, sive, ut alii vocant, a febre *putrida maligna petechiali* discrepat, quod hæc posterior vehementiori aggrediatur impetu, quod horrores & calores cum majores, tum longiores excitet; quod pulsus, præsertim inter initia, duriores, & magis tensos exhibeat; quod capitis dolorem, vertigines, neuseas, & vomitus, etiam in ipso morbi ingressu afferat intensiores; quod tempora, imo orbitas ipsas dolor veluti fixus affligat; quod oculi graves, flavi, aut rubri appareant; quod arteriæ temporum vehementer viarent cum frequenti aurium tinnitu; quod singulis diebus, ut remittentes, exacerbationes habeat; quod carotides in augmento validius pulsent, licet quæ in carpo sunt arteriæ tardius, & placidius moveantur; quod animi deliquia, spirituumque dejectio citius, magisque, etsi nulla immodica præcesserit evacuatio, & pulsus satis validius videatur, infestent; & demum quod respiratio ut plurimum laborioſior, inæqualiorque sit, & sæpe dolorem, suspiria, aut singultum comitem habeat. Præterea a peticulis, reliquisque exanthematicis morbis *febris lenta nervosa* differt; quod plerumque peticulæ, & exanthemata miliaria, quando in ea oriuntur, regimini calefacienti de-

debeantur, & quando etiam ſponte prodeunt, in ſtatu potiſſimum morbi aut circa ejus finem erumpere ſoleant; nec perpetuo, nec quovis in ægrotante ſe exſerant; dum contra in febre petechiali vera, & primaria, & reliquis exanthematicis morbis peticulæ, miliaria, variolæ, morbilli &c., ſi regulares ſint, ante morbi ſtatum, & protinus primis diebus prodeant, & nunquam, cum primarium morbum afficiunt, abſint. Faeile etiam a *gaſtricis malignis* febribus diſtinguitur, quod illæ manifeſtioribus acceſſionibus, remiſſionibuſque varientur, nec tantam continuitatis æqualitatem oſtendant, & manifeſtiora cacochyliæ in primis viis indicia exhibeant.

§. CCLXXVIII.

Aggreditur hæc febris homines ut plurimum laxioris texturæ, nervis debilibus, ſanguine tenuiori, aquoſiorique præditos; quos vel nimiæ evacuationes exhauſerunt, vel triſtitia, aut immodicæ vigiliæ, & ſtudia aſſidua, laboreſque infirmarunt, vel alimenta cruda ac inſalubria, vel potus aquoſi, impuri, corruptive repleverunt, aut diu aer craſſus, vitiatuſque circumcinxit, vel ptyaliſmus, aut alvi ſolutio, aut nimia venus enervavit. Quando ex hujuſmodi cauſſis, oritur & ſparſim aliquos tantum ſingulares homines inficit, *ſpontanea*, & *ſporadica* eſt; videturque non tantum a nimia ſolidarum partium laxitate cum tenuiori ſanguinis craſi conjuncta, verum etiam a lymphatico latice, copia, & lentore peccante, cerebrum ſpeciatim, & nervos obruente, & tandem, quia reſolvi nequit, putreſcente pendere. Idque vel ab ipſa comprobatur medendi ratione, quæ cardiacis mitibus, attenuantibus, antiſepticis, leniterque ſtimulantibus feli-

Quinam magis eidem obnoxii.

Sporadica unde?

licissime solet perfici. His enim vis cordis, & nervorum excitatur, lentor lymphæ resolvitur, & quidquid corruptum est, evacuatur non modo per communes excretiones, verum etiam per eas, quas natura, atque ars novit sibi aperire. Hinc plerumque omnibus simul evacuationibus, nimirum sudore, ptyalismo, urina, diarrhœa, exanthematibus, abscessibus, imo interdum ulceribus arte excitatis, ipsisque gangrænis opus est, ut noxius, depravatusque humor e corpore ejiciatur. Raro enim coctione & crisi hujusmodi febris ad finem perducitur.

Quot modis judicetur?

§. CCLXXIX.

Epidemica quando est?

Quando vero communiores caussæ plures eodem tempore afficiunt, popularemque morbum reddunt, *epidemica* tunc est, & perniciosior. Quo in casu, ni sani sibi caveant, facile suscepto maligno, & nervis infensissimo miasmate in eandem incidunt. Tunc etiam *contagiosa* dicitur, quia per subtilissimos halitus, putridosque vapores ab ægris manantes in adsidentes, inservientesque diffunditur. Interdum ex sola mora in aere putridis, morbidisque effluviis scatente, ut in Nosocomiis sæpe contingit, ipsa contrahitur. Tunc patet, eam esse ex *putrido contagio*, dicique posse *nosocomialem*, quamquam non omnis *nosocomialis* * ad hoc genus spectet. Notum etiam est, aerem non renovatum, in quo complures, frequentesque vel sanissimi homines diu clausi detinentur, uti in navibus, & carceribus sæpe fit, humanis halitibus atque effluviis ita corrumpi, ut veneni instar immissa animantia cito enecet destructa nimirum nervorum, & cordis potentia. Febris ex hujusmodi caussa orta, *lenta nervosa* esse solet, & *nautica*, aut *carceraria* nuncupatur, & sæpe

Contagiosa interdum.

Quando ex putrido contagio.

Nosocomialis quænam sit.

Nautica, & carceraria.

ſæpe adeo peſtifera eſt, ut contagione in vicinos, & ceteroquin ſaniſſimos ſola infectorum præſentia perniciſſime propagetur, ut peſtis. In hiſce autem ſpeciebus, nempe in *epidemica*, in *contagioſa*, in *noſocomiali*, *nautica*, & *carceraria*, uti cauſſa activior, & pernicioſior eſt, ſic celerior earum inceſſus, & quandoque minime lentus conſpicitur. Nec infrequens eſt, intra paucos dies tunc ægros interimi, contra ac in hoc morbo fieri ſoleat, cum alias finem ſuum ſive bonum, ſive malum tardiſſime aſſequatur.

* Nosocomialis *febris*, *quæ ex contagione in Noſocomiis ægrorum putridis nidoribus repletis oboritur*, *plerumque* petechialis *eſt*, *&* remittens, *non* continens, *&* lenta nervosa; *prout dicetur*, *ubi de peticulis ſpeciatim*, *ut morbo exanthematico febrili*, *agemus*. *Nobiſcum prope ſentit* Cl. Monrous (Des Malad. des Hospitaux militair.) *cui Febris maligna* Nosocomialis *dicta*, *&* petechialis *videntur unus idemque morbus eſſe*.

§. CCLXXV.

Non ſolum autem cauſſarum præcedentium diverſitas, earumque mitior, aut pravior natura, verum etiam Symptomatum minor, vel major pernicies hujuſmodi (§. CCLXXVIII. CCLXXIX.) differentias facit. Variat etiam non parum ejuſdem febris aſpectus pro temperamenti, habitus corporis, ætatis, ſexus, anni temporum, conſtitutionis, & morbi *ſtationarii*, ſive dominantis ratione; ad quæ ſingula ſi animus advertatur, facile varietates, quas ſubit morbus, ſic, ut falſo natura diverſus haberi poſſit, quiſque non imperitus intelliget. Diſcrimen etiam aliquod affert inter initia præſertim complicatio cauſſarum, aut morborum, *Aliæ differentiæ.*

prout

prout nimirum febris cum diathesi sanguinis inflammatoria, rheumatica, catarrhali, aut cum ejusdem ad liquescendum, putrescendum proclivitate, aut cum putrida, & verminosa primarum viarum cacochylia conjungitur *. Hinc enim Symptomata alia, atque alia proficiscuntur, quæ minus peritis errandi occasionem suppeditant. Hinc sæpe profluunt tam varia, & discordia de eadem febre medicorum judicia.

* *Cl.* SIMSIUS (Malad. epidem. p. 167.) *nuper pluribus argumentis annisus est ostendere, febres* lentas HUXHAMII, *& Anglorum esse de genere* Gastricarum, *sive earum febrium, quæ fomitem in imo ventre habent. Sed ejus argumenta vix, ac ne vix quidem aliquid evincunt. Credo autem, virum alioquin perspicacissimum in hujusmodi errorem incidisse, quod in regione, quam incolit, ubi febres gastricæ frequentissimæ sunt, sæpe cacochylia gastrica non modo occurrat, quod humidis, palustribusque locis commune est, verum etiam cum febribus lentis nervosis complicetur, ideoque facile adductus sit ad credendum, has quoque febres a gastrica cacochylia progenitas, id est,* gastricas *omnino esse.*

Prognosis.

§. CCLXXXI.

Maligna, & subdola febris natura semper dubium eventum reddit. In *sporadica* & *spontanea*, si pura fuerit, vitæ periculum quidem, sed minus esse solet; majus in *epidemica*, & *contagiosa*; & maximum in *nosocomiali*, *nautica*, *aut carceraria*; itemque in illa, quæ cum putrida sanguinis dissolutione complicatur, aut a venenato miasmate originem habet. Ceterum si circa nonum, decimum, vel duodeci-

Signa fausta.

decimum a decubitu diem lingua humida fiat; si sputa uberiora fluant; si alvus leviter laxetur, aut cutis leni madore humectetur, aut alterutra auris abscessum patiatur, aut pustulæ latæ labia, aut nares occupent, sperari licet aliquam bonam crisim. Contra si alvus immodice fluat, si sudoribus corpus veluti colliquetur, unde crebræ animi defectiones impendeant; si lingua tremit, si extrema frigent, si pulsus fluctuat, aut vermicularis est, si tendines subsiliunt, si visus, aut auditus deperditur, si excrementa invite, aut inscio ægro exeunt, jure timeri potest exitium (*a*). Eorum vero, qui subita desperatione capiuntur, & nullis eriguntur promissis, servatum vidi fere neminem, aut certe paucissimos. *Signa mala.*

(*a*) BUCHAN Médec. Domest. T. 2. chap. 8.

§. CCLXXXII.

Speciatim sudores breves, frigidi; aut circa collum, aut caput tantum manantes; mali: pestiferum etiam est inter sudores repente inhorrescere. Dejectiones alvi moderatæ non inutiles; immodicæ, crudæ, aquosæ noxiæ; plumbeæ, & lividæ, etsi subinde desistant, periculosæ. Stupor solus, aut debilitas non semper formidanda est; nam interdum surditas in caussa est, cur ægri stupidi videantur. Maculæ rubræ, floridæ, confertæ, aut pustulæ miliares multæ, turgidæ si circa morbi statum erumpant, septima nimirum, nona, undecima, aut decima quarta, aut tardius, pro breviori aut longiori febris cursu, non raro bonum eventum præmonstrant, in primis quando saliva multa, & copiosa expuitur, aut urinæ crassæ, & subsidentes simul prodeunt, & graviora sympto- *Alia signa infausta, & fausta*

mata minuuntur. Peticulæ vero nigræ, atræ, aut vibices ut gangrænulas referunt, sic subitam sanguinis corruptionem, & vitæ ingens periculum significant. Postulæ miliares tam albæ, quam rubræ, copiosæ aut morbificæ materiæ copiam, aut regiminis calefacientis effectum ostendunt. Ne variolis quidem ipsis per regimen calidius expulsis melius habent ægrotantes; cum tamen variolæ criticæ dici possint, sive rectius morbus primarius sint, & proinde, pleniori eruptione facta, eorum saluti magis provisum esse deberet. Non male ominantur aphthæ albæ, benignæ, linguam & labia cingentes; contra vero nigræ, lividæ, ad fauces protensæ, surditas quoque atque aurium abscessus in fine morbi si superveniant, spem aliquam faciunt; dummodo cetera respondeant. Nec rarum est, gangræna exteriorum partium, præcipue coccygis, & natium deleteriam * morbi vim extorsum bono ægri fato depositam indicari; quod tum factum cognoscimus, cum ea apparente caput, pectusque levatur, & febris minuitur. Sed potissimum pulsus amplior, validior, æqualior; respiratio facilior, liberior, placidior; cutis mollis, tepens universim madida; spasmorum cessatio bene sperare jubent. Interdum etiam ad urinæ vias, & vesicam defertur morbifica materies, unde urinæ stranguriosæ, crassæ, aut purulentæ redduntur; imo quandoque Ischuria vesicalis enascitur, bono plerumque omnino, licet cathetere extrahi urina debeat per aliquot dies, donec sponte emitti possit. Quibus similia accidunt, plerique, ut jam HIPPOCRATES animadvertit, (*a*) sanantur.

* In morbis malignis, & contagiosis sæpe natura ad exteriora propellit heterogeneum, & venenatum illud principium, quod morbum facit. Hinc circa coccygem, os sacrum

crum, & nates, aut alias partes gangræna etiam gignitur, quæ si morbum non solvit, persæpe saltem minuit. Hoc in primis notavit QUESNÆUS, & cum eo non pauci ex Clinicis. Ego ipse id pluries observavi. Nuper vero in *Constitutione* quadam endemico-epidemica febrium malignarum, quam egregie anno 1781. descripsit, & typis mutinensibus evulgavit Cl. BARALDIUS Medicus Corregensis, id contigit ita crebro, ut ipse ex ejusmodi gangrænæ apparitione prosperum semper eventum conjicere potuerit. Quæ res, etsi aliter cessit in febre epidemica, quæ grassata ann. 1774. & 1775. Cunei est, in ejus tamen doctissima, atque omnibus numeris absoluta historia PETRUS LANTERIUS vir sane exercitatissimus, & Medicinæ sanioris peritissimus asseverat, gangrænam, quæ vesicantium applicationi sæpe superveniebat, semper salutarem exstitisse, quasi necrotica morbi vis illuc confluxisset, liberis interioribus partibus relictis.

(a) *Epid. l.* 1. GALEN. *in Comm. T. IV. edit. in* 12. *p.* 124.

Curatio.

§. CCLXXXIII.

Quid de sanguinis missione decernendum.

Ex his facile prospicitur, neque sanguinis missionem, neque purgationem ab hujusmodi morbo per se postulari; præsertim in corporis habitu laxo, & debili præditis, aut crudo, pravo, facile putrescente victu utentibus, aut nimias evacuationes jam passis, aut mœrore, studiisque confectis, aut aerem impurum, infectumque respirantibus, ut plerique ii esse solent, qui huic febri sunt magis obnoxii. Multo minus sanguinem mitti licet in *epidemica*, *nautica*, *carceraria*, aut *nosocomiali*, aut a *putrido contagio* orta, aut sanguine ad dissolutionem jam prono. Nihilo tamen minus si plethora adsit, si vires vitæ non omnino de-

ficiant, si ætas, habitus, anni tempus, si pulsuum magnitudo consentiant, aut demum si cum *diathesi inflammatoria sanguinis* complicetur malum, incidi vena poterit; sed id ineunte solum morbo, & parca manu fiat. Nam sæpe altera sanguinis missio, aut justo amplior prima, vires dejicit, & delirium accersit, aut jam præsens adauget. Eoque minus iteranda est, si sanguis primo eductus livescat, parum crassamenti, postquam refrixerit, relinquat, multum vero seri turbidi, aut fusci emittat, ut plerumque evenit.

§. CCLXXXIV.

Cucurbitulæ tutiores. Tutius vero detrahitur cucurbitulis scarificatis, hisque multo certius levatur caput, imo & ipsa pectoris oppressio; nec quidquam mali ab earum iteratione consequitur; quod non ita facile de venæ sectione dixeris. Cucurbitulis etiam in morbi augmento, & statu uti possumus, si delirium, aut coma urgeat. Nec carent utilitate hirundines temporibus, aut ano admotæ. Post phlebotomiam, aut aliam quamcumque sanguinis detractionem, si capitis dolor, aut vertigo non remittat, statim pone utramque aurem duo *vesicantia* applicentur, nec ab eorum usu deterreat ipsum morbi initium.

Hirudines. Vesicantia.

§. CCLXXXV.

Quid de purgatione sentiendum. Ut virium ratio suspectam sanguinis missionem reddit, sic eadem caussa purgationi adversatur. Purgatio enim temere, & inconsulto, licet initio morbi, instituta sæpe languorem summum, animi deliquia, alvi profluvium, aliaque funesta symptomata afferre visa est. Fieri tamen potest, ut me-

medicamento aliquo, alvum lenienti, inter initia etiam opus ſit, quando nimirum ſaburra in primis viis turgeat, vires adhuc valeant, & nondum liquationis putridæ timor, aut ſuſpicio locum habeat. Sed tunc cautiſſime & leniſſime alvus expianda eſt, enemate primum, deinde eccoprotico ex Rhabarbaro, aut Manna, aut Tamarindis, prudenti, & circumſpecta manu dato. Id vero tum in primis opportune fit, cum febris nervoſa cacochyliæ primarum viarum adjuncta eſt: Quam ob cauſſam *non ſine ratione*, inquit GORTERIUS (*a*), *egregii in arte viri curarunt febrem lentam, ſeu nervoſam dictam leni alvi ductione alterno die*.

(*a*) Exercit. Med. quinta de Action. Viventium particul. §. XXII. inter Opusc. varia Med. Theoretica.

§. CCLXXXVI.

At alvi ductione præſtantior, utiliorque eſt *emeſis*, hæc enim minus in ejuſmodi morbo naturam perturbat, quam *catharſis*; quin imo, ubi nauſea, pondus, & dolor ventriculi, atque alia cacochyliæ ſigna adſunt, aut ex contagio, aut putridis halitibus, aut aere miaſmate maligno infecto febris orta eſt, lene *emeticum* ſtatim inter initia reliquis remediis antecellit. Hoc enim citiſſime non modo pituitoſa, viſcida, aut biliaris ſaburra, aut quidvis putridum miaſma ſalivam, gaſtricoſque liquores inficiens educitur, verum etiam totum vaſorum Syſtema ita excutitur, ut quidquid lenti, & viſcidi in iis ſtagnat, aut hæret, e loco dimoveatur; atque in circuitum remeet: Leniſſime autem vomitus cietur pulvere, aut diluto radicis Ipecacuanhæ, oxymelle ſcillitico, aut *Emeſis præſtantior.*

tartaro emetico in magna aquæ copia soluto, & partitis vicibus propinato. Quivis vero vomendi conatus adjuvari debet potu aquæ tepentis, aut juris tenuioris affatim hausti, ut facilius vomitus feratur, quousque satis materiæ rejectum videatur. Et si indicia excitandi vomitus perseverent deinceps, aut revertantur, nihilque obstare reperiatur, emeticum iterare etiam licet. Non quælibet tamen vomendi cupiditas, nausea, aut vomitus emeticum pustulant; nam sæpe a sola nervorum ataxia, & spastica ventriculi affectione, aut ab ejus flegmone, aut vehementiore sanguinis motu, aut a dolore capitis intensiore, similibusque caussis originem ducunt hujusmodi symptomata, & tunc reliqua cacochyliam gastricam significantia phænomena omnino absunt. Diligenter igitur disquirere oportet, antequam vomitus cieatur, utrum primæ viæ sordibus revera scateant, aut epidemicum miasma, aut contagium intro susceptum salivam, gastricosque humores infecerit.

§. CCLXXXVII.

Quæ observanda in usu vesicantium. Antequam vero vomitus provocetur, magni interest cuncta attente considerare, an quidpiam occurrat, quod vomitionem vetet, quod ex Therapeutice generali sciri potest; vasorumque plenitudo si ea insignior fuerit, sanguinis missione imminuta sit oportet, & vesica pone aures per cantharides excitata, ne vomitu vasa nimis turgida disrumpantur, aut lentum, viscidumque lymphæ gluten altius in interiora cerebri propellatur, nisi depleta illa prius sint, hoc vero aliorium, extrorsumque prolectum. Absoluta sive *catharsi*, sive *emesi*, prout res postulaverit, si alvus pigra aut clau-

sa

ſa perſtet, ſollicitari tutiſſime poterit enemate ex lacte, ſaccharo, & ſale ſubter injecto, idque tertio quoque die repeti toto morbi decurſu, quotieſcumque per ſe non reſpondeat.

§. CCLXXXVIII.

Cantharidum extriceçus adhibitarum tanta utilitas eſt, ut ulcera pone aures per illas excitata (§. CCLXXXIV.) aperta ſervari debeant, donec diſcuſſa penitus febris ſit. Itaque ubi ſiccari incipiunt, cantharidum pulvere iterum impoſito curandum eſt, ut recredeſcant, & renoventur. Præterea vel in ipſo morbi exordio, ſi caput gravius occupetur, deraſo occipiti emplaſtrum ex iiſdem cantharidibus conflatum quod *veſicans*, dicitur, apponi debet; nam hoc remedii genere delirium, quod imminet, aut ſuperventurum eſt, præcaveri ſolet. Nec inde ægri valde dolent, ſtupore nimium obruti. Ceterum quo magis hujuſmodi ulcera inflammantur, & dolent, & pus bonum, & copioſum fundunt, eo proſperiorem eventum pollicentur, & contra. In progreſſu quoque cantharides locum habent cum brachiis, aut femoribus, tum ſuris applicitæ, ut veſicas excitent, ſi nempe vis vitæ nimium langueat, mens torpeat, aut imminens peticularum eruptio anxietatem, difficilem reſpirationem, delirium, & pectoris gravitatem; quæ peripneumoniæ metum incutit, inducat. Sed hæc ſymptomata a ſpaſtica potius fibrarum, nervorumque affectione, quam ab inflammatione, aut ſanguinis in pulmonibus congeſtione pendere ſolet. Tunc enimvero reſpiratio eſt quidem denſa, inæqualis, ſuſpirioſa, & per vices difficilis, non vero calida, nec cum tuſſi conjuncta, qualem peripneumonia infert. Pulſus item ſpaſticæ affectionis ſigna *Cautela in ciendo vomitu.*

G 4

ſigna præbet; nam parvus, contractus, inæqualis; & celer percipitur. Quo in caſu cavendum eſt a venæ ſectione, niſi certiora inflammationis indicia præſto fuerint. Spaſticas quoque hujuſmodi affectiones confirmant, ſanguiniſque emiſſionem rejiciunt urinæ pallidæ, aqueæ, limpidæ, copioſæ, quæ ut plurimum hanc febrim comitantur.

§. CCLXXXIX.

Cautela circa vesicantium usum.

Cum igitur iu hujuſmodi febre vis irritabilis; & nervea potiſſimum torpeat, & vitalis humorum circuitus in primis circa encephalum quodammodo reſtitet, quid cantharidibus cuti admotis ad illam excitandam, atque ad hunc promovendum erit præſtantius? quid accommodatius? Quid ad revellendum, extrorſumque avocandum expeditius? Attamen, ubi ſanguis aut diſſolutus jam ſit, aut ad diſſolutionem putridam maxime vergat, quod in primis morbo epidemice graſſante, aut a putrido contagio profecto, atque ad ſtatum progrediente evenire potiſſimum ſolet, non temere tunc cantharidibus, quæ putridam diſſolutionem augerent, uti licet; niſi per antiſeptica, atque acida fortiora, quæ diſſolutioni huic frænum injiciunt, earum ſeptica, & diſſolvens vis contemperetur. Prudentis igitur, & circumſpecti medici tantum eſt validum hujuſmodi præſidium opportune, ſalubriterque adhibere.

§. CCXC.

Indicationes præcipuæ, & generaliores.

Ceterum tota curationis ratio eo collineare debet, quemadmodum experientia magnorum virorum (*a*) docuit, ut vires oppreſſæ erigantur, & leni

leni stimulo incitentur, humores diluantur, & sanguini recens, saluberque succus affundatur, qui acris, vitiatique locum subeat. Inter cardiaca, atque alexipharmaca arromatico stimulo prædita. quæ huic febri præsertim *sporadicæ*, & spontaneæ conveniunt; quia attenuant, incidunt, & blande excitant, celebrantur radix Contrayervæ, Scordium, Ruta, Angelica, Carduus benedictus, sales volatiles Succini, Cornu Cervi; liquor Cornu Cervi succinatus, Tinctura Croci, Castorei, Succini, Camphora, Theriaca, Diascordium, confectio hyacinthina, pulvis contrayervæ compositus, aliaque his similia. Quædam etiam ex his ataxiæ nervorum, spasticisque affectionibus praeclare opitulantur. Camphora id quoque emolumenti præstare creditur, ut si cum Galbano, & Silphio commisceatur, non solum egregie resolvat, verum etiam somnum conciliet, atque adeo vigilias, deliriumque avertat, aut tollat. In horum tamen omnium usu non modo ad temperiem, habitum, ætatem, sexum, regionem, aliasque circumstantes res respiciendum est, sed etiam temperamentum aliquod sit, oportet, ne nimium humores exagitentur, & calefiant, aut præmature sudores cieantur, præsertim in morbi initio, atque augmento. Ex quorum altero calores, & rubores increbrescerent; itemque peticulæ, atque exanthemata miliaria cum anxietatibus, deliriis, pectorisque oppressione consequerentur. Ex altero ob nimiam humorum jacturam, viriumque exsolutionem tremores, tendinum subsultus, horrores, syncope, sudor frigidus; & veternus essent timendi.

Remedia illis accommodata.

(*a*) *Vid.* SVVIETEN. *in* BOERHAAV. §. 950.

§. CCXCI.

§. CCXCI.

Simplicissima medendi ratio hic utilior.

Simplicior autem medendi methodus, si unquam alibi, hic certe summopere commendanda est. Quo enim minus naturæ opus arte perturbatur, quo blandioribus, tutioribusque remediis oppugnatur malum, eo felicius, faustiusque ægri ad pristinam salutem restituuntur. Solo sero Lactis per vinum Canariense parato in potum ordinarium utuntur quidam Clinicorum non incelebres. Alii sero lactis purificato addunt aliquid vini Rhenani, aut Austriaci albi, aut alterius cujusque aciduli, atque austeriusculi. Aliis placent diluta foliorum salviæ, scordii, florum sambuci, similiumque plantarum temperatiorum; decocta aliis radicis Scorzoneræ, aut Eryngii, aut Cornu Cervi, vel ptisana ex hordeo, cichoreo, gramine. Quibus aliquid adjiciant vel vini, vel aceti, & calide potanda jubent Dum his impletur corpus, blandus plerumque sudor subsequitur, per quem resurgunt vires vitales, & subigitur, expelliturque de corpore noxium illud sive sponte natum, sive per contagium receptum, sive epidemice vagans, atque absorptum, sive ab aere vaporibus venenatis infecto suppeditatum miasma, quod omne hoc malum fecit.

§. CCXCII.

Circa potum monita.

De his (§. CXCI.) igitur crebro, & liberaliter potandum est, sed non tantum tamen, & non ita abunde, quantum in febribus vehementioribus, ardentibusque, aut in peticulis ipsis, in quibus interdum febris in primis inter initia magis exardet, & pulsus validior, & durior esse consuevit, nisi cum

cum diathesi inflammatoria morbus complicari videatur, aut cum aliis affectionibus, quæ liberaliorem potum, atque aquosiorem exigunt. Raro aqua pura sufficit, quæ, nisi saccharo, aut succo aliquo saponaceo vegetabili acuatur, vix intime cum sanguine commisceri potest. Nec frigida, licet a multis plurimum laudetur, in hac febre danda est. Testatur enim HUXHAMIUS, frigidam bibentes, eam reddere per urinæ vias limpidissimam, nullo modo mutatam, magno cum ipsorum detrimento. Sed hic quoque inspicere oportet & regionem, & anni tempus, & temperamentum, & consuetudinem, & reliqua, per quæ interdum frigida calidæ anteferenda sit. Frigida in primis, ubi nullæ dissoluti sanguinis notæ cernuntur, fortasse minus convenit ut in *sporadica* plerumque, & spontanea; contra in *epidemica*, & *contagiosa*, ubi dissolutio pene universi sanguinis plerumque occurrit, non parum utilitatis potest afferre. Jus quoque pulli tenue, aut viperinum, tam uti remedium, quam uti alimentum restaurans subinde nonnulli propinant, præsertim remittente morbo, & viribus fatiscentibus; quo nomine etiam Gelatinæ cornu Cervi, decocta, aut juscula panis, vulgo panatellæ, addito vini tantillo, aut succo mali medici, aut aurei, aut citrei commendantur; quibus alendi sæpe quidem, sed paullatim, sunt ægrotantes.

§. CCXCIII.

Singularem porro considerationem varia symptomata requirunt. In primis in hac febre, ut supra narravimus, evacuationes cujuscunque generis facile excessu peccant; quas tamen comprimere res plena discriminis est, quia pessimæ inde sequuntur morbifici humoris ad interiora metastases. Si igitur *De symptomatibus curandis.*

tur

tur moderatæ fuerint, ſini; ſi immodicæ, compeſci quidem debent; non vero penitus cohiberi. Sæpe enim ſudori repente ſuppreſſo protinus ſuccedunt horrores convulſivi, pectoris oppreſſio, tædium, mœror, ſyncope, aliaque id genus graviſſima ſymptomata. Sic, fluxu alvi per adſtringentia cohibito, nauſeam; ſtomachi dolorem, colicos cruciatus, & deliria ſupervenire certiſſimum eſt. Imo ipſa inuſta per cantharides ulcera juſto citius areſcere, non vacat periculo: Quare nova ſubinde induci expedit, ne naturæ hoc utile evacuationis genus deficiat. Non enim cantharides ſtimuli tantum cauſſa proſunt, ſed etiam reſolutione, atque excretione pravi humoris, quam totis viribus tentandam docent puſtulæ, quæ ſponte in vigore, & ſtatu morbi erumpunt, atque ulcerantur, & quo ducere oporteat, patefaciunt. Quas ob cauſſas vitetur aeris frigidi ſubitus appulſus, lintea, aut induſia frigida, potiones gelidæ, atque omnia quæ actu, aut potentia, ut loquuntur, nimis refrigerant, aut reprimunt.

§. CCXCIV.

Sudoris ratio quæ habenda. Itaque ſudores modum excedentes, non levantes, vires proſternentes, quoniam liquationem oſtendunt, prudenter compeſci poſſunt. Nihil ad id præſtantius eſt vino rubro aut meraco, aut aqua diluto; quo & ſudores reprimuntur, & vires inſtaurantur, & puſtularum eruptio, ſi ea præſens ſit, promovetur. Ad hoc etiam valet Tinctura chinæ chinæ, interpoſita ſubinde Rhabarbari refracta doſi ad ſaburram a primis viis identidem educendam. Sic non modo ſiſtuntur ſudores, ſed etiam in-

interdum fit, ut febris ipsa, quæ sub morbi finem remittens solet evadere, distinctiores habeat accessiones, cortice deinde peruviano validius dato extirpandas. Peculiari quadam Tinctura *, cum *Elixiri Vitrioli* guttis aliquot juxta *Pharmacopœam Londinensem* eumdem in finem utebatur HUXHAMIUS. Diarrhœam refrænat Theriaca Andromachi, aut Diascordium Fracastorii, aut clysmata demulcentia. PROSPER ALPINUS testatum facit, fluxus alvi *colliquativos*, qui febribus malignis ægyptiorum superveniunt, tutissime compesci fructibus Berberum, atque his se ipsum curatum fuisse.

* Tinctura Huxhamii.

℞. Cortic. Peruvian. optim. pulv. unc. ij. Flaved. aurant. unc. ij. & sem. Rad. serpent. virgin. drach. iij. Croci anglic. scrup. iv. Coccinell. scrup. ij. Spirit. vini un. xx. f. s. a. Infusio per tres dies, aut quatuor, deinde liquor coletur. Dos. a drachm. j. ad unc. sem. quavis quarta, sexta, aut octava hora cum decem, aut viginti guttis Elixirii Vitrioli ex vino diluto, aut aqua idonea.

§. CCXCV.

Nimiæ sanguinis dissolutioni quid opponendum.

At tanta est interdum sanguinis dissolutio in hac febre, præsertim epidemica, aut a contagio orta, aut nautica, & carceraria, ut non solum nimiis quibuscunque evacuationibus caussam præbeat, verum etiam hæmorrhagias, nigras dejectiones, gangrænas, vibices, atrasque peticulas corruptionis fœtidæ indices pariat. Tunc uno ore omnes clamitant ad acidos spiritus, & præcipue vitriolicos, utpote sanguinis dissolutionem, *alkalescentiamque* coercentes esse quantocius properandum, voluntque largiori manu potui admiscendos. Jure id quidem. Cum vero acidis spiritus insit

insit facultas irritabilitatem cordis, atque arteriarum, quæ in hujusmodi malo propemodum extinguitur, destruendi; non temere; & sine consilio audienda eorum vox est *. Invertendum quidem principium putridum, aut alkalinum; cogendaque acidis sanguinis nimia tenuitas est, verum simul languenti irritabilitati prospiciendum; quod præstabitur si acidis adjiciantur alexipharmaca, aut antiseptica leni stimulo aromatico prædita, ut fecit HUXHAMIUS in Tinctura modo laudata, aut factum videmus in *Elixirio* vitriolico, in quo Tinctura aromatica vitrioli oleo adjuncta utramque indicationem adimplet.

* *Largiorem acidorum e fossilibus usum; quem non nulli effuse laudant, dehortatur, & dilutissima tantummodo, & maxima cum circumspectione usurpanda jubet.* BARTOLOMÆUS CAMILLUS DE BOISSIEU. Mémoir. sur les method. refraichissante, & echauffante p. 56.

§. CCXCVI.

Aphthis quæ medela. Ubi aphthæ totum os, imasque fauces tenent, quod circa morbi statum, aut paullo post plerumque evenit, aut ad œsophagum, ventriculum, atque intestina porriguntur, unde deglutiendi difficultas, singultus, diarrhœa, & dysenteria sæpe permanant; tunc creberrime gargarizandum est ex aquis, quæ & molliunt, & detergunt & vi antiseptica pollent. In his aliquid spiritus salis tam acidi, quam dulcis instillari utilissime solet, & tunc præcipue, ubi gangrænosæ, & nigræ apparent. Dandum quoque, si alvus cita cum torminibus fatiget, modicum Rhabarbari, pulvere absorbenti, atque aromatico contemperati. Interdum aphtgæ acerbissime dolent, somnumque omnem, aut quietem

tem avertunt. Si sedando dolori impar fuerit lac ore detentum, aut spiritus vitrioli ex melle rosaceo illitus, aut alia hujusmodi; mihi quandoque felicissime cessit eas oblinire penicillo, quod in *saturni Balsamo* sic dicto fuerat intinctum. Quando gargarizatione utimur, post quamlibet gargarizationem indatur ori paullulum mucilaginis seminum psyllii, & cotoneorum, syrupo mororum, aut rubi idæi admixto, lenteque deglutiatur. Sic enim demulcentur, leniunturque ulcera, & citius sanescunt. Detersis etiam, purificatisque ulcusculis summopere prodest liquor Myrrhæ per deliquium, aut ejus tinctura illinita.

§. CCXCVII.

Interdum magna pituitæ vis in faucibus congeritur citam minitans suffocationem. Quod ubi incidit, lene emeticum remedio est. Mirum enim est, quam in quovis morbi stadio prosit hujusmodi auxilium. SYDENHAMIUS eo ægros singulis momentis suffocationis periculo anxios, stupore obrutos, & spiritu fere ob fauces muco, aut viscida saliva infarctas præclusos quandoque feliciter liberavit (*a*). Non raro ægrotantes crebris lipothymiis, & languore ventriculi afficiuntur, & difficillime ad bibendum, etsi sitiant, impelli possunt, quasi hydrophobia laborarent. Sæpe id a cacochylia ventriculum obruente proficiscitur. Tunc dato cardiaco, multum confert una, vel altera post hora vomitum ciere, & sic viscidam saburram e ventriculo horum Symptomatum caussam (*b*) ejicere.

In suffocationis motu quid agendum.

Hydrophobia spuria qui curetur.

(*a*) Variol. regul. an. 1667. 68. 69. Oper. p. 178.
(*b*) CAROLUS BARBEIRAC. Medicamentor. constitut, pag. 47.

§. CCXCVIII.

§. CCXCVIII.

Peticulæ, & Miliaria.

Sæpe, etsi non semper, ut jam dictum est, peticulæ, aut pustulæ miliares in augmento, aut statu morbi huic febri superveniunt. Quocumque modo eruperint, sive criticæ, sive non criticæ, id est salutares, vel non salutares, semper corrupti, & putrescentis, depravatique humoris aliquid extrorsum ferunt; eo tantum casu excepto, in quo regimen calefaciens, & remedia nimium sudorifera eas effecerint. Quando igitur naturæ, non artis effecta sunt, cavendum præsertim ab aere frigido est, & lenia porrigenda Cardiaca, ut naturæ motus, & molimen lenissime sustineatur. Si enim aut frigore extrinsecus applicito, aut deficiente cordis vi intro repellantur, lethales sæpe metastases impendent. Ubi maculæ appareant nigræ, fuscæ, lividæ, quæ gangrænulas referunt, putridamque sanguinis dissolutionem ostendunt, unde quandoque saniosæ, & sanguineæ etiam dejectiones contingunt, aut cruor e vena missus diffluat, & difficillime concrescat; tunc acidis, austerisque alexipharmacis opus est. Talia sunt *Elixirium* Vitrioli, Spiritus Sulphuris, Tinctura rosarum vitriolata, succus uvarum immaturarum, Cortex peruvianus, Radix serpentariæ Virginianæ, vinum rubrum cinnamomo, aut maci incocto, aliaque hujusmodi.

§. CCXCIX.

Exanthemata introrepulsa quid exigant.

Quod si casu, aut frigore, aut incauta indusiorum mutatione, aut animi pathemate maculæ peticulares, aut pustulæ miliares intro vertantur, atque ex eo caput, pectus, aut stomachus impetatur,

tur, delirium, convulſivi motus, ſpiritus difficultas, anxietas, ſingultus, cordis palpitatio, pulſus intermiſſio, aliaque teterrima ſymptomata ſæpe oboriuntur. Protinus tum in balneum calidum pedes demitti, aut crura pannis laneis ex aqua calenti expreſſis involvi, & foveri, aut totum corpus fricari, aut cucurbitulis ſiccis cutim laxari, plurimum confert, ut iterum ad exteriora morbidus humor revocetur. Eo reſpiciunt etiam cantharidum brachiis, aut ſuris applicatio, atque epiſpaſtica plantis pedum admota. Intrinſecus vero dilutа herbarum leniter diaphoreticarum, ſi calide ſorbillentur ſtragulis corpore aliquanto gravioribus contecto, non parum diaphoreſim, atque adeo exanthematum ad cutim propulſionem promovent. Hoc nomine in primis excellere dicuntur ſpiritus C. C., aut ejus liquor ſuccinatus, ſerpentaria Virginiana, Camphora, & Moſchus; quorum poſtrema nerveam etiam ſenſibilitatem, & ſpaſticas affectiones ſedando mira præſtant. Sed Camphoram, ubi pulſus languidus, ſed mollis & æqualis eſt; Moſchum vero, ubi aliquantum durus, & tenſus, docet Cl. QUARINIUS (*a*) magis convenire, quia hic nervis amicior eſt, & minori ſtimulo in cor, quam camphora, aut minus permanenti agere reputatur. Si vero exanthematum receſſio febrem accenderit vehementiorem, cum pulſu valido, magno, & duro, facie rubra, aliiſque notis phlogiſticis, & diatheſis inflammatoria quæ aut anteceſſit, aut in conſtitutione prævalere videtur, reviviſcat, ceteris omnibus præſtabit parca, & cita ſanguinis miſſio.

(*a*) Meth. med. Febr. cap. IV. p. 55.

§. CCC.

Vigilia quomodo occurrendum.

Interdum ægri, etiam ſine exanthematum ullo retroceſſu, anxii fiunt, exagitantur, agrypnia, aut comate vigili tentantur. Tunc non nulli continuo ad narcotica confugiunt. Sed prudentius ſe gerunt, qui in morbo, in quo cerebrum inſigniter afficitur, & nervea vis aut languet, aut maxime ad languendum propendet, mitiora prius experiuntur, & quæ anodyna vocantur, quàm opium habentia. Tutiſſima autem videntur liquor anodynus *mineralis*, camphora, moſchus, emulſa ex ſeminibus frigidis, ſyrupus papaveris albi; &, ſi quando ad valentiora tranſire neceſſitas cohat, ea ſeligantur, quæ opium quodammodo cicuratum continent, & leniter ſtimulantibus adjunctum; qualia ſunt Theriaca, Diaſcordium Fracaſtorii, atque his ſimilia.

§. CCCI.

Quando cum vermibus complicatur, quid requirat.

Vermibus, qui frequentiſſime hujuſce febris, præſertim cum epidemice ſævit, aut cum cacochylia primarum viarum jungitur, comites, ut ſupra notavimus, eſſe poſſunt, proſpiciendum quoque eſt. Hi autem, ubi in ventriculo, aut inteſtinis latent, ſymptomata omnia, uti nauſeam, lipothymias, vomitum, ſoporem, tremores, ſingultum, graviora, & pertinaciora reddunt, ſed præterea crebras ac repentinas viciſſitudines, quæ Medicum terreant, fugaces genarum rubores, ſomni perturbationes, narium pruritum; tormina, colicas, alvi fluxum, palpebrarum inter dormiendum diductionem, album oculi detectum relinquentes inferunt. Frequentiſſimum vero mihi viſum eſt vermium

mium argumentum, fames insolita, qua ægri ad edendum incitantur, & subitus pavor, quo dormientes repente evigilant. Quando igitur præter hæc signa vermium etiam dejectio eorum præsentiam patefacit; quoties eccoprotica, clysteres, acida fossilia, quæ vermibus infensissima esse solent, non suffecerint; toties anthelminthicis reliquis locus dandus est, in quibus semen santonici experientia certissima comprobatum, & radix Valerianæ sylvestris palmam merentur.

§. CCCII.

Aurium abscessus, & Parotides quomodo tractari debeant.

De aurium abscessu, & parotidibus supra (§. CCLXXVI.) meminimus. Aures enim non raro in hisce febribus dolore intus corripiuntur, suppurantur, atque abscedunt, ut ex iis magna puris vis effundatur. Quando id incidit, si morbus remittat, caput levetur, coma discutiatur, mens resipiscat, & reliqua symptomata mitigentur; expeditissimum est judicare, morbificam materiam extrorsum ferri, interioresque capitis partes liberari. Contra vero, si aurium dolor, morbo invalescente, accesserit, nec cessent gravia symptomata, imo sopor, delirium, stupor, nervorumque distentiones ingravescant, timeri tum post, a cerebro, interioribusque partibus ad exteriores usque mali, inflammationis, suppurationisque propagatio. Quorum alterum ut plerumque salutare est, sic alterum perniciosum. In priore casu expedit dolorem lenire lacte recenti tepido sæpius injecto, & mollissimis cataplasmatis desuper impositis; deinde pus aqua hordei simplici, aut leviter mellita eluere, atque abstergere, quousque auris sanescat. Raro aliis remediis opus est, quorum tamen plenior commemoratio habebitur, ubi de otalgia, auriumque

 vi-

vitiis differetur. In posteriore vero resolutio procuranda, quoad fieri potest, interiorum partium suppuratio avertenda est iis, quibus *cephalitidi*, aut *phrenitidi* occurrendum alibi præcepimus.

§. CCCIII.

Parotidum duplex genus.

Sed frequentius in hac febre aliisque malignis, præsertim epidemicis abscessibus fiunt circa aures, tumoresque, qui pone eas, aut subter attolluntur, a parotide glandula de genere conglomeratarum nomen accipiunt, quod supra (§. CCLXXVI.) jam indicatum est. Neminem latere arbitror, parotidum duplex genus esse, primarium alterum, alterum secundarium: hocque posterius hic loci intelligendum esse. Parotis igitur secundaria, de qua hic loquimur, febribus supervenit vel per *diabochen* ut vocant, sive materiæ morbificæ a nobiliori ad ignobiliorem partem translationem, vel per *epigenesim*, sive propagationem morbi, aut novi symptomatis accessionem. Magni autem interest, primone, an secundo modo oriatur, Multiplici vero ratione parotis intumescit, ut habemus ex Pathologia. Generatim tamen tumet vel ob majorem humoris influxum, vel ejusdem lentorem, & densitatem, vel vasorum & totius compagis laxitatem, vel nervorum irritationem, vel humoris excernendi impedimentum, & ductuum excretoriorum obstructionem, aut spasmum. Nervorum autem irritatio frequentissima caussa est, quod multis in locis videtur innuere *Hippocrates* (*a*); nam nervea vis ut naturalibus secretionibus perficiendis plurimum confert, sic alterata labefactandis, vitiandisque caussam præbet. Idcirco *convulsorio modo* cum HIPPOCRATE plerasque fieri contendit PUJATUS (*b*).

(*a*)

(*a*) Vid. PUJAT. de Morb. Naronian. sect. 2. c. 12.
(*b*) Ibid.

§. CCCIV.

Varius parotidum exitus.

Hinc varius est parotidum exitus, nec ex Hippocraticis locis, aut aliorum scriptis quidquam certi hac super re statui potest. Ex his enim apparet, suppurationem, quam magni faciunt, & plerique exoptant, neque ad morbi judicationem necessariam esse, neque certo judicationem afferre. Nam sæpe resolutis parotidibus ægri convalescunt, & suppuratis pereunt. Communior opinio est, exortam parotidem, si febrem & dolores mitiget, salutarem fore, contra noxiam. Sed quandoque febris, quæ antea remiserat, paullopost vehementius exardescit, periculumque, quod abiisse videbatur, revertitur. *In universum*, inquit DURETUS (*a*) *parotis sperabilem vitæ salutem non facit, quod sit abscessus* ἡμίῤῥοπος, *neque* ἀντίῤῥοπος, id est *affluxus dimidiati, nec morbo paris*. Cl. vero PUJATUS generatim parotides periculosas esse (*b*) prædicat, quod in eas tumentes lympha ingredi non potens ad cerebrum cum sanguine feratur, serosaque colluvie obruat, tumore deinde sic jugulares venas & fauces comprimat, ut sanguinis refluxus e capite præpediatur, spirandique, aut deglutiendi facultas cum summo vitæ discrimine fatiscat.

(*a*) In Coac. Hipp. n. 110. (*b*) L. c.

§. CCCV.

Quæ salutares, quæ noxiæ.

Ego vero, si libere quid sentio dicere liceat, putaverim in universum parotides, quæ per *diabochen* fiunt, salutiferas esse, quæ vero per *epigen-*

tesim, & *convulsorio* modo superveniunt, aut Sympathicæ sunt (§. CCCIII.), plerumque noxias & lethales. Experientia etiam compertum sæpe est, parotides, quæ cito, id est *intra duodecim vel viginti* horarum spatium *valde increscunt, & molles sunt instar tumoris flatulenti sive cum, sive absque inflammatione*, aut vehementem dolorem inferunt, perniciosas semper extitisse; contra eas, quæ statim ab initio duræ, atque instar tendinis ridiæ, ac oblongæ erumpunt, & paullatim augentur, & *tolerabili dolore* stipantur, salutem afferre consuevisse, *præcipue si accrescendo duritiem illam aliquamdiu* servaverint. At, si duræ istæ parotides *circuitum quemdam diversi coloris instar irridis* habeant, aut rubicundæ, lividæ aut nigræ fiant, malum indicium præbent; veneno enim gangrænam non modo tumoris, verum etiam vicinarum partium induci signum est (*a*). Atque hinc non erit arduum cognoscere, quando parotides ad suppurationem perduci debeant, quando eæ discuti, resolvique sine vitæ periculo possint. Sine periculo quoque sponte evanescunt, ut ex Hippocratis observationibus constat, per alvos citatas, id est diarrhœam, & dysenteriam, per urinas cum sedimento crasso, per tussim cum suppuratione copiosa, & demum, ut non nullorum experientia ostendit, per transpirationem etiam insensibilem.

Quando evanescant sine periculo.

(*a*) *Ex* Diemerbroekio BONET. Polyalth. T. I. l. I. art. 9. pag. 436. §. 30. 31. 32. *item* PARÆUS l. 21. cap. 30.

§. CCCVI.

§. CCCVI.

Quam primum ſe attollit parotis, diſquirendum eſt, critica ne ſit, an Symptomatica? num caput & febrim levet, an morbum novo malo graviorem faciat; Si primum, curandum eſt, ut malignus, noxiuſque humor, qui in eam confluit, univerſus ibi accumuletur, coctione matureſcat, & facto puri exitus cito paretur. Si alterum, utilius eſt, leniter reſolutionem tumoris moliri, debitiſque evacuationibus naturam a ſarcina ſublevare. Itaque ſimul ac tumor ſe prodit, duo in primis expetenda ſunt, videlicet ne acerbius doleat, deinde, ut lente increſcat. Quare ei admovendum eſt fomentum aut cataplaſma, quod molliat, & dolori leniendo vi anodyna par ſit, cautione adhibita, ne pondere noceat, aut pinguitudine aut glutine cutis meatus occludat. Paſſim anteferri ſolent radices Altheæ, & Liliorum alborum; quas tamen non nulli ob mucedinem, qua ſcatent, quaque cutis ſpiracula obſtruere creduntur, rejiciendas exiſtimant. Opportuniora cataplaſmata, aut fomenta reputantur, ex floribus Violarum, Verbaſci, Papaveris rhoeados, Meliloti, Sambuci, Malvæ, ſeminibus Lini, Papaveris albi, farina hordei, mica panis, atque aliis, quibus vis anodyna, & conſopiens inſit, parata. His Crocum, & Chamomillæ flores adjici interdum poſſunt, ſi reſolvendi ſimul indicatio concurrat. *Curatio quæ in utriſque inſtituenda eſt.*

§. CCCVII.

His & dolor avertitur, & nimius humorum concurſus, quo tumor cito nimis, & vehementer

augescat, præcavetur. Quod si suppuratio lente procedat, promoveri ea etiam potest blando aliquo medicamento. Ceteris præstare creditur a Cl. PUJATO Emplastrum Diachylon magnum. Facto pure, tumor maturius scalpello aperiendus est *. Aperiri etiam tumor crudus debet, si mole fauces coarctet, sanguinem e capite refluere impediat, suffocationem minetur, aut pestiferus humor eum gignat. Quo in casu igne potius, quam ferro aperiendum jubent complures. Sed tutius ferro id præstatur, citiusque effluente humore, quem vulnus allicit, parotis detumescit. Parato per incisionem puri exitu, quod superest crudi humoris concoquendum, digerendumque est, imposito vulneri unguento *digestivo*, & desuper adhibito aut emplastro Diachylo magno, aut cataplasmate emolliente ex iis, quæ modo memoravimus. Si valentius digerere oporteat, quod humor lentus, viscidus, frigidiorque sit, Digestivo aliquid Mercurii dulcis adjicere plurimum confert. At, ubi puris loco ichor acer, & saniosus effluit, vulneris labia pallent, aut livent, putridusque nidor exhalans corruptionem, aut gangrænam prope esse significat, tum pulveris camphoræ aliquid indere necesse est, aut toti tumori camphoram cum gummi arabico subactam super dare, aut alia hujusmodi antiseptica, donec tumore penitus in pus converso repurgatoque abscessus cavo, vulnus coeat.

Quomodo & quando aperienda.

Apertis quaenam admovenda.

* *Mira sane est observatio* ECRELII, *qua ostenditur, non semper tuto parotides, etsi perfecte suppuratas aperiri. Narrat enim milites Gallos ante aliquot annos in Bohemia ob ingens frigus, immodicosque labores incidisse in febrem putridissimam, cui superveniebant abscessus pone aures, sub axillis, aliisque in partibus cum manifesta symptomatum omnium imminutione. Hos ab initio Medici ad plenam maturitatem perductos, ut criticos, aperiebant. At postea in* de-

debilitatem prolabebantur ægroti, & paullatim symptomatibus recrudescentibus plerique moriebantur intra octiduum. Ex his non nulli, postquam in hujusmodi tumoribus fluctuans humor certo perceptus fuerat, materiam alvo, aut exputitione, aut naribus excreverunt, atque omnes fere hi servati sunt. Hinc a natura edocti medici, omissa abscessuum incisione, neque suppurationem externis remediis, neque resolutionem evacuantibus amplius moliti sunt. Verum quando abscessus ex toto maturuerant, dabant ægris purgans medicamentum ex manna, rhabarbaro, aut sale Epsomensi. Post tertiam plerumque medicamenti dosim, alvi excrementa generatim purulenta prodibant; ægri recreabantur; & abscessus minuebantur, & tandem evanescebant. Victu utebantur tenui, sine sale, & aromatibus, & potu blando, demulcente. Vid. Comm. societ. med. & philos. Edimb. T. 1. P. 4. sect. 1. n. 111. *Si hæc vere dicuntur, ita rara tamen videntur, ut legem non sanciant. An aditu aëri aperto corruptio & gangræna promovebatur? In aerem pestilentem, qui tum forte aderat, caussam rejicit Cl.* VACCA BERLINGHERIUS (Dell' Idropis. Sacat. p. 121.) *An datis intrinsecus antisepticis, extrinsecusque adhibitis præcaveri potuit? An vere pus per nares, per os, per alvum eductum, aut potius resoluta, ut par erat, parotis, aliaque evacuatione natura levata? Nihil profecto certo de his ausim decernere.*

§. CCCVIII.

Si vero anodyna, atque emollientia (§. CCCV.) nihil proficiant, tumorque nimis increscat, & vehementer doleat, & multo magis, si etiam rubeat, sanguis illico mittatur. Nec plethoræ signa hic requiruntur ad sanguinis missionem, quemadmodum GALENO (*a*) necessaria visa sunt, sed sufficit partis affectæ magna tensio, irritatio, & spasmus. Neque sanguinis missionem prohibent pulsuum par-

parvitas, aut imbecillitas; nam ſæpe poſt paucas ſanguinis uncias emiſſas pulſus attollitur, elevatur, & validius micat. Vires quippe oppreſſæ tunc potius, quam exſolutæ, & deficientes videntur. Id ipſum auxilii genus cito adhibendum eſt, quando parotis ſymptomatica eſt, aut per epigeneſim oritur, aut a ſpaſmis imi præſertim ventris eſt. RIVERIUS in epidemica conſtitutione febris illius, quæ Monſpelii anno 1623. ſæviſſimam ſtragem edidit (*b*) adeo feliciter ſanguinis miſſione erumpentes parotides, quæ, antequam hoc remedio uteretur, omnes ægros occidebant, repreſſit, ut nemo ex iis, quibus vena etiam cum pulſu languidiſſimo ſecta eſt, obierit. TRAVERSARIUS quoque apud LANCISIUM (*c*) teſtatur, feliciſſime in febribus ann. 1711. graſſantibus ad hoſce infidos tumores ſanguinem detractum fuiſſe. Cl. item PUJATUS (*d*) idem a ſe factum affirmat; imo is non tantum initio erumpentis parotidis, verum etiam in ejus augmento, & progreſſu ſanguinem mitti poſſe prolatis periclitationibus oſtendit. Nec aliter parotidibus erumpentibus obviam ibat clariſſimus, atque expertiſſimus olim apud Bononienſes Medicus, & Clinices Profeſſor publicus JOSEPH AZZOGUIDIUS, qui ſimul ac apparebant, ſanguinis miſſionem imperabat, nec quidquam inde detrimenti unquam vidi *.

Quando reservanda.

(*a*) De compoſit. pharm. secund. loc. l. 3. c. 2.
(*b*) Prax. med. lib. XVII. cap. 1. p. 354.
(*c*) De nox. palud. effluviis l. 2. epid. 4.
(*d*) De Morb. Naron. ſect. 2. cap. XII. pag. 198. & seq.

* *Sæpe in aliorum medicorum ægris parotides obortas offendi, rariſſime in iis, quibus ego medicinam feci; cum tamen triginta annorum ſpatio quamplurimis fecerim. Hinc*

co

eo adducor, ut suspicer, parotides symptomaticas, & perniciosas, quibus sanguinis missionem profuisse legimus, ex eo natas fuisse quod vel sanguinis missio perperam omissa sit inter initia, vel non satis sanguinis detractum ad eas avertendas. Sæpe enim parotides istæ sanguineæ, ut TRALLIANO *vocantur, sunt, & a phlogistica sanguinis diathesi, cum qua crebro malignæ febres quibusdam in constitutionibus complicantur, originem ducunt. Suspicioni meæ favet sanguinis missi consideratio. Is enim, ut* RIVERIUS *ipse testatum facit, esse solet* corruptus, & putridus, *id est, ut cum nostris loquar,* inflammatorius, pleuriticus, *albo, & duro corio contectus.*

§. CCCIX.

Quantum vero sanguinis detrahi debeat, id prudentis, peritique medici est. In magna virium oppressione, aut imbecillitate tres, vel quatuor unciæ e venis brachii mitti possunt. Si his arteriarum motus reviviscat, iterari aliquot post horis sanguinis missionem licet ad eam quantitatem, quæ opportunior videatur. Si quis tamen, cunctis rite pensitatis, non audeat venam secare, hirundines tumori circum admoveat, sicque dolorem leniat, suffocationisque periculum arceat. A sanguinis missione detumescit parotis, dolor imminuitur, caput relevatur, spiritus liberior, sed non semper tumoris resolutio consequitur. Suppuratio enim, sed mitior, & melioris notæ ejus locum tenet, quod minime malum est. Quando vero nulla suppurationis futuræ signa se produnt, aut parotis symptomatica est, ut eam resolvere utilis videatur; post sanguinis missionem leniter, & sensim tam internis, quam externis remediis resolutio tentanda est, quo spectat etiam omne revulsionum genus. RIVERIUS postero a venæ sectione die catharticum

Sanguinis mittendi quantitas.

Resolutio quibus procuranda.

cum medicamentum propinabat. Sic enim optimo effectu non modo revellebat a superioribus partibus, sed etiam morbificæ caussæ portionem e corpore ejiciebat. Aperientibus quoque, & diureticis urinas ciere proficuum est; itemque iis uti, quæ salivam movent; expuitionemque proliciunt, & leniter gargarizare, ut glandulæ omnes in os hiantes uberiorem humorem eructent. Extrinsecus emplastrum ex cicuta; aut unguentum arthanitæ, aut sapo lacti incoctus, aliaque resolventia mitiora locum habent. Perspiratione etiam sola interdum parotides resolvuntur; & quamquam per *diadochen* ortæ sunt, si tamen lente, & paullatim evanescant, earum resolutio tum innoxia omnino deprehenditur. Contra si repente, & subito delitescant, periculum summum vitæ imminet, nisi maligna materies per auctam aliquam excretionem emandetur. Tum ubi id timeri potest, attrahentibus, & cucurbitulis impositis revocandus tumor, aut exulcerandus illico locus est, & Cantharides, ut vesicam excitent, variis locis admoveri solent, aliaque revellentia utiliter adhiberi.

Si subito retrocedant, revocandæ.

§. CCCX.

In fine morbi an liceat purgare?

In hac febre suspecta esse alvum ducentia supra monuimus (§. CCLXXXV.) utpote quæ diarrhœas *colliquativas*, vix sistendas facile accersunt. Morbo tamen ad finem vergente licet intestinorum sordes blando eccoprotico medicamento, uti Rhabarbaro, Cremore Tartari, Myrobalanis, aliove simili subinde exturbare, interpositis pro re nata cardiacis, & paregoricis ut nimia alvi solutio præcaveatur. Sic enim non solum primæ viæ a recrementis morbidæ materiæ ibi depositis expurgantur, ve-

verum etiam efficitur, ut ſæpe febris ab initio continens demum fiat remittens, aut intermittens periodica, quæ cortice peruviano penitus extingui poſſit.

§. CCCXI.

Quod ad victus rationem pertinet, hæc ea eſſe debet, quæ ceteris acutis morbis convenit, ſed ſimul reficiens vires, & reſtaurans. Hæc ſola rite adhibita, & temporis ſpatium ſæpe magnam curationis partem implent. Plerumque pauperiores patientia, & ſola victus exquiſita ratione contenti, ſpretis quibuſcumque Medicorum pharmacis, felicius evadunt. Ad virium in primis defectum, quem malignior morbi fomes, aut nimia aliqua evacuatio affert, ſedulo reſpicere oportet. Utendum igitur liquido, tenui, ſed reſtaurante alimento, quod etſi reſpuat æger, ſæpius tamen id vel renitenti quaſi per vim ingeri debet. Nullibi enim magis nocet abſtinentia, aut tenuiſſima diæta, quam in hac febre. BUCHANUS præ ceteris ad hunc finem quam maxime extollit vinum Burdigalenſe (vulgo *di Bordeaux*), narratque, ægros quaſi pulſibus carentes, continuo delirio affectos cum extremitatibus frigidis, aliiſque proximæ mortis indiciis, data quotidie iſtius vini vitrea lagena, quam vocant *Bottiglia*, cum ſero lactis, aut cremore hordei, aut avenæ ſervatos fuiſſe non paucos (*a*). Interim quies cum animi, tum corporis, & perfecta tranquillitas imperanda. Cubiculi calor ſit temperatus, novoque ſubinde aere admiſſo vetus halitibus, vaporibuſque infectus emendetur. Calore enim, acrioribuſque alexipharmacis, quibus nonnulli promovent, foventque ſudorem, reſolvitur æger,

Victus ratio.

Usus vini utilis.

Calor moderatus.

Aeris renovatio.

æger, non reficitur : Tanta autem vis aeris purioris; recentisque est, ut febris nautica, carceraria, & nosocomialis, ægris e navibus, carceribus, nosocomiisve in salubrem locum transductis, mox sæpe mitescat, & facilius citiusque curetur.

(*a*) Médicin. Domestiq. T. 1. capit. 8. p. 167.

§. CCCXII.

Quæ species referri soleant. Plures, quam opus est; a SAUVAGESIO species hujusce febris, sive *Typhi*, ut ipse vocat, propositas video. Species enim tertia, quæ *Typhus comatosus* ab eo nominatur, sive *Febris maligna cum sopore* RIVERII *observ. ab Anonymo communicat obs.* 4. ad differentiam spectat *febris lentæ nervosæ ex contagio* (§. CCLXXIX.), in qua calor idem semper fuit ab initio ad finem, & sexagesima demum die solutio contigit per sputa multa, & viscida. Species 2. ejusdem, sive *Typhus nervosus*; species 1., sive *Typhus carcerum*; spec. g. sive *miliaris nautica*; spec. h., sive *miliaris purpura*; spec. 5., sive *Typhus castrensis*; spec. 6., sive *typhus ægyptiacus* a CULLENIO (*a*) *Synonyma potius, quam varietates habentur*. De *Typho hysterico verminoso* SAUVAGESII *spec.* 7., de *Typho exhaustorum spec.* 8., & de *Typho a Manipuera spec.* 9. idem CULLENIUS dubitare videtur, cum de iis *non satis sibi liquere* moneat. At timeo, ne ipsemet CULLENIUS ad Typhos multa febrium genera, quæ a *Typho* maxime distant, ibi retulerit, sicque in idem vitium *Cullenii error notatur.* inciderit. Exemplo sit *Febris pestilens hectica* FORESTI *l. VI. obs.* 32., quæ nequaquam *Typhi* species est, cum, ni valde fallor, manifestissime descriptionem ejus legenti pateat, *Febrem gastricam malignam* eam fuisse, a qua continuitas continens,

so-

ſoporque, quæ *Typhi* propria ſunt, omnino abe-rant. Reliquarum febrium, perperam pro Typhis habitarum diſcrimina; partim ex iis, quæ hacte-nus poſuimus, partim ex iis, quæ deinceps dicen-tur, ut ſpero, eluceſcent. Epidemica febris anni 1779. a TESSIERIO deſcripta (*b*) vere ad hoc len-tæ malignæ genus ſpectat.

(*a*) Gen. morb. Cl. 1. sect. 2. Gen. V.
(*b*) Mémoir. de la Soc. Roy. de Méd. Vol. 3. p. 23.

FEBRIS HECTICA*.

§. CCCXIII.

Febris *hectica* ſic appellatur, quia totus corpo-ris habitus in ea laborare a Veteribus credebatur. A calore enim præter naturam in ſolidis partibus accenſo, atque aſſidue in iis inhærente eam gi-gni, olim putandum eſt. Febriculæ autem quod-dam genus eſt, continentis naturam ſervans, ſen-ſim, & ſine notabili virium jactura, & cum exi-gua pulſus frequentia diutiſſime perdurans, a pa-ſtu aliquantulum recrudeſcens, & maciem corpo-ris ſummam demum inducere ſolitum. Hinc *ha-bitualis* etiam a quibuſdam, aut *lenta* nominatur. Diſtingui ſolet in *primariam*, quæ ſponte ſine alio malo præcedente exoritur, & in *ſecundariam*, cui occaſionem, & geneſim præcedens alius morbus præbuit, itemque in *ſymptomaticam*, quæ alterius morbi præſentis veluti effectus, aut ſymptoma eſt. *Primaria*, ſive *eſſentialis*; ſive *hectica ſimplex*, uti alii loquuntur, adeo raro occurrit, ut dubitari poſ-ſit, an unquam exiſtat. Quamob rem non defue-runt, qui eam prorſus negarint (*a*). Ego, ut ve-

Hectica definitio.

Primaria & Symptomatica.

rum

rum fatear, in toto meæ praxeos curriculo non memini hecticam hujusmodi uſpiam vidiſſe; neque vidit Cl. CULLENIUS (*b*), cui hectica *ſemper ſymptomatica eſſe* videtur, vel ſaltem plerumque talis, ut conjicit ex variis ſpeciebus, quas hoc morbi genere (*c*) complexus eſt SAUVAGESIUS. ** At *ſymptomaticæ*, quæcumque fuerint, ad *lentas remittentes*, amphemerinas, ſæpe anomalas, atque inæquales ſpectant, proindeque nullo modo pro veris hecticis, quæ continentium in modum procedunt, haberi poſſunt.

* Synonyma.

Hectica primæ, & secundæ speciei GALENI, De differt. febr. l. 1. cap. 8. & omnium GALENICORUM. Febrium lentarum prima species, hectica dicta LUDVVIGII comm. Lips. vol. 7. part. 3. p. 450. Febris lenta JUNCKERI, Conspect. Med. Theor. Pract. *Tab.* 69. & HOFFMANN. Med. Ration. Systemat. T. IV. sect. 1. chap. 13. §. 2. N. *B.* HOFFMANNUS, *&* JUNCKERUS a febribus lentis, *quæ apud ipſos non aliæ ſunt quam noſtræ* hecticæ primariæ, *ſegregant* hecticas *ſic ab ipſis dictas*, *utpote* magis symptomaticas, & gravioribus ulcerationibus, vomicis, abſceſſibus, & viscerum corruptionibus *ſupervenientes*; *ſive quod idem eſt*, hecticis primariis lentarum *nomen*, symptomaticis hecticarum *tribuunt*. Febris habitualis, *ſive* hectica Jo. RAYM. FORTIS de febrib. & morb. Mulier. pag 351. Hectica καθ' ἕξιν juxta habitum, seu habitualis BELLINII, de febrib. p. 163. op. T. I. *ſive* P. 1. edit. Venet.

(*a*) *Vid.* PIENS P. 2. de febrib. p. 49. *&* BYMULL. Oper. omn. T. 2. P. 1. p. 367.

(*b*) Gen. Morb. cl. 1. ord. 1. sect. 2. Gen. VI.

(*c*) Nosolog. method. cl. 2. ord. 1. Gen. V.

** *Species hecticarum* SAUVAGESII *ſunt Hectica*, chlorotica, Syphilitica, scruphulosa, a calculis, ab hydropibus, a vermibus, cachectica, a fluxibus &c. *quæ omnes*, *ut patet*, symptomaticæ *planæ ſunt*, *&* *præ-*

terea

terea exacerbantes, *sive remittentes*. *Quam vero* infantilem (spec. 1.) *vocat, ea cum charactere careat, vel* rachitica, *vel* scrophulosa, *vel* verminosa, *vel* mesenterica, *vel aliorum morborum symptoma* CULLENIO, *mihique videtur*. Symptomatica *pariter sine dubio est, quæ phthisim, ulcera, abscessus, fistulas, scabiem, similesque morbos subsequitur*. Hectica vespertina (spec. 2.) *vix pro morbo haberi potest, neque hecticis accenseri, quia continuitas æqualis, quæ hecticæ propria est, in ea desideratur*. De hectica lymphatica (spec. 12.), *&* nervea (spec. 13.) *non liquere sibi ait* CULLENIUS, *& si liqueret, nemo tamen dixerit*, hecticas primarias *eas esse, cum omnes* lentæ *quidem, sed* amphemerinæ *videantur*.

§. CCCXIV.

Attamen, cum GALENUS (*a*) *Hecticam primariam* commemoret, nec *secundariæ* mentionem omittat, cumque ETTMULLERUS (*b*) illam a clinicis observatam interdum esse asseveret, aliique complures agnoscant; non hic prætermittam ejus descriptionem, qualem ab iis traditam invenio, secundum graduum; qui in ea considerari solent, diversitatem. In tres autem gradus dividitur. In primo gradu calor est valde mitis, & ne ipsis quidem ægris molestus; pulsus moderate celer, & frequens, sed æqualis, & plerumque duriusculus; urinæ non multum a naturalibus alienæ. At calor, qui primo attactu mitis videtur, manu diutius, diligentiusque exploratus acer, & mordax percipitur, magis præcipue circa arterias, & volas manuum, quam alibi. Fereque proprium, atque inseparabile signum habetur caloris hujus, crebritatisque pulsuum a pastu incrementum, nullo horrore, aut frigore, aut alio indicio præcedente, quod novam febris accessionem præmonstret. Ut vero certius

Hecticæ primariæ descriptio

Tres ejus gradus Hecticæ primi gradus.

discernatur, an a pastu febris tantum invalescat; aut vera accessio sit, quæ casu in eam horam incidat, mutandum est cibi sumendi tempus, isque dandus ægrotanti procul ab eo tempore, quo dari consueverat. Nam si hectica vere fuerit, exacta una, vel altera hora increscet calor, & pulsuum celeritas, id est anticipabit, vel cunctabitur hujusmodi incrementum, prout ante, vel post cibus sumptus fuerit; Caloris autem augmentum istud, quoniam ab externa hujusmodi caussa profluit, & brevi deinde conquiescit, non videtur continuitatem continentem, quæ febris hujus præcipua nota est, immutare, ita ut ad febres remittentes transferri debeat.

(a) De diff. febr. l. 1. cap. 8. *ubi hæc habetur*. Quæ igitur febres hecticæ appellantur duplici via ortum habent; magnam quidem ex parte ex ardentibus (*imo ephemeris, quotidianis, aliisque, ut alibi* (§. 204. 242. &c.) *memeravimus*) febribus, quæ tantum protrahuntur, ut longitudine temporis humorem in corpore cordis contentum consumant: vel fieri potest, ut ejus adhuc magna portio reservetur. Illæ vero non tantum hecticæ sunt, sed tabidæ etiam. Quæ autem manente adhuc humiditate generantur, ubi cordis corpus occupaverint, hinc maxime accenduntur, quemadmodum lucernæ flamma ex ellychnio. Atque una quidem a nobis exposita est earum febrium generatio Reliquia autem est, quum statim ab initio invaserint similem primum sui ortum ephemeris facientes, aut ex tristitia, aut ira, aut lassitudine nimia una cum solis fervore contracta.

§. CCCXV.

Secundi gradus. Sed difficilius cognoscitur in primo, quam in secundo ejus gradu. In hoc manifestior fit cutis ardor, aut calor: vires sensibilius minuuntur; corpus

pus magis macrescit, nihilque ab alimentis reficitur; urinæ prodeunt rubicundæ, sedimentum dimittunt, sursum efferunt cuticulam cæruleicentem, aut oleosam ob fusam pinguedinem, quæ per renes cum sero sanguinis elabitur, & lotio deinde supernatat. In tertio gradu corpus contabescit totum, & tanta macie extenuatur, ut ossa ubique promineant; squallet facies; tempora collabuntur; capilli defluunt; oculi incavantur, & quasi defixi hærent; nares acuminantur; cutis universa exasperatur, atque arescit. Tum hectica, quia humiditas omnis consumpta videtur, *marasmodes* GALENO (*a*) est. His interdum sudores colliquantes, in primis circa caput, & collum, nocturno potissimum tempore, alvique fluxus putridi accedunt, quibus vitæ reliquum extinguitur. Sed primaria, & propria signa habentur calor ab omni pastu post aliquot horas auctus, extenuatio corporis lenta, & pulsus celer, parvus, frequens, debilis, & subinde durus. Quæ ubi concurrunt, hecticam jam adesse, aut imminere certo significant. Genarum autem rubores, aliaque, de quibus mentionem faciunt in hecticæ historia scriptores, symptomaticæ, & phthisicæ magis propria sunt.

Tertii gradus.

(*a*) Loc. cit.

§. CCCXVI.

Hectica porro (§. CCCXIV.) isthæc internoscitur a *symptomaticis*, reliquisque *secundariis*, quod hæc vel ab organico alicujus partis vitio, uti pulmonum, hepatis, lienis, pancreatis, omenti, renum, uteri, ventriculi, intestinorum, aut mesenteriis, aliarumve partium; etiam exteriorum ulceribus, vomicis, abscessibus, fistulis, tumoribus,

Signa hecticæ secundariæ.

strumis scirrhis, cancris, obstructionibus, vel ab aliqua peculiari corporis & sanguinis labe, uti scorbuto, lue venerea, cachexia, chlorosi, aliisque cacochymiæ generibus ortum ducunt, accessionibusque vagis, atque erraticis inæqualiter exacerbantur, & conjunctas habent horumce morborum, aut affectionum notas. Differt præterea a febribus colliquativis reliquis primariis, quod illæ *acutæ* & *vehementes* sint, non *lentæ*, quod citissime incipiant, atque invalescant, & breviore tempore suum cursum absolvant; & demum quod macies solum post ingentes evacuationes ægrotantem occupet; dum contra in hectica principium obscurum est, & longum, mitis, & parva febris, diuturna duratio, & macies etiam sine notabili evacuationum excessu. Toto autem cælo discrepat ab atrophia, aut Tabe nervosa, de qua alibi, quod in hac sine febri corpus marcescit.

Quomodo discrimen appareat inter febres colliquativas & hecticas.

Quo differat atrophia?

§. CCCXVII.

Caussa proxima.

Quid de hujusce febris proxima caussa senserint Veteres, alibi (§. CCCXIII. & CCCXIV.) exposuimus. A veteribus non longe discedit Bellinus (*a*), cui videtur esse *intemperies calida, & sicca partium solidarum, humiditatem ipsarum roridam, vel substantiam carnosam, & adiposam, vel membranosam, & fibrosam* pro triplici ejus gradu absumens. Dubium tamen est, num calor iste præter naturam, & siccitas caussa sit febris hecticæ, an effectus? Utrumque enim esse posse, pro rerum diversitate crediderim. Nam & sanguis phlogistico onustus atque acer calorem, & febriculam movere potest, & febricula ipsa calorem acrimoniæ extricare, atque evolvere. Quibus veterum loquendi ra-

ratio non probatur, *dyscrasiam sanguinis acido-salsam, & acrem* cum nimio ejus lentore *conjunctam* accusant (*b*); alii *acrimoniam alkalinam, & rancidam* sæpe in hac febri reperiri, ex phænomenis, quæ eam comitantur, conjiciunt, *sive illa sit* ejus *caussa, sive sit effectus* (*c*). In universum omnes in eo conveniunt, ut eam a sanguine, & lympha acri procedari (*b*) putent. FRID. vero HOFFMANNUS ut in hecticis symptomaticis *humorem quemdam corruptum, & putridum, qui temperatæ, & naturali sanguinis & humorum vitalium mixtioni penitus est adversus*, peccare, sic in primariis, quas ipse *lentas* nuncupat, variam esse originis caussam existimat (*e*), cum experientia compertum sit, ex plurimis manifestis, sive procatarcticis caussis non parum inter se diversis eam exoriri. Fatendum tamen est, per eas omnes, ut ex earum proxima recensione apparebit, sanguinem blanda, & naturali sua indole, & mixtione privari.

(*a*) De Febrib. mihi pag. 162.
(*b*) ETTMULL. Oper. T. 2. P. 1. pag. 368.
(*c*) SCHACHT Invit. Med. Pract. cap. VI. §. V.
(*d*) LUDOVVIG. Comm. Lips. vol. VII. P. 3. p. 450. &c.
(*e*) Med. Rat. Syst. sect. 2. cap. XIII. §. 3. 4. & 5.

§. CCCXVIII.

Antecedentes igitur, & procatarcticæ caussæ calorem hujusmodi hecticum inferunt, vel quod *plurimum substantiæ in partibus solidis* absumunt, vel quod *maximum calorem* excitant, vel quod *utrumque præstare possunt* (*a*), vel quod in corpore aliquid retinent, quod excerni, ne noceret, debuisset. *Caussa antecedentes.*

ſet. Tales ſunt diuturnæ, atque inſignes evacuationes, diarrhœa, dyſenteria, diabetes, ptyaliſmus, gonorrhœa, fluor albus, ſeminis nimia & frequens profuſio, ſudores immodici, copioſiora ſanguinis per uterum, anum, nares, aliaſve partes profluvia: fames; aſſidui labores; exercitationes nimiæ; vigiliæ; animi curæ; lucubrationes; ſtudiorum intemperantia; febres ardentes, acutæ, contumaces intermittentes, aliæque quævis continuæ; variolæ; morbilli, evacuationes criticæ, aut conſuetæ deficientes, retentæ, aut improvide cohibitæ; & demum habitus corporis calidior, & ſiccior; aeris, & regionis conſtitutio calida, & ſicca; liquorum inebriantium, aut alimentorum acrium, & calefacientium abuſus; melancholicæ affectiones; noſtalgia; furor; amor. His accenſeri quoque debet mala ciborum digeſtio, ut frequentiſſima hujuſce febris cauſſa, nervorumque nimia debilitas, quibus ciborum coctio, chylificationiſque perfectio aut chyli in ſuccum dulcem; atque alibilem converſio, aut hujus aſſimilatio, atque appoſitio impeditur (*b*).

(*a*) Bellin. l. c.
(*b*) Vid. Hoffman. l. c.

Prognoſis.

§. CCCXIX.

Omnis hectica febris per ſe valde diuturna eſt, & difficilis curationis, & plerumque poſt lentam, longamque conſumptionem morte finitur. Generatim *primaria*, ſive *ſpontanea*, ex perverſo ſex rerum non naturalium uſu in primis genita, non dum in-

inveterata, corpore bene constituto, minus periculi habet, *Secundaria* (§. CCCXIII.) ardentibus, diuturnis, aut aliis acutis febribus succedens difficilior curatu, & periculosior passim censetur; non ita vero, quæ hæmorrhagiis, aliisque evacuationibus nimiis ex caussa evidenti malis ortum debet; nam facilius arte discutitur. *Symptomatica* demum, si ab alicujus visceris ulcere, aut alio incurabili vitio dependeat, omnium difficillime superatur, excepta ea, quæ lui venereæ, scorbuto, cachexiæ, similibusque humorum tantum vitiis supervenit, cujus interdum curatio possibilis perhibetur. Præterea primus hecticæ gradus spem aliquam facit; alter plus difficultatis exhibet; tertius plane lethalis est. Ætas quoque variam progaosim suppeditat, Juniores, visceribus sanis, & firmis præditi, ceteris paribus, facilius; adulti difficilius, & serius; senes, quocumque modo se habeant, fere nunquam (*a*) evadunt. Non raro *hectica primaria* in phthisim pulmonarem, aliosque viscerum morbos terminatur, Pedum, & crurum, œdemata, quæ provectiori malo sæpe adveniunt, conclamatum esse de ægri salute, passim indicare creduntur. Funestior item hectica est iis qui temperamento, & habitu calidiore, siccioreque donantur, quam humidioribus, torosioribusque.

(*a*) Ettmull. l. c.

Curatio.

§. CCCXX.

Quam primum ad hecticam curandam aggredimur, dispicere oportet, num *symptomatica* ea sit, an vero *spontanea* & *primaria*, aut *secundaria*. In

symptomatica, ut patet, morbo principi, cujus symptoma est, omnis curatio adhibenda est, & pro ejus diversitate varianda, prout alibi opportune dicetur, cum de morbis, quibus lenta febris accedit, sermo erit. In *spontanea*, sive *primaria*, itemque in *secundaria simplici* generatim nimius calor temperandus est, acrimonia quævis obtundenda, aut emendanda, lentor humorum, si quis est, diluendus, solidarum partium siccitas humectanda, exsuccum, macrescensque corpus idoneo alimento restaurandum, debile, & laxum firmandum, omnisque cruditas a læsa coctione ciborum avertenda. Quare ut opportune hæc fiant, ad caussas respicere oportet, a quibus febris inducta est, & pro earum ratione aliud, atque aliud medendi genus adhiberi opus est. Itaque si nimiæ evacuationes corpus exhauserint (§. CCCXIII.) humoresque non solum inopia, verum etiam acritate laborent, cibis eupeptis, & remediis nutrientibus parca manu, seu crebro datis, atque acrimoniæ peculiari adversis uti convenientissimum est. In his jura carnium tenuiora, atque ova sorbilia, sed in primis lac asininum, deinde vaccinum excellunt. In lactis vero usu probe curandum est, ut primæ viæ liberæ & puræ sint, ut acida omnia exulent, ut e mammis recens eductum sumatur, ut a parva quantitate initium ejus fiat, paullatimque augeatur, carnes vitentur, & præter lac vix aliud alimentum præbeatur. Si lac nequaquam feratur, ei substitui possunt cremores oryzæ, aut avenæ, aut hordei, jura ranarum, testudinum nemorensium, cancrorum fluviatilium, viperarum, emulsa ex amygdalis dulcibus, & similia. Quoniam vero sæpe ex nimiis evacuationibus viscera, & reliquæ solidæ partes enervantur, idcirco intermiscenda nutrientibus subinde ea sunt, quæ leniter roborant, & firmant.

Indicationes generales.

Curatio hecticæ a nimiis evacuationibus.

mant. Paullatim vero ciborum quantitatem augeri necesse est.

§. CCCXXI.

Quod si exercitationes immodicae, curae, vigiliae, inedia, aut febrium acutarum ardor humores difflarint, ignis vim auxerint, acrimoniamque calidam, sive *alkalescentem* invexerint; tum serum lactis, decocta cichorei, avenae, hordei, acetosae; succi vegetabilium acidorum, aut acescentium; spiritus vitrioli potibus ad gratiam aciditatem instillatus; balnea aquae dulcis tepida (nam nihil aqua ad phlogiston contemperandum, trahendumque praestantius); blandae post balnea illinitiones, ut nimia perspiratio, aut sudor coerceatur; rusticanus aer, ad humidum quodammodo vergens, & purus; victus humidus, & refrigerans praecipue indicantur. *Curatio hectica a motu nimio, & calida acrimonia.* Ubi morbus a suppressis consuetis evacuationibus, aut a retenta, aut cohibita critica materie originem duxit, illae omni cura revocentur; haec contemperetur, atque ad excretionem proliciatur. Quo spectant diluentia, edulcantia, aperientia, & leniter diaphoretica, uti sunt ptisanae, decocta, & jura purificantia vulgo dicta. *Hectica a suppressis evacuationibus.*

§. CCCXXII.

Cum vero a dyspepsia, sive mala alimentorum coctione, sordibusque primarum viarum, quod frequentissimum est, hectica gignitur, aut febribus intermittentibus diuturnioribus succedit, tunc plus emolumenti affert emesis, & blanda alvi ductio, subinde iterata, quam sexcenta alia. Post purgationem per epicrasim institutam amaricantia stomachica, *Hectica a laesa chylosi.*

chica, & roborantia conveniunt, uti infusa, aut decocta radicum taraxaci, cichorei, valerianæ sylvestris, herbæ absynthii, agrimoniæ, centauri minoris, corticum aurantiorum, cascarillæ, quassiæ, chinæ chinæ, quibus demum adjici aliquid potest ferri, aut chalybis, aut aliqua ex eo mitissima præparatio, quale est *specificum stomachicum* POTERII, etsi hodie, sed immerito, fere oblivioni traditum sit. Aquæ item acidulæ, ferratæ dictæ, uti Spadanæ, Pyrmontanæ, Recobarienses, Mauritianæ, aliæque similes parva, & continuata diu copia sumptæ mira hoc in casu præstant.

§ CCCXXIII.

Celebre olim fuit *Antihecticum* POTERII, quo bis in die cum conserva rosarum rubrarum dato non paucæ hecticæ febres cum phthiseos pulmonaris suspicione curatæ feliciter dicuntur (*a*); nec fortasse omnino contemnendum remedium est. Non desunt etiam qui ad calorem hecticum extinguendum, lymphæque acritates mitigandas saccharum saturni, variasque ex plumbo tincturas extollunt. Sed saturnina quævis noxia, & venefica a prudentioribus reputantur *. Sanguinis quoque missionem plerique rejiciunt, nec injuria. Interdum tamen inter initia, morbo non adhuc adulto, viribus constantibus, pulsu duro, validoque existente, in sanguineis, habitioribusque ægrotantibus, quibus præsertim evacuatio aliqua consueta defecerit, aut sanguis vehementius ferveat, ea, dummodo parciore manu, & potius iteratis vicibus instituatur, opportunissima ad jugulandum veluti in ipso initio morbum esse poterit. Quod si hectica jam ad tertium gradum pervenerit, nullaque fere spes supersit, *palliativa*, ut ajunt, *cura* utendum dumtaxat est,

sym

ſymptomatibuſque, quoad fieri poteſt, rite, prudenterque obſiſtendum.

(*a*) Petr. Poter. insign. curat. & singul. observat. centur. I. cap. XXIII. cent. III. cap. XIX. cap. XX. cap. LXXVIII. cap. LXXXIII.

* Saturnina medicamenta veneni lenti instar agunt, & tabe ut plurimum glandulari, sive stroumosa conficiunt, Colicas atrociſſimas a Saturni Saccaro, & a tinctura antiphthisica Garamanni natas exemplis, & observationibus suis confirmat Tissotius. (*De colic. Saturnin.*)

PARS

PARS TERTIA.

DE FEBRIBUS CONTINUIS REMITTENTIBUS.

§. CCCXXXIV.

MEDIUM quasi locum inter febres *intermittentes* (§. LXIV.) & *continuas continentes* (§. CXCIV.) obtinent *continuæ remittentes*, cum neque ullum integritatis intervallum habeant, neque una, & continua accessione, sed ex pluribus & manifestioribus, quam in *continuis continentibus* esse solent, veluti compositæ decurrunt, donec ad finem, perfectamque solutionem perveniant. Statis enim quibusdam temporibus, & certis intervallis exacerbantur, & novas quasdam accessiones subeunt, iterumque post aliquot horas paullatim remittunt se se, & pacatiores factæ mitescunt; qua alterna incrementi, & decrementi vicissitudine sua stadia prosequuntur, quin tamen vacuum spacium inter hujusmodi circuitus vorelinquatur ullum. Hinc *compositæ* a quibusdam vocantur, ab aliis *continuæ proportionales*, aut *continuæ periodicæ*, quod circuitus obeant periodis intermittentium similes, aut etiam *continua in specie* (*a*), a Græcis vero συνεχέες, & συνεχεῖς. MORTONO (*b*) placuit eas *continentes* nominare, alia prorsus vocis usurpatione, quam communiter ab aliis accipi soleat. At æquiori jure a plerisque *Remittentes* dicuntur.

Synechees & Synecheis.

(*a*) SENNERT. de Febrib. l. 2. c. 13.
(*b*) Oper. T. 2. De Febrib. exercit. 2. c. 3.

§. CCCXXV.

Præcipuæ earum differentiæ ab excandescendi modo, & periodo desumuntur. Hinc aliæ *quotidianæ*, aliæ *tertianæ*, aut *quartanæ continuæ*, tam *simplices*, quam *duplices*, *triplicesque*, aut *continuæ erraticæ*, & *vagæ*. Non nulli ad *Remittentium* ordinem revocant *subcontinuas* (§. LXIX. LXXI.) & *subintrantes* (§. LXXI.) Tortii, itemque eas, quæ ex continua, ac intermittenti, aut ex continuis varii generis una implicitis coalescunt; quæque rectius, aptiusque a nobis, aliisque *proportionatæ* appellantur. Quia autem de *subcontinuis*, & *subintrantibus veris*, quæ origine, aut natura ad *intermittentes* plane pertinent, alibi jam actum est, & quia *proportionatas*, sive *complicatas*, & *complexas* a reliquis secernere, & peculiari tractatione comprehendere consultius, opportuniusque nobis visum est; ideo hic solum de legitimis *Remittentibus*, proprieque dictis sermonem habebimus. *Differentia.*

§. CCCXXVI.

Etenim *veræ remittentes* natura sua, & prope insita vi, vel ab ipsomet exordio, continuæ sunt, & quoddam veluti *continentium spuriarum*, ut non nulli opinantur, genus constituunt. Nam in his singulæ accessiones, præsertim si hybernum tempus sit, se se produnt majore corporis æstu, & calore *; proclivitate in somnum, capitis dolore, aut saltem gravitate, coloratiore facie, & pulsu sensim pleniore, & vehementiore facto; remissiones vero obscurius omnino fiunt, cum in ipsis pulsus *Comparantur remittentes cum aliis similibus.*

pa-

parum subsidant, parumque caloris gradus minuatur, nullus sudor, aut vix sensibilis, & nulla alia boni ominis excretio subsequatur. Contra *subcontinuæ*, atque eæ, quæ ob anticipantes accessus, & longiores circuitus *subintrantes*, ut vocantur, evadunt, ab initio saltem intermittunt, manifestiora tum ingressus, tum remissionis præbent indicia; & sudore, urinaque vel copiosa, vel lateritia emissa mitescunt, neque aliam curationem exigunt; quam quæ *veris intermittentibus*, a quibus permanant, accommodata est. *Proportionatæ* demum differunt a *Remittentibus* ex eo, quod constantiorem, majoremque continuitatis, & magnitudinis gradum habent,, quam *subcontinuæ*, & *subintrantes*, & simul tamen manifestiorem quamdam periodi rationem offerunt, quam simpliciter *remittentes*. Præterea *remittentes* matutinis plerumque horis ab intensione sua solent laxari, & mitescere, & pomeridianis; aut circa vesperam tantummodo exasperari, & invalescere: quod non adeo fixum, ratumque est in *subcontinuis*, *subintrantibus* & *proportionatis*; quia harum circuitus non uno, sed alio; atque alio tempore recurrunt.

* Scire autem convenit, accessiones remittentium febrium; quamquam ut plurimum majore corporis æstu, & calore; ut dixi, se prodant; tamen primo die, atque interdum secundo a frigore, aut horrore, sicuti plerisque aliis febribus continuis gravioribus contingit, incipere & ipsas solere; imo quandoque horrores non modo initio accessionum, sed etiam in earum augmento fieri, & quasi erratice per aliquot dies, & demum iterum evanescere. In continua remittenti quotidiana autumnali, atque hiemali ann. 1782. & 1783. quæ diuturna fuit, & sæpe ad quadragesimam diem protrahebatur, circa decimam septimam, aut vigesimam morbi diem, modo citius, modo serius hujusmodi horrores

tes accedebant non modo in exacerbationum initio, verum etiam in earum augmento, sæpe cum spastica faucium, & pectoris constrictione conjuncti, atque ibant, & redibant per aliquot dies, quin tamen exitium afferrent.

§. CCCXXVII.

Caussa, ut ajunt, materialis harum febrium fere eadem videtur, ac *continentium*, sed aliquo modo parcior, aut inæqualior, ita ut nec tanta, nec talis sit, quæ ad eumdem febrilem motum pari vi, atque uniformi vigore sustinendum valeat; sive id fiat originis loco, & sede, sive in sanguinem influendi ratione, sive successiva, & periodica ejus evaporatione, sive quocunque alio modo se habeat. Non dissimulavero tamen, quosdam esse; qui contra persuasum sibi habent, caussam ejusmodi natura ipsa non nihil accedere ad eam, a qua febres intermittentes gignuntur, eo quod *Remittentes* interdum, postquam aliquandiu se protriverint, continuitatem amittere, & sensim *intermittentes* fieri observarint. Verum quando sic permutantur, probabilius videtur, eas *proportionatas* potius fuisse, quam *remittentes* simplices, & puras; cum hæ nunquam fortasse in veras intermittentes desinere visæ sint, aut si intermittentibus similes paullatim fiant, cortici tamen peruviano pertinaciter reluctantur, quod veræ intermittentes haud facerent; atque adeo inter utrarumque caussam proximam, materialemque discrimen non leve intercedere. *Caussa?*

§. CCCXXVIII.

Itaque veresimillimum est, vel a primarum viarum saburra, vel a succis earumdem depravatis, vel a glandulis conglobatis, totoque vasorum lympha- *Conjectura;*

phaticorum systemate, vel a cellularis telæ loculis aliquid subinde, & statis temporibus in sanguinem infundi, unde hæ febres non modo excitentur, verum etiam foveantur, & novis veluti accessionibus identidem recrudescant. Pro vario porro caussarum remotarum, quas deinceps opportune recensebimus, genere, atque ingenio, pro diverso ætatis, temperamenti, habitus corporis, aliarumque circumstantiarum ratione, aut concursu *benignæ*, vel *malignæ*; *puræ*, *simplices*, *periodicæ*; *regulares*,
Differentia. vel *anomalæ*, *erraticæ*, & *complicatæ*; *mitiores*, vel *graviores*; *gastricæ*, vel *venosæ*; *biliosæ*, vel *sanguineæ*; *putridæ*, vel *inflammatoriæ*, vel *lymphaticæ*, & *catarrhales*, vel multifariam *mixtæ* * esse possunt; quas quidem nequaquam omnes pertractare animus nobis est, nam infinitus propemodum numerus nos obrueret, si singulas ad caussarum omne genus, omnemque sanguinis, & corporis constitutionem expendere, & describere vellemus: sed ex his præcipua & frequentiora genera adducere contenti erimus, ut ad reliqua cum distinguenda, tum curanda planior quodammodo via aperiatur.

* *Prætermittere hic nequeo* Clariss. BUCHANIUM (Medic. domest. T. 2. chap. XI. p. 215.) *verba fecisse de febre re*mittente, *uti ipsa esset genus quoddam peculiare, non clas*sis. *Sed videtur varias species una simul confudisse, aut saltem* proportionatam, *quam indicavi, præcipue delineasse; quod luculentius ostendam, cum de* febribus proportionatis *sive* complicatis *speciatim dicendi erit locus.*

FEBRES QUOTIDIANÆ CONTINUÆ,

Et primum

QUOTIDIANA CONTINUA VETERUM *.

§. CCCXXIX.

Quotidiana continua, Barbaris *latica* etiam dicta, quod latentem & quasi absconditum calorem foveat, singulis diebus, ut par est, recrudescit, & se se remittit; numquam vero aliquam inter quaslibet accessiones, quæ gradu, modo, hora sibi quam maxime affines esse consueverunt, integritatem relinquit, nisi morbo penitus devicto. Phlegmaticos, senes, pueros, infantes, & fœminas humidiores affligit, & præ ceteris homines corripit otio, crapulæ, longiori somno, aut victui duro, crudiorique deditos, aut loca humida incolentes, aut obeso, pituitosoque corporis habitu præditos. Quo fortasse factum est, ut Veteres eam a pituita in sanguine accumulata & putrescente proficisci putaverint, ideoque febrem *pituitosam*, aut *phlegmaticam* illorum complures appellaverint. Nec ab horum sententia valde discrepare videntur neoterici scriptores, qui ejus caussam in mucosa, viscidaque colluvie primas vias æque ac reliquum corpus obruente, atque acritudinis, aut corruptionis gradum quemdam adepta posuerunt. Hinc quidquid fieri, & lymphæ copiam, lentorem, tenacitatem augere; fibris vero laxitatem, atque atoniam inducere, aut aqueorum humorum motum retardare potest, id omne caussæ remotæ, & proegumenæ loco habere non dubitant; cujusmodi sunt ætas in

Descriptio.

Caussa materialis.

primis ſenilis, temperamentum phlegmaticum, tempus hiemale, ſuppreſſa perſpirabilis humoris, aut pituitoſi cujuſque excretio, victus ratio humida, & frigida, atque alia hujuſce generis.

* Synonyma.

Quotidiana continua SENNERTI, de Febrib. lib. 2. cap. 14. & plerorumque. Febris phlegmatica periodica AVICENNÆ, de Febrib. cap. 46. Febris phlegmatica, vel amphimerina, vel quotidiana continua NICOLAI NICOLI, de Febrib. Quotidiana continua in specie ETTMULLERI, Oper. T. 2. Colleg. Pract. p. 357. Febris lymphatica primaria ETTMULLERI Colleg. Consultat. cas. XXXI. p. 1459. * Amphimerina SAUVAGESII, Nosol. method. cl. 2. ord. 2. Gen. IV.

* *Lymphaticas primarias duplicis generis habet* ETTMULLERUS, *alteras nimirum ſine præcedente ullo morbo, & ſponte ortas, alteras, quæ convaleſcentibus, & ſpeciatim iis, qui febribus intermittentibus diu laborarunt, ob pleniorem cibum, quo ſe repleverunt, ſuperveniunt. Utræque quotidianæ continuæ veterum perſimiles ſunt, atque a lympha viſcida, & ut ipſe ait, acida repetuntur; ſive, quod idem eſt, a ſuccis lentis, crudis, male elaboratis, nempe pituitoſis; eodemque curationis genere tolluntur.*

Diagnoſis.

§. CCCXXX.

Præter caloris, & febris continuitatem, & præter manifeſtas intenſionis pleramque circa veſpertinum, remiſſionis vero circa matutinum tempus viciſſitudines, id habet peculiare, & proprium *Quotidiana continua*, ut ſine frigore, & horrore invaleſcat, & ſine ullo pariter ſudore remittat; quam ob rem facile a *ſubcontinuis*, a *ſubintrantibus*, aut etiam

etiam a quibusdam *proportionatis* distinguitur. Et, si quando aliquis frigoris sensus in accessionibus, aut sudor in remissionibus percipitur, levissimus sane uterque est, sic, ut alter levissimæ pedum perfrigerationi, aut auræ frigidiusculæ cutim occupanti: alter madori, quo caput, aut collum, aut aliqua singularis pars humescit, persimilis potius sit; nec in singulis deprehendatur. Calor in ea primo attactui se mitem ostendit, sed paullo post, manu diutius corpori applicita, acriusculum atque inæqualem. Pulsus; etsi frequens, & febrilis semper sit, rarior tamen, tardior, & minor ostenditur, quam in aliis febribus acutis, & continuis. Facies tumet aliquantum, & laxa, & sublivida apparet. In somnum ægri propendent. Urina emittitur, teste RIVERIO, initio alba, aquosa, & perturbata, deinde crassior; & non nihil rubra; sed non ita, ut in febribus acutioribus. Sitis non urget; nisi peculiaris humorum acritas, aut tanta lymphæ crassities, aut sanguinis lentor tantus adsit; ut salivæ secretione imminuta, aut depravata os, & fauces arescant & tunc sæpe lingua albo, & viscido muco fœdatur. Neque demum cetera febrilia symptomata vehementius desæviunt.

§. CCCXXXI.

Hæc autem quotidianæ continuæ puræ, & regularis propria sunt. Si vero cum ea diathesis inflammatoria, aut cacochylia primarum viarum, aut malignitas complicetur, aliquantum symptomata variari necesse est. In primo casu pulsus validior, major, frequentior, & durior; calor, & sitis intensior; facies rubicundior; urinæ saturatiores; respiratio gravior, & difficilior; capitis dolor pulsans, atque interdum pervigilium, primis saltem *Variatio si complicata sit.*

diebus, morbum exacuunt. Idque potiſſimum in quibuſdam conſtitutionibus, quæ inflammatoriis affectibus inferendis accommodatæ magis ſunt, in temperamentis ſanguineis, ætate florente, & vegetiore contingit. Quod ſi hanc febrem dolores capitis, colli, aut crurum, aut alicujus partis, puta brachii, humeri, manus, comitentur, atque in acceſſionibus exacerbentur, quia tum rheumatiſmi non nihil particeps videtur, nomen rheumaticæ a multis, nec inepte ei tribuitur. In altero oris ſapor depravatur, aut amareſcit; cibi faſtidium, & nauſea, aut vomitus, & crebri ructus, & flatus vexant; hipochondria cum epigaſtrio tument, gravantur, & borborygmis perſtrepunt; facies, oculique flavent; & venter ſæpe liquidior eſt, fœtidaque excrementa dimittit. In tertio denique vires ſummopere languent ſine manifeſta cauſſa, pulſus inæqualiter micant, tendines ſubſiliunt, mens obfuſcatur, & tetris ſomniis aberrat, dum interim exigua febris eſſe videtur, & calor mitis, & urina ſanorum ſimilis, & ſic porro. Sed in primis tum ad miaſma aliquod putridum ſuſceptum, aut ad epidemicam conſtitutionem ſedulo reſpicere oportet, ut certius judicium fiat. Quando autem ex hujuſmodi ſignis malignam naturam in ipſa cognoſcimus, tunc vix ea differt a *febre remittente maligna, nervoſa* dicta, de qua infra (§.CCCCXXXVI.) plura dicemus, ac proinde pro una, eademque ſumi poſſet. Reliquas vero differentias (§. CCCXXVIII.) facile per ſe quiſque dignoſcet, ſi animum adverterit ad ea, quæ ſupra non ſemel inculcavimus.

§. CCCXXXII.

§. CCCXXXII.

Quoniam vero *quotidiana continua* lento paſſu incedit, & durationis longitudine, ſymptomatumque lenitate quandoque *hecticam*, ſi minus primariam, ſymptomaticam certe, præſeferre poteſt; tunc qua ratione diſcerni poſſit, etiam dicendum eſt. In hectica calor, qui alioquin æqualis eſt, a paſtu tamen increſcit, & poſt aliquot horas ad priſtinum gradum revertitur. In quotidiana vero, etiam ſi nihil cibi aſſumptum fuerit, aut jam multum temporis poſt captum cibum præterierit, veſpere tantummodo intenditur, & ad mediam uſque noctem invaleſcere pergit; deinde ſenſim miteſcit ita, ut mane temperatiſſimus videatur. Pulſus in hectica durus, & contractus ſæpe eſt; in quotidiana mollis, & latus. Cutis in illa ſquallet, & reſiccatur; in hac nequaquam. Hectica primaria *continentium*, quotidiana continua *remittentium* morem, & naturam ſectatur; & quamquam prior, ubi ſymptomatica eſt, acceſſionibus, remiſſionibuſque ſuis propius ad quotidianæ ſimilitudinem accedat, ab hac tamen longe abeſt erratico typo; & alterius morbi præſentia, quem ea conſequitur, & comitatur. Largiar vero ſi urgeas, amphemerinam, ſive quotidianam continuam plerumque eam eſſe, ſed ſymptomaticam, & vagam. Demum hecticam cauſſæ antecedunt, quæ valde calefaciunt, atque exſiccant; quotidianam contra quæ refrigerant, laxant, augentque humiditatem.

Quo modo differat ab hectica.

Prognosis.

§. CCCXXXIII.

Longa, & curatu difficilis plerumque esse consuevit, atque adeo non prorsus vacat periculo. Quo magis corpus lentis, crassisque humoribus scatet, & quo hi tenacius cohærent, uberiusque sanguinem inficiunt, aut canaliculos minimos penitus opplent, ac obstruunt, aut altius in glandulis, cellulis, membranisque coacervantur, & lentescunt, eo diutius trahitur, pertinaciusque naturæ, atque artis viribus obnititur. Quas ob caussas non unum ei tempus est, quo finiatur. Nunc enim quadragesima tantum die solvitur, nunc demum sexagesima: Interdum etiam ultra hosce fines extenditur. Principium igitur morbi fere ad vigesimam usque diem pertingit. Longior plerumque est, quæ tardiori, mitiorique motu procedit, quæque nulla humorum corruptione, aut acrimonia, bilis mixtione, ut veteres ajebant, incitatur. Citius contra ad finem ea perducitur, in qua plures subinde evacuationes sequuntur. Periculi vero differentiam faciunt ipsa symptomata. Si enim protinus ab initio vires vitæ prosternuntur, & simul appetitus deficit (quoniam morbi diuturnitati ferendæ impares ægri tum videntur) timeri profecto exitium potest, idque eo certius, quo viribus jam fractis, & dejecto appetitui longiores, gravioresque accessiones, & somni profundiores accesserint, nam conjicere hinc licet, non solum ventriculi sensum a pituitosa colluvie obtundi, sed cerebrum etiam ipsum ejus copia obrui. Ubi autem ista procul absit, spes est fore, ut morbus feliciter terminetur. Maligna, epidemica, & cum putredinis signis

gnis conjuncta, lethalior est, quam benigna, sporadica, & pura. Imo tunc intra brevius, quam communiter solet, spatium occidere etiam potest. Non raro diuturnitate hepatis obstructiones, cachexiam, hydropem accersit, vel in hecticum secundariam migrat; in quam proclivior est, majusque discrimen affert illa, quæ cum alicujus visceris labe, aut alio peculiari morbo complicatur.

Curatio.

§. CCCXXXIV.

Cum in hujusmodi febre pituitosus humor abundet, & lympha lentore, & spissitudine peccet, mucusque iners ubique excedat; & simul solidæ partes laxitate, atque atonia laborent; mox liquet, liquores illos attenuandos solvendos, excernendosque esse, has excitandas, roborandas, firmandas. Sanguinis missio vix locum habet; nisi plethora, aut inflammatoria diathesis præsto sit, aut aliquod grave symptoma superveniat, quod eam requirat. Cucurbitulæ scarificatæ capitis dolorem, aut soporem egregie discutiunt, itemque fricationes, balnea pedum, epispastica, atque alia id genus revellentia. Si vero profundior somnus teneat, cantharides occipiti, pone aures, brachiis, aut cruribus apponi debent. His enim tenax, viscidusque humor non solum resolvitur, verum etiam aliorsum avocatur, excernitur, ipsæque vitæ vires excitantur.

Indicationes.

Remedia S. M. cucurbitulæ, fricationes, balnea, & epispastica.

§. CCCXXXV.

Purgantia. Purgantia tam initio morbi, quam per totum ejus progressum subinde iterata cum primas vias a mucosa saburra liberant, tum reliquam in vasis contentam, & circumeuntem liquant, educuntque. Interdum tamen necesse est eam incidentibus, saponaceisque medicamentis excretioni paratiorem reddere; quod in primis expedit, ubi ventriculus muco tenaciori scatet; quin imo emeticis, breviori scilicet via, excutere; potui item dare, quæ attenuant, aperiunt, atque evacuationem urinæ, sudorisque sollicitant, qualia sunt decocta ex radicibus aperientibus, aut leniter aromaticis, lignis blande sudoriferis, aut herbis amaricantibus parata. *Sales.* Sales fixi lixiviales glutinosos humores omnes potentissime dissolvunt; post hos veniunt sales medii, liquor cornu Cervi succinatus, spiritus MINDERERI, *Incidentia.* itemque spiritus, & sales volatiles, oxymel simplex, aut Scilliticum, Kermes minerale, & quam plurima hujusmodi. At si cum hac febre complicetur diathesis inflammatoria, aut malignitas, aut venenatum, putridumve miasma, aliquantum profecto varianda curatio est, prout nempe complicationis genus, atque adjuncta symptomata postulare videntur. Tunc autem in memoriam revocentur, quæ supra variis in locis præcepta fuere. Victus porro ratio indicationibus respondeat. In universum tenuis, aperiens, blande reficiens sit, oportet; neque in ea vinum penitus interdicendum est.

Epi-

Epiala GALENI *de diff. feb. l.* 2. *cap.* 6.

§. CCCXXXVI.

Interdum quotidiana continua illud peculiare habet, ut uno eodemque tempore, qui ea laborant, calorem ſimul, & frigus querantur. Hanc ſpeciem GALENUS *Epialam* nominavit. Duplex autem a SENNERTO (*a*) ſtatuitur, *vera*, & *ſpuria*. Epialam *veram* a pituita acida, & vitrea, *ſpuriam* vero a pituita, & bile ſimul commixtis gigni, ſibi imaginatus eſt. Sed ut cauſſa meram hypotheſim ſapit, ſic hujuſmodi Sennertiana diſtinctio ſupervacua omnino eſt. Qui vero calor, & frigus eodem tempore ab ægris percipiatur, non convenit inter veteres ſcriptores. Si quid conjectura valeo, probabile equidem crediderim, frigoris potius ſenſum, quam verum frigus illud eſſe. Nam irritatis cutaneis nervis, intimeque ſpaſtice affectis talis idea in ſenſorio communi excitari poteſt, ut ægrotantes ſe frigere credant; mutato nempe ſic cerebri meditullio, quemadmodum mutaretur a vero frigore nervis applicito. Calorem porro ſimul, & frigus percipi, dum non omnes ſimul nervi per ambitum corporis diſcurrentes ſpaſtice afficiuntur. Illæſis quippe ſenſus caloris, ſpaſmo vero correptis ſenſus frigoris inſideat, neceſſe eſt. *Varietas quotidianæ descripta.*

(*a*) L. c.

§. CCCXXXVII.

Rara omnino eſt Epiala; cui curandæ proponebant Veteras validiora attenuantia, incidentia, & cardiaca calefacientia; quia materialem cauſſam,

ex

ex qua oriri eam putabant, craſſiorem & glutinoſiorem ſibi fingebant. Sed veroſimilius eſt, lentori frigido acrimoniam adjungi nervos peculiariter irritantem. Ceterum eadem propemodum ſervanda ſunt, quæ ad quotidianæ continuæ, ſive *phlegmaticæ* modo expoſitæ curationem commendavimus; quamquam mitius purgare præſtet in Epiala, quia in hac vires magis languent, nec fortiora cathartica facile feruntur. Quare id, quod una vice effici non licet, partitis fiat, & lenibus medicamentis, quæ alvum ducunt, & cauſſam obſtruentem, atque irritantem paullatim detrahunt.

Febris Syncopalis humoroſa Avicennæ
Lib. 4. Fen. 1. c. 53.

§. CCCXXXVIII.

Scire quoque intereſt, Avicennam duas *febris ſyncopalis* differentias inſtituiſſe, nempe ſyncopalem *minutam*, & ſyncopalem *humoroſam*, illam ex bilioſo humore, hanc ex pituitoſo genitam. Utraque ſic nominatur ob Syncopem, quæ acceſſionibus ſupervenit, diſtinguitque hanc ſpeciem a reliquis. Poſterior igitur, videlicet *ſyncopalis humoroſa*, cum in ea ob humoris pituitoſi copiam, & oris ventriculi debilitatem febre ingruente in ſyncopem ægri incidere credebantur, quotidianæ in modum decurrens huc quoque ſpectat. Hæc difficillima curatu habita eſt, quia neque purgationem, neque miſſionem ſanguinis ob virium defectionem admittit. Quare GALENUS ſolis frictionibus utendum eſſe voluit cum ad morbificam materiam reſolvendam, tum ad eamdem evacuandam. Videtur tamen clyſteribus, blandiſque eccoproticis locum reliquiſſe, &, poſt pravorum humorum ſarcinam imminutam,

ſicque

ſicque periculum ſyncopes amotum, incidentibus, in primis oxymelli, hyſſopo, cinnamomo; & demum etiam alvi ductioni, quemadmodum in quotidiana pituitoſa Veteres facere conſueverant. Illud vero animadvertere debeo, quod ſyncopales ejuſmodi febres tam quotidianæ, quam tertianæ ſimiles, plerumque ſunt de genere intermittentium; & præcipue ſpectant ad *comitatas perniciosas* TORTII, eodemque modo cito, & feliciter curantur. Quod ad victus rationem pertinet, parciorem eſſe volebant, atque ex alimentis tenuioris ſubſtantiæ, & concoctu facilibus comparatam. Potui vero aut victum, aut cereviſiam, aut hydromel concedebant.

Quotidianæ continuæ Symptomaticæ.

§. CCCXXXIX.

Ad quotidianam continuam veterum, ſive pituitoſam, aut plegmaticam transferendæ ſunt continuæ ſymptomaticæ a vitiis glandularum conglobatarum, & conglomeratarum, a ſtrumis, ſcrophulis, bubonibus, rhachitide, ſcorbuto, cachexia, lue venerea, aliæque ab ETTMULLERO lymphaticæ dictæ, aut a SYLVIO (*a*) in *lymphaticas glandulares, pancreaticas & ſalivales* diſtinctæ, itemque omnes *lentæ*, ſive *hecticæ ſymptomaticæ* (§. CCCXIII. CCCXVI.) ſive phthiſicæ, ut paſſim nominantur. Harum autem curatio partim a morbi primarii, unde oriuntur, partim a generali quotidianæ pituitoſæ curatione deſumitur. Eſt quoddam quotidianæ genus ETTMULLERI (*b*), quod huc quoque pertinet. Id lue venerea laborantibus, ubi morbus ingraveſcit, aut ubi decoctis ſudoriferis nimium, aut præpoſtere utuntur, ſupervenire conſuevit. In lue

enim

enim venerea lympha viſcidor, acriorque peccare videtur, eaque glandulæ ſalivales, aliæque partes, in primis circa guttur male plectuntur. Febris inde orta, etſi lymphatici generis, cum tamen ad phlogiſticam diatheſim vergat, expoſcit ſanguinis miſſionem, diluentia, temperantia, & demum mercurii prudentem uſum.

(*a*) Prax. med. l. 1. cap. 29. §. VI.
(*b*) Oper. omn. T. 2. Colleg. Pract. p. 362.

FEBRIS CATARRHALIS.*

§. CCCXL.

Quænam catarrhalis benigna.

Illud quotidianæ continuæ febris genus, quocum catarrhales capitis, narium, faucium, pectoriſve affectiones vel ab initio conjunguntur, aut quod eaſdem ut cauſſam, proxime ſubſequitur, *febris catarrhalis* paſſim apud clinicos ſcriptores nomen obtinuit. Nonnulli tamen, & præſertim Germanorum plerique huic denominationi notam addiderunt benignitatis, *catarrhalem benignam* eam appellantes, ne ſcilicet cum alia febre confunderetur, cui *catarrhalis maligna*, ſeu *petechizantis* nomen ab iis tribuitur, etſi, ni fallor, improprie, cum hac appellatione febrem epidemicam, & malignam naturæ omnino diverſæ, alteriuſque generis, uti infra oſtendam, complexi eſſe videantur. Alii, ut GORTERIUS, & FRACASSINIUS pro *catarrhalis* maluerunt *lymphaticam febrem* dicere, quod a feroſis, lymphaticiſque congeſtionibus, defluxionibuſque circa caput, fauces, aut pectus recens obortis videretur proficiſci. Hoc tamen nomine aliam, ut patet, quotidianæ ſpeciem deſignant, quam eodem de-

designata fuit ab ETTMULLERO. Is, febrem a lympha crassiori, & viscida genitam, sed sine coryza, sine gutturis, & faucium dolore, & sine tussi intellexit; illi vero febrem ex eadem caussa natam quidem, sed hisce omnibus catarrhalibus affectionibus comitatam. Sunt demum qui *rheumaticam* a rheumate denominarint; rheuma enim continenter cum ea complicatur **.

* Synonyma.

Febris catarrhalis benigna JUNCKERI Tab. LXVII. HOFFMANN. de febr. sect. 1. cap. VI. LUDWIG. Inst. Clin. P. 1. cap. 1. subsect. 1. §. 110. Febris lymphatica GORTERII System. Prax. Med. lib. 3. titul. 4. n. 231. Febris lymphatica FRACASSINII De febrib. sect. 3. de febr. contin. lent. cap. 2. Amphimerina catarrhalis, spec. 1, SAUVAGES. Nosolog. *class.* 2. *ord.* 2. *Gen.* VI. Febris rheumatica *quorumdam*. Catarrhus aliis.

** *Quamquam hæc febris ratione catarrhi morbis febrilibus adnumerari posset, placuit tamen cum plerisque scriptoribus inter febres eam recensere; quia non satis perspectum videtur semper, catarrhus ne princeps morbus in ea sit, an vero potius, quoniam cum catarrho nexu ita perpetuo, arctoque febris conjungitur, ipse pro caussa febris proxima statui debeat, febris vero pro morbo primario; ut inflammatio pleuritidis, ut polypus palpitationis &c. Fateor tamen ultro, interdum catarrhum, rheuma, tussim sine febri esse, tuncque minime ad febres spectare. Quandoque etiam febri conjungi, & modo hanc effectum, modo morbum principem esse. Quacunque tamen ratione accidat, cum febri jungitur, cur non in febrium numero collocetur?*

Dia-

Diagnosis.

§. CCCXLI.

Symptomata. Tempore æquinoctiorum, præsertim autumnalis, ingentiumque aeris, & tempestatis mutationum, repentinarumque vicissitudinum plerumque exoritur febris catarrhalis, multosque aggreditur. Invadit potissimum sub vesperam frequenti potius, & repetita horripilatione, quam frigore, & horrore; aut levi tantummodo extremorum refrigeratione; & quandoque etiam; ubi levior morbus futurus est, sine ullo sive frigoris, sive horripilationis indicio. Mitis ut plurimum est; & postquam aliquot horis increvit, solet circa mediam noctem se se remittere. Remissio autem non solum ad matutinum tempus, verum etiam ad totam fere diem producitur, donec iterum vesperi ordinata periodo resurgat, & recrudescat. Præcedit, vel continuo subsequitur coryza, sive gravedo; catarrhus; sternutatio, lacrimarum profluvium, oculorum rubor, faucium phlogosis; & dolor; molesta laryngis titillatio, raucedo; tussis satis importuna; sicca plerumque, aut pauca; tenuia; salivalia excernens; raro mucosa, & crassa; toto morbi decursu excrucians, somnumque abrumpens, pectoris gravitas, dyspnœa; dolor dorsi; tum artuum omnium; tensionis; aut punctionis sensum inferens. Cum his sæpe conjungitur cephalalgia, aut capitis gravitas, & debilitas, universi corporis lassitudo; appetitus quandoque adauctus, quandoque, quod frequens est, imminutus, gustus depravatus; aut deficiens, & sitis.

§. CCCXLII.

§. CCCXLII.

Interdum evenit, testante JUNCKERO, cui suffragatur experientia, ut nedum ab horripilatione febris exordiatur, redeatque, primis nempe diebus, verum etiam ab horrido frigore, quo dimidiam, vel integram horam concutitur corpus, succedente calore primum miti, deinde acriori cum aliqua circa præcordia anxietate, aut etiam ad vomendum incitatione. Calor vero iste tunc ita protrahitur, ut non, nisi altero mane defervescat; idque præsertim plethoricis usuvenit, prima videlicet febris accessione. Pulsus pro vario morbi tempore, & gradu, variaque ægri temperie, atque habitu varius esse consuevit, sed celer semper, & frequens. Progrediente morbo sudores erumpunt, præsertim in remissionibus, copiosi, & fœtidi; pituita crassa, & mucus e naribus emungitur; e faucibus, bronchiis, & pulmonibus magna concoctæ materiæ albæ, & glutinosæ, interdum flavæ, & puri similis vis extussitur; aut diarrhœa insuper cum urina simul sedimentum deponente supervenit, quibus febris feliciter solvitur. Hinc facile hujusce febris elicitur diagnosis, veraque ejus natura. Non enim, ut monet experientissimus JUNCKERUS, rationi consonum est, *febrem catarrhalem ibi arguere velle, ubi neque tussis, neque raucedo, neque peripneumonia, neque erysipelaceum quidpiam se se manifestat*. Qua animadversione rectissime corripiuntur illi, qui nomine *catarrhalis febris* abusi sunt, eoque aliud omnino, alienumque morbi genus sæpe comprehenderunt. Nam quæ vulgo dicitur *febris catarrhalis maligna*, aut *petechizans*, nullam ex notis supra relatis habet, unde nomen accipiat, *catarrhalisque* nuncupetur.

Interdum incipit ab horrore & frigore, atque aliis symptomatis.

Pulsus qualis.

Sudor.

Sputum.

Catarrhus signum proprium.

§. CCCXLIII.

§. CCCXLIII.

Quomodo differat a quotidiana continua veterum.

JUNCKERO aliisque non nullis hujusmodi febris visa est una, eademque cum *quotidiana continua veterum*, de qua paullo ante (§. CCCXXIX.) separatim egimus. Verum ab illa, SAUVAGESIO etiam judice, differt *catarrhalis* artuum, & dorsi dolore, coryza, faucium phlogosi, raucedine, tussi, dyspnœa, vagis, longisque horripilationibus aliisque peculiaribus notis (§. CCCXLI.), & præcipue diuturnitate qua ægrotantes fatigat. Neque confundi debet febris hæc catarrhalis cum rheumaticis illis faucium & pectoris congestionibus, quæ non raro aliis febribus sive continuis, sive intermittentibus, in statu, aut declinatione morbi, non infrequenter superveniunt; aut cum iis ratione tempestatis, aut constitutionis epidemicæ vel ab initio complicantur. Nam in his catarrhalis affectio epigenomena est, atque *accidentalis*, non essentialiter, ut in catarrhali febri, connexa, atque inseparabilis. Discrimen quoque non leve esse ait HOFFMANNUS inter febrem hanc catarrhalem, de qua loquimur, atque illam, quæ Rheumatismi comes est, quæque a Rheumatismo ipso dimanat. In catarrhali siquidem interiores narium, faucium, laryngis, tracheæ, bronchiorumque membranæ laborant; atque ex his aliquid critice effertur. At in rheumatismo soli musculi, eorumque involucra, aut tendines, & ossium ligamenta occupantur, neque quidquam inde prodit, quod sensibilis, criticæque evacuationis nomen mereatur. Levi etiam negotio idem Auctor putat distingui hujusmodi febrem ab illis narium, fauciumque affectionibus, quas lues venerea, aut scorbutus, aut simplex catarrhus efficit. In

Discrimen inter febrem catarrhalem, & alias affectiones similes & rheumatismum.

Ut differat a quotidiana intermittenti spuria?

In his enim nulla plerumque febris tenet. Paullo autem difficilius catarrhalis febris internoſcitur ab ea quotidianæ intermittentis ſpecie, cui ob acceſſiones veſpertinas, longioreſque circuitus ſpuria (§. CXXXV.) nomen eſt, in primis ſi catarrhalibus affectibus originem debeat, aut ab his (§. CXLI.) ſtipata ſit. Attamen in quotidiana hujuſmodi manifeſtior ut plurimum horror acceſſiones exaſperat, aut antecedit, & vera integritas, licet brevis, eas intercipit, qua in re omne diſcrimen contineri docet LUDWIGIUS (*a*).

(*a*) Instit. Clinic. subsect. 3. §. 99.

§. CCCXLIV.

Cauſſa ejus proxima videtur eſſe ſerum, & lympha copia, aut lentore, aut acrimonia, aut omnibus hiſce vitiis peccans, in vaſis ambitum corporis perreptantibus, in primis cutaneis congeſta, hærens, irritans; aut ad vaſa, glandulas, folliculos, cryptaſve mucoſas membranarum nares, palatum, fauces, laryngem, bronchia, ſimileſque partes, quin imo œſophagum, ventriculum, atque inteſtina inveſtientium copioſius adfluens, eaſdemque replens, diſtendens, inflammans, ſive, ut breviſſime dicam, cauſſa proxima in levi, & ſeroſa harum partium aut omnium, aut aliquarum phlogoſi ſita videtur. Proegumenæ vero cauſſæ, quæ ad morbum corpus quodammodo præparant, præcipue ſunt temperamentum ſanguineo-phlegmaticum, habitus mollis & laxus, aut cacochymicus, acritates variæ, ulcerum, ſcabiei, cruſtæ lacteæ, achorum, aliarumque excretionum ſuppreſſio. Proegumenis ſupervenientes procatarcticæ mutua conjunctione cauſſam proximam efficiunt, uti ſunt ſu- *Caussa?*

bitæ corporis, & præsertim capitis, collique refrigerationes, cum aeri frigido, aut humido vere, aut autumno imprudentius objicimus; potus frigidus calente corpore haustus; subita perspirationis imminutio; maximæ tempestatum variationes, & demum acre epidemicum inspiratum, aut aliter corpore receptum *. His enim non modo lympha crassior, acriorque redditur; mucosi humores coguntur; excretorii ductus arctantur, verum etiam sanguis, reliquique humores, constrictis, & majori vi resistentibus exterioribus partibus ad interiores nondum a frigore affectas, proindeque laxiores, & minus renitentes uberius propelluntur, & confluunt, ut ibi congestiones, & leves inflammationes pariant.

* *Id epidemicum miasma ex eo maxime elucet, quod sæpe catarrhalibus affectibus epidemice regnantibus, communi hoc morbo corripiuntur etiam illi, qui jamdiu in cubili aliis ex caussis se continent, & sibi a frigore, aerisque injuriis religiosissime cavent. Id centies observavimus. Neque credas velim, me istud observasse solum in iis catarrhis, in quibus suspicari licuisset de contagione per ægrotantes cum sanis communicata; quod sane, si unquam accidit, rarissimum omnino est, nisi etiam valde dubium, atque incertum dixerim, sed in illis catarrhalibus affectibus testor id deprehendisse, quos in alios contagione propagari nulla certe ratio, nullaque argumenta suppetebant, ut vel levissime suspicaremur.* Acre *autem* epidemicum inspiratum, aut aliter corpore receptum *cum dicimus, illud intelligimus, quod halitus, & vapores e terra sive humida, sive palustri, sive aliter insalubri elevati aeri impertiunt, aut aliunde venti quidam ad nos transferunt: nam ita interdum celeriter diffunditur malum, ut e simplici contactu, & communicatione tanta propagationis velocitas pendere non possit, nisi ventorum ope miasmata dispergantur quaquaversum. Ex hac enim caussa catarrhos epidemicos magna ex parte oriri, probabile admodum puto; reliquos vero eorum mitiores, & minus,*

nus, ut ita dicam, universales tempestatum, & atmosphæræ vicissitudinibus, quæ humores corporis nostri varia ratione depravant, deberi.

Prognosis.

§. CCCXLV.

Incerto dierum numero febris hæc finiri consuevit. Ubi levior ejus caussa, & gradus est, uno, duobus, tribus, vel quatuor diebus absolvitur. Tum ad *ephemeras plurium dierum*, sed perperam, quia nequaquam continens est, a plerisque refertur. Vere proxime elapso hujusce anni 1780. epidemica ita fuit, ut hic Mediolani, itemque Taurini, aliisque in regionibus vix ullus eam effugerit. Invadebat sine frigore, cum lassitudine totius corporis, coryza, tussi, magno calore, & tribus successivis diebus circa vesperam suas accessiones repetebat, sensim minores, & mox oborto copioso in remissionibus sudore, urinis crassis emissis, sputisque puriformibus & concoctis facile, & cito excreatis, tertia ut plurimum, aut quarta, quod longissimum fuit, accessione penitus desinebat, sola tussi ad aliquot dies superstite. Frequentius tamen, ubi validior caussa eam efficit, & legitima, puraque est, qualem supra descripsi, ad septimum, ad nonum, aut decimum quartum diem extenditur. Per se benigna, communi sententia, esse creditur, & recte curata periculi expers habetur; nam sæpe vel primis diebus reserata cutis excretione solvitur per sudores, vel post aliquot dies per copiosam materiæ viscidæ expuitionem, aut largum muci, & pituitæ e naribus stillicidium, aut crebras alvi dejectiones, aut magnam urinæ

Perperam ad ephemeras refertur.

crassæ, & subsidentis copiam, vel per omnes hasce simul evacuationes judicatur.

§. CCCXLVI.

Interdum tamen, cum vehementiori ex caussa nascitur, & sanguis diathesi inflammatoria magis inficitur, ut in quibusdam epidemicis constitutionibus sæpe accidit, facile in anginam, aut peripneumoniam, aut pleuritidem transit, nisi mature, & provide venæ sectio, & regimen antiflogisticum subveniat. Talis fuit illa *febris catarrhalis*, quæ *anno* 1658. *medio vero Londini epidemice* grassata est (*a*), aut alia quæ anno 1675. nemini fere pepercit, & sub tussis epidemicæ nomine a SYDENANO (*a**) descripta est; itemque ea, quæ anno 1709. Romæ in constitutione quadam epidemica, quam Rheumaticam LANCISIUS (*b*) appellat, desæviit. In hac coryzæ, & rheumata cum modica tussi ab initio infestabant, pari ferme ratione, qua idem mali genus seculo XVI. & XVII, ut referunt CAGNATUS (*c*), & DONUS (*d*), sævierat. Deinde accedebant huic febri pectoris dolores, angina, pleuritis, aut vera peripneumonia, præsertim in iis, qui neglecta prima morbi & tussis invasione intemperanter vivebant *.

(*a*) WILLIS. De febrib. cap. XVII. p. 85.

(*a**) Observ. medic. circa morb. acut. hist. & curat. sect. II. cap. V. pag. mihi 150. 152.

(*b*) De nativ. deque adventit. Romani Cœli Qualitatib. cui accedit. Historia Epidemiæ Rheumat. quæ per hiemem anni MDCCIX. vagata est. Rom. 1711.

(*c*) De salubrit. Roman. aeris p. 22.

(*d*) De restit. salub. agr. Rom. p. 16.

* *En Lancisianæ descriptionis Synopsim. Totius corporis lassitudo primum, tum febris cum rigore, mox vagus in pe-*

pectore infra, supraque dolor, assidua tussi, & quidem sicca comitante, invadebat: Pulsus durus, urinæ flammeæ, atque interdum turbidæ observabantur; nec mora sanguinis sputum, & respirandi difficultas superveniebant. Tum genæ sæpe rubebant, ac flavus toti corpori color, uti in aurigine laborantibus inducebatur. Mirum est, notatuque dignum, carceris, locaque ab aquilonaribus ventis dissita, ac remota ejusmodi morbum minime sensisse, Mulieres minus, quam viri, item minus opulentiores, ac nobiles, quam egeni eidem obnoxii fuerunt, & si quidam in eum incidissent, leviorem certe morbum, nimirum coryzam, raucedinem, & externum pectoris dolorem, levesque rheumaticarum febrium accessiones experti sunt. Plerique a morbo convaluerunt aut sudore, aut narium hæmorrhagia, aut alvi fluxu, aut ubetiore urina; aut omnibus hisce simul concurrentibus evacuationibus cum sputi item concocti, ut plurimum, rejectione: Non raro tamen sine sputorum coctione dolores pectoris, febresque decedebant. Dissecta defunctorum cadavera ostendebant præcordia rubentia usque ad diaphragma, & nigricantia sanguine coacto, inque magnis cordis vasis polyposo. Aquilonares venti, & tempestas perfrigida diu durans visa est potior hujusce morbi caussa. Hist. Rom. epid. cap. 2. p. 196.

§. CCCXLVII.

In phthisim etiam pulmonarem non raro malum migrat, tum in primis cum tussis diuturnior evadat, aut sæpius hæc febris recurrat, eosque corripiat, qui jam aliqua pulmonum labe laborant, aut vitiosa pectoris structura deformantur. In universum *quo magis*, ut inquit JUNCKERUS, *ab indole sua leviore recedit, & cum vehementia tam frigoris, quam æstus insultat, eo justior est metus alicujus labis circa viscera hærentis*. Item quo major sanguinis, aut seri impuri copia ægrotantes gravat, eo deterior, longiorque morbus esse solet, quemadmodum obvenit scorbuticis; aut miasmate miliari *Interdum in phthisim transit.*

delitescenta affectis; quem in his insolita, & perniciosiora symptomata oboriantur, vitæque non leve periculum afferant. Ceterum hypochondriacos vehementius affligit, quoniam in his graviora sibi adjungit symptomata, uti præcordiorum anxietates, difficiliorem respirationem, inquietudinem, & flatulentos imi ventris dolores. Neque minori gradu torquentur fœminæ, quæ hystericæ passioni, aut mensium suppressioni obnoxiæ sunt.

Curatio.

§. CCCXLVIII.

Indicationes. Cura omnis impendenda est, ut æquabilis sanguinis, & humorum omnium circuitus restituatur; ab interioribus ad exteriora alliciatur; congestiones resolvantur; acritas mitigetur; perspiratio omnis interna, & externa promoveatur; coctio, atque excretio materiæ morbificæ opportune contingat. *Quando sufficiat diæta sola.* Quare, ubi levior morbus est, ejusque caussa facile tolli, & diffiari potest, totum opus soli naturæ, rectoque vitæ regimini committatur. Tum sola quies & lectuli tepor, & largus tepensque potus, qui diluat, temperet, & leniter secretiones, excretionesve omnes, sputi præsertim, & sudoris adjuvet, cum tenuiori victus genere sufficient. At cum febris paullo intensior tenet, & graviora invehit symptomata, efficaciori artis auxilio opus est. Tunc primum sanguinis missio animadversionem meretur. *De sanguinis missione quid judicandum.* Hanc plerique aut silentio prætereunt, aut manifeste rejiciunt, aut rarissime necessariam esse existimant. HOFFMANNUS, qui eam opportuno tempore, & regimine institutam in plethoricis frequentem catarrhalium affectuum reditum egregie præcavere affirmat, præsente tamen

nen catarrhali febre omnino omittendam præcipit; quod experientia didicerit, diuturniorem inde catarrhum fieri. Pace autem tanti viri, aliorumque eamdem sententiam tuentium, sanguinis missionem non timeo hic quoque proponere, tamquam maxime utilem, accommodatamque non modo ad caussam proximam hujusce febris, quæ in phlogosi quadam partium affectarum sita videtur (§. CCCXLIV.) atque ad quascunque congestiones prompte, efficaciterque discutiendas, verum etiam ad pravos affectus, qui ejusmodi rheumaticas affectiones subsequi interdum solent, tubercula nimirum, hæmoptysim, & phthisim, certo, & tuto avertendos. Id enim iteratis periculis in Italia a nobis compertum est; nec aliter in Gallia SAUVAGESIO visum; quam ob rem ipse febris catarrhalis curationem a sanguinis missione inchoandam suadet.

§. CCCXLIX.

Non tamen eam temere institui oportet, nec nimis liberaliter: sed omnia prius, quæ sæpius alibi monuimus, perpendenda a Medico sunt, sanguinis missionem indicantia. Si enim hæc deficiant, & *Monita.* contra serosus humor abundet, pars sanguinis rubra justo parcior sit, vasa & fibræ laxiores, cum pulsu parvo, debili, & molli, sanguinis missio non modo supervacua erit, verum etiam noxia, & tunc solum imminuta a tergo vi impellente congestiones serosæ pertinaciores fient, imo augebuntur, ut HOFFMANNUS timet. Si quid tamen venæ sectionem petere videatur, dum reliqua dubiam, ancipitemque reddunt, ei cucurbitulæ tam siccæ, quam scarificatæ, hirudinesque tutissime subrogantur. In constitutione epidemica, de qua supra (§. CCCXLV.)

memini; pulſus pleni, validi, interdum duri; facies rubra, acceſſiones aliquanto vehementiores continuo unam, vel alteram ſanguinis miſſionem poſtulabant, omnes feliciter ſanabantur. Idque eo magis neceſſarium eſt, ſi conſtitutio epidemica cum diatheſi ſanguinis phlogiſtica conjungatur, & facile ſibi anginam, pleuritidem, aut peripneumoniam adſciſcat (§. CCCXLI.). In ea, quam LANCISIUS deſcripſit, ſanguinis miſſio ante quartum diem adhibita robuſtioribus profuit, etiamſi ſanguinis ſputum præceſſiſſet; quod profecto cruditatis, non reſolutionis, aut coctionis ſignum erat. Imbecilliores vero, & præſertim poſt ſeptimum, ſi jam ſputum concoqui cœpiſſet, aliæque utiles evacuationes ſimul adeſſent; non parum læſit. Sæpe larga ſanguinis detractio non ſuffecit; alias vero exigua dumtaxat morbum devicit; imo interdum ſola lateris ſcarificatio curam perfecit *. Utilem quoque ſanguinis miſſionem expertus eſt SYDENHAMIUS, ubi hujuſmodi ſymptomata inflammatoria ſuperveniebant; ſed neque ita largam, neque ita repetitam volebat, ut in pleuritide, & peripneumonia primaria fieri debet. Animadvertit enim, in ſymptomaticis hujuſce pleuritidibus, aut anginis, aut peripneumoniis, quoties febris, cui ſuperveniunt, ex ſe ſanguinis miſſionem non exigit, unam vel alteram tantummodo ſufficere, plures noxias eſſe. Interim regimen refrigerans, atque antiflogiſticum imperabat; & præcipue ſuadebat, ut quotidie ægri per aliquod ſpatium lectulum deſererent. Illo enim tempore in Anglia mos invaluerat, ut calefacientibus remediis & nimio lecti calores hiſce in morbis abuterentur.

* *Prætereà* LANCISIUS *non omittebat fomenta extrinſecus, quæ molliunt, intrinſecus ea, quæ diluunt, laxant, & reſol-*

solvunt, atque etiam cantharidum applicationem. Testatur hæc omnia plurimum emolumenti attulisse. Fatetur etiam clysteres, & blanda alvum laxantia sua utilitate non caruisse.

§. CCCL.

Purgantia medicamenta raro conveniunt. Attamen, cum primæ viæ cacochylia obsidentur, aut muco viscido, quod sæpe incidit, scatent, lenientibus tantum expiandæ sunt, cassia videlicet, Manna, Tartaro, salibus neutris amaris, passulis, aut prunis præparatis, oleo amygdalino, aut seminum lini, aliisque pro circumstantiarum ratione. Neque id a principio solum; verum etiam in progressu opportune fieri potest, si serosi, impurique humoris copia excedat, difficiliusque a faucibus, atque a pulmonibus avocetur. Clysteres singulis, aut alternis diebus tutissime injiciuntur, tam ad alvum apertam servandam, quod necessarium ducitur, quam ad revellendum, refrigerandumque. Hoc uno auxilio SYDENHAMIUS maxime confidebat, cum acres, phlogisticasque particulas sanguine secernere atque educere sensim vellet. Acre enim perspirabile, & phlogisticum principium retentum, commodissime ad intestina transfertur, atque illinc evacuatur. Dum hæc aguntur, reliquum curationis persolvunt diluentia affatim, & tepide hausta. In his præstant, quæ simul acrimoniam demulcent, uti decocta hordei, radicum altheæ, & glycyrrhizæ; diluta florum papaveris erratici, violarum, verbasci; emulsa ex amygdalis, aut seminibus frigidis, quibus etiam vis quædam anodyna inest. Flores item bellidis, & sambuci hic commendantur. Illi resolvente in primis, hi diaphoretica facultate pollere creduntur.

De Purgatione aliquid.

Clysteres.

Diluentia.

§. CCCLI.

§. CCCLI.

Antiphlogistica. Febris æstum, quando ardentior est, sanguinisque lentorem, si, ut sæpe evenit, cum ea complicetur], præter sanguinis missionem temperant, solvuntque oxymel simplex; Terra foliata Tartari, ejusque liquor; Roob baccarum sambuci, serum Lactis purum, aut ex cichoreo, taraxaco, scabiosa decoctum; hydromel, aliaque hujus generis. Validius lentam viscidamque lympham incidunt, dummodo moderatior febris motus, & solidarum partium quidam veluti topor permittat, decocta radicum Bardanæ, Pimpinellæ albæ, Enulæ campanæ, Vincitoxici, Polygalæ Virginianæ, aut nostratis, ligni sassafras, herbarum Hyssopi, Veronicæ, Cherefolii; oxymel Scilliticum; Syrupus de Erysimo Lobellii, aut de Peto; flores sulphuris; Kermes minerale, reliqua. Quibus illud etiam efficitur, ut pulmonum infarctus, sputis copiosioribus promotis, resolvantur. *Incidentia.*

§. CCCLII.

Quæ tussim leniunt. Tussis quandoque adeo molesta est, ut leniri potissimum debeat. Eam igitur mitigant sperma ceti albissimum, minime rancidum; oleum amygdalarum dulcium, aut seminum lini recentissime sine ignis ope expressum, butyrum; cremor lactis; hydrogala; emulsa ex seminibus pinguibus, & farinosis; *mucilagines* seminum altheæ, malvæ, psyllii; & præ ceteris ea, quæ somnum inducunt uti diacodium, syrupus de Meconio SYDENHAMII, pilulæ de styrace SYLVII, de cynoglossa, laudanum nepenthes QUERCETANI, atque opium ipsum. Sed caute, & non, nisi urgente necessitate, depletis vasis,

vasis, purgatoque ventre, & minuta pituitosa colluvie, qua pulmones obruebantur, ad eorum usum deveniendum. Sudori proliciendo, qui in hujusmodi febre maxime proficit, opportunissima sunt, si iis, quæ memoravimus, non responderit, decocta, & diluta plantarum amaricantium uti cardui benedicti, chamædryos, absynthii alpini, chamæmeli, calide epota; fricationes totius corporis; cucurbitulæ siccæ, balnea pedum: quæ postrema etiam a capite, & faucibus utilissime revellunt. Revellunt quoque epispastica ex cantharidibus & simul præstantissime, resolvunt, attenuantque, cervici, aut brachiis admota, in primis si temperamentum, habitus corporis, excretiones cutaneæ suppressæ pertinax tussis id auxilii genus exposcant.

Quæ sudori movendo apta.

Revellentia.

§. CCCLII.

Reliquis quoque symptomatibus est succurrendum. Fauces, si dolor acer eas vexet, lacte tepido, aut decocto hordei, florumque sambuci leniter colluantur. Interdum dolori aphthæ accedunt, quæ penicillo in spiritum salis, vel vitrioli, addita mellis ex rosis exigua parte, intincto abstergantur, circurenturque. Diarrhœa si superveniat, non comprimenda est. Profusior tamen compesci quidem potest; tardior, & pigrior rhabarbari pulvere, aut ejus tinctura leniter incitari. Nares obstructæ aqua tepenti, aut ejus vapore attracto foveantur, ut vasa laxentur, congestio resolvatur, & mucus inde facilius emungi queat. Si stimulo opus sit, quod discussa membranæ] pituitariæ phlogosi contingere quandoque potest, mel aquæ, vel saccharum, vel manna, vel succus betæ rubræ adjicere licebit. Nonnulli mannæ purioris frustula te-

Symptomatis quæ succurrent.

retia, & oblonga oleo amygdalino illita in nares imittunt, quo humor felicius extillet.

§. CCCLIV.

Cautiones. Ceterum omnia, quæ nimium commovent, aut calefaciunt, aut contra quæ nimis refrigerant, aut aciditate coagulant, & perſpirationem cohibent, diligenter vitentur. Hypnotica ipſa caute uſurpentur, ut ſupra (§. CCCLII.) monitum eſt, præſertim, ſi caput imbecillum, & grave, ſi ætas ſenilis, & alvus adſtricta ſit. Oleoſa porro, & nimis laxantia, uti bechica pleraque, parca, & cauta manu dentur, ne appetitum, digeſtionemque dejiciendo, aut pulmonum compagem nimis laxando, cachexiam, & phthiſim demum accerſant. Poſt febrem depulſam, aut ea ad finem vergente, ſi primæ viæ videantur viſcido muco obſitæ, aut catarrhalis humor ad fauces, pectuſque confluere diutius pergat; tum lene eccoproticum, ex Manna, aut Rhabarbaro efficiet, ut illæ repurgentur; hic aliorſum avocetur, Si demum bronchia, & pulmo atoniam contraxerint, nimiaque laxitate laborent, roborari, firmarique poterunt cortice chinæ chinæ, aut caſcarillæ, balſamicis reſinis, *conſerva* roſarum rubrarum, aliiſque quæ tonica, & traumatica dicuntur.

§. CCCLV.

§. CCCLV.

Verum ſæpe incidit, ut hujuſmodi febris ex levi quacumque cauſſa revertatur, obnoxioſque nimium ſibi quoſdam reddat. His curatio etiam prophylactica neceſſaria eſt. Itaque qui in eam proniores ſunt, vitare debent eas omnes cauſſas, quibus catarrhales affectiones induci ſupra tradidimus; tempore verno, atque autumnali, antequam in morbum incidant, ſi plethorici fuerint, ſanguinem ſibi detrahendum curare, ſobrie alimentis uti; corpus veſtibus mature munire, ſeroque eas dimittere; perſpirationem ſedulo curare; exercitatione, frictionibuſque validis habitum corporis bonum & firmum comparare, quo reſpiciunt etiam balnea tepida & deinde frigida ex aqua fluviatili, aut marina æſtivo tempore adhibenda. Præterea illis, qui humidiore, laxioreque temperie donantur, vere, autumnoque decoctis ex ſarſaparilla, radice chinæ, ligno ſaſſafras, lentiſco cum paſſulis ad XXX. aut ad XL. dies uti convenit, victumque exſiccantem adhibere. Contra vero lactis ſerum, jura ranarum, & viperarum, ptiſanæ ex hordeo, aut avena proderunt iis, qui tenui corporis habitu ſunt, quique acritatibus ſcatent. Profuit etiam non paucis fonticulus *nuchæ*, aut brachio inuſtus, quo a catarrhis pertinacioribus & recidivis liberati narrantur. His igitur fit, ut morbi reditus mirifice præpediatur. *Cura prophylactica.*

§. CCCLVI.

Hactenus de febre catarrhali tam ſporadica, quam epidemica, benigna, nec non de complicata cum diatheſi ſanguinis inflammatoria. Complicari etiam poteſt in primis epidemica cum ſaburra prima- *Variæ complicationes.*

marum viarum, & tunc *gastricam*, de qua paullo post dicam, æmulatur; item cum latente miliari miasmate, aut morbilloso, aut petechiali; sed dubium remanet, utrum tunc potius symptomatica sit, quam primaria. Nec malignitatis expers interdum est, in primis eum epidemice grassatur; vel saltem maligna quandoque evadit; quemadmodum LANCISIUS sub finem epidemiæ rheumaticæ modo memoratæ accidisse testatur. SAUVAGESIUS distinguit febrem catarrhalem a *rheumate pectoris* febrili, idest a levi, & lymphatica bronchiorum phlogosi cum febre; sed ni fallor, quid discriminis intercedit, id totum in gradu, & loco esse videtur. Catarrhos etiam varii generis idem auctor a febri hac segregatus voluit, videlicet *catarrhum benignum* (Spec. 2.) *catarrhum ferinum*, sive vulgo *Quinte & coqueloucbe* * sive tussim ferinam (Spec. 2.), *catarrhum epidemicum*, vulgo *Grippe*, aut *Follette* (Spec. 3.) **, cum plerumque febrls eos non comitetur, vel si comitetur, symptomatica tunc haberi potest. Ceterum si hujusmodi morbi cum febri jam ab initio jungantur, eamque comitem habeant; non video, cur ad catarrhalem febrim reduci non possint. Hujusce generis videtur fuisse *morbus epidemicus* anno 1557. Nemausinos agros, & totam civitatem devastans, *coqueluche* vulgo dictus (*a*), aut alius prædicto non absimilis, anno 1380. Arelate, Avenione, vicinisque locis grassatus (*b*), itemque *febris illa lenta & maligna comitata morbo gutturis epidemico*, Alemariæ mense octobris an. 1657. a FORESTO (*c*) observata, aut alia similis, quæ epidemice anno 1680, mensibus *Junio*, & *Julio* Delphis stragem edidit (*d*), nec non quæ cum angina ulcerosa, ptyalismo, & petechiis Condomi apud Vascones anno. 1750. vagata legitur (*e*), aliæque ab

An maligna interdum?

Animadversiones.

Hux-

Huxhamio (*f*), & non paucis aliis commemoratæ, in quibus tuſſis cum faucium aſperitate, aut inflammatione ferventi, aut ulceroſa, febri continua, dolore capitis vehementi, pervigilio, lumbagine, coryza, pectoris ſæpe infarctu, aut phrenitide multos quarto die, alios ſeptimo, ad ſummum decimo quarto enecabat. Plerumque ſanguinis miſſio ingruente morbo, cito celebrata, bechica, lenis purgatio, aut ſpontanea alvi ſolutio, aut demum ſudor fœtidus prorumpens, aut arte excitatus remedio fuit. Qui plura ſcire cupit, citatos auctores alioſo (*g*) conſultat, neceſſe eſt.

* *Italis Toſſe* canina, *aut* aſinina, *aut* convulſiva.

** *Vulgo Romæ olim* mal de caſtrone.

(*a*) Observ. comm. obs. 9. apud RIVERIUM.

(*b*) Ibid. observ. 10.

(*c*) Observ. & curat. l. VI. obs. 1.

(*d*) Ibid. observ. 3. Hæc ipsa catarrhalis conſtitutio epidemica eodem anno 1580. descripta fuit ab HENISCHIO, ut supra (§. CCXXVI. in not.) indicavi, & ab Anonymo apud RIVERIUM (*Obſervat. addit. obſerv. X.*), & ab aliis non paucis, quia totam Europam, aliasque diſſitas regiones peragravit; sed præ ceteris a PETRO SALIO DIVERSO in lib. de *Febre Peſtilenti* cap. XI.

(*e*) SAUVAGES. Nosol. cl. 2. ord. 2. ger. VI. spec. 13.

(*f*) Ibid.

(*g*) Præterea consulantur e noſtratibus JOANNES TARGIONIUS TOZZETTIUS (*Prim. Raccolt. d'Oſſervaz. Med. pag.* 174.), qui catarrhos epidemicos Florentiæ ab annis 1323. ad ann. 1752. observatos recenset; & Cl. JAC. BARTHOL. BECCARIUS in commentario *de quadam peculiari Conſtitutione epidemica*, & speciatim *de Catharro epidemico* ann. 1730., qui universum fere terrarum orbem celerrime occupaſſe narratur. Exſtat hujusmodi Commentarius in *Act. Acad. N. Curios. Germ. T. 3. p.* 142., & nuper in lucem prodiit recusus in T. 3. *Conſiliorum Medicorum*, Bononiæ editorum poſt Auctoris mortem. In eo non solum absolutiſſima

ma morbi historia traditur, sed etiam aliorum temporum similes constitutiones recensentur, & una comparantur. Multum affinitatis cum catarrho epidemico a BECCARIO descripto videtur habuisse, qui proxime elapso anno 1782. totam pene Europam *catharri Russici* nomine pervagatus est; de quo Cl. J. ALOYSIUS TARGIONIUS quædam scitu digna edidit in volum. *VII. Degli Avvisi sopra la salute umana*. Inter exteros porro habemus Cl. LORYUM, qui catarrhum ann. 1775. & 76. Parisiis epidemicum descripsit (*Mém. de la Societ. Royal. de Médec. Vol.* 1. *p.* 2. usque *ad p.* 13.), & non valde diversum, ut ipse putat, ab eo, quem Londini vidit ann. 1675. SYDENHAMIUS, & quem *Acta Acad. Edimburg. ann.* 1733. grassatum referunt, aliumque similem, sed mitiorem, anno 1745. pariter Parisiis visum memoravit. Observationes quoque maxime utiles de Tussi epidemica ann. 1779. & 1780. cum R. Societate Medica (*mémoir. de la Societ. Roy. de Médec. vol. III. p.* 16.) communicavit Cl. COQUEREAU. Hæc autem tussis fere cum *catarrho Russico* ann. 1782. convenire videtur; sic ut dubitari possit, an a septentrionalibus plagis morbus inceperit, aut aliunde processerit. Catarrhales item epidemici affectus, qui Dublini ann. 1729. 1732. 1733. 1737. 1743. 1762. vagati sunt, a MACBRIDIO (*Introduc. method. ad Theor. & Prax. med. T.* 2. *cap. VI. p.* 25.) exponuntur, & a Cl. PERKINSIO, Bostoni Medico, historia catarrhorum epidemicorum annor. 1631. -- 45. -- 50. -- 51. -- 53. -- 67. -- & -- 68. tradita legitur *in Vol. I. Histor. Reg. Societ. Med. p.* 206. Quæ omnia legi, & perpendi fortasse deberent ab iis, qui disputationem nuper invectam de *contagiosa Catarrhi Russ. natura* dirimere velint.

FE-

FEBRIS LACTEA PUERPERARUM *.

§. CCCLVII.

Fœminis recens enixis interdum secundo a partu die, sæpius tertio, quandoque etiam quarto Febris quædam supervenit, cui *Lactea* nomen est, quia, si non a lacte ad mammas confluente, quod controversum est, oritur; saltem tempore, quo lacte mammæ turgere incipiunt, accedit. Ephemeris, aut synochis simplicibus annumerari a Nosologis solet, sed, ut ego arbitror, ineptissime, cum, continua remittens sit, quotidianæque continuæ morem, quando ultra viginti quatuor horas trahitur, observet, novisque accessionibus usque ad finem, quem intra paucos dies consequitur, exasperari consueverit. Plerumque hisce se symptomatibus exserit: nox præcedens insomnis, & irrequieta transigitur, aut si somnus obrepit turbulentis imaginibus interrumpitur. Mane pulsus est aliquando frequentior, quam ex consuetudine. Accedit non raro capitis dolor, & frigus, interdum levis tantum horripilatio totum spinæ dorsi tractum decurrens, & quavis corporis in cubili conversione ad scapulas, imo ad totum fere corporis ambitum se diffundens, subindeque revertens. Vesperi deinde calor auctus subsequitur, & pulsus validior, & frequentior; dum interea mammæ incipiunt dolore, tendi, intumescere, & aliquid seri effundere. Dorsum, & scapulæ dolore tensivo afficiuntur, lacque ab axillis quasi ad mammas derivari sentitur; respiratio fit quodammodo gravior, & laboriosior; lochia, nisi jam prius parcius fluere cœperant, tum manifeste imminuuntur, & quandoque albescunt, aut saltem multo minus rubent; sæpe areola nigri- *Historia morbi.*

cat, papillæ prominent, & leviter rigent; glandulæ circum circa turgent, & dolent; ſimulque brachia ob vicinarum partium diſtentionem difficilius moveri poſſunt, & demum mammæ tumoribus quibuſdam inæqualibus, tactui manifeſtis, dolentibuſque occupantur. Nocte febris proſerpit, & ſomnum irrequietum reddit, donec matutino tempore adventante omnia miteſcant, & pulſus fiant multo pacatiores, & aliqua quies cum leni madore cutis conſequatur.

* Synonyma.

Febris lactis vulgo à Mulieribus nominata RIVERII, Prax. Med. lib. XV. cap. 24. Febris Lactea improprie dicta LEVRETI, Oevr. T. I. Art des Accheuchemens p. 151. Ephemeta Lactea puerperarum SAUVAGESII, spec. 5. Gen. 1. Class. 2. Febris Lactea Auctorum?

§. CCCLVIII.

Remiſſio hæc aliquot horas quidem perdurat; quin tamen ad veram integritatem perveniat. Pomeridianis horis cum levi horripilatione iterum febris exacerbatur. Pulſus initio ut plurimum parvus, contractus, & celer percipitur; deinde paullatim inſurgit elatior, crebrior, & per intervalla ſubinde varius. Tunc ſæpe caput acutius dolet, ſomnus difficulter capitur, artuum laſſitudo excruciat, &, ſi lochia ſiſtantur, aut parce admodum fluant, etiam rubet facies, calet, ſpiritus ægre ducitur, & febris cum pulſu duro, & vehementi invaleſcit. Tandem nocte media paullatim omnia mitiora evadunt, ut mane poſtero iterum febris cum omnibus ſymptomatibus ad priſtinam remiſſionem revertatur. Si quieſcant puerperæ, copioſo potu,

potu, blando, diluente, atque aperienti, & tenuiſſimo victu utantur, ſæpe intra duos, vel tres dies hujuſmodi acceſſiones, & turbæ deſinunt, uberiore lactis proventu, & multo ſudore, fœtido, ſubacidum odorem ſpirante per totum corpus æqualiter diffuſo. Interdum uſque ad quartum, vel quintum diem, nempe ad nonum a partu, protrahitur febris, mitioribus ſemper acceſſionibus ſenſim redditis & demum ex toto inſenſibiliter evaneſcentibus. Quando breviſſima omnium eſt, intra viginti, aut triginta horas ephemeræ inſtar abſolvitur, imò in fœminis quibuſdam optimæ temperiei, & conſtitutionis adeo levis quandoque exiſtit; ut præter noctem unam minus tranquillam, vix aliam moleſtiam ſubeant, præcipue ſi infanti ubera porrigant, ut paſſim id videmus evenire, viditque in ſua uxore, aliiſque multis Cl. SWIETENIUS (*a*).

(*a*) In Boerhaav. §. 1329.

§. CCCLIX.

Ex Phyſiologicis conſtat, uterum a fœtu edito paullatim contrahi, indeque *humores redundantes*, inque *uteri vaſis contentos*, aut chylum, ut alii docent, ipſum, ſive lacteoſeroſum liquorem, qui ad uterum ferebatur, ad mammas per venas repelli: quo inſignioribus earum vaſis, & glandulis repente repletis, diſtractiſque præter morem nerveis fibrillis, dolorem, febremque moveri, magna veri ſpecie tradidit FRIDERICUS (*a*) HOFFMANNUS. Verum hujuſmodi cauſſa non tanti facienda viſa eſt Cl. SWIETENIO (*b*), ut in ea penitus ipſe conquieſceret. Quam ob rem, cum febrim hujuſmodi eo potiſſimum tempore exoriri videret, quo vul-

neribus supervenire solet, & avulsionem placentæ non sine aliqua interioris uteri superficiei laceratione concipere posset, levi ideo interioris uteri caveæ phlogosi, præter lactis ad mammas concursum, febris hujusce ortum tribuit, necessariam istiusmodi levem inflammationem arbitratus ad separandas destruendasque blanda suppuratione chorii reliquias adhuc ibi adhærentes, quod in primis ostenditur a puriformi, imo purulenta lochiorum natura, quæ ad aliquot porro dies colore, & peculiari fœtore manifestatur. SAUVAGESIUS vero, cui satis esse videtur, febrim hanc post contractum uterum nasci nosse, ad caussam finalem, ob quam a Natura excitatur, indagandam se potius convertit, opusque providentissimæ naturæ eam existimat, ut nimirum sanguine sic fortius validiusque moto, atque adacto mammarum vasa dilatentur, & chylo illuc appellenti, atque in lac permutando viam liberam aperiant (*c*).

(*a*) Med. Ration. System. T. 1. l. 1. sect. 2. cap. XV. §. I. (*b*) L. c. L. c.

§. CCCLX.

De hisce sententiis, quid sentiendum. Quorum singulorum auctoritas cum plurimum apud me valeat, utra opinio præferenda sit, non facile definiverim. Ausim tamen animadvertere, illud Hoffmannianæ sententiæ, quo minus universim vera habeatur, adversari, quod febris interdum ante veniat, atque aliquantum protrahatur, quam mammæ humorum copia turgescant, dilatationemque dolorificam, cui febris tribui possit, patiantur. Præterea, si unica, & perpetua ejus caussa in majori humorum copia ad mammas concurrente, & dolorificam dilatationem inferente sita, &

& locata esset; profecto verisimile videretur, huic febri Primiparas obnoxias esse, utpote angustiora & firmiora vasa habentes, non vero illas, quae pluries enixae sunt, aut quae proli charissimae jam ubera praebuerunt, cum his vel ob jam alias toleratam lactis secretionem, vel lactationem vasa ampliata fuisse dicenda sint. His accedit, quod mulieribus quibusdam ultimis gestationis mensibus mammae ita lacte intumescunt, ut ab utero post editum foetum contracto * ejus secretio, atque a dolorifica earum dilatatione febris derivari nequeat. In his enim vasa jam patula, & lacteo latice plena se sistunt; nec tamen ideo semper febris lacteae immunes servantur.

* Canem venaticam vidi; quae cum tentigine venerea percita esset, a maris miscela, & coitione diligentissime fuit seclusa; donec in ea veneris desiderium esset restinctum. Huic tamen eo tempore, quo, si marem admisisset, parere debuisset, ubera sic lacte intumuerunt, ut terram quasi attingerent. Cum autem rem ipse valde admirarer, Chirurgus, ad quem canis illa spectabat, mihi asseveravit, se alias hujusmodi lactis sine conceptu proventum in aliis canibus, & animalibus conspexisse. Quae si vera sint, erit certe Physiologis nova via ineunda, ut lactis in puerperis apparitionem explicent, quin ad uteri contractionem respiciant. Et sane gravidis jam in mammis lac apparet; ne de virginibus, & viris ipsis dicam, quibus interdum magnam lactis copiam ad mammas confluxisse perhibent. Cl. ROBINETUS, quem puto omnem a se errori caussam diligenter removisse, narrat (*Interp. de la Nat. T. 2. P. V. c. 270. & seqq.*), Virgini cuidam tanta lactis vi mammas repletas fuisse, ut arte illud educi debuerit.

§. CCCLXI.

Sauvagesius refellitur.

SAUVAGESIO vero, caussam, ut vocant, finalem hujusce febris constituenti quis assentiatur? Siquidem certis observationibus compertum, exploratumque est, lac interdum tam ante partum, ut prænotavimus, quam post partum in mammis secretum deprehendi, quin ejusdem secretionem ulla febris anteiverit, auctoque sanguinis motu vasa lactifera ad lactis proventum præparaverit. Deinde si lactis secretio vasorum dilatationi per febrim peractæ debeatur, cur non etiam virginibus febre correptis mammæ lacte replentur? Quis demum sanæ mentis sibi persuadeat, Naturam consilii adeo inopem fuisse, ut non alia ratione, quam ista, nec commoda, nec discriminis experte, lactis in puerperis secretionem moliri eidem licuerit? Alienissimum sane id a vero videtur, cum in brutis animalibus lac sine febre comparetur, & reliquæ animati corporis secretiones, etiam tardiores, puta seminis, sine hujusmodi absurdo opifico peragantur.

§. CCCLXII.

Expenditur opinio Swietenii.

Quod ad SWIETENII attinet opinionem, is, dum febrim hanc a levissima interioris uteri superficiei inflammatione deducit, planum quoque facit, & explicatu facillimum, cur puerperæ interdum ea careant, tunc nimirum, cum placentæ avulsio ita lenis fuerit, ut nullam utero vim intulerit, vel cum placenta sponte, & tota ita exciderit, ut nihil reliquum, ne *Hunterianæ* quidem aliquid, uteri cavo adhæserit. Quando vero contrarium evenit, ut vel vis aliqua in avellenda placenta adhibita

bita ſit, vel aliquid membranæ chorii utero adhæſerit, non modo febris, quam lacteam dicunt, ſupervenit, verum etiam eam comitantur dolor, tenſio, tumor aliquis regionem uteri occupans, atque eodem prorſus tempore circa pudendum, vel in urina emittenda calor quidam, ardorque, etſi non magnus percipitur. At ubi neutrum acciderit, nec ulla ejuſmodi incommoda uteri regionem infeſtent; contra vero mammæ doleant, rendantur, & tumeant, ſi tamen febris acceſſerit, ut non raro fit, poteritne hæc memoratæ uteri inflammatiunculæ adſcribi? Non quidem; cum SWIETENIUS ipſe hujuſmodi cauſſam non ita perpetuam habet, & ſolam, ut alteram, lactis nempe copiam mammas diſtendentem, omnino excludendam velit. Major potius difficultas in eo ſita videtur, quod interdum nulla uteri culpa, nullus moleſtiæ in mammis ſenſus antecedat, aut comitetur, & nihilo tamen febris lactea puerperas corripiat. Quid tum? An ab humorum uberiori ad mammas confluxu, an a chorii reliquiis utero adhærentibus eam natam tunc dixeris?

§. CCCLXIII.

Quas ob res vehementer ſuſpicor, non unam febris hujuſce originem, naturamque eſſe, ſed aliam atque aliam; quamquam vulgo *lactea*, quaſi a lactis ſecretione proflueret, perperam, atque improprie nuncupetur. Et primum quidem probabile admodum eſt, ut plurimum hanc febrem a ſola uteri contractione, quæ modo citius, modo ſerius contingit, pendere. Contracto enim utero, atque adeo parcius, aut dilutius fluentibus lochiis, quod modo altero a partu die, modo tertio, modo quarto accidit, ita ſanguinis circuitus permutatur, ut *Non una hujuscè febris caussa.*

hac de caussa solum cordis arteriarumque motus concitetur, febrisque, brevi tamen cessatura, restituto nimirum æquabili humorum omnium circuitu, oriatur. Quod si aliquid impuri humoris ab utero, aliisque imi ventris visceribus post fœtum editum nec pressis amplius, nec distentis in sanguinem, lymphamque remeet, qui mora, & stagnatione graviditatis tempore vitiari aliquomodo potuit; tum febris inde nata longius trahetur, iterabitque accessiones suas, donec omnis impuritas sudore, urina, aut alvi fluxu expulsa fuerit, quod intra tres, quatuor, aut quinque dies fieri consuevit. Nulla contra febris accendetur, si contractio uteri adeo lenis sequatur, ut nullam sensibilem in sanguinis circuitu perturbationem efficiat, aut si ab utero, reliquisque partibus nullus sanguini, aut lymphæ vitiatus humor affundatur, qui per febrim expurgari debeat. Quo casu nec lochiorum fluxus præter naturæ ordinem minuetur, nec lactis secretio quidquam incommodi præter levem mammarum distentionem procreabit. Lochia porro decolorari, aut imminui accedente febrili motu, atque iterum, eo cessante, rubicundiora, & copiosiora restitui, maxime rationi consonum est, nec quisquam mirabitur.

§. CCCLXIV.

Quæ proprie lactea dici possit. Non tamen inficior, interdum tantam sanguinis, humorumque vim ad mammas confluere, ut immodice tumeant, caleant, doleant, & quodammodo inflammentur. Verum tum febris, quæ ex hujusmodi caussa excitabitur, non præcedet, ut modo descripta, sed subsequetur mammarum tumorem, lactisque secretionem. Hæc proprie lactea

dici

dici poterit, utpote quae a lactis nimia copia, & congestione dimanat, & symptomatica est, nec ulla eget crisi per sudorem, aut diuresim, sed sola tantum humorum imminutione, & revulsione, aut lactis suctione solvetur. Tantoque molestior, pertinacior, & diuturnior erit, quo magis pars aliqua in tumorem excrescat, aut lacte coacto indurabitur. Hoc genus mali febrim symptomaticam moventis commune quoque est Nutricibus; quod, quando brevi discutitur, vulgo Bononiae *mal de pelo* dicitur; si vero gravius vexat, facile in mammarum abscessum desinit.

§. CCCLXV.

Quando ab uteri levi phlogosi oritur.

Differre vero ab his speciebus (§. CCCLXIII. CCCLIV.) videtur ea febris, quam levis interioris uteri caveae ex sententia SWIETENII inflammatio parit (§. CCCLIX.). Haec enim, quando incidit, quoniam puerperas huic quoque obnoxias (§. CCCLXII.) esse posuimus, uteri dolorem, tumorem, calorem, dysuriam, aliaque symptomata, de quibus supra retulimus, paullatim consequitur, & modo citius, modo tardius corripit, desinitque pro vario phlogoseos gradu, atque intensionis duratione, & pro vario tempore, quo inflammatio ipsa, cujus febris isthaec symptoma est, aggreditur. In hac praeterea lochia decolorantur, & successive foetent, purisque naturam assumunt, & si gravius malum est, inter initia non modo imminuuntur, sed etiam fere omnino deficiunt. Non enim perpetuum est, lochia, febri accedente, minui, aut deficere, aut decolorari, aut foetere. At si, quacunque ex caussa, uti ex frigore admisso, terrore, animi pathemate, odoramentis, placentae frustulis retentis, sanguineis concretionibus, aliisque

que similibus lochia restitent, cohibeantur, repellanturve, aliud sane febris vehementioris genus oriatur, necesse est, ab hisce omnino (§. CCCLXII. CCCLXIII. CCCLXIV.) cum origine, & natura, tum symptomatibus gravitate, & periculo, tum effectuum varietate, atque exitu diversissimum. Vera enim inflammatio uteri tunc morbum facit, vel caput, vel pectus, vel aliæ nobiliores partes per metastasim pessime occupantur, ut inde plurima, funestissimaque mala puerperas in summum vitæ discrimen adducant.

Quando ab uteri inflammatione.

Prognosis, & curatio.

§. CCCLXVI.

Generatim febris lactea, si indicato tempore incipiat, & levior sit, biduo, aut triduo finitur, aut si aliquanto longior persistat, quarto, aut quinto die, leni, ut dictum est (§. CCCLVIII.), sudore, urina multa, aut crassa, interdum etiam liquidiore alvo, aut lochiorum fluxu, quæ non nihil substiterant, copiosiore restituto. Passimque periculi expers habetur. Verum accurate indaganda est ejus origo, & natura, antequam quidquam de prognosi, aut curatione pronuncietur. Si igitur ejusmodi videatur, qualem (§. CCCLXIII.) descripsimus, vix Medici opera indiget, dummodo mitis sit, & cito remittat, lochia leniter fluant, plethora absit, nec quodpiam aliud symptoma gravius præsto sit. Tunc enim satis est puerperam quiescere, a luce vividiore, sermonibus, aut confabulationibus arceri, capite elevato decumbere, corpus a frigore defendi, potu tepido, aperienti, inodoro, grato, humores diluere, blandæque diapho-

Prima species quomodo curanda.

phoresi operam dare, victu tenuissimo ex jure pulli, simplici, aut cum pane decocto, ad justa intervalla prudenter tributo uti, & clystere molliente, sine stimulis, oleo olivarum, ubi opportunum visum erit, addito, singulis aut alternis diebus alvum laxare, aut jam laxam abstergere, donec integritas redeat. Raro sanguinis missione opus est. Si tamen lochia æquo parcius fluant, aut quod magis urget, sistantur, plethora vasa turgeat, facies rubeat, caput doleat, & pulsationibus feriatur, aut spiritus difficulter ducatur, febris vehementius exardeat, cum pulsu pleno, forti, & duro, aut suppresso, aut uteri regio compressa aliquem doloris sensum edat, tunc sanguinem incisa in pede vena mitti protinus oportet, ne ex levi alias morbo in pejorem, gravioremque fiat transitus, idque interdum, ni remittant Symptomata, prudenter repeti.

§. CCCLXVIII.

Si vero ex signis (§. CCCLXVII.) comperiatur, febrim vere *lacteam*, nempe a copia humorum, aut lactis ad mammas congesti esse, non alia curatio adhiberi debet, quam quæ mammarum inflammationi. Resolutio itaque omni cura tentanda est, primum abstinentia, quiete, dato jure pulli tenui, singulis quatuor horis repetendo, aut bis in dies panatella liquidiori, quæ non multum lactis proventum augeat, potu aquoso, leniter diuretico, cui subinde interponatur pulvis oculorum cancrorum cum nitro commixtus, ut temperet, acidamque acrimoniam absorbeat; deinde etiam, si lochia parcius fluant, febris protrahatur, pulsus vehemens, & durus, & plenus sit, & reliqua Symptomata, quæ inflammationis indicium præbent, una

Secunda species vere lactea dicenda. Ejus curatio.

una concurrant, aut capitis dolor, aut spirandi difficultas aliquod auxilium petant, ad sanguinis missionem ex pede deveniendum est, pro circumstantiarum ratione etiam iterandam; nec omittenda enemata, quæ molliant, & leniter alvum laxent. Extrinsecus porro dolentibus mammis, tensis, & nimium calentibus lintea imponi debent ex decocto malvæ expressa, & identidem renovata, super datis semper linteis duplicatis siccis, & tepentibus; ne fomenta justo citius frigescant, frigoreque noceant. His sæpe fit; ut laxatis viis lac e papillis ubertim extillet, quod maxime levat. Si rubor quasi erysipelatodes summam cutim teneat; non alienum est aliquod aceti simplicis, cujus odor ferri innoxie solet, decocto malvæ adjicere, ut magis resolvens, & temperans evadat. Sed a resolventibus protinus temperare oportet, ac dolor, & mammæ relaxantur; nam cauto opus est, ne lactis subita ad interiora metastasis fiat a qua plurima mala timeri possunt.

§. CCCLXVIII.

Fomenta sicca. Alii fomentorum humidorum loco præcipiunt, mammas operiri liteolis siccis, calidisque, atque hæc; cum primum lacte maduerint, continuo renovari, ne frigescant; idque fieri volunt cautione adhibita, ne frigus admittatur, & noceat. Calorem autem hujusmodi sæpe antecellere quibuscumque aliis remediis, ut petroselino, appio, menthæ, Chærephyllo, farinæ fabarum, aut secalis, melli, vini fœcibus, butyro recenti in spiritu vini soluto, emplastris diachylon, aut spermatis ceti, aliisque, quæ admoveri solent, auctor est LIEUTAUDIUS (a). Verum etiam calor iste; nisi temperatissimus sit, noxa non vacat. Interdum enim

in

in caussa fuit, cur repente ut a frigore, sic a nimio calore contractis vasorum lac repercussum, cerebrum, pulmones, aliasque interiores partes impeteret, apoplexias, pleuritides, peripneumonias, inflammationes, abscessusque inferens, funesta videlicet mala, quæ a lacte nomen habent, At præstantius non novimus auxilium tam ad mammas tuto molliendas, quam ad avertendam lactis metastasim, lactatione. Bis igitur quotidie mammis alumnus admoveatur, aut si per ejus infirmiorem ætatem non liceat, curandum saltem est, ut lac per aliquam mulierem, aut per catellum, aut per syphonem accommodatum exsugatur, donec infans, febre in primis discussa, libere id ipse facere possit.

(*a*) Précis de Médecin. l. III. p. 649.

§. CCCLXIX.

Illis vero, quæ lac infantibus dare nolunt, ut pleræque hodie sunt, inclinata jam febre prodest quam maxime *arcanum duplicatum*, a scrupulis binis ad drachmas duas in quatuor partes divisum, & justis intervallis in singulos dies datum ex haustо diluti tepidi capillorum veneris. Hoc enim sale, teste LEURETO qui primus ejus usum hoc in casu proposuit, atque experientia suffragante, non solum lochia leniter promoventur, quod maxime interest, verum etiam urinarum, alvique excretio sollicitatur; quo potissimum fit, ut lactis exuberans copia per hasce vias utilissime foras emittatur (*a*). Continuari autem hujusmodi remedium debet, donec nihil lactis in mammis appareat, totumque e corpore eductum videatur. Non reticendum hic est, quorumdam in more positum esse,

Lac non dantibus quid conferat. Arcanum duplicatum.

Purgatio.

nona

nona circiter die, qua febris lactea desiisse consuevit, alvum leni medicamento subducere, si prius non satis responderit; idque eo consilio præstant, ut lactis reliquias deturbent, a quibus alioquin retentis vehementer sibi timent. Verum non universim, nec sine deliberatione in puerperis ad alvi ductionem properandum est, præsertim lochiis rite, abundeque fluentibus. Hæc enim a præpropera purgatione, aut temere instituta, facile supprimuntur, & periculosas metastases faciunt. Alvo igitur pigra; lochiis imminutis, aut deficientibus; lacte sæpius ad mammas redeunte; appetitu dejecto; oris sapore depravato; somno a falsis imaginibus perturbato, poterit tuto alvus laxari sale aliquo medio, uti Anglicano, aut Mutinensi, aut Polychresto, aut eodem ipso Arcano duplicato ad quatuor, aut sex drachmas in magna aquæ calidæ copia soluto.

(*a*) L. c. §. 948.

§. CCCLXX.

Quomodo præcaveri possit febris lactea.

Hæc quod ad febris Lacteæ curationem. Verum scire etiam convenit, qua ratione ea anteverti, aut minui possit. Itaque duodecim circiter a partu horis, postquam puerpera somno refecta est, si lac præbere velit, recens natum uberibus admovere debet; nam suctio matura, & subinde repetita facit primum, ut lactis secretio facilius in mammis succedat, deinde lacte educto cavet, ne mammæ ultra modum turgeant, inflammenturque. Quæ vero nutrici infantem tradunt, aut ita mammas habent turgidas, ut ab eo depleti nequeant, mulieris egent opera, aut alio artificio, ut supra dictum est, quo lactis copia minuatur. Copia item ar-

arcetur victu pauciori, & parum alibili, & lac serosius, liquidiusque, ut citius aut sugi possit, aut effluat, redditur potu aqueo, & facile traseunti. At his periculosior casu est, si lac mora acescens, aut vitiatum repente e mammis recedat, sic ut omnino flaccescant, & gravibus aliæ partes symptomatibus (§. CCCLXVIII.) cum febre vehementi occupentur. Tunc illico sanguinem ex pede potissimum mitti expedit; alvum laxare; lochia, & urinas leniter ciere; ut lac oberrans ad excretionem ducatur, imo si fortius malum urget, cantharidibus vesicas excitare, novumque materiæ exitum aperire.

Quid agendum in lactis metastasi?

§. CCCLXXI.

Si signa demum levis uteri phlogoseos, qualis ea est, de qua SWIETENIUS disseruit (§. CCCLIX. CCCLXV.) prævalere videantur, præter eam curationem, quam supra (§. CCCLXVI.) commendavimus, poterunt etiam usui esse fomenta emollientia, uteri regioni imposita, & oleosa intrinsecus dari, ut facilius, quæ utero inhærent, secedant, & prodeant. Quod si lochia suppressa majoris inflammationis metum (§. CCCLXV.) incutiant, revocari quantocius ea debent. Nemo est, qui tunc venæ sectionem non approbet. De loco tamen, unde mitti præstet, aliqua quæstio moveri solet. Plerique vero conveniunt, si lochia omnino, & repente suppressa sint, caputque aut pectus impetant, aut in uteri vasis retenta tumorem inflammatorium efficiant; ex venis brachii latioribus mittendum liberaliter esse, ut validior ab affectis, prægravatisque visceribus revulsio fiat; contra si tantum imminuta; ex pede, ut iterum revocentur, & debita copia fluant. Putant enim secta in pede vena, ab uterum copiosius sanguinem allici,

Tertia species.

Sanguis unde nam mitti debeat.

V. S. in pede revellit ab utero. atque, ut ajunt, derivari; quamquam, ut ego arbitror, secta etiam pedis vena ab utero revellere videatur. Venæ enim pedis cum iliacis exernis respondeant, necesse est, ut, his depletis, minor ad iliacas internas, quæ utero sanguinem afferunt, dato tempore fiat influxus, in quo revulsio consistit. Quod si nec lochia post venæ sectiones iteratas redeant, nec congestio sanguinis circa uterum digeratur, summum præsidium est in hirudinibus applicitis, atque in mitissimis emollientibusque liquoribus in uterum tepide per syphonem crebro injiciendis. Inter hos oleum amygdalarum dulcium recentissime sine ignis ope expressum præstantissimum est. Fere eadem curatio convenit in uteri ipsius phlegmone, quam placenta retenta, aut laboriosior partus, aut vis externa adhibita intulerit.

§. CCCLXXII.

Nutricum febris lactea curatio. Quæ demum tumoribus mammarum, qui nutricibus extra puerperium superveniunt (§.CCCLXIV.), opportunior curatio adhibenda sit, Chirurgiæ scriptores uberrime docent. Præcipuæ vero ex iis, quæ alibi de inflammatione universim tradita sunt peti possunt. Illud tantummodo superest, quod moneam, lente omnino post depulsam febrem lacteam ad pleniorem victum esse redeundum, & corpus a frigore, aere, aliisque noxis probe defendendum.

FEBRIS GASTRICA ACUTA *).

§. CCCLXXIII.

Quid hoc nomine intelligatur. Hujus quoque loci est illud febrium genus; quod etsi varie ab auctoribus denominetur pro differenti sede, in qua ejus fomes insidere creditur, au-

di-

diverſa ipſius fomitis natura, & pravitate; rectius tamen cum BALLONIO (*a*) *Gaſtricæ* nomine nuncupandum, videtur, dummodo *acuta febris*, non *lenta* hac voce (*) intelligatur. Quocunque autem nomine ſcriptores eam appellarint, febrem videntur ſignificare voluiſſe, quæ originis ſedem in imo ventre habeat, & a cacochylia, ſive a pravis, corruptis, putridiſque materiebus, ſucciſque primas vias infeſtantibus, & ſenſim in ſanguinem irrepentibus (1) gignatur, quæque alvi dejectionibus cum ſpontaneis, tum arte promotis levetur, & ſolvatur.

** Synonyma.

Febris a putredine orta ALEXANDRI TRALLIANI, lib. XII. cap. 12. Febris putrida Monspelliensium, FIZESII Tract. de febrib. LE ROY second. Mémoir. sur les Fievr. p. 243. Febris putrida quorumdam *Recentiorum*. Febris mesenterica BAGLIVII, Prax. Medic. lib. 1. De feb. malig. & meſenteric. §. 3. & 4. Febris acuta mesenterica BURCHARDI, Diss. de Febr. acut. Mesent. Febris acuta stomachica, & intestinalis HEISTERI, Compend. medic. Pract. cap. V. Febris stercoralis QUESNÆI, Des Fievr. T. 2. p. 367. Febris intestinalis, & mesenterica a cacochymia atrabilaria RIEDELII, De Febr. Intest. §. XV. Febris putrida, aut biliosa TISSOTII, Avis au Peuple Premier. Part. chap. XVI. Pag. 263.

(*a*) Epidem. l. 2. p. 117. 120. 121. (*) *Quæ enim* Meſentericæ *vocantur paſſim*, *atque a* FERNELIO *nomen habent*, *non ſunt hujus generis*; *nam ad lentas*, *& ſymptomaticas pertinent*, *de quibus*, *ubi de Hectica*, *jam mentio facta eſt*.

(1) *Viæ*, *quæ aditum in ſanguinem præbent*, *non ſunt tantum vaſa lactea*, *verum etiam vaſa abſorbentia*, *quæ ut minus irritabilia promptius*, *faciliuſque recipiunt quemcumque humorem*, *licet acrem*, *& irritantem*.

§. CCCLXXIV.

Quid cacochylia nobis sit.

Cacochyliæ autem nomine venit quidquid in ventriculo, inteſtinis, hepate, pancreate, aliiſque imi ventris viſceribus a naturali ſtatu alienum nidulatur, corrumpitur, aut alio quovis modo noxium eſt; ſive id primario ibi hæreat, & ſtagnet, ſive a totius corporis habitu, aut aliunde illuc confluxerit, & coacervatum ibi ſit. Cujuſmodi ſunt cruditates, & quæcumque alimentorum degenerationes in ventriculo collectæ, excrementa in inteſtinis cunctantia, atque ad inſigniorem corruptionem evecta; bilis in ductibus ſuis, & cyſtide fellea uberius congeſta, & putreſcens, aut in duodenum, ventriculumque effuſa, aut illapſa, & diu nimis ibidem remorans; gaſtricus, pancreaticus, aut entericus ſuccus ſimiliter vitiatus; ſanguinis, reliquorumque humorum recrementa aut retenra aut retro pulſa, atque ad inteſtina traducta, vermium varia genera; prava, noxia, putrida, venenata potus, cibi, medicamenti forma ingeſta; miaſmata abſorpta, deglutita, & ventriculo, inteſtiniſque inhærentia; uno verbo ea omnia ex his, quæ purgatione educi poſſunt, atque educta morbum imminuunt, aut penitus tollunt.

§. CCCLXXV.

Cur gastrica rectius appellatur.

Quia vero cacochylia iſta primarum viarum aut putrida, aut ad putreſcendum valde prona generatim hodie habetur; ideo Monſpellienſes, TISSOTUS, aliique * febrem inde genitam *putridam* nominarunt; verum fortaſſe non ſatis appoſite, nec accurate; nam fomes iſte febrilis variis modis nocere poteſt, variiſque vitiis præditus eſſe, quin

pu-

putridus exiſtat; & nomen *putridæ* pluribus aliis febribus ** non modo a Veteribus, ſed etiam a Recentioribus inditum eſt, ſic ut rectius *gaſtrica* hujuſmodi febris appellanda videatur. Putridæ enim vere dicendæ illæ videntur, in quibus vis putrefaciens ſanguinem ipſum diſſolvit; & putredo ipſa ſanguini ineſt, paullatimque in eo proſerpit. Quæcumque igitur febris, ut alibi indicavimus, ſive continens, ſive remittens, ſive intermittens, aut compoſita fuerit; cum putrida ſanguinis diſſolutione conjungitur, putrida dici poteſt, nec peculiare quoddam febris genus ea conſtituit. In vere putridis autem putredo ita propagatur ut, quamvis corrupti humoris portio ſubinde ſecedat, excernaturque, febris tamen non ideo decreſcit, vel minuitur, ſed nihilominus pergit adhuc exurere, & deflagrare. Contra res ſe habet in febre *gaſtrica* ſive ex cacochylia primarum viarum orta; nam colluvie hac per purgationem ſubducta pleraque ſymptomata decedunt, & febris ipſa proportionate miteſcit. Quod ſi ob fomitis partem cum ſanguine communicatam, cumque eo efferveſcentem, febris non penitus evaneſcit; ipſa tamen extenuatur, prout ſaburra extunditur, detrahiturque. Quo ſane diſcrimine *gaſtrica febris* a reliquis vere putridis vulgo dictis apprime diſtinguitur.

* *Paſſim Monſpellii*, *referente* LE ROY, (l. c. n. p.) *omnes febres rediguntur ad duo ſumma genera*; *ad* putridas *nempe*, & malignas. Putridæ, *quæ in primis viis fomitem*, *ut ſupra notavimus*, *habent*, *acutis quidem accenſentur*, *& ſymptomatibus gravibus ſtipantur*; *non tamen admodum periculoſis*: *Quibus contra ſymptomata ſuperveniunt periculoſa & terrentia*, *eæ malignæ habentur*.

** Putridæ *a Galenicis vocabantur*, *ut oſtenſum ſupra fuit*, *omnes febres*, *exceptis ephemeris*, *& hecticis*; *& præſertim* Synochi. *Hodie* peſtilentes, veræ petechiales, ca-

cerariæ, contagiosæ, nosocomicæ, *& pleræque* malignæ *passim* putridæ *dicuntur, ut apud* HUXHAMIUM, PRINGLIUM, STORCKIUM, QUARINIUM, *aliosque quam plurimos videre est. In hunc locum, opportunissime cadit id, quod adversus veterum sententiam scriptum reliquit* ALEXANDER TRALLIANUS, *Is* (lib. 12. cap. 2.) *postquam ex eorum sententia multa de febribus ex putredine oriundis protulit, hæc habet*. Nonnulli vero medicorum nullam prorsus in venis putredinem fieri, sed magis in ventre existimarunt. Ejus autem rei fidem faciunt tum ex vermibus, quæ in eo generantur, tum ex recrementis subductis, quæ & malum odorem, & ad putredinem nihilominus inclinationem repræsentent. Indicant hoc quoque vomitus, inquiunt, qui crebro tam perfecte febres exciderunt, ut æger non amplius malam accessionem sit expertus. Jam alias rursus a febri liberatos ex una, & sola sorbitione, vel injectione conspexisse, verum non ex his modo, sed aliis quoque multis accurate videre licet, quod venter etiam febrium ex putredine ortarum causa existat, forsam autem aliarum quoque fons, & origo ipse proprie existit.

§. CCCLXXVI.

Remittens semper est.

Quotidianæ continuæ ut plurimum servat typum & morem Gastrica febris. Non negamus tamen interdum eam varias periodi subire vices, nempe Tritæophyarum, aut compositarum, aut erraticarum simillimam, Sed semper vere remittens est & cacochyliæ primarum viarum notas habet; in quo ejus caracter omnino consistit, A QUESNÆO acriticis, sive excrementitiis, ut ipse loquitur febribus adnumeratur; quia neque coctionis, neque legitimæ criseos capax est, utpote quæ sola impuræ colluviei subductione curatur. Id ipsum jam ante QUESNÆUM docuerat BAGLIVIUS (*a*) inutilem in hac febre dierum criticorum conside-

ra-

rationem ratus, cum coctionis, criseosque legibus minime eam respondere vidisset.

(a) Prax. Med. l. c. §. IV.

§. CCCLXXVIII.

Eam antecedunt caussæ, quæ ciborum coctionem lædunt, perturbant, & depravant; quæ perspirationem cohibent, & ad intestina convertunt, quæ bilem uberiorem, aut acriorem reddunt, fibrarum robur minuunt, motum humorum in imo ventre retardant, secretiones, excretionesque viscerum abdominalium supprimunt, cruditates, impuritatesque ventriculo, aut intestinis suppeditant, uti austrinæ constitutiones, pluviæ immodicæ, aquarum inundationes, crebræ frigoris & caloris vicissitudines, vegetabilium recentium, vini, aceti, & cerealium seminum inopia, panis mucidus, aut vermibus scatens, aut aliter suspectus, fructuum immaturorum, aut facile putrescentium, & carnium, aut lacticinorum, aut crudorum alimentorum abusus, vita deses, aut curis, vigiliis, studiisve nimium distenta, mœror, pathemata diuturna, & præ ceteris æstas præfervida, ver humidum, & pluviosum subsequens, atque alia hujusmodi. Addunt etiam non nulli atmosphæram putridis halitibus refertam, atque effluvia locorum palustrium, quamquam ex his febres nedum gastricæ, verum etiam nervosæ, & quæcumque aliæ malignæ, epidemicæ, contagiosæ, imo morbi ipsi exanthematici gigni soleant. *Caussæ antecedentes.*

§. CCCLXXVIII.

Signa imminentis morbi: Quibus vero jam imminet morbus, hi aliquot ante diebus valde languent; capite, lumbis, & genibus dolent, aut pondus, & gravitatem toto corpore sentiunt, interdum vehementi cephalalgia vexantur; pravo oris sapore, matutinis præsertim horis afficiuntur; cibum fastidiunt, ac aversantur, & noctes inquietas, insomnesque sine ullo alio plerumque symptomate transigunt. *Signa jam incipientis.* Deinde incipiunt per vices horrere, & incalescere, donec tandem calore sicco, atque acri exardeant. Tunc pulsum, qui horroris tempore erat parvus, & celer, se incipit efferre, & quandoque fit vehemens, non tamen durus, uti in synocho utraque esse consuevit, nisi febris hæc, quod non raro evenit, in plethoricum hominem, aut diathesi sanguinis inflammatoria præditum inciderit. Capitis præterea dolor plerumque ingravescit; vomitus aut vomendi cupido accedit; sitis affligit; urina parcior redditur; *Progessus:* atque os manifestius amarescit. Totam ferme noctem hæc perdurant; mane vero adventante omnia aliquantum remittunt; mitescit calor; pulsus etsi perpetuo sit celer, & frequens, & primis etiam diebus inæqualis, aut obscurus; non nihil tamen suæ magnitudinis, & virium deperdit, ægro interea debili, & languido remanente (*a*).

(*a*) Tissot Avis au Peuple Prem. Part. chap. XVI.

§. CCCLXXIX.

Reliqua morbi signa: Præter communem sub vesperas febris intensiorem gradum, nonnullis etiam interdiu aut noctu

aliæ

aliæ quædam, atque inordinatæ, primis potiſſimum diebus, obveniunt quaſi acceſſiones, ſive incrementi ſpecies, quæ ægrum exagitant. Dentes, lingua, fauces viſcida, & tenaci pellicula, modo albida, modo fuſca, & nigricante, modo flava, & lutea obteguntur. Quibuſdam alvus compreſſa eſt, pleriſque tamen liqueſcit, & fluit; ſed pauca, liquida, vix levantia deſcendunt cum crebra dejiciendi neceſſitate. Dejectiones autem fœtidiſſimum ſpirant odorem, nec diſſimilis ex ore halitus emanat. Urina cum natura, habitu, & colore, tum copia varia eſt. Initio plerumque tenuis, naturaliſque videtur, ſive id a ſpaſticis affectionibus, ſive a ſanguine nondum cacochyliæ ingreſſu infecto, ſed puro, deducere velis: procedente vero morbo craſſa, turbida, ſubjugalis emittitur, & multiplex ſedimentum, poſtquam refrixerit, deponit, taliſque ad morbi uſque finem ſæpiſſime cernitur. Aliis cutis arida, & aſpera eſt; aliis humida, mollis, & vapore perfuſa, ſed ſine ullo ſymptomatum, & febris ipſius decremento. Hypocondria, quorum diligens obſervatio in omnibus acutis perutilis eſt, plerumque, elevantur, turgent, tenduntur, & dolent. Imo Epigaſtrium in aliquibus, præſertim iis, quibus circa hepar bilis putreſcit, & coacervatur, adeo tenditur, & tumet, ut præ dolore ægri manus attactum nec permittant, nec ferant (*a*).

(*a*) MERTENS obſerv. medic. P. I. cap. 2.

§. CCCLXXX.

Quamlibet alvi dejectionem ut plurimum prænuntiant anxietates quædam, ſuſpiria, moleſtæ ventris perturbationes, interiores ſpaſmi, borborygmi, flatuum ſtrepitus, aliaque huiuſmodi. Pavor dor- *Pavor in somno quid significet.*

dormientes crebro, & repente excitare consuevit; imo vigilantibus quandoque adeo infestus est, ut ex leni quavis caussa sæpe contremiscant, & trepident. Quod plane symptoma BURCHARDUS certissimum cacochyliæ in primis viis existentis indicium esse asseverat. Pulsum etiam non parum lucis præbere, usus comprobavit. Solet enim, ubi intestina, & ventriculus sordibus scatent, & irritantur, parvus, contractus, inæqualis, atque interdum intermittens esse. Non rarum tamen est, multa ex his desiderari, dubiosque hærere medicos, num primæ viæ escrementis obsideantur. In hac rerum ambiguitate, ut præcipit QUESNÆUS, oportet alvum clystere immisso pertentare. Prompta enim, aut tarda, facilis, aut difficilis excrementorum dejectio, quæ clysterem subsequetur, eorum color, odor, habitusque alienus, aut naturalis, pravum in intestinis fomitem reperiri, vel abesse indicabunt. Sed debet clyster ex iis constare, quæ nec colorem, nec odorem excrementorum immutare, aut confundere possint. Aptissima ad id præ ceteris senna est ex aqua leviter decocta, aut sal catharticus amarus, aut Cremor Tartari, aut quicumque alius sal aqua calenti solutus.

Pulsus qualis.

Quesnai observatio.

§. CCCLXXXI.

His igitur notis (§. CCCLXXVI. ad CCCLXXX.) hæc febris potissimum proditur, HEISTERO judice, & teste quando benignior est, & purior. Concedit tamen idem exercitatissimus Auctor, eam non raro sibi alia assumere symptomata, quæ non tam febrem ipsam, quam pejorem ejus naturam, gradum, malignitatem, majusve ægrotantis discrimen in-

Signa minus propria, pejorem morbum denotantia.

indicare queant. Nam ubi malum aut soli naturæ committitur, aut inepta curatione exasperatur, aut sua pravitate remediorum eludit præsidium, quod sæpissime in epidemicis quibusdam constitutionibus, in quibus exitiosiores caussæ eam gignunt, incidere observatur; tunc accessiones vehementius invalescunt, tardius, vel minus remittunt, crebrius redeunt, duplicantur, triplicantur, aut inordinatæ, atque erraticæ fiunt. Hinc in scenam prodeunt summæ præcordiorum anxietates, epigastrii, aut lateris unius secundum hypochondria dolor acutissimus, pleuritidem simulans; virium defectiones; lipothymiæ; ardor interiorum partium, exteriorum frigus, aut tepor; singultus; tremores manuum, tendinum subsultus; mentis emotiones; ventris, atque hypochondriorum; quorum necessaria Medico est frequens contrectatio, meteorismus; motusque spastici, quibus faciei musculi convelluntur.

§. CCCLXXXII.

Ad hæc aut sponte, aut ex calefaciente, ut vocant, regimine, aut alexipharmacorum sudoriferorumque abusu, aut neglecta alvi ductione, atque ideo invecta in sanguinem morbida saburra maculæ rubræ, aut lividæ, aut obscuræ pulicum morsibus similes in summam cutim erumpunt, præsertim circa collum, dorsum, & pectus, & tum *petechialis* vel *purpurata* febris vulgo appellatur, quamquam a *petechiali vera* sive a *morbo petechiarum*, in quo *petechiæ* primarium morbum continent, ut alibi videbimus, multum discrepare videatur. Interdum etiam *exanthemata* tam rubra, quam alba, grana milii referentia, modo *peticulis* intermixta cum molesto pruritu prodeunt, & *morbum*

Peticulæ.

Miliaria.

bum miliarem, de quo alibi agemus, æmulantur quæ tamen hic, ut secundaria, & epigenomena haberi debent. Et tunc *miliaris febris* sæpe nomen obtinet. Ubi vero malignitatis signa præsto sunt, & peticularem febrem simulat, quin tamen peticulæ erumpant, *maligna* & *petechizans* a nonnullis dicitur, item *morbillosa*, & *catarrhalis*, cum morbilli cum ea, aut catarrhales affectus complicantur. Hujusmodi profecto fuit *Febris catarrhalis putrida* anni 1768. a CAROLO MARTENSIO descripta, & pari doctrina & felicitate curata (*a*). Nec absunt interdum materiæ morbificæ ad alias partes transmigrationes. Ad aures translata, surditatem; ad glandulas, parotides, similesque tumores inflammationes, atque abscessus; ad fauces, anginam; ad pectus, pleuritidem, & peripneumoniam; ad cerebrum, vigilias, delirium, pleuritidem, aut soporosos affectus; ad ambitum corporis, abscessus, gangrænas, œdemata inducit. Quamquam multa ex his sæpe eveniunt per solam nervorum, aut vasorum, aut membranarum, ut nonnullis etiam placet, consentientium vim, quemadmodum ex eo demostrari videtur, quod interdum alvo sive sponte, sive medicamento soluta penitus evanascunt.

(*a*) Observat. med. de Febrib. putrid. & pest. P. I. cap. I.

§. CCCLXXXIII.

Signa gravissimi morbi. Quo casu (§. CCCLXXXI. & CCCLXXXII.) tandem evenit, ut, mente sive delira, sive profundo somno oppressa, ipsa excrementa alvi, & cum his sæpe lumbrici egeruntur, insciis plerumque, aut non animadvertentibus ægris; qui supini

næ omnino jacent, ad crura sensim delabuntur, & cuncta miserrime respuunt auxilia. Nec raro muscas venantur, festucas colligunt, garriunt, obmurmurant. Inter hæc pulsus fiunt exiles, celeres, inæquales, obscuri, intermittentes, nec facile eorum numerari ictus possunt. Sudor frigidus undique manat; pectoris cavum oppletur; stertor succedit, & demum mors, feralium symptomatum agmen claudit.

§. CCCLXXXIV.

Quando vero benignus, purus, legitimus, nec ulla cum malignitate conjunctus morbus est (§. CCCLXXVIII. CCCLXXIX. CCCLXXX.) nec arte, aut neglectu pervertitur, aliquandiu in eodem primo illo stadio, quod supra expositum est, persistit, quin ingravescat, aut minuatur. Postea mitior fit; symptomata omnia pacantur; accessiones minori profecto vi recrudescunt, citiusque, & manifestius se se remittunt, capitis dolor tolerabilior est; alvus non ita crebro, sed facilius excrementa dimittit, quæ ut concocta magis, & copiosiora descendunt, sic evidentius, certiusque relevant ægrotantes. Urinæ pariter uberius profluunt; somnus incipit facilior, & placidior esse, laborem non faciens, vires, animumque restaurans; lingua naturalem colorem, atque humiditatem acquirit; gustus emendatur; aliqua redit cibi cupiditas, & paullatim, cute molliori, & vaporosa ubique reddita, omnium functionum pristina integritas restituitur. *Quando benigna est & legitima.*

§. CCCLXXXV.

Ergo prima hujusce febris differentia est, ut vidimus, in *benignam*; & *malignam*. Posteriorem osten- *Dividitur igitur in benignam & malignam.*

ostendunt virium lapsus; symptomata graviora; exanthemata, nervorum affectus, spasmi, delirium. Horum absentia priorem. Pro diversa vero gastricæ cacochyliæ natura, & ratione, variæ etiam differentiæ eliciuntur. Hinc *pituitosa*, sive *glutinosa* SARCONII & SELLII (*a*), *biliosa* TISSOTII (*b*), & *verminosa* J. B. MOREALIS (*c*), aliorumque proficiscuntur; prout nimirum vel pituita, & mucus, vel bilis, vel vermes primarium febris fomitem continere creduntur. *Pituitosam* indicari dicunt lingua glutinosa, alba, quasi lardo obducta; saliva viscida fauces atque os replente; urina tenui, limpida, aut turbida; sapore oris fatuo; appetitu deficiente; victu antecedenti ex crudis, farinaceis, glutinosis; temperamento pituitoso, & melancholico. *Biliosam* sapore amaro, lingua flava, vel certe non mucosa, vomitu, aut diarrhœa biliosa; temperamento cholerico, flavo cutis colore, urinis subictericis, aut lateritiis. *Verminosam* lumbricorum signis alibi a nobis traditis; sed præsertim eorumdem frequenti excretione. Verum etsi singularum notæ, quibus discerni eas posse putant, enumeratæ modo sint, non tamen existimaverim iis esse multum tribuendum, cum sæpe omnes illæ caussæ una concurrant; nec pathognomonicæ ita sint, ut earum ope certa semper cujusvis differentiæ diagnosis haberi queat.

Aliæ differentiæ, earumque signa.

(*a*) Pyretol. p. 242.
(*b*) Avis au peuple chapit. XVI. p. 263.
(*c*) Delle febbri maligne, e contag. prodotte da vermi. Modena an. 1739.

§. CCCLXXXVI.

Gastrica inflammatoria.

Nec rarum est, *gastricam* febrem cum diathesi inflammatoria sanguinis, quin imo cum peculiari

ri quarumdam partium inflammatione complicari. Hinc *gastrica inflammatoria* apud non nullos tunc audit, & plerumque ab initio continens est, quamquam deinde, sublata inflammatoria diathesi, mox remittentis speciem assumat. Interdum etiam in ea nedum cacochylia gastrica, verum etiam sanguinis nimia tenuitas, aut putrida dissolutio conjungitur. Quando id accidit, *gastricam*, aut *biliosam putridam* aliqui eam vocant. Talis videtur fuisse *febris biliosa Lausanensis* TISSOTII (*a*), *maligna verminosa* MOREALIS (*b*), *Febris continua putrida cum vermibus* VAN DEN BOSCHII (*b**), *putrida biliosa anni* 1769. MERTENSII (*c*), *Febris biliosæ castrensis*, & *locorum palustrium* PRINGLII (*d*), *Febris epidemica Senensis ann.* 1766. & 1767. NERUCII (*e*), *Febris putrida verminosa*, & *maligna ann.* 1770. LEPEQUII DE LA CLOTURE (*f*); item *febris epidemica anni* 1779. GALLRONII & pleræque *gastricæ epidemicæ*, & *malignæ* ab auctoribus descriptæ *. Atque hæ sunt præcipuæ differentiæ, quæ in febrem gastricam cadunt. Num vero pro tot gastricarum generibus habendæ sint, quæ innumeras fere species comprehendant, ut SELLIUS posuit, vehementer dubitamus. Neque id naturæ valde consentaneum, nec clinicis satis commodum videtur. *Gastrica biliosa & putrida.*

(*a*) Dissertat. de febrib. bilios. seu Historia epidemiæ biliosæ Lausanensis an. 1754. (*b*) L. c.

(*b**) Histor. constitutionis epidem. verminosæ quæ annis 1760. 1761. 1762. & initio 1763. &c. regnavit cap. 3. sect. 1. §. 25.

(*c*) L. c. P. 1. cap. 2. p. 50.

(*d*) Osservaz. sopra le malattie d'Armata P. III. cap. IV. §. 1. 2. 3.

(*e*) *Hist. febr. epidem. Senens. ann.* 1766. & 67. *Sen.* 1767.

(*f*) *Observat. sur les Epidem. p.* 91.

* Ani-

* Animadvertendum vero est, raro epidemicas febres, præsertim malignas, simplicium, & sporadicarum naturam sequi; nec regulares, & uniformes esse, ut sparsæ, sive sporadicæ esse solent. Semper aliquid habent, quo a congeneribus discrepent, dissentiantque. Namque non modo ratione temperamentorum, sexus, ætatis, verum etiam anni temporis, tempestatum, regionis, loci, aliarumque circumstantiarum plurimum variantur. Imo probabile est, epidemicum ipsum miasma natura, virulentiæ gradu, quantitate sic sæpe variari, ut magnæ subinde in morbis mutationes fiant, atque hinc fortasse evenit, ut in eadem epidemica constitutione morbus initio alius, alius in progressu, alius in fine videatur; nec ubique in finitimis locis eamdem exhibeat faciem, sed aliam, atque aliam pro caussarum proegumenarum fortasse varietate. Peculiare ejusmodi varietatum specimen occurrit in *febre maligna epidemica ann.* 1772. *&* 1773. a Cl. BONTÆO (*mém. de la Soc. Roy. de med. Vol. I. p.* 23.) descripta. Erat hæc quidem in omnibus continua remittens, & quotidianæ typum servabat, sed in aliis gastricam putridam, in aliis catarrhalem, in nonnullis lentam nervosam, malignam perpetuo, atque anomalam præseferebat; sic, ut Cl. Auctor eam in plures species, nempe in *febrem malignam*, ut ipse vocat, *putridam*, in *biliosam*, in *mesentericam*, in *catarrhalem*, & in *nervosam* dividere coactus fuerit, ut quilibet videre potest l. c.

Prognosis.

§. CCCLXXXVII.

Prognosis varia. Generatim hæc febris certos, statosque non habet sive salutis, sive exitii terminos. Nam aliæ leves sunt, & benigniores, aliæ gravissimæ, aut malignæ, prout nimirum paucioribus, aut pluribus perniciosis symptomatibus, & quidem fibrosum, nervosumque genus plus, minus afficientibus in-

fo-

ſoleſcunt, & terrent. Ex ſpaſticis enim potiſſimum affectionibus, quas in hac febre excitat heterogenei fomitis acerrima, & virulenta natura, lethales peripneumoniæ, pleuritides, anginæ *; cardialgiæ, colici, aut iliaci dolores, cephalalgiæ acutiſſimæ, tuſſes vehementes, ſumma virium dejectio, læthargus, phrenitis conſequuntur; quemadmodum ſupra indicatum eſt; ſicque complura mala implicatiſſima oriuntur, quæ varios periculi, & perniciei gradus conſtituunt. Majus quoque periculum eſt, quando cum aliis morbis complicatur, nempe cum morbillis, cum varioiis, exanthematis miliaribus, cum ſynochis putribus, aut imputribus, præſertim ardentibus, cum particularibus inflammationibus, aliiſque acutis morbis.

* Anginæ tamen in his febribus plerumque ab acri, & ſeptico fomite, vel miasmate ad fauces delato oriuntur, & facile in aphthas gangrænosas, & depascentes degenerant. Hinc malignæ, & putridæ tunc vocari solent. De quibus plura in *capite de Angina* alibi. Similem sæpe caussam habent quoque pleuritides, & peripneumoniæ, & celeriter in gangrænam terminantur lethalem.

§. CCCLXXXVIII.

Attamen quando levior eſt, plerumque paucos intra dies finitur. Contra, ſi gravior non niſi exactis ſex hebdomadis, imo etiam longiore tempore. Tanta vero diuturnitas morbi non a ſola morbificæ materiæ copia, & pravitate, ſed plerumque etiam a præpoſtera curandi ratione proficiſci ſolet; nam communius ejus curriculum intra quatuordecim, aut intra triginta dies, quando longius procurrit, circumſcribitur. At quoties vehementiſſimis urget ſymptomatibus, ineptequae curatur, ſæpe Curatio.

sæpe accidit, ut ægros jugulet nona die, interdum decima octava, aut vigesima. Quandoque etiam post varias spei, & timoris vicissitudines ad quadragesimam, qua demum solvitur, ut modo innui, protrahi visa est. Ideoque cavendum est, quando etiam funestissima omnia videntur, ne statim exitium inevitabile prædicatur, quia non raro, cognita, expulsaque per vomitum, aut alvi dejectionem materiali caussa, cito, atque inexpectato dissipantur.

§. CCCLXXXIX.

Alvi fluxus quid indicet. Alvi fluxus, qui ut plurimum supervenit, aut comes est, si arte, aut casu supprimatur, tum ægrotantium res in pejus ruunt, translata ad interiora, nobilioraque alia viscera gastrica, corruptaque cacochylia. Quod STAHLIUS ipse, & reliqui ejus asseclæ, ubi de febre *catarrhali maligna Germanorum*, sive *epidemica*, & *petechizante*, quam reapse ad gastricas spectare infra demonstrabimus, speciatim loquuntur, luculenter testatum faciunt. *Dejectiones crudæ.* At dejectiones tenues, liquidæ nimis, aquosæ, aut sincerae non vacant periculo. Contra bonum omen portendunt excrementa paullo spissiora, pulticulæ similia, & fœculentiora, minusque fœtentia. Interdum etiam urina crassa, stranguriosa, aut purulenta non levem boni exitus, & judicii spem facit. *Gastricarum varia natura.* Gastrica maligna, aut epidemica, biliosa, putrida, aut cum aliis morbis complicata perniciosior, difficiliorque esse consuevit. Respiratio quo liberior, faciliorque, aut æqualior; quo minor anxietas, aut irrequies est, eo major salutis spes. *Signa bona & mala.* Pulsus exiles parvi, inæquales; facies livida, terrea, pallida; summus virium lapsus; mentis aberrationes, in primis si eas nec capitis dolor, nec vigiliæ immodicæ antecesse-

cesserint; frigus extremorum, cum olidissimis, aut fuscis, nigrisve dejectionibus, intestinorum gangrænam, aut sphacelum imminere, proximamque mortem significant. In gangrænam quoque facile abeunt viscerum inflammationes, quæ huic febri superveniunt, nec mirum in tanta humorum putredine, aut ad putrescendum proclivitate. Sanguinis item corrupti, atri, splendentis proflavium, nisi ab hæmorrhoidibus fundatur, plerumque lethiferum est. Reliqua bonum, aut malum eventum indicantia satis, ni fallimur, ex iis, quæ in hujusce febris historia protulimus, erui possunt. Postremo id solum adjicimus, crudum morbum adhuc esse, dum symptomata intenduntur, aut pertinaciter sæviunt; ad coctionem procedere, iis inclinatis, aut decedentibus; nam vera coctio nulla, ut ex BAGLIVIO, & QUESNÆO monuimus, in hac febre fieri consuevit. *Nulla coctio expectanda.*

Curatio.

§. CCCXC.

Morbi natura, atque ipsa Ratio postulat, ut quam citissime omnis e primis viis saburra expellatur, inflammationis si quis timor est, aut metastaseos provide avertatur, spasticæ solidarum partium affectiones tollantur; & putredini, aut sanguinis putridæ dissolutioni, quoad fieri potest, eatur obviam. *Indicationes.* Ante omnia vero perpendendum rite est, num protinus ab initio sanguinem mitti expediat. *An sanguis mittendus?* Plerique enim non mittendum esse, docent. Sed ego, quænam in hac controversia attendenda sint; quo modo cognosci possit, ubi sanguinis missio conveniat, paucis complectar. Nam si ætas florida, si temperamentum sanguineum, si bonus cor-

poris habitus, si plethora, si pulsus magnus, vehemens, aut durus, si dolor capitis atrox, si pectoris oppressio respirationem lædens, atque alia symptomata immitia concurrant, si ea, quæ calefaciunt, diathesimque phlogisticam sanguini inducunt, præcesserint, si aliqua pars inflammationis metu tentetur (§. CCCLXXXI. LXXXII.), aut gastrica febris cum diathesi inflammatoria, uti in *gastrico-inflammatoria* (§. CCCLXXXVI.) accidit, confestim, ac inter initia, sanguis e vena mitti debet, & si semel satis non fuerit, iterato id etiam fieri poterit. Inter symptomata, quæ id auxilii exposcunt, recensendus quoque est venter tumens, dolens, tensus, & clausus. Alia sanguinis missio supervacua esse consuevit, imo noxia, tum inprimis, cum febris jam aliquantum processerit, vel cum putrida sanguinis dissolutione complicetur, ut in *gastrico-putrida* (§. CCCLXXXVI.) sive *bilioso-putrida*, præsertim *epidemica*, aut *maligna* evenit. Quo in casu, si quid tamen eam indicet, tutius sanguis cucurbitulis scarificatis, aut hirundinibus temporibus, naribus, aut hæmorrhoidibus admotis mittitur; idque convenientissimum prope est in ipso morbi etiam progressu.

§. CCCXCI.

Purgatio duplex.

Ceterum, quod pernecessarium est, primarum viarum sordes mature excutiendæ sunt, idque vel vomitione, vel ducta alvo præstandum. Vomitione, si materies circa ventriculum turgeat; quod innotescit potissimum ex lingua lurida, & sordida, ore amaro, anima fœtida, nausea, vomitu bilioso, vel pituitoso, sensu molestiæ, aut ponderis circa præcordia, anxietate, cephalalgia sympathica, aurium susurru, oculorum caligine, aut verti-

Indicantia emesim.

tigine, neque interea febris impetus, aut inflammati ventriculi, inteſtinorumque ſuſpicio, aut ſputum ſanguinis, aut aliud quidpiam obſtet. Obſtare etiam ſolet enterocele, niſi cingulo rite applicito inteſtinorum vehemens prolapſus avertatur. Graviditas quoque impedimento eſt; ſed non tanto, ut quandoque in robuſtis, difficulterque abortientibus, ſi neceſſitas urgeat, leniſſime vomitus cieri non poſſit. Alvi vero ductione, ſi vomitus cieri nequeat, aut gaſtrica colluvies inteſtina potius teneat; quod indicant genuum gravitas, lumborum dolor, epigaſtrii, aut ventris tumor ſine inflammatione, borborygmi, flatus, tormina, alvi egeſtiones fœtidæ, liquidæ, mordicantes, & bilioſæ. *Indicantia, alvi ductionem.*

§. CCCXCII.

Vomitus autem cieri poteſt vel aqua tepida oleo remixta, affatimque epota, vel oxymelle ſcillitico, vel ipecacuanha, vel in robuſtioribus tartaro emetico, in magna aquæ tepentis copia ſoluto, & diviſim ad intervalla, donec vomitus ſubſequatur, propinato. Nec ſemel tantum, ubi multa gaſtrica cacochylia eſt, ſufficit vomitum prolicere, ſed interdum id iterari, prout res exigit, opus eſt. Educta per breviorem viam cacochylia, proponit TISSOTIUS Tamarindorum leve decoctum, vel aliquot Cremoris Tartari drachmas ſingulis, vel alternis diebus ſumendas; quibus & blande alvus ducatur, & calor contemperetur, & putredini, alkalinæque degenerationi occurratur. MOREALIUS ingens ſe conſecutum eſſe ſcribit emolumentum ex mixtura quadam, quæ habet aquam ſcordii, theriacalem, totius citri, & rhabarbari tantillum, aut ejuſdem ſyrupum, cochleatim toto *Quibus auxiliis vomitus, aut alvi dejectio quærenda.*

morbi decurſu identidem data, & ſine ea argentum vivum, quod ſummum vermium & febrium inde ortarum antidotum celebrat, adhibitum fruſtra fuiſſe, palam fatetur; adeo & ipſe neceſſariam comperit alvi ductionem, quam datum illud medicamentum per epicraſim præſtabat.

§. CCCXCIII.

Heisteri methodus. Sed nemo fortaſſe alvi ductionem in hujuſmodi febre pluris fecit, quam HEISTERUS. Is prætérlapſo etiam morbis principio in omnibus gaſtricis febribus, imo in *malignis* quibuſque *exanthematicis*, & *petechizantibus* (§. CCCLXXXII. CCCLXXXIX.) cujuſque ætatis homines, itemque pueros, & puerperas adorientibus, experientia WAGNERI Medici Lubeccenſis non ignobilis, & ſua confiſus, magnis effert laudibus peculiarem quamdam medendi rationem, quæ non ſolum ad eas curandas, verum etiam ad eas ex malignis in benignas convertendas plurimum valere dicitur. Nempe ſumit Ipecacuanham a ſcrupulo uno ad drachmam ſemis cum arcano duplicato probe contritam, & diluit eam aquæ cardui benedicti unciis tribus, vel quatuor. De hac mixtura quavis ſemihora, vel ſingulis horis cochleare unum vel alterum dandum eſſe jubet, interpoſita identidem potione aliqua temperante, & diapnoica, donec emetica remedii vis exeratur. Si intra duodecim circiter horas vertigo, lipothymia, faucium dolor, aliaque malignitatem indicantia ſymptomata non ſe ſe remiſerint, neque pulſus, & reſpiratio liberiores fiant (reſpiratio enim anxia, inæqualis, crebra, difficilis, ſuſpirioſa pro ſigno ferme proprio febrium mali moris habetur); eamdem mixturam repetere oportet, quouſque morbus in melius

lius vergere incipiat, neque ab exhibendis aliquot ipecacuanhæ granis desistendum est, nisi cum prava malignitatis indicia penitus evanuerint; quod intra biduum quandoque contingit. Namque vi etiam alexipharmaca pollere ea creditur.

§. CCCXCIV.

Quod si materia in Intestinis turgeat (CCCXCI.) nec locus sit epicraticæ purgationi, sed illico de turbari debeat, opportunissime dari solent Manna cassia, sal Anglicus, Polychrestus, subamarus Mutinensis, Porrectanus, Rhabarbarum, syrupus florum persici, Electuarium lenitivum, Pulpa Tamarindorum, Diatartarum Petri Castelli, & quidem ea quantitate, qua intestinalis saburræ potior saltem pars satis valide dejiciatur. At in alvo ducenda semper temperamentum aliquod adhibendum est, ne nimius alvi fluxus excitetur, qui ægrum prosternat, quod præcipue timeri potest in febre *gastrico putrida* aliisque congeneribus (§. CCCLXXXVI.) ubi ad dissolutionem summa proclivitas est, aut ne intestina crebra, aut nimia catharticorum irritatione inflammentur, quod in *gastrico inflammatoria* (§. *eod.*) non infrequens est. Quorumdam etiam consilium est, materiam, antequam ejus evacuatio tentetur, iis, quæ digerunt, incidunt, & attenuant, fluidiorem reddendam esse, atque ad exeundum paratiorem. Id, si aliquando, tum sane expedit, cum tenax, inersque mucus ventriculo, atque intestinis adhærescit, ut in *gastrica pituitosa*, sive *glutinosa* (§. CCCLXXXV.) sæpe fit, aut bilis spissitudinem piceam adepta choledochum, cystimque felleam oppleat, sicuti in *gastrica biliosa* (ibid.) interdum evenire, verisimile est. Sed plerumque non diu cunctandum est, ne retentæ

Quando audacter purgandum quando timide, & caute.

putridæ ſordes graviſſimum brevi, periculoſioremque morbum efficiant, cui ſive arcendo, ſive fugando cum ſanguinis miſſio, tum purgatio, ſera nimis, impar deinde evadat; aut magis magiſque liquatæ in vias ſanguinis magno ægrotantium diſcrimine transferantur.

§. CCCXCV.

Oleosa quando utilia. Interdum tanta *ſenſibilitate*, atque *irritabilitate* donantur ægroti, ut metui poſſit, ne emetica, aut purgantia morbum potius exaſperent. Tunc aptiſſimum eſt expiandis primis viis oleum olivarum optimæ notæ, aut ſeminum lini, aut amygdalarum dulcium ſine ignis ope recens expreſſum, ad quatuor, quinque, vel ſex uncias uno hauſtu. Id enim duplici plerumque evacuatione, nimirum per ſuperiora, & inferiora, ægris opitulatur, acres humores obtundit, viſcidos, tenaceſque reſolvit, ſpaſticas contractiones laxat, & lenit, aliaque bona præſtat *. Non me quidem latet, a pleriſque hodie ob abuſum fortaſſe, qui olim fieri promiſcue ſolebat, odio illud haberi, reprobarique tamquam noxium, quia facile ranceſcit, & phlogiſto ſcatet, atque adeo febris fomitem augere poſſe videtur. Verum animadvertant velim, quale oleum, quantumque a me proponatur. Si enim optimæ notæ ſit, & quam recentiſſimum, eaque copia detur, qua citiſſime ſtomachum, atque inteſtina pertranſeat, omnis noxa, quæ ab ejus rancore timetur, profecto vitabitur. Sin vero, nullo ejus habito delectu, rancido proximum fuerit, & cochleatim, aut unciatim propinetur; perſpicuum plane eſt, diu in ventriculo reſtitans, mora, & loci calore rancidum, prout natura rancori propius eſt, facile futurum eſſe.

* Olei

* Olei laudes in hujusmodi morbis confirmantur experientia BIANCHII (*Hist. Hepat. P. 3. p. 250.*) VALGARENGHII (*Med. rational.*), GUIDETII (*Pleurit. Bilios.* Anni 1709.), HAENII (*Rat. Meden. T. 3. cap. 2.*), & nuperrimis observationibus JOANN.-BAP. MURTII (*Istoria delle Pleuritidi biliose di Samminiato* 1775. *p.* 160.), qui testatur, nihil fuisse præstantius oleo amygdalarum dulcium recenti ad depravatam bilem in pleuritide biliosa epidemica anni 1775. deturbandam.

§. CCCXCVI.

Oleum defenditur.

Sed largiamur, quocumque modo datum sit, semper, ut objiciunt, illud rancescere. Rancescet autem, vel dum ventriculo, intestinisque continetur, vel postquam in sanguinem penetraverit. Si primum, quod fieri interdum posse concedimus, contingat; vim certe acquirit, qua irritatis, constrictisque vasorum lacteorum osculis repellatur, neque ea ingredi possit. Sed inquies, in venas inhalantes, quæ aut irritabilitate carent, aut certe exigua donantur, ideoque irritatione non contrahuntur, patentior, expeditiorque ei via erit. Ne vero id possibile credam, facit primum ipsius olei crassities, & tenacitas, qua in eas penetrare prohibetur, deinde acris, quam contraxit, ranciditas. Hac enim dum oleum a venis absorberi deberet, fibris tum ventriculi, tum intestinorum irritatis sic peristalticus eorum motus intenditur, & sollicitatur, ut non modo excrementa, verum etiam cum iis oleum ipsum prompte, facileque egerantur. Quod si alterum malueris, vix est, cur aliquid timeas, nam oleum, antequam cum sanguine communicetur, ventriculi actione ita permutatum, & subactum puto, ut olei formam, & natura quodammodo amissa in chylum convertatur, atque

 adeo

adeo alieniſſimum fiat a ranciditate, & corruptione, unde tam multa mala timentur. Si quis tamen rancorem * olei formidet, arcebitur facile adjecto ſucco citri, aut limonum, aut oxymelle. Sic enim phlogiſton, quod extricatum ranciditatem oleo impertit, coercetur, & cogitur. Acida enim phlogiſto prompte junguntur, illudque quodammodo irretiunt. Quod ſi oleum ſive ob ranciditatis metum, ſive ob alias cauſſas locum non inveniat, nec alia medicamenta ob irritandi facultatem dari poſſint, tunc clyſteres tutiſſime injiciuntur, & repeti crebro debent, dummodo ex mitiorum claſſe deſumantur.

* Sunt autem quædam oleorum genera, quæ difficillime, & tardiſſime rancescunt. Illud olivarum oleum, quod frigendis cibis adhiberi solet, ejusmodi eſt, ut etiam ignis vim paſſum, acrimoniam non contrahat, & blandum remaneat. Nuperrime oleum Ricini prædicari video, ut minime noxium, ab Anglis. Non ergo ita facile rancescit oleum quodvis, ut quidam volunt.

§. CCCXCVII.

Acidorum utilitas. Dum hæc peraguntur, ut gaſtrica cacochylia expellatur; non prætermittenda ea ſunt, quæ bilioſæ, aut alkalinæ acritudini, aut putredini opponuntur. Acida in primis tam vegetabilia, quam foſſilia ad hoc maxime valent, quæ id inſuper boni efficiunt, ut febris nimius fervor, impetuſque, ſi vehementius excandeſcat, compeſcatur. Phlogiſton enim cohibent, calorem refrænant, cordis, arteriarumque irritabilitatem imminuunt. Aquæ igitur, quam affatim bibi oportet, inſtillatur ſuccus aliquis acidus ex iis, quos vegetabilia ſuppeditant, uti acetum vini, ſuccus limonum, mali ci-

citrei, aut aurantii, syrupi ex his parati, itemque berberum, rubi idæi, aliorumque similium. Ubi major æstus est, majorque ad putredinem, liquationemque propensio; aut sanguis ipse jam jam computrescere videatur, ut in *gastrica putrida* (§. CCCLXXXVI.) contingit, vegetabilibus acida fossilia, utilius substituuntur. TISSOTIUS spiritum sulphuris *per campanam* reliquis anteponit, mixturamque ex ejus parte una, & syrupi violarum partibus sex confectam extollit, de qua cochloar unum potui adjiciendum, repetendumque id singulis horis præcipit. Animadvertere tamen oportet fossilium acidos spiritus, & præcipue vitriolicum, & sulphureum volatilem sensibilitati nervorum, & fibrarum cordis, arteriarumque irritabilitati noxios esse; quare si facultates animales, vitalesque nimium langueant, uti a putrescentibus humoribus, aut a putrida cacochylia sæpissime languent, tunc acidis hujusmodi valentioribus, non nisi caute, uti licet, aut cum iis conjungi, commiscerique debent, quæ vires omnes erigunt, excitantque, qualia sunt radix serpentariæ virginianæ, contrayervæ, cortex peruvianus, atque alia hujusmodi. Tutius adhibentur ea, quæ per vini spiritum a chymicis edulcata fuerint. Inter quæ *Elixir Vitrioli* * *aromaticum* excellit.

* *Fit miscendo Tinctura aromatica libram unam cum spiritu vitrioli fortis unciis quatuor.* Tinctura *autem* aromatica *est hæc.*

R. Cinnam. drach. vj. semin. cardamom. min. drac. iij. Piper. lon. Zinziber. an. drachm. ij. spir. vini tenuioris lib. ij. Digere sine calore, & cola.

§. CCCXCVIII.

§. CCCXCVIII.

Aer fixus. Multa hodie prædicantur de *aeris fixi* virtute antiseptica, quo aqua tam bibenda, quam per clysteres in alvum subter danda methodo Pristleyana imbui potest. Sed quidquid ei inest facultatis, id omne ab acido vitriolico, quocum *aer fixus* certe combinatur, deducendum jam fere omnes fatentur. Camphora. Camphora præstantissimum *antisepticum* præbet, tam ore, quam ano excepta, & præterea spasmos lenit, nec tamen irritabilitati cordis Hallerianæ officit, imo hanc languentem erigit, & recreat (*a*); nerveæ vero sensibilitati, si langueat, non admodum amica est (*b*), imo eam magis deprimit. Arnica. Tunc potissimum convenit Arnica montana LINNÆI (*c*), qua vis nervea stimulo egens egregie excitatur, & revivifcit. Hanc etiam tam diluti, & decocti, quam extracti, aut pulveris forma adhibitam nuperrime Cl. COLLONIUS (*d*) adversus omne putredinis genus magnis extulit laudibus.

(*a*) *Vid.* SEBASTIANI SEVERII Theses de Camphora, ejusque viribus, quas VI. Kal. Quintil. An. 1776. *in Archigymnasio Ticinensi sub meo præsidio propugnavit. Item Cl.* COLLINII *libellus* de Camphora, *Vindobonæ editus an.* 1773. *sive P.* 3. observationum circa Morbos acutos, & chronicos factarum.

(*b*) SEVERII Thes. l. c. Thes. XVI. XVII. XVIII. XXI. XXIII. BASSIANUS CARMINATI De animalium ex mephitibus, & noxiis halitibus interitu &c. lib. 3. cap. 3. p. 177. ad 191. ed. Laud. Pompeja 1777.

(*c*) *Vid.* HENRIC. JOSEPH COLLIN. Florum Arnicæ vires &c. *Vienn.* 1773. sive observationum &c. Pars quarta, & P. V. (*d*) Ibid.

§. CCCXCIX.

§. CCCXCIX.

Cum vero ſive a putridis, ſepticiſque inquinamentis, ſive evacuationum frequentia, & copia vires vitales quandoque dejiciantur, his ſubveniendum eſt cardiacis, atque analepticis. Vinum rubrum, cui incocta ſint cinnamomum, macis, nux myriſtica, aut canarienſe, aut cyprinum, aut malvaticum, aut ſyracuſanum, aqua contemperatum tunc uſui eſſe ſolet. At ubi etiam auſtero, & ſubaſtringenti, quo fibræ firmentur, humoreſque quodammodo contineantur, opus eſt; præfertur Rhenanum, Auſtriacum, Moſellanum, quibus roborans, & antiſeptica inſignior vis ineſt, exigua vero calefaciens, aut inebrians. Noſtrates uti poſſunt vinis acidulis, auſteriſque Montium Briantinorum, aut Tyrolenſium, aut celebri Æmiliæ vino, cui *ſangioveſe* nomen eſt, aut etiam etruſco, quod a Monte Politiano denominatur, etſi aliquantum fumoſis. Pauperibus utile erit vinum ex acinis Mali Punici expreſſum, riteque defæcatum, quod in Pharmacopoliis proſtare ſemper deberet. Jura quoque panis paullo ſpiſſiora, quibus aut vini, aut ſucci e malo citreo aliquid adjectum ſit, vires inſtaurant mirifice, & corpus enutriunt, nec facile putrefiunt. Neque hic prætereunda eſt illa nectaris, ambroſiæque ſpecies, ex *cacao* confecta, quæ in deliciis pene omnium eſt hodie, utpote analepticum, cardiacumque præſtantiſſimum præſidium.

Analeptica, & cardiaca. *Vinum quale.* *Cioccolata.*

§. CCCC.

Neque interdum aliena ſunt penitus medicamenta, quæ opium habent, quando nimirum turbationes

Opium.

nes

nes ab emeticis inductæ compescendæ sunt, aut nimius alvi fluxus coercendus, aut mitigandus, aut dolores ventris leniendi, aut pervigilio prospiciendum. Nervorum enim sensibilitatem imminuunt, quietem conciliant, spasmos sedant, evacuationes nimias refrænant, dum interim vim cordis irritabilem, cardiacorum instar, opportune data certo certius excitant, quod HALLERUS, aliique post eum indubiis (*a*) periclitationibus demonstrarunt, frustra atque immerito negantibus aliis. In his præcipue commendatur ad hunc finem Laudanum liquidum SYDENHAMII, Theriaca ANDROMACHI, Electuarium Diascordii FRACASTORII, Philonium Romanum, atque his similia. Somnum vero blande advocant, si opio locus haud sit, papaveris capita, liquor anodynus mineralis HOFFMANNI, & *sal sedativum* HOMBERGII, de quo tamen dubitant non pauci. Alvo etiam liquidæ sistendæ, ubi putrida dissolutio humorum eam immodice fluxam reddit, plurimum confert acidum chalcanthi, sive vitrioli, de quo supra, potui instillatum ad gratam aciditatem.

(*a*) CARMINAT. l. c.

§. CCCCI.

Vesicantia. Quod si his (§. CCCXC. ad CCCC.) non proficientibus, febris trahatur, nec mitescat, dolorque capitis persistat, aut ab aliis symptomatibus, uti sopore, aut delirio cerebrum affici significetur, ea, quæ vesicam, atque ulcus inducunt, suris imponenda sunt, diuque ex iis pus movendum, aut epispastica, & phœnigmi, & præcipue ex sinapi & fermento panis composita plantis pedum admovenda, aut pedes, ubi cum dolore agry-

pnia

pnia jungitur, in calidam demittendi, At, si neque bis obediat morbus, sanguis e partibus capiti, aut cerebro propioribus detrahi potest; quod multimodis, ut alias dictum est, exequimur. Animadvertendum vero est, cantharidas, quibus ad vesicas excitandas ut plurimum utuntur Medici, in febre *gastrico putrida*, in qua nempe putridus fomes sanguinem infecit, liquavitque, plus sæpe nocere, quam proficere. Id experti pluries testantur BORELLUS (*a*), RICHA (*b*). TISSOTIUS (*c*) aliique bene multi. Quare tunc potius phœnigmis, aut sinapismis utendum suadent, quos utiliores repererunt.

(*a*) Epist. ad Malphig. p. 28.
(*b*) Constit. Epid. Taurin. ann. 1720. §. 32.
(*c*) Febr. Bilios. Lausann. p. 44. 45.

§. CCCCII.

Nec Lumbricorum, si eos adesse suspicemur, quod usuvenit in *gastrica verminosa* (§.CCCLXXXV.) oblivisci licet. Acida e fossilibus præsertim igne elicita, quæ supra jam alio consilio proposuimus, Lumbricis, sive vermibus etiam enecandis idonea maxime sunt, expellendis vero eccoprotica, quæ in ipso curationis initio laudavimus. Sed præterea flores Tanaceti, semina Absynthii santonici, radix Valerianæ sylvestris, corallina, myrrha, aloe, cornu cervinum ustum, petroleum, camphora, aliaque hujus ordinis adhibenda sunt, nam quæ de argento vivo narrantur, fidem nequaquam merentur, uti hodie multi perhibent, egoque adhuc juvenis præ ceteris peculiari opusculo (*a*) ostendi. Neque certior fortasse est ipsius radicis Filicis a Veteribus decantata facultas. Quod vero ad Argentum vivum attinet, si quis tamen eo, aut ejus com-

Vermes.

Athelmintica.

posi-

positionibus uti velit, is caveat oportet ab acidorum in primis valentiorum usu, ne, si simul propinentur, remedium illud in venenum erodens vertatur.

(*a*) De Anthelmintica Argenti vivi facultate. Faventiæ ann. 1753.

§. CCCCIII.

Abdominis tumor. Nihil vero frequentius est in hac febre, quam abdomen intumescere (§. CCCLXXIX. CCCLXXXI.) & tendi, in primis circa epigastrium, atque hypochondria. *Quando inflammationis signum.* Quando id in initio, aut augmento incidit, doletque aliqua pars, vel contrectata renititur, dolorisque sensum exhibet, tunc spasmo contracta alicubi intestina aerem, aut sordes, quibus urgentur, retinent, vel inflammationis in aliquo viscere latitantis timor est. Huic malo occurrere oportet fomentis, cataplasmatis, aut linimentis, quæ molliunt, & leviter discutiunt, enematibusque ejusdem generis; nec alienum est, si inflammationis notæ manifestius se prodant, pulsusque magnitudo, durities, aut vibratio, aut calor interior, pulsatio, & reliqua consentiant, sanguinem e brachio mittere, aut si satis detractum sanguinis jam sit, nec vires profundi eum permittant, e venis hæmorrhoidalibus hirudinum ope, quod tutius, utiliusque est in hypochondriacis, melancholicis, aut habitu cachecticis. *Quando ab atonia.* Quod si venter sub morbi finem tendatur & tympani instar resonet, nec pressus doleat, sic, ut, aere contento distendi intestina resoluta, atque atonia correpta videantur, non quæ molliunt extrinsecus imponi debent, sed quæ roborant, & reprimunt; & simul intrinsecus dari, quæ putredinem, ex qua aer evolvitur, quæ aeris vim

vim *elasticam* minuunt, quæque intestinorum fibris robur adjiciunt. Talia sunt extrinsecus fomenta ex plantis aromaticis vino incoctis, emplastra de mica panis, de baccis Lauri, de meliloto; intrinsecus Spiritus nitri dulcis; tinctura myrrhæ, succini, castorei; extractum chinæ, chinæ, florum chamæmeli, arnicæ, agerati; & quæ aromatica vi utcunque donantur.

§. CCCCIV.

Expurgata demum gastrica colluvie, & febre mitescente, aut ad intermittentium naturam appropinquante temperandum est ab iis, quæ alvum laxant, &, si æger satis purgatus videatur, cortice peruviano reliquum febris tollendum. At si, nondum penitus cacochylia educta sit, tunc cortici aliquid Rhabarbari, ut salis cathartici addi potest, ut simul alvus respondeat, dum febrim, quæ superest, sistere paramus. Nam frequentissimum est, gastricam febrim in intermittentem mutari, aut proxime ad eam accedere, sicque curari debere. Cognosces autem hujusmodi antidoto locum esse, si febris remissiones, aut intermissiones sudor blandus, atque æqualis toto corpore antecedat, atque urina eas excipiat rubra, parca, subjugalis, aut lateritia, in accessionum vero initiis sit tenuis, aut aquea, aut aliqua extremorum refrigeratio contingat. *Quando cortici locus est.*

§. CCCCV.

Victus ratio tenuissima sit, ubi febris summum attigit vigorem. Aliqui ab omni tunc alimento abstinendum esse præcipiunt. At non ab omnibus tan- *Victus ratio.*

tantum jejunium ſuſtineri poteſt, morbo ſcilicet detentis, in quo multa quotidie e corpore excernuntur, vireſque non parum detrimenti capiunt. Carnes, & jurulenta omnia generatim, ut ad putreſcendum prona, vituperantur. Jura tamen ex pullis tenerioribus, aut e carne vitulina, aut vervecina, aut e ranis, non admodum meraciora, quibus acetoſa, ceraſa acida, pruna, aliique fructus ſubacidi incocti ſint, concedi poterunt; item ſerum lactis ope vini canarienſis, aut ſucci mali citrei, aut cremore tartari comparatum; cremor avenæ dilutior; decocta pannis aliquanto ſpiſſiora opportune dari ſolent, cautione tamen adhibita, ut parcius, & rarius his nutriantur ægri febre vehementius urgente, liberalius non nihil, & brevioribus intervallis, eadem remiſſa, atque inclinata. Optimum quoque alimentum præbent pruna ipſa, ceraſa, poma, pyra in aqua, aut vino cocta, & ſacchari tantillo edulcata, quæ ſubinde ſumpta vires eximie ſine noxa reficiunt; dummodo liquidior alvus eorum uſum non vetet. Ova, etſi recentia a nuperioribus ſcriptoribus penitus exulare jubentur, tamquam expeditiſſima ad putreſcendum; verum; ni fallor, plus æquo vituperantur. Recentiſſima enim, & ſorbilia * prudenter, & rarius adhibita nunquam aliquid mali attuliſſe vidi.

* *Ova cruda facile quidem corrumpuntur; cocta vero non ita facile; coctione enim ita mutantur, ut firmius cohæreant, difficiliuſque ad putreſcendum inclinent. Fortaſſe aliquid exhalant igni objecta, quo putrida eorum diſſolutio promovetur. Ceterum nobiſcum conſentit Cl.* FOUQUETUS (sur la petite verole T. I. p. 144.), *qui exaggeratum quiddam cenſet illud, quod de noxiis ovorum qualitatibus ſcriptum eſt. Quid enim, inquit, pejus dici po-*

potest de ovis jam putrefactis? Galenus *commendat ova tremula in victu febricitantium.* Mercatus, Heurnius, Nicol. Piso, *& alii complures probant, hujusmodi alimentum in febribus malignis; nec ab illis dissentit cel.* Boucherus, *utpote qui in prima febrium malignarum periodo concedit jus vituli, pulli, & ova. Demum idem Auctor (l. c.) subdit, revera vitellos ovorum, cum sint natura* saponaceæ *&* emulsivæ, *optimos esse, & uti emulsa amygdalarum, imo multo etiam certius demulcere.*

§. CCCCVI.

Potui toto morbi curriculo aqua, & quidem frigida opportuna est. Jucundior, præstantiorque fiet si aceto, aut mali medici, aut citrei, quod jam propositum supra est, succo condiatur, & pauco saccharo edulcetur. Ejus loco aptissima quoque est ptisana ex radice graminis, foliis acetosæ, atque hordeo, aut aqua fontana purissima. In his enim ægrotantium desiderium, & stomachi vires explorari debent. Neque aeris, & munditiei in tanta corruptarum fœcum excretione ratio negligenda est. Itaque cubiculi aer temperatus sit, ad frigidum potius inclinans, atque aceti vapore identidem imbuatur. Sed, quod maxime interest, renovari is sæpe debet, ne effluviis humanis, & putridis refertus venenatam vim, ut notum est, acquirat, & pessime ægrotantibus noceat. Indusia quoque, lintea, stragula, lectus, prout res postulat, subinde mutentur, ut a corpore omne putridum, corruptumque miasma amoveatur. Nec alvi excrementa in conclavi, in quo æger degit, diu detineantur, sed cito efferri debent, ne tetris halitibus aerem inficiant. Mirum enim est, quantum aeris puritas in morbis acutis, putridisque ægrotantes recreet, febremque coerceat. *Potus.*

*Febris Hungarica**.

§. CCCCVII.

Ad *gastricas malignas* (§. CCCLXXXI. CCCLXXXVII.) & *gastrico-putridas* §. CCCLXXXVI.) præsertim epidemicas, tam natura, quam typi ratione referenda est *Febris Hungarica*, quæ anno 1566. primum observata, seu potius descripta, & memoriæ posterorum a Modicis diligentius tradita fuit. Ut sudor Anglicus a regione, in qua observari cœptus est, sic ab Hungaria, atque a militum castris, in quibus spatiata est hujusmodi febris, *hungarica*, & *castrensis* dicitur. Verum extra Hungariam etiam, atque extra militum castra interdum occurrit. Memini in regione temperatissima, atque alioquin sanissima, nempe in Æmilia, & speciatim in urbe Cæsena anno 1767. me ea vidisse epidemice sævientem cum iisdem propemodum symptomatibus, quibus in Hungaria stipata legitur. Sæpe cum dysenteria conjungitur, & tum, cum id incidit, apud aliquot Auctores nomen *Febris malignæ disentericæ*, aut simpliciter *Dysenteriæ malignæ* accepit.

* Synonyma.

Lues Pannoniæ, seu febris Ungarica Theriodes, vulgo cerebri vermis SCHENCKII, Observat. Medicin. lib. VI. observ. 1. Morbus Ungaricus, & Lues Ungarica, ac Pannonica, aut Morbus militaris, vel castrensis SENNERTI, De Febr. l. IX. c. XIV. Febris Ungarica, seu Castrensis JUNCKERI, Conspect. Med. T. 1. tab. 74. Amphimerina Hungarica SAUVAGESII, Nosol. Meth. Cl. 2. gen. IV. spec. 9. Febris Ungarica castrensis JUNCK. tab. 74. & plurium Auctorum CULLENII, Gen. Morb. Gen. V. cl. 1. ord. 1. Phrenitis Pannonica, quæ etiam morbus hungaricus dicitur, Jo.

Jo. Frid. Cartheuseri, *De morbo endemic. p.* 29.; itemque Jo. Christoph. Peckii, *de Phrenitid. Pannon. Idiopath Halæ* 1739.

§. CCCCVIII.

Est autem febris *acuta*, *maligna*, *epidemica*, militibus in castris degentibus pleramque infensa, &; quia in sanos facile per venenata miasmata transfunditur, *contagiosa*; quotidianæ continuæ typum ut plurimum servans; mensibus Junio, Quinctili, & Augusto præ ceteris erumpere, & debacchari solita. Circa vesperas corripit, præsertim sanguineos, & plethoricos, horripilatione potius, aut frigore, quam rigore, paullo post ingenti calore; & noctu invalescit, & deinde matutino tempore aliquantum remittit. Continuo ægri queruntur vehementem capitis dolorem, æstum, & sitim fere intollerabilem, magnam virium dejectionem, tensionem, atque ardoris peculiaris ad scorbiculum cordis sensum adeo molestum, ut locus tactum vix ferre possit. Lingua iis est perpetuo sicca, punicea; interdum tumida, aut fissa. Fauces sæpe inflammantur, dolent, tument, ut in angina. Circa tertium, aut quartum diem, rarius septimum, accedit delirium, rubor faciem universam occupans, oculorum fulgor, & venarum capitis tumor. Hisce symptomatibus *ardentis* naturam præsefert, ostenditque. Non raro superveniunt narium hæmorrhagiæ, hæmoptysis, perpetuæ vigiliæ, nausea, vomitus, quandoque dysenteria; peticulæ, parotides; veternus, paralyses, atque hemiphlegiæ. Alvus modo fluit, modo adstricta est. Pulsus validior, majorque inter initia, quam in reliquis malignis morbis, esse consuevit. Frequentissime interiores partes inflammationibus tentantur, quæ, cum a bile acerrima, aut venefi- *Descriptio.*

co, putridoque miasmate excitentur, *facile in gangrænam*, spacelumque degenerant. Quamplurimis, imo fere omnibus aures obsurdescunt. Non paucis soluta alvus saluti est. Decimo quarto, aut, quod summum est, vigesimo die morbus finitur.

§. CCCCIX.

Symptomata fere propria. Hæc vero multum variantur pro temperamenti, ætatis, sexus, regionis, proegumenarum caussarum, aliarumque rerum antecedentium, aut circumstantium ratione, ut in plerisque morbis, & potissimum epidemicis, & complicatis contingit. Perpetua autem, & fere propria, quibus hæc febris a reliquis distinguitur, sunt atrox, & continuus capitis dolor, lingua sicca, tumida, arida, & prunæ similis, acer scrobiculi cordis cruciatus, facies rubore suffusa, & pulsus aliquanto validior, & plenior, quam in aliis malignis, perniciosisque malis,

An differat a morbo petechiali? Multa habet communia cum morbo *petechiarum*, sive cum *Febri petechiali veræ*, cujus alibi sermo erit. Sed ab eo differt pulsu vehementiori, graduque graviori, & *peticularum* quandoque defectu. Nam in febre hungarica peticulæ accessoriæ sunt, & sæpe deficiunt, &, si quando superveniunt, non primis mox diebus prodeunt, sed plerumque in morbi progressu, augmentoque; contra, ac fieri solet in morbo vero *petechiarum*. Præterea in petechiarum morbo vix reperies tensionem illam dolorificam, tactumque refugientem, quam in epigastrio hac febre laborantium offendi, paullo antea dictum est; nisi cum biliosa, & gastrica saburra complicetur.

§. CCCCX.

§. CCCCX.

Aer impurus, humidusque, frigus nocturnum diurno calori succedens, aquæ stagnantes, aut corruptæ; earum effluvia, & potus, prava quæcumque victus ratio, alimenta insalubria, æstiva tempestas, immodici labores, vigiliæ protractæ, tædium, pavor, ira; aliæque animi affectiones aut diuturnæ, aut compressæ, putrida miasmata caussas antecedentes complectuntur. Ad quas si respexeris, simulque symptomata, quæ febrim comitantur, evacuationesque alvinas, aut vomitus, quibus ea sæpe solvitur, consideraveris; non valde a vero tibi alienum videbitur, febrem hanc ad gastricas maligniores, magisque complicatas pertinere, quemadmodum SELLIUS (*a*), PRINGLIUS (*b*), TISSOTIUS (*c*); aliique non dubitarunt. Et reapse partim a cacochylia gastrica & præcipue biliosa, partim a putrida sanguinis diathesi deducenda videtur. Posterior labes sæpe a priori proficiscitur, quia nimirum gastrica, biliosaque colluvies cum sanguine communicatur, ejusque crasim labefactat. Interdum vero aut eædem caussæ, quæ cacochyliam inducunt, sanguini etiam labem inurunt, aut contagiosum, putridumque miasma bilem, sanguinemque illico inficit, & liquat, nervosumque genus irritat, & subvertit. *Caussa.*

(*a*) Rudiment. Pyretolog. method. p. 230.

(*b*) Osservaz. sopra le malatt. d'Armata Part. 3. c. 4. §. IV. p. 137. 138.

(*c*) De Febr. bilios. art. gen. & causs. p. 11. & 12.

Prognosis.

§. CCCCXI.

Omnia, quæ de prognosticis signis acutarum, malignarumque febrium, tam universim, quam speciatim hactenus protulimus huic quoque febri communia sunt. Generatim morbus periculosissimus est, & quo maligniora, & pertinaciora symptomata, & quo vires debiliores existunt, eo majus periculum adesse portendunt. Celerum quædam peculiariter consideranda sunt, a quibus discriminis timor, aut salutis spes indicatur. *Signa prava.* Dolor capitis vehemens, continuatus, nullis pene concedens auxiliis cum delirio, aut vigilia conjunctus, aut delirium sejunctim urgens, proximæ phrenitidis metum incutiunt. Dolor quoque, atque ardor circa epigastrium, scrobiculumque cordis, si diu trahatur, nec mitescat, inflammationem ventriculi, aut hepatis, aut diaphragmatis imminere significat. Nec minus pertimescendus vomitus est creber, contumax, & variegatus, quam ventris fluxus putridus, aquosus, vireri prosternens, nigricans cadaver olens, aut dysentecrius. Alvus laxior, & fluidior, vires erigens, symptomata mitigans, biliosos humores deturbans per se bene ominatur. Adstricta vero minus tuta est. Angina, & præcipue aphthæ fauces depascentes periculosiores habentur, quam ipsæ parotides. Peticulæ plerumque sanguinis putridam, perniciosamque dissolutionem consequuntur, & raro criticæ sunt. Hæmorrhagiæ pariter narium immodicæ eandem pessimam caussam agnoscunt. Moderatæ vero, sed facile, & satis largæ, diebusque criticis supervenientes sæpe caput levant, morbumque ad judicationem prosperiorem perducunt. Quæ autem gut-

guttatim contingunt, nec satis sanguinis emittunt, plerumque exitium prænuntiant. Surditas denique, si in augmento, aut statu morbi accesserit, sæpe faustum finem prædicit. *Surditas quando minus timenda.*

Curatio.

§. CCCCXII.

Vehemens capitis dolor, calor ardens, pulsus validus, & magnus, sitis ingens, ardor interior ut inflammationis suspicionem movent, sic missionem quoque sanguinis requirere videntur. Experientia item comprobatum est, nihil efficacius, nihil promptius, nihil accommodatius cum ad hæc symptomata mitiganda, tum ad phrenitidem, aliaque funestiora effecta avertenda reperiri sanguinis larga, & cita missione. Itaque statim ab initio, primo videlicet, aut secundo ab invasione morbi die sanguis mitti debet, sed larga, & liberali manu pro ætatis, temperamenti, habitus corporis, & virium ratione. Statim, inquam, ab initio, antequam nempe putredo invalescat, crasim sanguinis destruat, vitalesque facultates prosternat. Nihil enim nerveæ sensibilitati, muscularique irritabilitati infensius est putrido, corruptove humore, aut miasmate. Larga autem, & liberali manu, ut cito phlogosi cuicunque præsenti occurratur, & satis sit ad imminentem, futuramque phrenitidem, aut anginam præcavendam *. At si pulsus parvi, & languidi fuerint, putridum, malignumque contagium febrim excitarit, aut jam putredo invaluerit, id auxilii vel noxium reputatur, vel cautius adhibendum sane est. Minori tum discrimine, si necesse sit, sanguis per cucurbitulas suris, vel dor- *S. Missio.*

so applicitas, vel per hirudines temporibus, aut ano admotas educitur.

* *Non pauci ex nuperioribus in hujusmodi febribus, affinibusque morbis duo stadia agnoscunt, alterum, ut vocant* inflammatorium, *quod antecedit, alterum* putridum, *quod subsequitur, veluti a priore descendens. Solentque pro axiomate certissimo habere, inflammatorium stadium plerumque desinere in putridum, quia vident febres gastricas, aut gastrico-putridas, aut alias his affines inter initia aliquid inflammatorii præseferre; paucis vero diebus exactis, putredinis notas manifestiores esse. Qua in re quantum a vero discedant, non ego certe is sum, qui modo excutiam. Puto tamen jam ab initio gastricas, putridasve fuisse, sed cum diathesi inflammatoria persæpe complicatas, hac vero sublata non converti in putridas, verum quales jam erant, manifestiores fieri, & ultra tales procedere. Veræ enim, & puræ inflammatoriæ ferme numquam a phlogistico statu ad putridum, si rite curentur, deflectere visæ sunt.*

§. CCCCXIII.

Purgatio. Deinde lenis per superiora, atque inferiora (§. CCCXCI. ad CCCXCVI. purgatio necessaria est; sicuti & nitrum, & subacida, quæ bilem contemperent, & demum blanda medicamenta, quæ diaphoresim proliciant. Hæc autem postrema etiam inter initia, maxime proficiunt, si morbus sine gastrica cacochylia natus sit, ortumque suum contagio debeat. In his præstant potissimum ea, quæ *Alexipharmaca.* alexipharmaca, atque antiseptica habentur, uti Camphora, Theriaca, Spiritus Mindereri, sal volatile cornu cervi, succo mali medici saturatum, atque alia ejusmodi (§. CCCXCVII. CCCXCVIII. *S. Missio unde?* *& seq.*) alias commemorata. Delirio vero imminente, nec dolore capitis inclinato, venæ, frontis, aut raninarum sectio juvat, ETTMULERO, & P. SALIO

LIO auctoribus. Fortasse etiam arteria temporalis incidi utiliter poterit; e qua sanguinem prosilire sine virium vitalium detrimento, verosimillimum est. Arteriotomiæ summam in hujusmodi morbis utilitatem expertus est pridiem Cl. XAVERIUS MANETTAS, vir sane ingenio, eruditione, atque experientia probatissimus in epidemica putrium peripneumoniarum constitutione (*a*) quæ Florentiæ anno 1781. plebem in primis afflixit. Cucurbita item occipiti profunde scarificata adhiberi potest, qua multum a cerebro ipso revelli ex anatome compertissimum est. Epispastica quoque pone aures, aut, si sopor occupet, toti capillatæ capitis parti, prius derasæ adhibentur summo cum emolumento, si exercitatissimis Clinicis fides habeatur. Reliqua ex febrium gastricarum curatione superius (§. CCCXC.) proposita peti debent.

(*a*) *Consulto* con annotaz., e aggiunte pag. 40. annotaz. 8.

* *An hic locum meretur* Febris flava Americanorum? *Si hujus Symptomata conferantur cum Symptomatibus* febris hungaricæ, *magnam invenies inter utramque affinitatem. Discrimen tamen aliquod in eo situm est, quod febris flava endemica in Indiis occidentalibus habeatur, quod advenas in primis corripiat, quod citissime e medio tollat, quod putridior, & perniciosior videatur, & quod ictericum colorem inferat, uti peculiare, ac proprium symptoma, a quo nomen sumit:* SAUVAGESIUS *eam retulit ad febres continentes, &* typhum *appellavit* icterodem. *Remittens tamen aliis esse creditur, & in* Medicina Practica Londinensi (*pag.* 34.) *reapse ad hanc febrium classem relata est; nec fortasse injuria id factum, cum interdum in intermittentem transire visa sit. Quoniam vero de ejus natura nondum satis constat, nec valde convenit inter auctores, ad quod genus febrium reducenda sit, nec eam unquam viderim ipse, satius duco eam quodammodo præterire, quam temere de ipsa*

ali-

aliquid dicere. Non prætermittam tamen ejus Synonyma *hic adjicere, quæ dum indico, loca etiam, atque auctores significantur, unde cuilibet liceat ampliorem febris hujus descriptionem & notitiam deducere.* Febris flava Americæ LININGII Diar. Med. Vanderm. Tom. VIII. mens. Maji 1758. pag. 408. Febris Indiæ occidentalis maligna flava JACOBI MAKITTRICK Diss. edimb. 1766. & vol. 1. Syllog. select. opus. BALDINGERI p. 87. Febris maligna biliosa Americæ (flava) JOANNIS MOULTRIE. Disser. edimb. 1749. & in l. c. BALDINGERI pag. 163. Febris Indiarum occidentalium, Hispanis vomito pretto, Gallis Maladie de siam, aut Fievre de Matelot, Medec. Pratiq. de Londr. edit. de Paris 1778. sect. 3. chap. 3. p. 34. *Ad gastricas malignas, & putridas spectare probabilius videtur* Amphimerina paludosa SAUVAGESII (Spec. 18.), & amphimerina biliosa ejusdem (Spec. 20.); *quamquam, quia facile in intermittentes desinunt, fortasse ad* complicatas, & compositas *transferri etiam possent.*

Febris catarrhalis maligna Germanorum *.

§. CCCCXIV.

Ut *Hungarica* febris, sic *catarrhalis maligna*, seu *petechizans Germanorum* ad gastricas febres, quæ quotidianæ continuæ, alternis interdum diebus magis recrudescentis typum teneant, verius redigenda videtur, quam ad catarrhales (§. CCCXL.), a quibus perperam nomen ei inditum est. Non equidem inficior, malignitatem in veras febres catarrhales cadere interdum posse, quod jam alibi (CCCLVI.) ut certum, assumpsimus, contendo tamen ex conlatis inter se descriptionibus, quas reliquerunt Cl. viri STAHLIUS, HOFFMANNUS, JUNCKERUS, ELLERUS, aliique, hanc febrem, etsi *malignam catarrhalem* ab eis nominatam, a vera catarrhali sic differre, ut quæ maxime. Nisi enim om-

omnia me fallunt, ea eſt febris quædam continua remittens, plerumque epidemica, & mali moris, hungaricæ modo deſcriptæ perſimilis, quam non dubito cum HEISTERO gaſtricis *malignis*, aut *gaſtrico-putridis* adnumerare. Excuſſis enim utrarumque ſignis, effectibus, & cauſſis, tantam invenio inter eas affinitatem, ut a gaſtrica cacochylia, putridaque ſanguinis infectione hæc ipſa, de qua agimus, pendere omnino videatur. Præterea Cl. viri teſtantur, eam plerumque blanda, & continuata alvi ſolutione terminari, quod gaſtricarum febrium veluti proprium eſt.

* Synonyma.

Febris petechizans STAHLII opuscul. chymic. phyſic. med. mens. Jun. pag. 660. Febris epidemica petechizans EJUSDEM l. c. p. 608. Quotidiana continua phlegmatica præcipue a phlegmate falso veterum. IDEM l. cit. p. 621. Febris epidemica exanthematica catarrhalis, ſive petechizans HOFFMANNI Med. Ration. ſyſt. T. 4. Sect. I. cap. X. Febris catarrhalis maligna petechizans JUNCKERI l. c. Tabul. 72. Febris catarrhalis maligna LUDVVIGII Inſtit. Medic. Clinic. P. I. c. I. subsect. 2. §. 120. Febris catarrhalis maligna cum, vel ſine exanthematibus apparens ELLERI observ. de cognosc. & curand. morbis, Sect. VI. pag. 89. ed. Ven. Febris catarrhalis maligna NEIFELD. Rat. medend. Par. I. Subsect. VI. pag. 101. Febris petechialis spuria BIANCHINII, ſive catarrhalis maligna, aut quotidiana continua serosa aliis EJUSDEM, Lett. Medic. Pratic. intorno all' indole delle febbri maligne Lett. IV. p. 129.

§. CCCCXV.

§. CCCCXV.

Opiniones variæ.

Pro diversa vero caussarum antecedentium natura, & vi, pro varia aeris, anni temporum, regionis, hominumque constitutione, varia, & multiplicia etiam symptomata assumit, ut jure LUDWIGIUS crediderit, modo *biliosæ*, modo *stomachicæ*, modo *putridæ*, aut etiam *petechialis* nomen eidem convenire posse. Nihil vero minus, quam ad catarrhales pertinet. Nam etsi plerumque quotidianarum catarrhalium instar sub vesperam exacerbatur; interdum tamen alternas habet accessiones vehementiores in tertianæ duplicis continuæ modum. Neque catarrhalibus affectibus, BRENDELIO teste, suffraganteque SAUVAGESIO (a), semper stipatur, ut inde nominari possit, sed interdum solum; & tunc speciatim, cum autumnale, aut hibernum tempus eam jam pridem vagantem excipit. Qua de caussa factum arbitror, ut non ignobiles medici ab affectibus catarrhalibus superadditis, etsi non perpetuo præsentibus in errorem adducti sint, & quasi in his natura ejus consisteret, catarrhalem primum; deinde *malignam*, & epidemicam ex pravis malignarum symptomatibus, quæ in ea deprehenderunt, facile reputaverint. Nam præter virium subitam dejectionem, pulsumque ul plurimum parvum, & debilem *peticulæ* non raro in ea prodeunt; & symptomata graviora exanthematicis morbis communia non deficiunt. At quoniam *peticulæ* in ea, etsi quodammodo suis indiciis præmonstratæ; plerumque tamen non erumpunt, ut *petechialis* dici queat, novo, barbaroque vocabulo usi *petechizantem* eam nuncuparunt.

(a) L. c. cl. 2. ord. 2. gen. VI. spec. 13.

§. CCCCXVI.

§. CCCCXVI.

Ad Ludwigii (§. CCCCXV.) sententiam vir sane expertissimus, & morborum acutissimus scrutator Ellerus propius accessit. Etenim ipse malignæ, atque epidemicæ febris genus quoddam hanc esse putat; eique omnia attribuit symptomata, quæ aliis malignis febribus propria sunt. Imo exanthemata cujusque generis se in ea offendisse, nempe miliaria tam rubra, quam alba, vesicularia pellucida, æque ac *peticulas*, ultro confitetur. Non ergo uni tantum exanthematum generi subjecta credit, sic, ut *petechizans* appellari, debeat; sed contra genus esse febris, quo reliquæ pene omnes malignarum species contineantur. Ut ut res se habeat; non enim istorum opiniones hic expendere animus mihi est, in eo certe convenimus, febrem hanc, catarrhali plurimum distare; quod etiam cl. Bianchinius nuper Patavii Medicinæ Practicæ Professor (*a*) apprime cognovit. Non igitur temere factum videbitur, si eam e speciebus catarrhalium expungimus, credimusque, si ad aliquod genus peculiare spectet, *ad gastricas malignas, aut gastrico-putridas* & quidem *epidemicas, contagiosasque*, ut jam animadvertimus, spectare.

(*a*) Loc. cit.

§. CCCCXVII.

§. CCCCXVII.

Signa, & caussa. Signa, & caussæ sunt eædem, quæ in malignis; in primis gastricis jam adnotavimus, sed potissimum affinia illis, quæ in *Hungarica* frequentiora esse narravimus. Quasi propria reputantur anginosæ affectiones, aphthæ faucibus infensæ, artuum; & dorsi dolor, agrypnia; delirium, nervorum tremores, animi, & corporis dejectio, vertigines; spiritus difficultas; lipothymiæ, nausea, vomitus, alvi fluxus, & similia: Cl. SAUVAGESIUS tanti facit anguinosas in hujusmodi febre affectiones, ut anginas epidemicas, malignas; ulcerosas, putridas a FORESTO; RIVERIO, aliisque descriptas pro synonymis hujusce febris habere non dubitaverit: Prout vero gastrica colluvies, aut malignum miasma epidemicum aut contagiosum; sanguinem quodammodo corrumpens in hujusmodi malo prævalet; duplex etiam medendi ratio esse debet: Priori in casu ea omnino convenientissima est, quam febribus gastricis adhibendam supra docuimus; in posteriori post moderatam cautamque sanguinis missionem, & blandam vomitionem antiseptica, diaphoresimque leniter promoventia omnem curationis apicem attingunt. In utroque autem genere simplicissima; blandissimaque medendi ratio pernecessaria est; reliquisque activioribus præstat. Nam docuit experientia; sæpe plus cunctando, quam multa agendo in hujusmodi febribus medicos profecisse.

Curatio.

Am-

Amphimerinæ quædam aliæ SAUVAGESIO.

§. CCCCXVIII.

Sauvagesii species examinantur.

Supereſt, ut quotidianis continuis ſupra expoſitis multas alias adjungerem ſpecies, quas ad hoc febris genus relatas video a cl. SAUVAGESIO. At ex viginti ſpeciebus, quæ ab eo conſtitutæ ſunt, non paucæ a veris quotidianis continuis de remittentium claſſe diſſident, atque aut ad intermittentes, aut ad compoſitas ſpectare videntur, aut, etiam ſi ad *amphemerinas*, ſive potius, ut vocantur a Veteribus *, & a PLINIO *cathemerinas* ſpectarent, facile ad ſpecies, quas ipſe protuli, redigi poſſunt, tamquam earum differentiæ, aut varietates. Nam enimvero *Amphimerina Epiala* (a), *Amphimerina ſyncopalis* (b), *Amphimerina cardiaca* (c), *Amphimerina humeroſa* (d), *Amphimerina phricodes* (e), *Amphimerina ſingultuoſa* (f), & demum *Amphimerina ſpaſmodica* (g), & *Amphimerina phrenetica* (g*) perperam in remittentium claſſem invectæ ſunt, cum natura ſua intermittentes exiſtant, vel ab intermittentibus proficiſcantur; pleræque ad *pernicioſas comitatas*; aut *ſubcontinuas* TORTII pertinentes. Sic *Amphimerina hæmitritæus* (h), itemque *Amphimerina pſeudohemitritæus* (i) vel compoſitis, & complicatis, vel *tritæophyis duplicibus* rectius adnumerandæ ſunt. Quod attinet ad *amphimerinam paludoſam* (l), & *amphimerinam bilioſam* (m), hæ profecto ambæ naturam redolent febris *gaſtricæ putridæ*, & *malignæ*, de qua fuſius ſupra. Ad gaſtricam quoque referrem *amphimerinam peripneumonicam* (n), ſed cum inflammatoria dia-

diathesi complicatam. Peripneumonia enim, quæ in ea observabatur, erat symptoma febris gastricæ typum quotidianæ duplicis continuæ præseferentis. De quotidianis continuis igitur, sive amphimerinis satis, sequitur, ut Tertianam continuam explicemus.

* *Vid.* GALEN. *in prim. epid.* HIPPOCRATIS *comment.* 3. *ubi inquit quotidianas, quæ non intermittunt,* ἀμϑημεϱινοὺς *vocari, quæ vero ad integritatem desinunt,* ἀμϑημεϱινοὺς; *contra ac a* SAUVAGESIO *accipitur hujusmodi vox. Possunt tamen binæ hæ voces prout libuerit in eumdem sensum usurpari.*

(*a*) Spec. 2. *quæ videtur e genere perniciosarum* TORTII.

(*b*) Spec. 3. *Est tertiana duplex perniciosa comitata ejusdem.*

(*c*) Spec. 4. (*d*) Spec. 5.

(*e*) Spec. 6. *est* algida TORTII. *Quæ tamen valde differt ab illa* MARCELLI DONATI, *quacum confunditur a* SAUVAGESIO *in hoc loco; nam quam ex* Hist. mirabil. lib. 5. cap. 4. MARC. DONATI *excitat* SAUVAGESIUS, *symptomatica erat a vulneribus capitis lethalibus orta, ab* algida TORTII *omnino distincta.*

(*f*) Spec. 12. *Hic pro synonymo ponitur a* SAUVAGESIO Febris continua, & maligna RIVERII *Centur.* I. *observ.* 47. *& Centur.* 3. *observ.* 78. *De prima ex descriptione non liquet, utrum quotidiana continua esset, an intermittens. Sed si continua vere fuit, gastrica certe complicata cum diathesi inflammatoria mihi videtur. Altera porro non amphimerina continua, sed tertiana intermittens* cholerica TORTII, *id est* perniciosa comitata *fuit.*

(*g*) Spec. 16. *Describitur in Diario* VARDERMONDII ad ann. 1757. pag. 97. *curabatur cortice peruviano. Ergo ad intermittentes perniciosas ablegunda.*

(*g**) Spec. 17. *Hic excitat.* MERCATUM de Tertiana. MERCATUS *autem tribuit tertianæ perniciosæ phrenitidem in cap.* Prima tertianæ perniciosæ dif-

differentia D. *Sed tertiana tunc intermittens est, utcumque fuerit simplex, aut duplex.*

(*h*) Spec. 7. *Spectat ad compositas, sive complicatas.*

(*i*) Spec. 8. *Hæc quoque ad compositas spectat, vel ad* tritœophyas *duplices, quia eam confundit* SAUVAGESIUS *cum* tertiana duplici continua WERLHOFII; *non ergo amphimerina.*

(*l*) Spec. 18. (*m*) Spec. 20. (*n*) Spec. 14.

TERTIANA CONTINUA *

ET CAUSUS. **

§. CCCCXIX.

Proprietas tertianæ continuæ.

Ut quotidiana continua diebus singulis, sic *Tertiana continua* alternis exacerbatur, eodemque ordine se se remittit, numquam tamen ad intermissionem perveniens. In hac accessione neque horror antecedit, neque rigor, neque notabile frigus, exceptis prima, vel altera, quæ plerumque a frigore, aut horrore exordiuntur. Nec in remissionibus erumpit sudor, nisi rarissime; &, si quando is erumpit, levis profecto est, inæqualis, difficilis, & plerumque vix levans, crudo nimirum existente adhuc morbo, vel intempestive, & in accessionum augmento, quod frequentius evenit, sine levamine exprimitur. Quibus sane proprietatibus a tertiana intermittente discriminatur.

* Synonyma.

Tritœophya SAUVAGESII, Nosolg. class. 2. ord. 2. gen. VII. Tertiana, interposita remissione tantum, sive tertiana remittens CULLENII, Gen. morb. cl. 1. ord. 1. g. I. II. Tritæus LINNÆI, Gen. morb. II. critici III. *exacerbant.* gen. XXI. Tritœophyes febris GORTERII, Praxis medic. system. lib. 3. titul. 4. 200. Tertiana continua *plerorumque.*

 ** Sy-

** Synonyma.

Ardens periodica RIVERII, de febrib. putr. cap. I. Causos HIPPOCRATIS, *Epid. III. sect.* 3. (*) Causus, sive febris ardens GALENI, comment. III. in Epidem. Hipp. l. 3.

(*) *Supra* (§. LV. not. *) *opinionem* CL. LE ROY *retuli, qua ipse contendit*, HIPPOCRATEM *in* histor. I. sect. 3. lib. 3. Epidem. *nomine* Causi *usum esse non ad peculiarem quamdam febrem denotandam, sed ad quamcumque acutissimam, mortiferamque exprimendam. Verum si ad ea, quæ* HIPPOCRATES *habet in descriptione tertiæ constitutionis ejusdem libri, animum advertisset, fortasse sententiam mutasset. Ibi enim scriptum est:* Erat autem constitutio febrium ardentium hoc modo. Ab initio soporosi, anxii, horridi, febris acuta, non valde siticulosi, non deliri. De naribus parum stillavit. Exacerbationes plerisque diebus paribus. Circa exacerbationes oblivio, exsolutio, vocis privatio. Extremitates manuum, ac pedum semper his frigidiores præsertim circa exacerbationes: & rursus tarde, ac non bene recalescebant, rursumque & intelligebant, & loquebantur &c. Et in I. epid. Stat. 3. adhuc clarius videtur loqui HIPPOCRATES in hunc modum: *Cum itaque febres ardentes inciperent, significabatur, quibus lethalia imminerent. Nempe statim ab initio febris prehendebat acuta; & parum superrigebant, vigiles erant, difficulter ferebant, erant sitibundi, parum in fronte, & claviculis sudantes, nullusque per totum corpus erat sudor, valde delirabant, timores, tristitiæ, extrema subfrigida, ut summi ped s, & manus magis, accessiones diebus paribus, plurimis quarto die labores maximi, & sudores diutissime frigidi, neque amplius extrema recalesiebant, sed livida, & subfrigida manebant, non sitiebant, præterea erant urinæ nigræ, tenues, paucæ, alvique sistebantur, nec erupit e naribus sanguis, neque his, quibus hæc contigerunt, sed parum stillarunt, neque reversio ulli horum facta est, at sexto die cum sudore moriebantur.*

§. CCCCXX.

§. CCCCXX.

Interdum hujusmodi accessiones non alternis, sed singulis diebus redeunt, uno tamen die graviores, altero mitiores, sic ut tam hora, qua invadunt, quam intensione, qua decurrunt, alterne sibi similes, si non omnino æquales, existant. At quæ graviores sunt, non semper imparibus diebus, ut vulgo putatur, fiunt; nam paribus etiam hoc evenit, maleque audit tum apud HIPPOCRATEM. Hinc ab iteratis quotidie sic circuitibus *Tertiana continua duplex* tunc nominatur. Utræque, tum simplex nimirum, tum duplex, appellantur a quibusdam peculiari vocabulo *Tritæophyæ* (*a*) quanquam hoc nomen magis convenire videtur illis tertianis continuis, quæ cum frigore, aut horrore in quavis accessione exacerbantur (*b*); non secus, ac intermittentes febres, & in primis illæ, quas supra (§. LXXI. CII. CXXVIII.) *subintrantes* appellari diximus, cum quibus sane magnam Tritæophyæ ratione periodi, & horroris, aut rigoris, aut frigoris habent affinitatem, etsi origine, essentia, & periculo maxime discrepent.

Tertiana continua duplex.

Tritæophyæ quænam?

(*a*) SAUVAGES. Nosol. cl. 2. ord. 2. Gen. VII.

(*b*) RAYM. JO. FORTIS de Febrib. pag. 91. *qui ideo distinguit* Tritæophyes *a* tertianis continuis, *quia illæ accessiones suas repetunt cum horrore; hæ vero sine horrore. Horrores autem istiusmodi duplicem habere videntur originem, nempe, vel ab inflammatoria diathesi, quacum interdum complicantur, vel a cacochylia putrida primarum viarum, quod frequentius accidit:*

§. CCCCXXI.

Qua differant a subentrantibus. Quocunque eas nomine appellare placeat, continuarum remittentium more ipsæ incedunt, & tales jam ab initio, & natura sua existunt, nec ab intermittentibus ad continuitatem provectis, ut *subintrantes*, aut *subcontinuæ*, originem ducunt. *Symptomata.* In accessionum initiis pulsus aliquantulum subeunt; increbrescunt; urinæ tenues, & plerumque aqueæ sunt; in incrementis saturantur, cum pulsu elatiore, frequenti, valido, magno, qui inclinata accessione, quod ut plurimum matutino tempore incidit, pacatius micat, & subsidit, nullo tamen, ut dictum est, aut exiguo sudore manante, nullaque urina prodeunte, quæ lateritium sedimentum dimittat, quale in plerisque intermittentibus non desideratur. Remissiones vero quasi medium tenent inter illas, quas habent *subintrantes*, aut *subcontinuæ*, & minimas minusve manifestas, quas *continentes*. *Cur biliosa etiam dicantur?* Ut plurimum eas comitantur calor acer, oris sapor amarus, inter initia interdum vomitus bilis, deinde in incremento, & statu diarrhœa biliosa, sitis, vigiliæ, aliaque acutarum febrium phænomena. Passim ab acritate quadam biliosa sanguinis, aut a bile ipsa depravata, quæ humores omnes infecerit, oriri creduntur. Hinc plerisque Tritœophyæ, sive Tertianæ continuæ *biliosæ* vocari etiam solent. Rationi autem consonum est, acrimoniam in iis *alkalescentem*, & calidam in primis dominari, ex qua solida vehementer irritentur, fluida citissime gluten, quo cohærent, amittant. Eo fortasse excedens ignei elementi vis, aut aliud simile principium dissolvens referri debet.

§. CCCCXXII.

§. CCCCXXII.

Quando vero *tertianæ continuæ* calor urens, & sitis inextinguibilis accedunt *, tunc *Causus*, sive *febris periodica* speciatim est. In hac præterea lingua sicca; aspera, nigra; urinæ rubræ, & flammeæ; dolor capitis; agrypnia; delirium; anxietas; respiratio difficilis, densa; magna; halitus oris calidus adesse consueverunt; & fere perpetuum est, febrim alternis tantum diebus, ut tertianam continuam simplicem, exacerbari. Ac potissimum infestat adolescentes cholericos, robustos, valde exercitatos, tempore præsertim æstivo, iter facientes, nec a solis radiis caventes, aut immodicis laboribus, aut cuicunque diætetico regimini calefacienti deditos. In *Causo* tam incipiente, quam ad augmenti, & status tempora perducto adstrictam alvum, aut certe non liquidam, nec fluxam esse docet SAUVAGESIUS, atque hoc ipso a *tertiana biliosa* (§. CCCCXXI.) discerni; inclinante vero, solvi, & laxari, idque tum critice fieri; quoniam hæc Causi species coctionis capax est, & coctione tantum peracta, criticis evacuationibus terminatur. In ea vero *Causi* specie, quam descripsit HIPPOCRATES (*a*), erant *alvi turbatæ plurimis horum, dejectionibus crudis, multis tenuibus*. Quare non perpetuum est, alvum in *Causo* adstrictum esse, vel saltem non desunt, qui cum RAYM. JO. FORTIS (*b*) animadvertunt, ardentem hujusmodi febrem in *colliquativam*, ut ipse vocat, facillime transire, idque cognosci ex supervenientibus die quarta crudis, liquidis, sinceris, spumosis, fœtidis, pinguibus, biliosisque dejectionibus, nihil conferentibus, nec judicantibus; circa vero septimam urinis copiosioribus, in quibus liquata

Quando causu, sive ardens dicatur.

 pin-

pinguedo supernatat, & demum ex subita totius corporis macie.

* GALENUS (loc. cit.) *duo hæc signa Causi propria & ipse putat*, sitim irrequietam, & caliditatem perurentem sentientibus ægris.

(*a*) *L.* 3. epid. Stat. 3. (*b*) De Febrib. pag. 319.

§. CCCCXXIII.

Causus, sive ardens gastrica.

Verum non una est *Causi* hujusce origo. Accidit quandoque, ut *Causus* ex bile in cysti fellea stagnante, & corrupta, aut in duodenum effusa, aut ex aliis inquinamentis primarum viarum enascatur. Tunc putrida bilis, aut saburra gastrica non solum sanguinem ipsum inquinat, & corrumpit, sed etiam alvum movet, & solvit. Hinc febris oritur ardentissima cum alvi fluxu fœtentissimo, & vario. Dejiciuntur autem tunc nigra, viridia, flava, subrubra, partim liquida, partim solidiuscula, & tenaciora. Quod ubi evenit, febris ista QUESNÆO dicitur *ardens excrementitia*, aut *stercoralis*, atque *acritica* utpote coctionem non requirens: nobis vero *gastrica*, aut *biliosa*.

Ardens stercoralis.

§. CCCCXXIV.

Causus ab inflammatione in abdomine.

Demum est alia Causi species, cui diarrhœa quoque accedit, non a bile tantummodo, aut gastricis sordibus progenita, neque a putrida sanguinis dissolutione, sed ab inflammatione alicujus visceris illis conjuncta, aut intestinorum motum proritante, aut humorum copiam illuc alliciente. Hanc observarunt VALERIUS (*a*), & BALLONIUS (*b*) summæ auctoritatis viri, & clinico exercitio merito commendatissimi, a quibus edocemur, tunc in-

intestina, aut mesenterium, aut hepar, aut ventriculum phlegmone, ut erysipelate occupari, hocque patefieri ex duritie, aut tumore, aut tensione, dolore, caloreque insigni ejus sedis, in qua viscus laborans locatum est. Quod si in hujusmodi malo interiora exardescunt, & quasi uruntur, & exteriora saltem extrema frigent, *Lipyriæ* nomen *Causus* assumit. *Lipyria.*

(*a*) III. Epid. 1.
(*b*) Consil. 31. l. 2.

§. CCCCXXV.

Prognosis tertianæ continuæ.

Quæ de prognosi, & curatione harum febrium passim extant apud Scriptores, non modo varia, sed etiam, nisi diversis quæque speciebus rite accommodentur, pugnantia inter se videri possent. De tertiana continua intelligantur sequentes HIPPOCRATIS sententiæ: *Febres quæcumque non intermittentes tertia die vehementiores fiunt, magis periculosæ* (*a*). *Febres quæ proxime ad tertianarum naturam accedunt cum incontinenti jactatione, malignæ* (*b*) *sunt. In febre biliosa ante septimum diem cum rigore morbus regius accedens eam solvit; sine rigore vero si fiat intempestive, perniciosus* (*c*).

(*a*) Aph. 43. sect. IV. & 62. sect. VIII. Coac. 116.
(*b*) Coac. 33.
(*c*) HIPPOCR. de victu acut. n. 54.

§. CCCCXXVI.

Causus sive febris ardens legitima & notha.

Quod ad *Causos*, sive *febres ardentes* attinet, hæ si *legitimæ*, & *puræ* fuerint, non diu durant; nam vehementia earum symptomata diu ferri non pos-

possunt. Plerumque die septimo terminantur; interdum nono, undecimo, aut decimo quarto. Quae ultra hosce terminos protrahuntur, *nothae* vocantur. Omnes autem periculosae sunt, inquit SENNERTUS, eoque magis, quo major a statu naturali recessus; & contra. Si senex ardenti febre corripiatur, id lethale esset monet GALENUS (*a*), cui nostra quoque suffragatur experientia. In febre ardenti si lingua arida existente aeger de siti non conqueratur, periculum id significat; nam eum vel delirio teneri, vel sentiendi facultatem extingui, indicium est. Urinae etiam nigrae male ominantur, sicuti & tenues, & crudae. Vomitus, & alvi fluxus in febre ardente post coctionem in die critico superveniens, inter salutaria signa ponendus est; contra inter funesta, & mortifera, si ante coctionem contigerit (*b*). *In febribus ardentibus*, ut habet ex HIPPOCRATE (*c*) BAGLIVIUS, *si accedat morbus regius, & singultus quinto die, lethale*. Rigores etiam huic interdum febri superveniunt. Hinc HIPPOCRATES scripsit: Febre ardente detento, rigore superveniente solutio fit (*c**). At rigor iste in vigore morbi, & post signa coctionis cum pulsu pleno, molli, & valido accedere, & recalescente protinus corpore brevi desinere debet, ut salutaris dici queat. Hunc enim sudor criticus subsequi solet. Contra, si crudo adhuc morbo, & languido pulsu rigor accesserit, nec cito recalescat corpus, nec pulsuum vigor reviviscat, aeger eidem certo succumbit. Malam quoque indicant parvi tremores, & vomitus aeruginosi, qui lethales in *Coacis* (*c***) decernuntur. Caeterum fausti, felicisque exitus signa compexus est SENNERTUS hisce verbis: *Bonum autem est, si aeger morbum facile ferat; symptomata non sint vehementia; si facile spiret; si nullam partem internam dolere*

Praegnostica Causi.

lere sentiat; si dormiat; si somno juvetur; si corpus æqualiter calidum sit, & molle; si lingua non sit adeo arida; si urina bona. Quod si jam signis coctionis apparentibus cum virium robore, in die critico larga e naribus hemorrhagia accidat, procul dubio æger evadet (*d*). Solvuntur etiam febres ardentes hujusce generis sudoribus, atque abscessibus exteriorum partium, sed frequentius, ut jam notatum supra est, vomitu, alvi fluxu, aut hæmorrhagia. Causi vero altera species, quam gastricam diximus, si cito ejus fomes auferatur, multo minus periculi habet, quamquam ob inflammationis metum periculo non careat. Quæ demum ab inflammatione interiori oritur febris ardens; quia facile, ut plerumque erysipelatosa, in gangrænam desinit, vehementer timeri debet, præsertim, si *Lipyriæ* jam gradum attigerit.

(*a*) In Hippocrat. Aphor. 14. sect. 4.
(*b*) Svvieten in Boerhaav. §. 741.
(*c*) Prax. medic. l. 1. cap. de Ictero flavo ex Hippocrat. de Jud. n. 8. (*c**) *Aph.* 58. *Sect. IV.*
(*c***) N. 62.
(*d*) De febr. l. 2. cap. 12. pap. 61.

Curatio.

§. CCCCXXVII.

In tertiana continua (§. CCCCXIX. ad §. CCCCXXI.) si vehemens, ut plerumque est, atque acuta fuerit, magnumque calorem habeat comitem, vena cubiti statim ab initio, aut ad summum in ejus incremento secanda est, & satis abunde pro virium ratione sanguis detrahendus. Serius vero non tuto mittitur (*a*), quia morbo longius pro-

Tertiana continua quando conveniat sanguinis missio & purgatio.

producto sæpe cruor ad liquescendum propendet, imo interdum ob acquisitam *alkalescentiam* jam colliquescit. Si simul cacochyliæ exuberantis signa se prodiderint, purgatione tunc opus est, purgandum autem non nulli jubent post phlebotomiam, & quidem jure, si nimia plethora vasa turgeant. Medicamenta vero sint subacida, & refrigerantia, quibus purgatio præstetur. At, materia non exuberante, non purgandum plane est, nisi coctione peracta. Coctionem adjuvant temperantia, diluentia, & subacida. Quando vero Natura concoctæ materiæ evacuationem per se non molitur, excitandam esse data affatim potui aqua frigida præcipit GALENUS, quem plerique alii sequuntur.

Coctio expectanda.

(*a*) SVVIETEN. in Boerh. §. 842.

§. CCCCXXVIII.

Gelida potus in Causo I.

Frigida, imo nivata, sive gelida aqua multo magis convenit primæ *Causi* speciei (§. CCCCXXII.) si ætas juvenilis, tempestas & regio calida, temperamentum cholericum sit, & vires constent; neque inflammatio ulla phlegmonodes, aut insignior viscerum obstructio se se opponat. Tempus vero dandæ aquæ frigidæ aptius perhibetur morbi status, quanquam in augmento etiam, si res urgeat propinari possit. Tantum porro aquæ dandum esse jubent, quantum ab ægro paullatim bibi potest. Prudenter se gerunt qui quavis semihora sex, vel octo ejus uncias porrigunt, & sic, excluso omni alio alimento, per aliquot dies sola aqua ægros sustinent, donec morbus judicationem subeat. Insuper sudorem quam maxime vitare student, stragulis

Frigida dandæ methodus.

gulis etiam, si opus est, caute detractis, atque aere frigidiusculo admisso; quamquam non video, cur semper sudoris via morbo fugienti cum bonæ criseos signis occludi debeat. Paullatim autem huic potui assuefaciendi ægri sunt; nam aliqui vix ferre eum possunt ob spasticas interiorum partium constrictiones, in quas incurrunt; aquæque frigus sensim, & gradatim caute augendum. At in regionibus calidioribus uti in Regno Neapolitano, in Sicilia, in Hispania, alibique audentius se ad hoc remedii genus convertunt, eoque in plerisque morbis passim utuntur, nec admodum ad veterum præcepta de frigidæ propinandæ ratione attendunt. *Aqueam diætam* hanc dicunt.

§. CCCCXIX.

In altera vero *Causi* specie (§. CCCXXIII.), quoniam metui potest, ne partes, in quibus bilis depravata, aut excrementorum copia residet, inflammatione, & quidem periculosiore ob putridam caussam, corripiantur, oportet primum venam incidere, deinde alvum ducere, aut vomitum ciere; hocque alternatim facere, ne mora, aut cunctatione morbus invalescat, & perniciosior fiat. Serum lactis cum cremore tartari, ea nempe quantitate, quæ accommodata ægro videatur, copiose haustum, aut decoctum tamarindorum ceteris præferendum est. Laxat, temperat, *alkalescentiæ* resistit, abstergit, atque evacuat. Fomenta ventri imposita laxantium adjuvant effectum, Clysteres crebro in anum injecti ex eodem sero, addito *electuario lenitivo*, aut sale cathartico amaro caussæ materialis subductionem sine noxæ metu sollicitant. Tartarus emeticus aqua dilutus, & partitis haustibus post phlebo-

Curatio Causi II.

Purgatio.

Emesis.

to-

tomiam die remiſſionis propinatus ſurſum, & deorſum morbi fomitem leniter exturbat, tutiorque eſt ipſis catharticis, imo etiam præſtantior, eum putredo inſignior, aut epidemica conſtitutio, aut miaſma malignum, aut graviſſima ſymptomata citam breviori via bilis, aut ſaburræ gaſtricæ expulſionem expoſcat:

§. CCCCXXX.

Curatio Cauſi III. Cum vero inflammatio jam aliqua viſcera abdominis occupans, febrem ardentem efficit, ut in tertia *Cauſi* ſpecie (§. CCCCXXIV.) evenit, ſuſpecta tum ea omnia ſunt; quæ alvum aliquanto acrius, & validius ducunt. Eorum loco iteratis ſanguinis miſſionibus, ſemicupiis, & fotibus mollientibus interponantur enemata blandiſſime alvum laxantia. Serum lactis quoque, itemque oleum ſeminum lini recens expreſſum, aut olivarum dulciſſimum; aut ſeminum Ricini americani, aut quodcunque aliud non ita facile ranceſcens his commendatur, quo putrida quæcunque colluvies citiſſime, & leniſſimæ educatur, ne retenta inflammationem malignam ſua pravitate ad gangrænam facilem, & pronam reddat. Reliqua; quæ huic curandæ opportuna eſſe poſſunt, ex *commentario de Inflammatione*, prout res poſtulabit, huc quoque transferantur. In ſingulis demum hiſce tertianæ continuæ

Diata. ſpeciebus (§. CCCCXIX. ad CCCCXXIV.) victus ratio talis eſſe debet, qualis ceteris in morbis acutis, videlicet tenuis, humectans, refrigerans; aer vero, in quo ægri decumbunt, ad fri-

Aer ad frigidum inclinans. gidum, & humidum inclinans. Sapienter enim, & vere admonet Cl. SWIETENIUS, ſanguinis miſſionem,

nem, clyſteres, & reliqua artis molimina vix compeſcere æſtum, motumque febris nimis concitatum, niſi aeris quoque refrigerium (*a*) acceſſerit.

(*a*) In Boerhaav. §. 610.

§. CCCCXXXI.

Antequam vero de tertianis continuis, & tritœophya ſermonem abſolvam, advertere oportet, eas, ſive ſimplices, ſive duplices fuerint, pro ætatis, & temperamenti ratione, aut anni temporum diverſitate multifariam variare. Hinc aliæ ſanguineæ magis, aliæ pituitoſæ, aut bilioſæ videntur, & pro earum differenti natura non parum etiam ſymptomata diſcrepant. Autumnali tempore quæ aggrediuntur, graviores, diuturniores, periculoſioreſque eſſe ſolent. Interdum ab initio cum cacochylia gaſtrica, & putrida complicantur, aut inflammatoriam naturam præſeferunt, & cephalitidis, aut phrenitidis metum incutiunt. Frequentius vero ob perſpirationem ex frigore, aut humido aere cohibitam cum coryza, catarrho, tuſſi, aut doloribus rheumaticis junguntur, ſimulantque catarrhalem, aut rheumaticam febrem. Imo tunc non rarum eſt, exanthemata miliaria poſt decimam quartam diem, quandoque etiam poſt vigeſimam eiſdem ſupervenire, ſive hæc a complicato miliari veneno pendeant, ſive a lymphæ depravatione, aut impuritate, aut corruptione inducantur. Interdum hæc critice erumpunt, interdum ſymptomatice. Criticas puſtulas miliares in Tritœophya autumnali, die vigeſima ſeptima tantum, poſt varias ſymptomatum, & febris viciſſitudines prodire vidi, & ſic judicationem afferre: alias die decima ſeptima ſine ullo levamine, aut cum malignorum ſymptoma-

Varians pro anni & ægrotantium ratione.

Autumnales;

Miliaria;

ma-

matum accessione, Quando hujusmodi complicationes fiunt, semper aliquid insoliti, & a consueta febris indole alieni in earum processu deprehenditur.

§. CCCCXXXII.

Sanguis ano demissus.

Autumno proxime elapso anno 1780. in tertianis duplicibus continuis, quæ tunc frequentes occurrebant ex pluviosa, frigida, & variabili aeris constitutione, pluries magnam sanguinis nigricantis, modo fluidi, modo concreti copiam circa secundæ hebdomadis finem, aut paullo serius, iterato ex ano excretam vidimus; quæ ab hæmorrhoidibus internis tantum prodiisse videbatur. Nemini critica fuit. In omnibus sola quiete, potu spiritu vitrioli acidulato, & enematum omissione refrenata est. Quibus caput doluit ab initio, deinde stillæ sanguinis ex naribus prodierunt, sed non largiter manavit, pituitaria membrana prætumida remanente, dolentibus acriter faucibus sine insigniori earum rubore, aut tumore, phrenitici ad finem tertiæ, aut quartæ hebdomadis obierunt.

Sanguinis stillæ e naribus.

§. CCCCXXXIII.

Æstivæ.

Æstate magis ad ardentes, biliosas, putridas, & colliquantes accedunt. Sed tum post aliquot dies, nempe modo post septem, modo post quatuordecim, aut viginti, sæpe in veras intermittentes desinunt, vel ita in remissionibus extenuatur, ut intermittentibus persimiles evadant, sive hoc contingat ex imminuta quodammado materiali caussa, sive ex subacta diathesi inflammatoria, cum qua complicabantur. Id autem potissimum evenit, cum intermittentes febres dominantur. Quando vero in-

intermittentium naturam induunt, facile dato cortice peruviano fugantur. Sed paullo implicatior res est, ubi tantummodo remissionibus suis intermittentes æmulantur. Tunc enim, etsi plurimum remittant & horrore aliquo, aut frigore saltem extremorum, quod frequens est in veris tritœophyis, accessiones suas exordiantur, non semper tamen hujusmodi remedio vincuntur. Ne vere frustra, aut temere hoc ingeratur, prius disquirendum est, an remissiones sudor æqualiter diffusus, & omnia symptomata sedans subsequatur; urinæ interea, aut postea emissæ turbentur, aut lateritii aliquid deponant, aut saturatiore colore rubescant, quam in ipso accessionum initio, & incremento, & demum an accessiones ipsæ ordinate, & periodice redeant, & frigore, aut horrore, aut oscitatione, aliisque symptomatibus intermittentium propriis ægros exerceant? Si hæ accidant, spes est, cortice peruviano eas fugatum iri. Cum vero nec frigore exacerbantur etsi summopere remittant, nec in remissionibus urinæ crassescunt, nec lateritiæ fiunt, multo difficilius judicatu est, num hujusmodi pharmaco cessuræ sint. Sæpe enim observatum est, in hujusmodi casu eas cortici peruviano restitisse. Tunc autem, si accessiones statis quibusdam horis ordinate revertantur, & manifesta, & quasi repentina lassitudine, & dorsi, crurum, capitisque dolore, siti, anxietate, inquietudine ægrotantem discrucient, ita ut intermittentium morem, & consuetudinem imitentur; & deinde post aliquot horas omnia mitigentur, ut æger, quemadmodum in ipsa intermissione, relevetur, sudore etiam aliquo manante, aut cute insigniter humescente, dubitari haud potest, quin intermittentium naturam sequantur, & china china remedio futura sit. Quod multo certius quidem erit, si remissiones in vesper-

Quandoque fiunt intermittentes.

Quid faciendum, ubi intermittentibus proximæ evadunt?

Quando chinæ chinæ cedant?

ſpertinas, aut nocturnas horas cadant, quibus contra, ut plurimum veræ continuæ remittentes, & præſertim *cathemerinæ*, & *tritæophyæ* omnes, non mitigari, ſed ingraveſcere conſueverunt. Autumnales, etſi tum intermittentes non deeſſe ſoleant, non ita facile in intermittentes tranſeunt, facile cortici cedunt, quia fortaſſe aut denſior humorum diatheſis, aut expirationis parcitas impedimento eſt.

§. CCCCXXXIV.

Febrium harum varietates.

Probe igitur memoria tenendum eſt, ſingulas harum febrium (§. CCCCXIX. ad CCCCXXV.) ſpecies non modo memoratis ex cauſſis, aut pravitate cauſſarum, aut complicatione aliorum morborum, aut aeris conſtitutione, verum etiam, prout ſporadicæ, epidemicæ, endemicæ, benignæ, aut malignæ, aut a contagione exiſtant, non parum ſymptomata ſua variare diſcrimenque aliquod in ipſa medendi ratione creare, varioſque exitus habere: quæ omnia prudentis, & periti, & exercitati medici eſt rite cognoſcere, ne aut in judicio de febris natura, atque eventu ferendo, aut in adminiſtrandis artis auxiliis quidquam delinquat.

§. CCCCXXXV.

Animadversiones in Sauvagesii species.

Poſtremo ſcire debent Tirones, uno hoc febris genere SAUVAGESIO comprehenſas fuiſſe decem diſtinctas peculiares ſpecies, quarum tamen quatuor ad febres intermittentes rectius transferendæ mihi videntur. Nam *Tritæophya ſyncopalis* (*a*), *Tritæophya elodes* (*b*), *Tritæophya carotica* (*c*); *Tri-*

Tritæophya deceptiva (*d*) ſpeċtant ad intermittentes; tres priores ad *comitatas* videlicet *perniciofas* TORTII, quarta ab *ſubcontinuam* ejuſdem. *Tritæophyam* aut *lacteam* (*e*), ſi deſcriptionem ETTMULLERI, ex quo deſumpta eſt, conſulere non pigeat, facile conſtabit, non eſſe, niſi ſymptoma inflammationis a laċte in mammis coaċto genitæ. Jure vero ad hoc genus retulit *Tritæophyam Uratislavienſem* HAHNII (*f*), quæ reapſe ardentibus, & lipyriis periodicis malignis, atque epidemicis adnumeranda eſt. Ad *tritæophyas* pariter *malignas*, *putridas*, *epidemicaſque*, ut alias ſilentio prætercam, pertinere videtur etiam illa, quam anno 1768 graſſantem vidit CAJETANUS TORRAGA (*g*) Centum Cellarum non ignobilis medicus.

(*a*) Spec. 1. (*b*) Spec. 4. (*c*) Spec. 6.
(*d*) Spec. 9. (*e*) Spec. 7. (*f*) Spec. 3.
(*g*) Dell' epidem. conſtituz. di Civitavecchia *nell' anno MDCCLXVIII. Rom.* 1768.

FEBRES REMITTENTES, QUÆ MODO QUOTIDIANÆ, MODO TERTIANÆ TYPUM SERVANT.

§. CCCCXXXVI.

Haċtenus eas Remittentes, quæ aut quotidianæ, aut tertianæ typum conſtanter obtinent, perſecuti ſumus; reſtat modo, ut illæ pertraċtentur, quarum typus non ita certus eſt, neque ita conſtans, uti in ſuperioribus. Sunt enim earum non nullæ, quæ alterutrius ordinem tenent, atque adeo neque quotidianæ, neque tertianæ dici poſſunt, ſed modo unius, modo alterius more procedunt. Harum igitur quædam genera, quæ notatu dignio-

ra mihi videntur, explicare suscipiam, ut hoc febrium veluti chaos in minutiores partes diductum, luculentius distinctiusque spectetur.

Febris remittens lenta maligna *, *Nervosa dicta.*

§. CCCCXXXVII.

Character febris. Continuitate, & accessionum circuitu se remittentem ostendit hæc febris; sed modo alternis, modo singulis diebus, modo etiam erraticarum more exacerbari. A reliquis tertianis continuis, sive *tritæophyis*, aut quotidianis, sive *amphæmerinis* abludit, quod lentissimo passu progreditur, & vix aliquam, aut certe exiguam in pulsibus celeritatem, & frequentiam movet. Hinc *remittens*, & *lenta* jure nominatur, itemque ob speciem lenitatis, & abditam quodammodo indolem, viriumque languorem *maligna*. Cumque in ea cerebri, nervorumque functiones præ primis lædi videantur, actionesque omnes langueant, a quibusdam etiam *lento nervosa* dicta est, ab altera ejusdem nominis (§. CCLXX.), quæ continens est, & supra a nobis descripta fuit, merito discernenda.

* Synonyma.

Febris nervosa remittens SAUVAGESII, Nosolog. *l.* 2. *gen. VII. spec. X.* Febris nervosa, sive a spiritibus QUINCYI, *Essay of fevres p.* 370. Febris tritæophya typhodes MANGETI, Sauvages. Nosol. l. c.

§. CCCCXXXVIII.

Historia morbi. Quam primum incipit morbus, arteriarum micatus sunt parvi, breves, vix frequentes, imo interdum tardi, aut rari; æger pallet, languet, at-

que

que in soporem, aut coma, plerumque vigil propendet; vix ultra modum, sæpe minus, quam par est, calet, & nulla plerumque siti, aut certe valde exigua afficitur. Primis diebus ut plurimum quædam intervalla temporis intercedunt, in quibus ægri per aliquot horas ita relevantur, & melius habent, ut morbus non remittere modo, sed etiam intermittere videatur. At paullo post horrore, aut rigore aliquo redeunte iterum febris cum expositis symptomatibus recrudescit; mentiturque accessionibus suis periodicis; ut supra dictum est; intermittentium quasi morem; & typum. Post aliquot hujusmodi vicissitudines tandem qui sic laborat, lectulo affigitur, stupidus fit; nec discrimen; in quo versatur; nec quæcumque eidem stant circum; ullo prope modo novit, aut curat; in obvia quæque manibus sine caussa inquirit, ea palpat, contrectatque; balbutit, & obmurmurat; aut contra stupet, obmutescit, & semivivi imaginem exhibet. Subinde spasticis quibusdam circa ventriculum, & pectus affectionibus torquetur, excitatur, imo etiam tussi sicca, aut tremoribus, aut subsultibus concutitur. Si his non succumbat, diuque malum trahatur; facies effigiem cadaveris plane præ se gerit. Morbo finem versus procedente, quandoque maculæ, sive peticulæ ad cutim prorumpunt, quæ vel floridæ, & rubræ; quod tutius est, vel lividæ, quod deterius; apparent; diarrhœa item supervenit; nigra, & fœtida egeruntur; neque ab his urinæ valde diffident; sensus obnubilantur; oculi vix a luce percelluntur; auditus obtunditur, bono plerumque omine. Surditatem vero puris sæpe ex auribus fluxus subsequitur. In quibusdam per lysim tantum lentissime nempe interdum post dies quadraginta, imo etiam post duos, vel tres menses febris evanescit;

ſed qui ita convaleſcunt, adeo hebetes remanent, ut vim mentis, ſenſuumque aciem recuperare nequeant, niſi poſt longiſſimum temporis intervallum.

§. CCCCXXXIX.

Caussa. Cauſſarum loco occaſionalium ſolent præcedere nimiæ evacuationes, quibus corpus infirmatur, annonæ caritas, alimentorum inopia, magna cum mentis, tum corporis contentio, venus immoderata, ſenium, conſtitutio aeris humida, & torpida, epidemicum miaſma, & quandoque contagium. Ex

Ætiologia. quibus equidem colligo, corpus univerſum primum ſummopere languere, deinde febre exorta, vim nerveam & muſcularem penitus obtorpeſcere, quemadmodum ex ejus ſymptomatibus(§.CCCCXXXVIII.) perſpicuum eſt. Quoniam vero non ſemper id a venenatis halitibus, aut maligno, nerviſque infenſo miaſmate profluit, probabile hinc eſt, interdum non ſolum partes ſolidas omnes præter modum laxari, verum etiam aquoſam, lentam, viſcidamque colluviem cerebrum, & nervos obruere, ſenſibilitatem minuere, & veluti cohibere, ut ſenſuum ſtupor, mentis aberratio, virium dejectio, pulſuum raritas, aut languor conſequantur. Quod ſi ejuſmodi colluviei vellicandi potentiam adjunxeris, nempe pungendi, & irritandi vim aliquam, non modo febrim, ſed etiam horrores, ſpaſmos, tremores, & reliqua ſymptomata inde profecta intelliges. Et quoniam nunc magis, nunc minus nervoſum ſyſtema obrui, & vellicari ſimul, probabile eſt; conſequitur etiam, ut interdum omnia ſymptomata ingraveſcant, interdum minuantur, ſicque per certos quoſdam circuitus malum progrediatur, ea tamen tarditate & inertia, quæ lentori & tena-

nacitati humoris morbidi, & solidorum atoniæ, & torpori respondeat. Hinc etiam liquere arbitror, cur in cadaveribus defunctorum sæpe laxata cerebri compages, aut hydrocephalum internum, & medullæ spinalis hydrops, aut encephali suppurationes, abscessusque reperiantur. In tanto igitur vitalis circuitus languore, cum viscidus, & lentus humor tardissime resolvi, & digeri debeat, & congestiones, collectionesque in minimis, laxisque encephali vasis, aut spatiis interjectis difficillime discuti possint, aut id, quod nervis insidet, nocetque, ægerrime inde dimoveri queat; nemo mirabitur, quam ob rem morbus adeo diuturnus existat, atque insensibili etiam resolutione quandoque finiatur.

Quæ in cadaveribus, reperiantur.

Cur longus morbus, & quandoque insensibiliter terminetur.

§. CCCCXL.

Pro varia item temperamenti, ætatis, habitus corporis, sanguinis, aliorumque humorum ratione, & pro caussarum complicatione diversa, & pro majori, vel minori ad liquescendum, aut putrescendum humorum propensione, arduum non est intellectu, quando alvi fluxus, quando peticulæ, quando urinæ fœtidæ, & confusæ; aut alia evacuationum genera supervenire possint, aut expectari debeant. Hinc etiam expeditissimum est cognitu, eamdem hic quoque curationem requiri, quam supra (§. CCLXXXIII.) opportunam esse asseruimus, cum de febre lenta nervosa continenti verba facta fuere; videlicet sanguinis missionem largam, aut catharsim plerumque huic febri nocituram; & contra ea omnia quæ vim nerveam excitant, & vires vitæ erigunt, uti cardiaca, analeptica, stimulantia, volatilia, jura viperarum, ambra grysea, vesicantia, victusque ratio paullo largior egregiam opem præstitura.

Symptomatum variatio pro varia circumstantiarum ratione.

Curatio.

 §. CCCCXLI.

§. CCCCXLI.

Quandoque superveniunt miliaria. Hoc febris genus tam *ſporadicum*, quam *epidemicum* occurrit, nec rarum eſt clinicis attentioribus obſervatu. Supra (§. CCCCXXXVIII.) indicatum eſt, quandoque morbo longius protracto, aut altius provecto, id eſt, humoribus corruptionum ſubeuntibus, peticulas etiam ad cutim propelli. *Interdum cum levi cephalitide copulatur.* Nunc haud reticendum eſt, peticularum loco interdum exanthemata milliaria circa undecimam, aut decimam quartam, aut ſerius huc illuc prodire; quin imo quibuſdam in conſtitutionibus cum levi cerebri inflammatione febrem hujuſmodi conjungi, ſic ut aliquantum tam ſymptomatum, quam curationis ratione a modo deſcripta differre videatur. Tunc dolor capitis gravior eſt, temporales arteriæ vehementius ſubſiliunt, oculi rubent, & lucem averſantur, vigiliæ maxime urgent, &, ſi aliqua in ſomnum propenſio adeſt, ſomnus verus non eſt, magiſque comati vigili hæc dormiendi cupiditas accedit. *Quid tum magis conveniat?* In hoc caſu ſanguinis miſſio inter initia utilior eſt, & præcipue cucurbitulis ſcarificatis inſtituta, & repetita, omniaque revulſionum genera. Huc fortaſſe referenda eſt *Amphimerina miliaris* SAUVAGESII (*a*) ſive *febris maligna cum obſcura cerebri inflammatione*, quam autumno anni 1757. graſſari vidit Cl. MARTELLUS DE GRANDVILLERS (*b*).

(*a*) Spec. XI.
(*b*) Journal. de M. VANDERMOND. T. VIII. p. 275.

Fe-

Febris remittens soporosa Senum *.

§. CCCCXLII.

Senectus ipsa est morbus, ut vetus habet adagium. Plurima enim salutis incommoda senilis ætatis fere propria sunt, inter quæ non ultima calamitas e multis, quibus senes subjiciuntur, mihi videtur quædam febris continua remittens, sive *exacerbans*, qua ii, præsertim decrepiti, aut decrepitis proximi prehendi solent, & plerumque opprimuntur. *Soporosa* ei nomen est, quia aut cum gravi mentis stupore, altoque somno invadit, aut in quavis accessione ut plurimum conjungitur, a *Lethargica* TORTII (aut CLXIX.) aut *soporosa* WERLHOFII, quæ intermittens est, & ad *perniciosas comitatas* spectat, omnino natura differens, ac proinde seorsum pertractanda. Qui de ea diligentius, veraciusque doctissimo, expertissimoque viro LE ROY scripserit, adhuc inveni neminem. Itaque, quoniam medicinam facienti mihi pluries ipsa se obtulit iisdem propemodum notis, quibus ab illo ad vivum depingitur, pergratum tironibus me facturum spero, si de hoc parum noto febris genere, & a plerisque scriptoribus prætermisso acturus non modo illius observationes persequar, verum etiam meas qualescumque opportune iisdem adjiciam. *Differt a soporosis Tortii & VVerlhofii.*

* Synonyma.

Febris maligna cum sopore exacerbans, sive febris maligna (1) Senum LE ROY, Melang. de Physiq. & Médecin. Prem. sur les fievres aigues p. 171.

(1) *Jam alibi animadversum a nobis est, malignarum nomen a Cl.* LE ROY *tributum fuisse omnibus febribus acutis periculosioribus, & mortiferis, quas alii* malignas *proprie dici negant*. Secund. Memoir. sur les fievr. aigues pag. 232.

232. & p. 266. *Hoc igitur sensu, non alio hic* maligna *dicitur*.

§. CCCCXLIII.

Accessiones habet hæc febris satis manifestas, quæ modo tertianæ continuæ duplicis instar, modo quotidianæ more procedunt; plerumque tamen, quando quotidianam hora invasionis æmulantur, una alternatim altera gravior est. Quare *Tritæophya duplex soporosa senum* dici posset. Utplurimum vero, sicuti sæpe experientia didici, hujusmodi accessiones, quæ graviores sunt, in dies pares incidunt, quamquam non raro observaverim, post decimam quartam diem, mutato ordine dies impares, in quibus mitiores accessiones fiebant, commutatos in deteriores, & demum sine ullo ordine, etsi quotidie febris exacerbari pergeret, quasi erraticas, vagas, irregularesque factas. Præcedit communiter refrigeratio tactui sensibilis extremarum partium, in primis nasi, manuum, & pedum, plus minus longa, at non horrifica, nisi cum aliis morbis, aut interioribus antiquis vitiis complicetur, certissimum febris subsecuturæ indicium, Interdum refrigeratio ista circa postremos morbi dies ita protrahitur, ut decem, duodecim, aut quindecim horas perduret, antequam calor se exserat, & pulsus se explicet, & vehementior, ampliorque fiat. Quod ubi accidit, præsertim si præter pedes femora etiam perfrigerata sint, expectanda est pessima accessio, quæ sæpe de medio ægrum tollit. Certius vero exitium imminet, cum longiori frigori singultus se se adjunxerit.

Descriptio.

§. CCCCXLIV.

§. CCCCXLIV.

Sed duo præcipua; & plane propria, sive pathognomonica signa hujusce febris suppeditat caput, & pulsus, prout sub accessione ipsa, & ea inclinata se habent. Et primum, quod ad caput spectat, hoc ut plurimum in prima febris accessione sopore quasi apoplectico obstupescit, & opprimitur; sed hac superata, aut inclinante somnus excutitur, mens redit, sensus reviviscunt, & nulla pars corporis paralysi affecta reperitur. Ægre hæc prima febris accessio a levi apoplexiæ insultu internoscitur; donec proxima eumdem afferens soporosum affectum, mox omnem ambiguitatem tollat. Id autem, ut dixi, rarius evenit. Frequentius enim febris sine notabili stupore, & somno accedit ab initio; deinde vero secundæ, aut tertiæ accessioni tantummodo supervenit sopor; qui tamen non in quavis febris accessione est ejusdem gradus. Plerumque paullatim singulis accessionibus ita ingravescit, ut in penultima, aut postrema tandem fiat vere apoplecticus. In primis tunc accessionibus levior est; nam æger expergiscitur vocatus, aut excussus, sed in somnum cito relabitur, simul ac sibi relinquitur, nec irritatur. Interdum delirium sopori jungitur, interdum abest. Quidam dum veterno premuntur, balbutiunt etiam, uti linguæ paralysi correpti. Nec quandoque desunt in ipsis accessionibus tendinum subsultus, motusque convulsivi.

Duo signa pathognomonica. Sapor, sive primum signum.

§. CCCCXLV.

At non omnis somnus, qui febribus supervenit, æque periculosus est. Nam si æger facile excitatur,

Signa somni febrilis boni, & mali.

tur, oculos aperit, & nitidos ostendit, si eos, ut solet, circumagit, si naturaliter intuetur, si sui conscius recte respondet ad ea, de quibus interrogatur, somnus hujusmodi plerumque vel nihil, vel parum mali portendit. Sin contra difficulter e somno excitatur, & expergefactus oculis stupidis, incertis, obliquis, aut obversis hæreat, si hi rubeant, turgeant, & quodammodo protuberent, aut languidi, turbidi, aut flaccidi (quamquam interdum sanis similes sub hujusmodi somno viderim) appareant; si mens aberret, tum sopor ad lethargicum vergit, & funesta quæque comminatur. Postremi generis est ille, qui accessiones hujusce febris comitatur.

§. CCCCXLIV.

Alterum signum ex pulsu.

De primo signo, quod caput præbet, satis; nunc de altero, quod pulsus. Is in febris remissionibus deprehenditur æqualis, elatus, non valde frequens, præsertim primis diebus, in accessionum vero vigore multo frequentior, itemque parvus, inæqualis, debilis, & quandoque ita obscurus, ut demum, morbo ad exitiosum finem tendente, vix manu percipi possit. Mirum tamen est, cutim, dum talis pulsus est, sæpe quasi exardere, ægrosque, dum exterius frigent, plerumque de molestissimo interiori calore conqueri solere. Hæ sunt præcipuæ, & veluti propriæ pulsuum in hac febre affectiones. Dissimulare autem nequeo, pulsum in aliquibus vigente etiam accessione fortem, & plenum, quod, ut rarissimum, etiam concedit Cl. LE ROY, inveniri; in aliis vero quandoque intermittentem, atque instabilem. Itaque Medicus, ut fiat certior de propriis hujusce febris symptomatibus, debet ægrum sæpius invisere, sed maxime eo tempore,

pore, quo acceſſio incipit, etiamſi id in noctem caderet. Sic enim infida morbi variatio non ejus effugiet diligentiam.

§. CCCCXLVII.

Jam monui, ſoporem pedetentim in acceſſionibus plerumque augeri ab initio ad finem; acceſſioneſque ipſas ordinate, & diſtincte invaleſcere, & remittere. Sed ſcire quoque licet, eas paullatim ita produci, ut demum vix quidquam amplius remittant, ſe ſe quaſi commiſcentes, aut exigua, & breviſſima tantummodo habentes intervalla, in quibus ſymptomata minuantur. Quamquam res ut plurimum ſic ſe habeat; interdum tamen evenit, ut quidam ægroti ſemper in remiſſionibus ad finem uſque, ne ea quidem dempta, quæ antecedit poſtremam, & lethalem diem, ſic recreari, levarique videantur, ut adſtantes vix ſibi perſuadeant, illos in proximo vitæ periculo revera verſari, dum tamen ægri ipſi ex intima animi præſenſione rectius divinant id, quod eos maneat, & ſe paratos ab ſubeundum extremam ſortem prædicant, imo ſponte, ultroque efflagitant, ut ſacris religionis auxiliis præmunire ſe poſſint. *Varietates in acceſſionibus.*

§. CCCCXLVIII.

Quandoque febriles acceſſiones circa ſeptimam, vel octavam diem ita miteſcunt, ut remiſſionis intervallum ab una ad alteram acceſſionem horas uſque viginti quatuor, vel triginta ſex extendatur, atque adeo ex duplici ſimplex *Tritæophya* evadat. Tunc cavere oportet, ne præmature nimis felicem morbi finem polliceamur, præſertim ſi non præceſſerit, neu præſto ſit ulla evacuatio, aut eru- *Fallaces remiſſionum vices.*

ptio

ptio critica, cui tanta morbi remiſſio tribui queat. Nam ſæpe obſervatum eſt, poſt longiorem illam quietem febrem vehementius recrudeſcere, & incautos illudere. Lingua plerumque humida eſt, & naturali ſimilis ad finem uſque, exceptis iis ægrotis, qui ſomno obruti ſpiritum hiante ore ducunt; nam in his exareſcit, & aſpera ex hac cauſſa fit; quamquam tamen eam quandoque ex febris etiam ardore reſiccari viderim, cum non raro, poſtquam febris deferbuiſſet, licet adhuc ore hiarent, humida, & mollis permaneret.

Lingua interdum sicca.

§. CCCCXLIX.

Symptomata rariora.

Neque inſolens eſſe, ait Cl. Le Roy, morbo ab finem tendente, alterutram parotidem, aut utramque intumeſcere, & proximam ſæpe mortem prænuntiare; aut peticulas ſymptomaticas prodire, quæ pariter exitium imminere ſignificent. At in iis, quos hac febre laborantes videre mihi contigit nihil horum unquam comperi, ſic ut minime ejus propria iſta credam, & ſi quando incidant, tum cum ea malignitatem aliquam, aut putridam colluviem complicari. Huncque eſſe caſum putaverim, in quo alvi excrementa liqueſcunt, & crebro dejiciuntur, peculiaremque fœtorem exhalant; & tales halitus e corpore ægrotantis emanare dicuntur, ut in aere iis repleto diu morari non liceat, quin caput dolore corripiatur, cito tamen deſituro, ſi, qui eo affectus eſt, in aerem purum, & liberum ſe transferat, ibique aliquantulum conſiſtat.

Pro-

Prognosis.

§. CCCCLX.

Periculosa valde est hujusmodi febris, & plerumque lethalis. Numquam contagione communicari visa est, aut epidemice vagari. Solet sporadice hunc, vel illum senem ex aliqua evidenti, & procatarctica caussa, etiam leviori, invadere, præsertim autumnali tempore, aut hiemis initio, cum nimirum transpiratio cutanea frigore, aut aeris humiditate minuta sit. Qui ea laborant, interdum septima, octava, aut nona die, sæpius undecima, aut decima tertia moriuntur. Cl. LE ROY neminem novit ultra hunc terminum vitam protraxisse ex illis, quorum morbus morte finitus est. Non inficiatur tamen, quando malum citam mortem non affert, hominem ita male affectum relinqui, ut diutius quidem misere vivat, sed demum succumbat. Plerumque ita evenire, ut affirmat vir doctissimus, equidem fateor. Attamen septuagenarium hac febre cum biliosa primarum viarum cacochylia, & antiquo vesicæ ulcere complicata laborantem curavi, qui post multas, mirasque vicissitudines, quas sustinuit, vigesima nona demum die occubuerit. Lenta porro interdum morte morbum finiri, non pridem comprobatum recordor in magno quodam Principe octogenario majori, qui primas gravissimas, & prope lethales febris hujus accessiones eluctatus, tandem in febrem lentam quotidie exacerbantem incidit, & marasmo tandem confectus, & assidue delirus centesima a morbi initio die exspiravit, Ceterum tendinum subsultus, tremores, convulsiones, respiratio difficilis, aut magna, & tarda, pulsuum intermissio quam maxime

Ortus ejus.

Terminus.

Interdum lenta evadit.

xime periculum augent, atque exitium accelerant. Singultus vero si accesserit; quod rarum non est; jam prope instare extremum diem, denuntiat.

Febris hemiphlegiaca.

§. CCCCLI.

Quæ sit appellanda. Soporosæ febris veluti species haberi potest illa, quæ, quia eidem hemiphlegia supervenit, proprie *hemiphlegiaca* appellanda videtur. Hæc homines aggreditur non admodum senio graves, ut superior, sed tamen senio proximos, qui nimirum annum quadragesimum quintum jam prætergressi sint. *Affinitas.* Ceterum magna inter utramque est affinitas: nam in utraque ægri, dum sopore premuntur, balbutiunt; accessiones omnino eumdem manifestum typum, ordinemque teneat, in quibus plus minus somnus obrepit; pulsus simili prope modo tam in accessionibus, quam in remissionibus se habent. In priore illa lingua quasi paralysi, in hac latus resolvitur: quæ omnia affinitatem, similitudinemque affectionis ostendunt. At non idem in utraque periculum est. *Soporosa* plerosque occidit; non item *hemiphlegiaca*; quia in hac pauciores pereunt, multique servantur. *Hemiphlegiaca minus periculosa.* Si tamen in hujus accessionibus pulsus fiat parvus, debilis, inæqualis; æque lethifera esse potest, ac *soporosa*; nam nervi etiam cardiaci resolvi quodammodo videntur. Item si paralysis organa deglutiendi attingat; si tendines resiliant, si caput, oculi, aut labia convellantur simul, tantum periculi continet, ut omnis spes adimatur ægri servandi. Sed præ ceteris ad respirationem attendere oportet; quo enim plus a naturali ipsa deflectit, (deflectere autem plurimum solet pari va-

go,

go, & intercoſtali affectis) eo propius exitium metuendum eſt.

§. CCCCLII.

Quomodo differat a soperosis comitatis.

Poſſet febris iſta quibuſdam videri una eademque cum lethargica TORTII, aut ſoporoſa aliorum, utpote quæ ſenibus pariter inſenſiſſima eſſe conſuevit, & ſæpe hemiphlegiam, aut apoplexiam, aut paralyſim ſibi (§. CLXIX.) adſciſcit. Verum ab hujuſmodi *pernicioſis comitatis* diſtinguitur, 1. quia continua perhibetur; 2. quia ſporadica eſt, dum comitatæ plerumque epidemicæ, aut endemicæ obſervantur; 3. quia in hemiphlegiaca & ſoporoſa acceſſiones a refrigeratione, & quidem longa inchoant; in illis contra ab horrore, aut a ſimplici pernicioſo ſymptomate ſine frigore, aut horrore, vel certe breviſſimo & vix ſenſibili; 4. quia in illis præcipiti, & celeri paſſu ad mortem fit tranſitus; in noſtra vero tardiori, lentiorique greſſu; 5. quia urinarum alia omnino ratio eſt. In *comitatis* ſunt parcæ, ſubjugales, lateritiæ, ſubſidentes, in *ſoporoſa*, aut *hemiphlegiaca* continua crudæ, copioſæ ſine ſedimento, aut cum enæoremate divulſo, & levi; 6. quia illæ cortice peruviano certe depelluntur; hæc vero nequaquam.

§. CCCCLIII.

Quid in cerebro defunctorum inventum.

Cl. LE ROY, dum cauſſas mali, ejuſque ſymptomatum, & mortis ipſius indagatur, & veri ſimillimum putat, a peculiari cerebri affectione illa omnia permanare, queritur anatomicarum diſquiſitionum defectum, quo fit, ut decerni non poſſit, quænam revera ſit ejuſmodi cerebri affectio, in

qua

qua morbus iste contineatur. Ipse tamen narrat, in homine, qui *hemiplegiacus* ex hac febre mortuus erat, inventum esse abscessum, qui in altero cerebri hemisphaerio recondebatur. Quid in
Sect. 1. Principe illo, de quo paullo ante mentionem (§. CCCCL.) feci, sectio cadaveris, quam instituit diligentissime amicissimus, & medica scien-
Sect. 2. tia praestantissimus Jo. PAULLUS SEZZANIUS, detexerit, non melius patebit quam si sectionis ipsius descriptionem, mecum ab eodem communicatam hic transcripsero. Altero ab obitu die cadaver sectioni traditum est. In exteriore corporis ambitu quaedam maculae lividae, latiores aliae, quae hypogastrium occupabant, aliae minores, quae talos, & extremos pedum pollices tingebant, & notabile ulcus cum gangraena jamdiu obortum, a summo osse sacro ad nates protensum oculis dissectoris se se obtulerunt. Referato *abdomine* ventriculus, intestina, jecur, pancreas, omentum, mesenterium, renes, vesica urinaria omnino juxta naturae modum inveniebantur, si exceperis aliquas non insolitas variationes, quas incessus, & flexus intestinorum, omentique positus exhibuerunt. Lien vero apparuit, mole multo minor, quam solet, fortasse ex compressione, quam jamdiu patiebatur ab ingenti quadam hydatide, quae ex superiore renis sinistri parte enata sursum attollebatur hypochondrii cavum, quod solis lieni, & ventriculo continendo dicatum est, magna ex parte occupans. Aqua, quae hydatidi inerat, trium librarum & amplius quantitatem aequabat, leviter flavescens, ceterum limpida. In *thorace* cor repertum magnum, & firmum, cui adnexa vasa aeque sana, & bene conformata respondebant, cuique in vigente, & sano arteriarum micatus validi magni, aequales semper responderant. Concretio

tio quædam polypodes in finiftro ejus ventriculo exiftebat, in aortam ufque producta, quam in postremo vitæ articulo genitam, probabile eft. Posterior pulmonum pars colore magis fufco, quam anterior, erat, & fanguine etiam turgebat magis, ut ex pofitu in dorfum morientibus evenire confuevit. In utraque thoracis cavea, fed in finiftra plus, aliquid feri effufi, & valde fanguineo colore tincti deprehenfum eft; quod pariter laboriofæ refpirationi ad vitæ finem factæ adfcribendum videtur. *Caput* demum, in quo morbi cauffa quærenda potiffimum erat, hæc exhibuit. Dura meninx prope naturalis vifa eft; venæ omnes piæ matris ab ultimis ufque furculis ad truncos, quibus in finus longitudinales, & tranfverfales hiant, præter naturam dilatatæ fanguine tenuiore, & diluto valde turgebant; quo vitio fortaffe jamdiu laborabant, quia fereniffimus Princeps ab adolefcentia adftrictiori collari affueverat, quo fanguinis e capite per venas jugulares reditus plurimum retardabatur. In venis, uti quoque in finibus, exiguæ, & tenues quædam polypofæ concretiones inerant. Interftitia, quæ inter venam, & venam interjacent, opplebantur materia quadam albida, condenfata, & quafi concreta, unde ipfa pia meninx craffefcebat. Intra duram, & piam, & intra piam meningem, & cerebrum ftagnabat infolita feri copia, quo etiam ferme pleni erant ventriculi cerebri. Plexus choroidei pallebant, & multas parvas hydatides huc illuc innatas oftentabant. Corticalis cerebri portio perbelle anfractibus fuis diftincta, videbatur aliquantum contracta, medullaris vero, & reliquæ partes intra calvariam locatæ nullum vitii genus præ fe ferebant.

 §. CCCCLIV.

§. CCCCLIV.

Sect. 3. Extat apud MORGAGNIUM sectio Cadaveris Nob. viri ALOYSII RATTÆ, ætate provecti, qui a longo jam tempore hypochondriaco malo, & vertigini obnoxius, Novembri an. 1705. in *affectionem ecmatosam* cum febre, ut auctor existimat, *pessimi moris* conjunctam incidit, qua intra biduum circiter confectus est. Cum autem VALSALVA in historia morbi, nam inter ejus observationes eam reperit MORGAGNIUS, *præcipuum* præter deliria *symptoma*, *maximam somnolentiam* commemoret, videtur probabile, febrem ejusmodi non multum a *soporosa senum* absfuisse. In ventre, & thorace *sana omnia inventa sunt; & quamvis odor quasi ejusmodi, ac in verminosis solet, existeret, qui aliis lacrymas, aliis sternutationem moveret; nusquam tamen apparuerunt vermes. Cranio exsecto in cerebri anfractibus aqua* gelatinosa *in ventriculis quoque, & qua Oblongata medulla in spinæ tubum descendit, aquæ fuit, sed pauca utrobique* (*a*). Quæ sequitur observatio, propius ad morbum, de quo agimus, spectare videtur, nam qui eo correptus est, *ad annum accedebat sexagesimum; febre acuta laborans in Nosocomium ultimo dumtaxat morbi tempore illatus, hebes jacebat, & vix interrogantibus respondere poterat. Stragula sæpius abjiciebat, quasi ingenti ureretur calore, qui, si tangeres, vix tepidus, imo ad extrema corporis frigidus percipiebatur. Pulsus interdum omnino latebat, interdum prodibat; sed durus, parvus, intermittens. Respirntio tamen erat naturalis. Per hæc novissimis transactis diebus prope quartum decimum est mortuus.* Quorum multa ad amussim cum iis symptomatibus, quæ supra (§. CCCCXLVI.) re-

relata sunt, conveniunt. *Ventre, & Thorace apertis, ventriculus; & intestina levi rubore suffusa inveniuntur quasi inciperent inflammari: in cordis autem ventriculis sanguis crassior; sed tamen fluidus. Cranio recluso, dum crassa meninx inciditur, & dum cerebrum eximitur, limpidum, sed non multum, prodit serum. Sub tenui quoque meninge; quæ leve inflammationis præbebat indicium, sulci, qui inter cerebri anfractus descendunt, eodem manabant sero. Denique in lateralibus ventriculis aliquantum seri, colore sanguineo infecti, repertum est* (*b*). Sect. 4.

(*a*) Epist. anatom. medic. de sed. & caus. morbor. Epist. VI. n. 2. (*b*) Ibid. n. 8.

§. CCCCLV.

Caussarum explicatio.

Ex quibus anatomicis sectionibus; quamquam non multis, consequitur magna probabilitatis specie, iisdem propemodum vitiis in hac quoque febre cerebrum affici, quæ in aliis soporosis affectionibus detecta sunt a Prosectoribus (*a*); quæque plerumque consistunt vel in apostematibus cerebri, vel in lymphæ *gelatinosæ* inter duram, & piam meningem collectione, vel in sero sive limpido, sive crasso, turbido, imo etiam sanguineo circa cerebrum stagnante, aut in ejus ventriculos effuso, vel demum in nimia vasorum sanguineorum, quibus Pia mater, & cerebrum ipsum abundat, dilatatione, atque infarctu (*b*); ex his vero frequentiorem esse vasorum dilatationem, colluviemque serosam, & viscidam cerebrum, ejusque ventriculos inundantem: quæ omnia in senibus, parum perspirantibus; pituitosis, crudisque humoribus plerumque scatentibus; & canalium in primis

cerebralium indurationibus, aut atoniæ, contrario prorſus vitio obnoxiis, ac proinde congeſtionibus, collectionibuſque humorum accommodatiſſimis paullatim fieri incipiunt, & ſenſim ita increſcunt, ut demum, accedente aliqua procatarctica cauſſa febri movendæ idonea, in hujuſmodi terrificum, lethalemque morbum incidant. Non hic diſputabo, quot modis, quibuſque ſeroſa iſta colluvies in cerebro congeratur, cum partim id in pathologia generali explicatum arbitror, partim opportunius explicabitur, ubi de Apoplexia, & congeneribus affectionibus, præſertim ſoporoſis, peculiariter agemus. Nec quæram modo, an ab hujuſmodi cauſſa ſemper febris accendatur, num vero interdum aliunde orta, cum ipsa tantummodo copuletur, aut eam gignat, aut augeat; nam longioris res eſſet indaginis. Illud ſolum mihi videtur veri ſimile, quod ſeroſa colluvies ſtuporem quidem, & ſomnum præſtare poſſit, non vero febrim, niſi acrimonia quædam ſeroſo humori inſit, aut cum eo aliqua meningum, & cerebri phlogoſis conjungatur; unde medullares ejuſdem fibræ, appenſique nervi ſic irritentur, ut ſpaſmo inducto, primum extremarum partium perfrigeratio ſequatur, deinde etiam motus cordis, & arteriarum augeatur, humoreſque omnes concitentur, atque efferveſcant. Ab eadem cerebri vellicatione perſpicuum eſt, delirium, ſubſultus tendinum, & convulſiones pronaſci debere, &, ſi quando irritationi compreſſio prævaleat, partes, puta linguam, fauces, brachiorum, & crurum alterutrum, quæ loco in cerebro compreſſo magis reſpondent, reſolvi non ſecus, ac in paralyſi, & hemiplegia. Quoniam vero aucto humorum per febrim motu ſeroſa colluvies paullatim in circuitum rapitur, & cerebrum tum appreſſione, tum ab irritatione levatur, mentem

tem ad se redire, soporem discuti, & febrim sensim defervescere; probabile est, donec, renovata intra quoddam certum temporis intervallum congestione, accessio modo citius, modo tardius, modo fortius, modo mitius, prout ejus quantitas, aut irritandi vis variat, cum iisdem prope symptomatibus instauretur.

(*a*) BONET. Sepulcr. T. I. sect. III. itemque MORGAGN. Epist. anatom. medic. Epist. VI. tota.
(*b*) MORGAN. *ib.*

§. CCCCLI.

Variæ complicationes, unde etiam symptomata variantur.

Sæpe etiam accidit, ut cum hujusmodi caussa (§. CCCCLV.) diathesis sanguinis inflammatoria, præsertim ab initio, complicetur, aut phlogosis erysipelatodes interiorum viscerum, unde sitis, ardor, singultus, anxietas, extremorum perfrigeratio, ut in veris Lipyriis, una concurrat. Pro caussarum igitur varietate concursu, aut aliorum morborum complicatione non parum febris ipsius magnitudo, vis, & periculum, nec non symptomata differant; necesse est. Idcirco in septuagenario, quem supra (§. CCCCL.) decessisse undetrigesima die narravi, primis diebus, cum e frigore acessionis cujusque emergeret, pulsus erat vehemens, durus, vibratus, sanguisque e vena eductus tenax, firmus; & crusta inflammatoria obductus. Progressu vero morbi, & in primis post decimam quartam diem frigus exteriorum partium fere perpetuum evasit, dum interim de summo interiore æstu, & inexplebili siti ægrotus querebatur; demumque pulsus ita exilis, parvus, inæqualis factus est, ut interdum, sicut in asphycticis, pene deficeret, sensibus nihilominus integris, quamquam

aliquantum languidioribus, permanentibus. His perniciosissimis symptomatibus accessit primum liquida, fœtida, colliquans diarrhœa, & tandem tympaniticus abdominis tumor. Sed huic ægro præter soporem illum accessionum febrilium comitem abscessus erat, qui vesicam urinariam occupabat, & magnam puris fœtentissimi copiam a multo jam tempore sine insigni molestia cum urina, quæ sponte, ut in incontinentia, extillabat, effundere solebat. Vesicam vero in primis affectam fuisse, indicabat ejus prægrandis tumor, in hypogastrio situs, manuique facile subjectus. Hinc fortasse singultus, quo postremis vitæ diebus æger summopere conflictabatur.

§. CCCCLVII.

Curatio. Non aliam hic curandi rationem proponere ausim, quam illam, de qua in cura febris generali (§. XLII.) mentio facta est. Plerumque enim quæcunque artis præsidia effectu carent. Si quæ tamen aliquid boni unquam præstiterunt, id profecto a sanguinis missione a cucurbiculis scarificatis, & potissimum a cantharidibus *nuchæ*, brachiis, aut cruribus, imo ipsi capiti applicitis, ulceribusque inde natis, diu manantibus profectum esse novimus. Uno verbo omnia, quæ a capite revellunt, vim nerveam excitant, vitales vires erigunt, serosi humoris copiam minuunt, educuntque ceteris præstantiora usus comprobavit. Cl. LE ROY corticem peruvianum in tenuem pulverem redactum, & larga manu datum interdum prospere cessisse affirmat. A cortex peruvianus in hac *continua febre soporosa senum* inefficax omnino est, imo plerumque febrem ipsam exasperat, uti pluries expertus sum. Fortasse, quando profuit, febris in-

intermittens *perniciosa* erat, soporoso affectu comitata, qualem alibi commemoravimus, cum qua facile hæc, de qua facile hæc, de qua differimus, confundi potest.

FEBRIS PUERPERALIS NEOTERICORUM *

§. CCCCLVIII.

Nihil vetat, quo minus puerperæ aliis quibuscumque morbis, & febribus, ut reliquæ mulieres, facile pateant. Idcirco rarum non est, eas peripneumonia, pleuritide, angina, apoplexia, catarrho, rheumatismo, febribus continuis, aut intermittentibus, cum benignis, tum malignis, variolis, morbillis, purpura miliari, aliisque malis, & quidem ex caussis communibus, & fortuitis prehendi, ita ut nullus ferme morbus existat, in quem ipsæ aliquando non incidant. Quid enim communibus hominum ærumnis eas subtrahat? At præterea non vacant propriis quibusdam, & peculiaribus morbis, qui a partu ipso proxime consequuntur. Supra jam, ubi *de febre lactea puerperarum* (§. CCCLVII.) disputatum est varias non modo ejus differentias explicui, verum etiam singulas quasdam febres secundarias, sive symptomaticas, quæ a lacte in mammis uberius congesto, aut coacto, vel ab uteri inflammatione, vel a subita, & inexpectata lactis, aut lochiorum metastasi (§. CCCLXV. & CCCLXVIII.) excitantur, breviter, ut tum erat opus, indicavi. Hic vero dicendum superest de quadam febri (quoniam modo quotidie, modo alterne exacerbatur) acuta, plerisque maligna, aut putrida habita, qua speciatim corripi puerperæ dicuntur, & magnum inde periculum subire. Hanc, quoniam propria puer-

Puerperæ a communibus morbis non liberæ.

Febres earum propriæ.

perarum existimatur, complures Neotericorum *puerperalem* ** vocant, quasi novum febris genus, & veteribus penitus ignotum esset, & peculiari nomine careret, nec ad ullam febrem ante cognitam reduci posset.

* Synonyma.

Febris puerperalis EDUARDI STROTHERII, critic. feb. or a critical essay on fevers chap. IX. pag. 212. The puerperal fever. Lond. 1718. NATHANIEL. HULMI, A Treatise on the puerperal Fever &c. & JOH LEACKE, Pratical observ. on the chil-bed Fevers &c. Febris Puerperarum CAROLI WHITE, Avis aux Femm. enceint. & en couches sect. 3. art. 2. p. 184. Febris lochialis vulgo in Anglia dicta, sed perperam EJUSDEM ibid. Febris lactea maligna Puerperarum LE ROY, Premier Memoir. sur les fievr. aigues p. 198. Febris putrida puerperis superveniens ex bilioso humorum apparatu, vel ex diœtæ erroribus RIVERII, Pract. med. lib. XV. c. 24. Febris putrida puerperarum RAYM. JO. FORTIS, De febrib. & morb. mulier. pag. 484. Febris putrida, seu potius maligna puerperarum WILLISII. De febribus, cap. XVI. pag. 76. Febris uterina a partu tam humoralis, quam nervosa RAULINII, Traité des malad. des Femmes en couche sect. III. chap. X. pag. 219. Febris miliaris complicata, sive putrida maligna GASTELLIERII, Traité de la Fievr. miliaire des Femm. en couche p. 6.

** *Primus, qui de ea scripserit, atque hujusmodi denominatione usus sit, ab* HULMIO *fuisse dicitur* EDUARDUS STROTHER, *Londini anno* 1718. *edito opere, cui titulus* Criticon Febrium *&c.*

§. CCCCLIX.

Antiquitus cognita febris puerperalis.

Novam vero non esse hujusmodi febrem, nec veteribus prætervisam, facile eruitur ex antiquissimorum scriptorum monumentis, ut rectissime animadvertunt SWIETENIUS (*a*), WHITEUS (*b*), alii-

aliique inter eos ipſos, qui nova illa denominatione utuntur, & peculiariter de ea ediſſerunt. Sed nullibi luculentius apparet, hanc ipſiſſimam febrem notam antiquitus fuiſſe, atque accuratiſſime deſcriptam, quam in primo, & tertio epidemiorum HIPPOCRATIS (*c*), ubi octo hiſtoriæ puerperarum ea laborantium referuntur, ita ſimiles illis, quas nuperi ſcriptores ediderunt, ut ovo ovum ſimilius non ſit. Non nullas quaſi illinc exſcriptas diceres. Laudandi tamen præſtantiſſimi hujuſmodi auctores ſunt, quod novis, iteratiſque inveſtigationibus illuſtrare eam conati ſint, quanquam non ſatis conſtare videantur, num pro Scriptorum numero, & labore par utilitatis ratio conſequuta ſit. Nam de hujuſce morbi natura, cauſſis, & curatione tantam invenio inter eos diſſenſionem, tantam opinionum varietatem, ut cui tirones fidem habeant, quem ſequantur, quem, ut ducem, ſibi proponant, decerni minime poſſit. Quam ob rem, antequam ad ejus deſcriptionem gradum faciam, in qua pariter non exigua eſt apud auctores diſſimilitudo, operæ pretium me facturum exiſtimo, ſi primoribus ſaltem labiis præcipuas attingam opiniones, quæ de natura, atque origine *febris puerperalis* non ſine magna interdum animorum contentione evulgatæ hactenus fuere; ſimulque ad examen, quantum in me eſt, revocem argumenta, quibus iſtæ innituntur, ut planior, tutiorque fiat aditus ad veram ejus Pathologiam, & Therapeuticen; quod in primis noſtri inſtituti ratio poſtulat.

(*a*) *In Boerhaav.* §. 1329. (*b*) *L. c.*
(*c*) Lib. I. epid. ſect. III. Ægrot. IV. V. XI. Lib. III. ſect. II. Ægrot. X. XI. XII. ſect. III. Ægrot. II. XIV.

§. CCCCLX.

§. CCCCLX.

Gallicam a lacte retento derivat.

Apud plerosque Gallos hodie, post PUZOSII, & LEVRETII, aliorumque edita scripta, jam invaluit, a Lacte intra sanguinem retento non solum varios, & gravissimos morbos, uti apoplexiam, peripneumoniam, & abscessus quosdam, ideo *lacteos* vocatos, verum etiam febrem istam, de qua verba facimus; potissimum proficisci in Puerperis. Inter eos prae ceteris eminet Cl. LE ROY, qui natura, ita, inquit provisum est, ut a partu insignis quaedam in corpore animali mutatio accidat; qua lac, quod ad uterum nutriendi foetus caussa ferebatur, illico ad mammas convertatur, ut ibi secretum ab infante in lucem edito exsugi possit. Si naturae errore, aut caussa aliqua alia intercedente fiat, ut necessarium, & salubre hujusmodi opus turbetur, & lactis ista secretio in mammis deficiat, nec a lochiorum copia suppleatur; tunc mala, quae paullo ante memoravimus, ex lacte sanguini permixto, nec ab eodem secedente oriantur, necesse (*a*) est.

(*a*) Premier. Memoir. sur les fievr. aigues, p. 202. & seqq.

§. CCCCLXI.

Argumenta cur ita sentiant.

Hanc febrium perniciosarum, quae puerperis superveniunt, caussam omnium verissimam, frequentissimamque contra veterum sententiam, qui eas lochiis plerumque retentis tribuisse dicuntur, esse ipse censet, 1. ex eo quod foeminae, quae lac non porrigunt natis, proniores in hujusmodi febres existant; aut, si nihil incommodi bona fortuna patiuntur, maciei deinceps, *hystericis* affectionibus, ver-

vertigini, tuſſive permoleſtæ obnoxiæ reddantur, dum ab his lactantes, ſive nutrices immunes, & liberæ eſſe ſolent; 2. quod lac congeſtum, aut coactum in mammis ſæpe cauſſa ſit tumorum, inflammationum, & abſceſſum, quibus eædem vexantur 3. quod lac in ſanguine fluitans, ad aliquam tandem partem, nunc interiorem nunc exteriorem delatum, non raro ibi conſiſtat, collectumque tumores varios, tam lymphaticos, quam inflammatorios efficiat: 4. quod ſecta, & reſerata cadavera plane demonſtrent, hujuſmodi abſceſſus, qui plerumque circa uterum, ejuſque ligamenta, aut circa muſculos iliacos, & pſoas, aut in celluloſo peritonei textu, aliiſque partibus utero propioribus reperiuntur (*a*), jure *lacteos* nuncupari, cum ipſemet vir clariſſimus in fœmine ventre, quæ ex febre puerperali perierat, ſerum copioſum invenerit, cui innatabant flocculi lacti coagulato perſimiles; 5. quod lochia magnam partem conſtent ex ſuccis quibuſdam lacteis, qui, ſi illa ſupprimantur, retenti ſanguinem ipſum contaminent, inficiantque. Nam negat ipſe, febrem hanc a lochiis cohibitis, retentiſque originem habere, quia eorum ſuppreſſio non antecedit, ſed plerumque ſubſequitur; 6. quod exercitatiſſimi clinicorum, ubi lac in puerperis copioſius ad mammas affluere, & ſecerni vident, ſibi quam maxime gratulentur, & rem in tuto poſitam eſſe credant: ex adverſo vehementer timeant, & male ominentur, ſi, lacte non apparente, flacceſcentibuſque mammis, febris aliquando gravior accedat.

(*a*) PUZOS second. Mem. sur les Depots laiteux, *Item* vid. LEVRET, L'art. des accouchem. p. 146. 147. 150. & seqq. CHOMEL, Acad. des scienc. l'an. 1728. Mem. p. 581. & seq. *& demum* Acad. des scienc. l'an. 1746. Mem. p. 160.

§. CCCCLXII.

§. CCCCLXII.

His, similibusque argumentis confidunt qui a lacte in sanguine retento cum Cl. LE ROY, aliisque Gallis hujusmodi febrem agnoscunt. Tanta autem est hac de re persuasio vulgi, ut quidquid adversi puerperis obveniat, id non dicam a medicis, & chirurgis, sed ab imperitissimis aliis omnibus continuo huic caussæ adscribatur. Quorum tamen sententiæ, doctrinæque ne rationalis medicus acquiescere possit, multa profecto impediunt, obstantque. Nam 1. neque lac, neque lacteus humor, neque chylus vere est, qui ad uterum defertur nutriendo fœtui, sed sanguis, atque ex eo tenuiores secreti liquores ad ejus nutrimentum impenduntur, ut Physiologi celebriores, minusque hypothesibus addicti universim hodie (*a*) docent. Verum largiamur, chylum, aut lacteum humorem revera esse, qui ad uterum defertur pro nutriendo fœtu. Licebit, ni fallor, mox petere, num chylus iste, humorve lacteus per communes sanguinis vias ad uterum feratur, vel per vasa peculiaria, intacto prorsus sanguine, ex chyli receptaculis illud descendat? Si primum, quod anatomiæ magis consonum est, quanquam sanguini permisceatur, quis dixerit, ab ejusmodi commixtione ullam noxam induci? Ergo neque ab utero in sanguinem refluens, aut in eodem retentus quidquam mali afferat, necesse est. Humor enim nutriendo fœtui accommodatur, natura videlicet blandissimus, temperatissimusque cur matri noxius evadat? Chylus vero nonne sanguini quotidie permiscetur, atque in eodem retinetur, ut quæ vita ipsa consumuntur, reparet, & resarciat? Si porro alterum dixeris; ostende quæso vias istas, & rem gratissimam nedum

dum mihi, sed omnibus etiam physiologis feceris. Sed hisce tamen positis, & demonstratis, peterem adhuc, cur chylus sive humor lacteus, quotidie in homine e ductu thoracico, aliisque etiam viis in sanguinem influit, & in eodem retinetur innoxie, solis demum puerperis retentus in sanguine, ut contendunt, tam insolenter, & ferociter noceat? Neque difficultatem declinabis, si regeras, lacteum humorem in utero ipso confici, & secerni; nam vasa *lactifera*, aut *lymphatico-lactea*, quæ in muliebri utero se vidisse nonnulli jactantur, aut confinxerunt (*b*), in humano genere non ita ostensa sunt, ut de iis summopere adhuc ambigere (*c*) non liceat. 2. Quamquam id, quod de lactantibus dicunt, generatim experientia comprobetur, videlicet has melius habere, & fortasse febribus acutis obnoxias minus esse, quam non lactantes; de quo nunc disputare non vacat; tamen haud infrequens est, lactantes quoque febre puerperali interdum corripi, & periclitari, quod non semel nobis videre contigit; imo lac quandoque copiosum, præsente hac febre, in mammis secerni, eoque mammam ad postremum usque morbi stadium manifestissime (*d*) turgere; quod hercle * argumento est, lactationem puerperia, quia naturæ instituto consentaneam, utilem multis de caussis esse posse, sed non ex eo, quod lactis retentionem, refluxum præcaveat. 3. Mala, quibus non lactantes deinceps, videlicet procul a partu, affici, & cruciari dicuntur, eas nec semper infestant, nec ab illis nutrices omnino præservantur; cum hæ frequentius macie, vertigine, hysterica passione, virium languore, tabe, ut propriis lactationis symptomatibus, (*e*) vexentur, quam non lactantes, nisi robusto, bonoque corporis habitu polleant.

(*a*) Frid. Bern. Albinus de Natura hominis §. 1504. 1505.

1505. HALLER Physiolog. lib. XXIX. §. 1504. 1505. HALLER Physiolog. l. XXIX. §. 33. 34. 35. 36. CALDAN. Instit. Physiol. §. 508. 524. 525.

(*b*) VIEUSSEN, post VERHEYEN. II. p. 43. FALCONET; DEIDIER, FIZES, HORN, *aliique*, *& præsertim* ASTRUCIUS (malad. des Femm.) *Sed* ii quidem, *inquit* HALLERUS (l. cit. §. 30.) fabricam ruminantium animalium ad hominem traduxerunt.

(*c*) HALLER Physiolog. l. 28. sect. 1. §. 46. & 48. *ubi sic scriptum reliquit:* Eo (*nempe ad vasa lymphatica uteri*) refero vasa lactea uteri olim dicta, *de quibus retulerat jam* lib. 27. *At multo confidentius hæc ipsamet vasa negantur a Clariss.* AZZOGUIDIO *non solum in* Instit. medic. vol. I. §. 154. *verum etiam in* Observat. ad uteri constructionem *pertinentibus*; *Bonon. an.* 1775. *editis*, *ubi* (p. 36. & seq.) *cl. vir non modo* MORGAGNII *auctori atem*, *quæ magni momenti est*; *&* ANNÆ MANZOLINÆ *in anatomicis disquisitionibus exercitatissime fidem*, & PETRI MOSCATI *celeb. anatomes Professoris*, *atque* incredibilis in observando dexteritatis *observationes*, *sed etiam suas diligentissime institutas*, *atque iterata adducit*.

(*d*) LEACKE *l. c.*

(*) *In Collectaneis medicis societatis Medicorum Hamburgensium a* GISEKIO *germanice editis* (*pag.* 156. *ad* 160.) *hoc ipsum confirmatum legitur. Nam ibi cl. Auctor profitetur, mala, quæ lacti aberranti tribui solent, uti febris, tumores circa uterum, & crura &c. interdum evenisse iis etiam puerperis, quæ lactabant, quæque lactis copia non superflua gaudebant, & quibus simul lochia rite manabant. Vid.* PAULI DIETERIC. GJSEKE *M. D.* Albandlungen und Beobachtungen aus der Arzneygelahreith, &c. *aut* Comment. Lipsiens. volum. XXII. pag. 131.

(*e*) MORTON Physiolog. lib. I. cap. VI.

§. CCCCLXIII.

§. CCCCLXIII.

Animadvertendum 4. est, interdum parciorem lactis secretionem, & proventum in mammis fieri, imo etiam penitus deficere, nec lochia interim solito copiosiora esse, quin tamen aliquid mali puerperæ subeant, & multo minus febri puerperali corripiantur. 5. E contrario hanc sæpe accendi visam esse, antequam lac e mammis decedat, & post eam exortam diu adhuc lacte turgere mammas quandoque solitas, neque semper eam vitari ab illis, quæ ubera suis Infantibus mature, & libenter sugenda præbeant, ut exemplis infra proferendis evincetur. 6. Compertissimum quidem esse, lac quandoque in mammis mora, & stagnatione, & calore ita vitiari, & corrumpi, ut noxam corpori inferre possit, si nimirum diu in iis stagnet, aut concrescat: quo tamen casu quidquid in sanguinem remeat, plerumque, nisi nimia copia, & repentino, subitoque impetu repellatur, ut supra jam monitum est, id facile aut alvi fluxu, aut sudore, aut urina, aut alia aliqua via, aut pluribus simul sine magno valetudinis incommodo a natura expelli, quod magni plane viri (*a*) ultro concedunt; illud vero, quod in mammis jam coivit, nec resolvi amplius potest, tumores plus minus duros, aut abscessus procreare, curatu non admodum arduos, fereque periculi expertes. 7. Quoniam probabile est, quotidie aliquod lactis e mammis per vasa lymphatica sine ulla sanitatis noxa in sanguinem infundi, ut Cl. MECKELII (*b*) injectiones suadere videntur, nullo modo concipi mente posse, quare liquor adeo blandus, adeo dulcis, temperatusque, adeo naturæ amicus in puerperis,

Continuatio confutationis.

peris, ſive retentus, ſive reſorptus, febrem mali moris, inflammationes, tumores, abſceſſus, dolores tam interiorum, quam exteriorum partium excitare debeat, niſi antea inſignem labem contraxerit, aut alia quædam cauſſa interceſſerit, uti ſubita refrigeratio puerperæ, aut grave aliud diætæ erratum, cui hujuſmodi mala rectius, veriuſque attribui poſſint.

(a) SVVIETEN. in Boerhaav. §. 1329. *ubi teſtes appellat celeberrimos auctores, uti* PEU (pratique *des accouchem.* *p.* 214.), LEVRETUM *ipſum* (L'Art des accouchemens *p.* 135.) *&c. qui id experientia convicti fatentur.*

(b) Nov. experim. & obſervat. de finib. venar. & vaſor. lymphatic. Berolin. ann. 1772. p. 56. & 57. *ubi* latiſſimus campus, *inquit Cl. Auctor*, hic pateret in errores hinc oriundos in Medicina animadvertendi, qui in practicis libris sæpe occurrunt. Sæpius mihi in praxi viſum eſt ab aniculis, & medicastris absque fundamento lactis in ſanguinem regreſſum, tamquam cauſſam morborum fere omnium ſecundum illorum ſententiam accuſari, qui puerperas post puerperium infeſtant, quos inflammatoriæ febris post partum ortæ, aut refrigerationis, aut erroris in diæta effectus, ac ſequelas eſſe peritus in arte facile cognoſcit &c. *Similia habet* LEACKE *l. c.*

§. CCCCLXIV.

Continuatur refutatio.

Quæram 8., ſi lac in ſanguinis vias repulſum quando adhuc blandum, & minime acre eſt, nec ullum ex mora cepit vitium, teterrima illa mala efficeret, cur iiſdem Nutrices, ubi alumnos dimittunt, atque a mammis lac abigunt, non pari ratione objicitur? Plurimas equidem vidi, nullam vero earum, quæ ex hac cauſſa in gravem morbum inciderit. 9. Ut ad ſectiones cadaverum, ad

quas

quas a factis accusatoribus provocor, me convertam, materia illa lacti similis, quam circa intestina, aliaque viscera, aut in cavo abdominis effusam inveniri dicunt, nihil sane aliud esse videtur, quam pus ex omento suppurato delapsum; secundum quorumdam sententiam, vel ex aliis visceribus, partibusque suppuratis, ut peritonei, quod nuper Angli viderunt, dilapsum (*a*); liquor vero ille, serum lactis referens, quo abdominis cavum interdum scatere viderunt, vel pus tenue fuit ab intestinis inflammatis expressum, vel lympha concrescibilis illinc effusa, & corrupta vel chylus ex venis fortasse lacteis ruptis, laceratis, extensis, aut sphacelo destructis, apertisque cum lymphatico latice stillatim emissus. Nec novum est, materiam lacti similem sæpissime prosectoribus obviam fieri in abscessibus tam internis, quam externis, ubi nulla lactis suspicio, aut culpa adduci poterat (*). 10. Quod attinet ad tumores varii generis, atque abscessus, qui circa uterum, ejusque ligamenta, aut intra musculos iliacos, & psoas, aut ad inguina, fœmora, aut alias partes puerperis obveniunt, hos æquiori jure, ut de lochiorum retentione, aut metastasi nihil dicam, vel ex utero gravido, tumente, & proximas quasque partes urgente, vel ex vi, quam eædem partes in iteratis partus nisibus passæ sunt, vel ex circuitu humorum impedito, vel ex lympha tenaci, acrique in tela cellulari alicubi accumulata, & stagnante, vel ex materia purulenta intra vasa genita, & vi vitæ demum alicubi deposita, cujus frequentissima extant apud scriptores exempla, deducendi videntur, quam ex lacte, sive retento, ut ajunt, sive repulso.

(*a*) Cel. CAROLUS RICHA (*Constit. epid. Taurinen. alter.*

ter. p. 40. æger 4.) historiam adducit puerperæ, cui febris cum horrore tertia a partu die supervenit; ex qua die demum duodecima quasi repente interiit. In ejus cadavere inventa est magna puris fœtidi quantitas, quæ in cavum abdominis effluxerat ex abscessu tubæ Faloppianæ dexteræ. Pusne esset istud, Cl. auctor ne dubitavit quidem. Ostendit præterea uteri caveam grumoso sanguine plenam, vasa uterina distenta, & varicosa, intestina intrinsecus nigricantia, & gangrænosa.

(*) *Cl.* SVVIETENIUS (in Boerhaav. §. 75.) *refert exemplum ex* Histor. Acad. Paris. an. 1729. pag. 17., 18. *tumoris in abdomine nobilis Juvenis inventi, qui continebat septem libras cum dimidia materiæ albæ, partim lacti, partim caseo similis.* LIETAUDIUS (Hist. Anat. med. Tom. 1. p. 257. 258.) *eo* act. Parisiensibus *producit historiam* humoris lactei *magna copia in abdomine puellæ septennis inventi cum* mesenterio scirroso, vel materia quadam albicante, & quasi cretacea infarcto; *itemque ex* LOSSIO *sectionem pueri* ascite *laborantis, cujus abdomen* latice quodam mere lacteo repletum *deprehendebatur. In muliere consistentis ætatis* (*apud* MORGANIUM *Epist.* anat. medic. 45. n. 16.) *ex peripneumonia intra quinque dies mortua sinistrum thoracis cavum replebatur sero*, quod a pure admisto albicare libentius dixisses; si ulla puris hic fuissent indicia. *Eodem albido humore turgebat quoque pericardium*, ut a primo non pericardium, sed apertum magnum quemdam abscessum videre crederes. Superficies vero omnis pericardii inferior, exterior autem cordis, & auricularum, & magnorum vasorum obducebatur materia quadam ex albo cinerea, nihil magis quam calcem, parieti modo inductam referente; *nec tamen cor, aut pericardium, ea detersa, corsum, aut suppuratum apparuit. Mulier autem hæc nec puerpera erat, nec partui ulli proxima, quantum ex historia conjici potest. Similis materia cor obducens, observata etiam a* GUARINONIO, *memoratur ibidem, sed fusius* Epistol. 20. num. 37. *Ego quoque pluries in cadaveribus tam morbis acutis, quam chronicis denatorum, & quidem virilis sexus, pericardium humore lacti simili plenum, cor vero materia quadam caseosa circumdatum, & fœdatum deprehendi, qua ab-*

obstersa, nulla alia labes, nisi levior inflammatio, cernebatur. *Cl.* PERCIVALIUS (Essays medical and experimental on the follovving subjects &c. p. 232.) *narrat, bis paracentesim institutam esse in puella octenni, ascite, & anasarca laborante, & qualibet vice insignem copiam humoris lacti cum aqua remixto similis extractam esse. Tres abscessus, post variolas superatas infanti octimestri oborti sunt, unus circa cubiti articulum, alter ad malleolum internum, & exernum, tertius sub clavicula dextera, & musculo pectorali: His incisis,* (LUDVVIG Advers. med. practic. vol. 2. part. 1. pag. 183. & seq.) *materia purulenta tenuis, & saniosa cum lactis coagulo, sive grumo caseoso effluxit. Nec in solis corporis caveis, atque abscessibus materia lacti similis pluries, verum etiam in ipsomet sanguine non semel reperta est: Legitur in historia academiæ scientiarum Parisiensis ann. 1752. sectam esse venam brachii viro recte valenti, sed valde plethorico; & multo plus humoris lacti simillimi, quam sanguinis prodiisse: Idemque pluries vidit* MURYUS *in iis, qui assidue equis vehuntur. Neque hæc singularia, sed obvia passim reperiuntur apud observationum medicarum scriptores.* Ex quibus omnibus, ni fallor, elucescit, inesse sanguini, humoribusque nostris materiam; quæ a reliquis ejus partibus sejuncta, aut alicubi deposita, humorem albicantem, & lacteum referre possit, aut lacti similis videri. Non a vero longe abesse putaverim, chylum ipsum hic maxima consideratione dignum esse. Sæpe in sanguine paucis a pastu horis extracto chylus conspicuus est, serumque ejus albidum reddit. Quid si aut copia excesserit, aut non intime sanguini admisceatur, aut aliqua ex caussa a sanguine secedat, & alicubi consistat? Num a lacte id repetas? Chyli pars pinguior, & adiposa cum lympha animali mixta, & in cellulis membranæ adiposæ deposita, HALLERO docente, (*Phys. lib. XXV. sect. 2. §. VIII.*) pinguedinem, sive adipem format: Numquid hinc lacteos tumores, sive decubitus, ut vocant, quibus puerperæ obnoxiæ interdum sunt, rectius quam a lacte deduxeris? Chylus quandoque contra valvularum ductum, & resistentiam a thoracico canali refluere, & in glandulas iliacas, lumbalesque, atque in earum vas-

cula sponte se diffudisse, eodem HALLERO observante (*Physiol. l. XXV. sect. I. §. XII.*), visus est. Multo facilius istud fieri posse conjicies, si aliquod accesserit obstaculum, quo ille refluere, & novas vias sibi parare cogatur. Habes igitur probabiliorem caussam, cur tumores, congestiones, abscessusque istos puerperarum, qui cellularem telam, qui glandulas conglobatas tam internas, quam externas sæpe occupant, quando humorem lacti similem continent, *adipsos*, aut *chylosos* vocandos malim, quam *lacteos*.

§. CCCCLXV.

Examinantur postrema duo argumenta adversariorum.

Superest demum, ut duo postrema illa argumenta, quæ supra quinto, & sexto loco (§. CCCCLXI.) allata sunt, aliquantulum excutiantur. Itaque quod de lochiis magnam partem lacteis asseritur, id sane ejusmodi est, ut omnino per se corruat, si quæ contra vasa lactea uteri, aut lacteum humorem ad uterum confluentem disputavimus, memoria teneantur. Deinde animadvertere oportet, colorem albidum, quo interdum lochia * prædita sunt, lacteam eorum naturam non satis ostendere. Albicant enim, vel quod vasa, undæ rubens sanguis effluebat, jam contrahi incipiunt, & serosum tantummodo, lymphaticumque humorem transmittunt, vel quod purulenta materia decolorantur, ut ex fœtore, quem tum exhalant, aperte liquet. Quod si porro lochia interdum non supprimuntur, nisi febre jam provecta, aut ad finem tendente, mirum id quidem nequaquam est. Nam non omnem febrem, quæ puerperas corripit, ex lochiis suppressis, aut cohibitis, & retentis oriri necesse est, cum multiplices profecto caussæ suppetant, unde ea derivari possit.

Mi-

Mirum potius esse debet, fluentibus lochiis albis, id est, ut adversariis videntur, lacteis, febrem sæpe nedum cessare, verum etiam illico excitari, uterum tumere, & tendi, ex retenta nimirum rubra sanguinis parte, nec satis evacuata; quod a me non semel observatum est: dum contra, lacteo humore exeunte, ex eorum sententia, puerperis recte natura consuleret. Quam ob rem, quando justo citius in plethoricis, sanguineisque puerperis lochia pallere, aut albicare video, quamvis ubertim fluant, suspectus profecto mihi eorum color est, & non raro aliquid mali imminentis portendit; nisi cito, & provide medicus opem ferat. Quod attinet porro ad lactis uberiorem secretionem; nulla me subit admiratio, si ea ut naturæ ordinem, & institutum sequitur, omniumque functionum integritatem plerumque significat, sic quoque caussam medicis exhibet, cur sibi gaudeant, & puerperæ gratulentur: contra vero si inopia lactis, aut defectus, quoniam turbatæ, atque aberrantis œconomiæ animalis indicium est, eos terrere debeat, & mala, quæ imminent, præsagiat. Verum utrumque de fluxu lochiorum dici etiam potest. Eorum copia securitatem plerumque: penuria aut defectus periculum, metumque non levem multo certius affert.

* *Mulieres, & non pauci ex medicis simul ac vident lochina pallida, aut albida fieri, mox dicunt, lac ad uterum converti, atque ex eo prodire; nulla temporis, quo id evenit, habita ratione: Sed ut plurimum pallere incipiunt, imo etiam albicare, febre lactea, ut vocant, accedente, aut lacte in mammis secerni cœpto, aut mammis jam lacte turgentibus. Non ergo tunc ejusmodi decoloratio lochiorum lacti ad uterum converso tribui potest. Imo fre-*

quentius, & citius albicant in lactantibus, in quibus certe, cum lac ab infante nato exsugatur, ipsum deferri ad uterum, haud verisimile est. Nam si ex lacte lochiis admixto albidus iste color oriretur, albicaret profecto multo magis in non lactantibus post lactis e mammis refluxum, & non in iis, quæ lac præbent; aut in iis ad summum, in quibus nulla lactis secretio in mammis apparuit; quamquam in his posterioribus dubitandum adhuc esset, num ex mixtione lactis lochia tum vere decolorarentur; quia neque lac, ut dictum jam est, sub forma lactis in sanguinem inest, nec uteri fabrica ad illud secernendum in humano genere a natura conficta est. Eget enim glandulosa mammarum structura, ut secernatur, pareturque. Non secretum, neque paratum, ubinam existere poterit, quonam ex loco manabis? At instant non nulli, ut lac vere sanguini inesse, & cum lochiis ab utero effundi probent, sudores puerperarum, & lochia ipsa acidum quemdam odorem spirare, qualem lac acescens emittit. Quod incertum sane, & dubium argumentum est; nam quamquam odor istiusmodi revera sudoribus, & lochiis insideret, nec aliunde, nempe ab aliqua lactis portione, quæ in linteola circumposita ex mammis stillaverit, & mora acuerit, emanaret: tamen necessario non sequeretur, ut a lacte sive retento, sive refluente repetendus esset. Non enim solum lac in nobis est, quod acescat. Acescit etiam gelatinosa, ut vocant, pars sanguinis, quæ ideo magnam habet cum lacte affinitatem (SENAC. del cuore T. 3. l. 3. c. 4. p. 105. 106.) *Jura carnis diu servata acidum saporem acquirunt, odoremque similem exhalant. Gelu inde paratum, dum corrumpitur, eidem vitio obnoxium est. Jus, & glutina vituli sibi relicta acorem concipiunt* (Memoir. de l' Acad. de chirurg. Tom. 3. Par. 2. pag. 70. edit. in 12. SENAC Essays de Physiq. pag. 93. LORRY des alimens Tom. 1. p. 353.) *Adeps etiam, oleumque nostri corporis acescit. Cor ipsum, quia adipe circa basim sæpe latet, diutius servatum, acidum odorem interdum spiravit.* (Id. ibid. Tom. 2. pag. 111.). *Imo ex carne bubula putrescente spiritum subacidum elicuit* NAVIERIUS *referente* HALLERO (Physiol. lib. V. sect. 2. §. 32.) *qui etiam testatur, in humoribus*

ju-

juniorum animalium manifestum acorem reperiri, in adipe adhuc evidentiorem (ibid.) *Hinc animalia prius acescunt, quam putrescant* (WALLERIUS chem. *p.* 237. *In pure acidam indolem deprehendit* QUESNÆUS (Oecon. anim. T. 1. p. 269. 295. 247.), *quamquam id fere ab adipe repetit* HALLERUS *l. cit. Acet puerorum halitus, & sudor* (PECHLIN. *obser. p.* 332.) *Odor acidus percipitur in sudore febrium quarumdam malignarum*) MORGAGN. de sed. & causs. T. 2. p. 262. JOURNAL de medecin. ann. 1763. mens. Augusт. FORDYC. p. 24. 62.) *item in purpura* (ROSEN. symptom. purpur. chronic. scorbutic. pag. 16. & LUDVVIG. Pathol, pag. 64. 122.), *in febre miliari* (HAMILTON de Prax. regul. & febr. miliar.). *Accidum sudorem & quidem criticum in febre quadam anomala observavit* GRAINGERUS (De febr. Batav. pag. 33.) *& in fœmina, cui ossa emollita erant*, NAVERIUS (sur l'emolissem. des os p. 62.) *& in pari casu vaporem acidum ex abdomine erumpentem notavit* ZELLEUS (De struct. glandul. præt. nat.). *Similis ergo odor acidum spirans reperitur etiam in aliis morbis, ubi nulla lactis suspicio esse potest; cur non item in puerperis? cur non in lochiis, quæ multum seri, & lymphæ continent, ad corruptionem pronissimis?*

§. CCCCLXVI.

Quæ quidem omnia sic accipiantur velim, ut Gallorum de hac re opiniones, doctrinasque nimium, ut mihi videntur, protensas, & latius, quam par est, effusas quodammodo justos intra limites contineant, non vero lac prorsus ab omni noxæ suspicione vindicare debeant. Acescens enim mora, aut corruptum, aut alia quacunque ratione acre redditum, aut repente, & magna copia repulsum, non innocuum esse, supra (§. CCCCLXIII.) posuimus; cum sic sanguini affusum, aut ad cerebrum, pulmones, aliaque viscera translatum, aut *Noxæ veræ a lacte.*

alibi in celluloso textu depositum, congestumque non modo febrim, verum etiam deteriora mala, quorum jam (§. CCCLXVIII.) meminimus, procreare possit. Nec dum a Gallis quantum licet, recedimus, ita movemur auctoritate Anglorum recentium, ut cum his lochia iminuta, aut suppressa, aut quocunque modo retenta e numero caussarum, quae febrem puerperalem invehunt, excludi penitus velimus. Namque haud audiendi mihi videntur, dum quasi ex tripode delphica decernunt, nullum discrimen esse inter humorem, qui lochiorum nomine ab utero effunditur, & illum sanguinem, quem vasa disrupta, aut dilacerata, aut aliter saucia cujuslibet partis evomunt, atque adeo utrumque aeque blandum, insontemque haberi volunt. Neque facile eisdem (*a*) fides habenda est, quando nihil mali ex imminuta, aut retardata; aut cohibita hujusmodi uteri evacuatione se unquam vidisse declarant *. Sola enim sanguinis, licet boni copia, quae, prout contrahitur uterus, exprimi paullatim, atque effundi debet, retenta collectiones, & quandoque inflammationes, & febrem non levem parere saepe ** visa est. Si vero sanguis, qui in uteri vasis copiosior jam est, aut ad ea, utero vacuo facto, uberius ferri coepit, subito repellatur, & repentina metastasi, rapidoque motu in debilioremque aliquam partem, puta cerebrum, aut pulmonem, impetum faciat, nonne expectandum continuo est gravissimum aliquod malum *** ex iis, quae inaequalis sanguinis distributio, inaequalisque ejusdem motus, & vis efficere consueverunt? Id nonne frequentissimum & manifestissimum est in haemorrhagiis reliquis, & praesertim in catameniis ipsis, illico, & repente compressis? Quae non tum pectoris oppressiones, anxietates, suffocationes, quae non capitis perturba-

Anglorum de Lochiis judicium.

Refutatur.

tio-

tiones; cephalalgiæ, vertigines, aliæve terrificæ affectiones subsequuntur?

(a) LEACKE in primis l. c.

* *Prodiit anno 1768. Lugduni Batavorum Clarissi* GERHARDI FAUVARQ. *Dissertatio absolutissima* De Lochiorum metastasi. *Hæc recusa invenitur in Syllog.* BALDINGERI vol. 2. pag. 278. *Doctissimus Auctor, etsi metastasim lactis prorsus non neget, multa tamen, imo omnia mala, quæ alii lacti tantum referunt accepta, lochiis etiam aberrantibus sæpissime tribuenda censet. Cum vero utriusque generis metastases summopere affines sint, signa etiam tradit, quibus altera ab altera distingui possit. Turbæ, inquit* (§. V.), *quæ primis a partu diebus observantur, lochiis, quæ vero post* febrem lactariam *nascuntur, lacti suam originem debent. Deinde addit, in metastasi lactis mammas flaccescere, in lochiorum aberratione turgere posse, citatque assentientem cl.* SVVIETENIUM (comm. in Boerhaav. T. 4. p. *610.* & *612.*)

** *Similia timet etiam a copia boni sanguinis in uteri vasis retenti idem* FAUVARQ. l. c. §. IV.

*** *Eadem quoque docet* FAUVARQ. l. c. §. eod.

§. CCCCLVII.

At interdum lochia ita a boni sanguinis indole desciscunt, ut cum eo, qui in hæmorrhagiis e vasis erumpit, comparari, ut temere volunt, minime queant. Supra (§. CCCLXV.) ostensum est, aliquando ea purulenta aut puriformia esse. Tunc certe resorpta, aut retenta innocua fore, nemo dixerit. Quandoque etiam in uteri, aut vaginæ cavea restitantia, & loci calore fota, aut aeris accessu contaminata ita alterantur, * ut, ni vere putrefiant, ad putrescendum certe paratissima evadant. Hinc terram mephitim exhalant, acidum, vel fœtidum nidorem emittunt, atque acrimonia, *Lochia quomodo nocere possint?*

quam

quam acquisiverunt, non solum partes, per quas depluunt, quodammodo inflammant, & mordent, verum linteola etiam ipsa, quibus excipiuntur, brevi exedunt, consumuntque. Istane tuto retineri, aut cum sanguine circumeunte communicari, & circumagi poterunt? Adde, ab universo corporis habitu non raro ad uterum pravos, alienosque succos post partum confluere, ut providentissimo naturæ consilio, conatuque excernantur. Si casu, aut malo fato fiat, ut expiatio ejusmodi impediatur; quis non viderit, quanta, & qualia puerperis mala impendeant?

* *Mihi omnino adstipulatur laudatus* FAUVARCQUUS, *dum* (§. 2.) *sic inquit:* „ *Quamquam sanguinem ex vasis in matricis cavitatem influentem sanum esse adseram, idem tamen de sanguine de genitalium rima exteriori prodeunte semper adfirmare nollem. Notum enim est & calorem, & humiditatem horum locorum, & stagnationem in iisdem facillimo negotio, & brevissimo tempore corruptionem inducere; hanc igitur ob caussam sanguis de genitalibus prodit omnino corruptus, non quod qua talis in uterum effundatur, sed quoniam hanc labem in his demum locis contraxerit. Accedit, quod particulæ relictæ placentæ, amnii, chorii, atque omentosæ substantiæ, quæ chorium cum utero ubique nectit, corrumpantur, corruptæ cadant, & sanguinem transeuntem varia ratione inquinent* ". *Idque præsertim evenire subdit in* regionibus calidioribus, ubi Judæi olim *habitarunt*,

§. CCCXCVIII.

§. CCCCLXVIII.

Quibus vero neque lac cum recentioribus, neque lochiorum repulsio, & metastasis cum veteribus quibusdam caussa febris puerperalis videntur; hi ad uteri potius inflammationem, quæ in puerperis non infrequens est, animum convertunt, atque hanc originem ejusmodi febribus veluti probabiliorem assignant. At HULMIUS, & LEACKIUS uteri inflammati symptomata ita a febre puerperali aliena reputant, ut ingens inter utramque discrimen esse, fidentissime statuant. In demortuis præterea ex hac febre puerperis uterum omnino naturaliter constitutum atque illæsum; omentum contra, & tenuia intestina inflammata, & gangræna affecta, itemque abdominis cavum humoribus putridis, & corruptis, nec non spiritu fœtentissimo plenum repererunt. Quo factum est, ut non uteri, sed omenti, intestinorumque inflammationi hanc puerperalem febrem ambo tribuendam judicaverint. Quamquam vero eam inflammationis esse sobolem velint, non tamen omnem putredinem primarum viarum, aut etiam ipsius sanguinis, saltem secundariam, & accessoriam ab ea excludunt. Verum quod attinet ad hujusce febris symptomata, adeo varia, & diversa ab auctoribus referuntur; ut non facile, quæ ipsius propria, quæ aliena * sint, quis definiverit. Itaque si descriptiones omnes persequamur, quas de hac febre puerperali tradiderunt observatores, quasdam certo inveniemus, in quibus uteri inflammati symptomata non defuisse, fateri cogimur. Quod si etiam sectiones cadaverum earum, quæ ex hac febre perierunt, con-

Num uteri inflammatio quandoque caussa ejus sit.

Omenti & intestinorum inflammatio accusatur ut caussa hujus febris.

consulantur, id multo evidentius apparebit, nec ullum dubium superfuerit; quin interdum nullum inter hysteritidem, & febrem puerperalem discrimen extiterit. Cl. enimvero LE ROY in ea ipsa fœmina ex hac febre extincta, in cujus abdomine notabilem seri quantitatem cum flocculis albis lacti coagulato similibus (§. CCCCLXI.) invenit, uterum etiam, partesque vicinas inflammatas fuisse; confitetur. Binas quoque sectiones mulierum, quas febris puerperalis rapuerat, extant apud POUTEAU (*a*); quarum uterus interiorem membranam nigram, & mollem habebat; rubore quodam livido; & vere gangrænoso subtus existente: GASTELLERIUS etiam duas mulieres febre puerperali, & quidem exanthematica abreptas secuit (*b*) in quibus uterus luculentissimas inflammationis notas exhibuit: Quibus si addideris eas, quæ passim in *Miscellaneis Naturæ Curiosorum* (*c*) observationes, uterum sæpe inflammari in hujusmodi morbo, nemo negabit. Sed pro mille aliis illa esse poterit, quam typis mandavit J. P. XAVERIUS FAUKEN (*d*). Is enim narrat, annum 1770. puerperis fere omnibus exitiosum fuisse Vindobonæ, sed præcipuæ illis, quæ in nosocomio *Divi Marci* decumbebant. His mox post partum uterus erat durus; & tumidus cum doloris sensu, lochiis suppressis, alvi fluxu, æstu, siti cute humida, capitisque dolore. Tertio, aut quarto die universum abdomen, speciatim versus diaphragmatis regionem intumescebat, tendebatur, & dolebat, flaccidis interim mammis, & lacte vacuis. Die sexto, & septimo hæc ita increscebant, ut velut suffocatæ necarentur. Sectio anatomica in earum abdomine detegebat pseudo membranam ex materia quadam caseo, & lacti simili conflatam, qua omnia viscera

obdu-

obducebantur. Totum ejus cavum sero veluti lactis scatebat; neque id deerat interdum in ipsomet thorace. Non unum viscus sed aliud, atque aliud inflammatione obsessum reperiebatur. In non nullis vero uterus sic affectus occurrebat, ut sphacelo correptus videretur. Simillimam huic epidemicam constitutionem puerperis exitiosissimam, quæ hieme anni 1746. grassata est, ex commentariis Regiæ scientiarum Academiæ ejusdem anni commemorat Cl. SWIETENIUS hisce verbis; *Aquæ, dum parturiebant, effluebant, & postea uterus siccus, durus, dolens tumebat, nec lochia solito fluebant modo. A ventris fluxu morbus incipiebat, dolor ventris sequebatur, in primis circa locum, quem occupant ligamenta uteri lata, tensum erat abdomen, caput dolebat, & quandoque aderat tussis, Tertio, vel quarto post partum die, mammæ, quæ tunc turgere solent, flaccescebant, & quinto, vel septimo die puerperæ moriebantur. Pauperes solas invadebat hic morbus, præcipue si in nosocomio peperissent. Februario mense adeo periculosus erat morbus, ut ex viginti vix una evaderet. In cadaveribus inveniebatur coagulum lactis* (Gallorum sermone hinc utitur) *externæ intestinorum superficiei adhærens, & serum lacteum in cavo abdominis effusum; simile serum in quibusdam reperiebatur in pectoris cavo, & dum pulmones secabantur, eructabant similem lympham lacteam, sed putridam. Ventriculus, intestina, uterus, rite examinata, videbantur inflammationem passa fuisse, & grumi sanguinis ex dissectis canalibus uterinis exibant: in multis etiam ovariorum suppuratio videbatur adfuisse* (e). Quæ omnia tam ratione symptomatum, quam observatorum in cadavere adeo conveniunt cum descriptionibus HULMII, LE ROY, & LEACKII, ut nihil

nihil similius esse possit, excepta uteri labe, quam hi nunquam in suis puerperis repererant.

* Cl. WHITEUS (p. 210.) *vehementer & ipse miratur; vix duos auctores esse, qui eadem ratione hanc febrim descripserint. Credit tamen cujusque descriptiones fideliter ex ipsa observatione desumptas fuisse, prout nimirum morbus se se eorum oculis obtulerit: quod probe animadvertas velim; ne quae deinceps dicturus sum, absurda, aut commentitia tibi videantur.*

(*a*) Melang. de chirurg. p. 182.

(*b*) De la fievr. miliar. des fem. en couche p. 108.

(*c*) Miscell. N. C. Dec. 1. Ann. 2. obs. 85. Ann. 4. observ. 195. Dec. 2. Ann. 4. observ. 94. Dec. 3. ann. 1. obs. 22. ann. 3. obs. 123. WHITEUS *ipse* (l. c. p. 206.) *non negat, in hac febri uterum interdum inflammatione & gangraena tentari.*

(*d*) Das in Wien im Jahre 1771. &c. vid. Comm. Lipsien. vol. XIX. p. 189.

(*e*) Comment. in Boerhaav. §. 1329. pag. 450. Cl. GEOFFROYUS ann. 1773. vidit epidemicam febrem puerperalem in Nosocomio (*l'Hotel-Dieu*) Parisiis, brevemque ejus historiam conscripsit; quae legitur in *Vol. 2. Reg. Soc. Med. Opuscul. p. 23.*

§. CCCCLXIX.

Inflammatio omenti, & intestinorum an causa hujus febris.

Quantum porro fidendum sit cadaverum sectionibus ab HULMIO, & LEACKIO ad proximam harum febrium caussam detegenda institutis, ex eo facile constabit, quod ex XI. puerperis, quarum historiam conscripsit Cl. WHITEUS, nulli sanguis missus sit, & nihilo secius ferme omnes evaserint. Quod nequaquam contigisset, si quae ab illis superioribus in omento, atque intestinis inventa inflammatio dicitur, principem revera morbi caussam, sive continentem, ut vocant, & conjunctam prae-

præstitisset. Quo vero id magis eluceat, legenda ea sunt, quæ in novam HULMII doctrinam doctissime animadvertit idem WHITEUS (*a*), ostendens, effectum pro caussa ab eo temere acceptum fuisse. Namque enimvero ejusmodi inflammatio si primaria, & non secundaria exstitisset, nullo modo, sine prompta & larga sanguinis missione, vitari, aut discuti unquam potuisset. Sed sua quoque est WHITEO peculiaris opinio, qua a reliquis pene omnibus dissentit. Puerperas enim nec ex *lacte*, nec ex lochiis retentis, nec ex ulla viscerum inflammatione in puerperalem febrem incidere, sed ex eo tantum putat, quod sanguis earum putridis effluviis inficiatur, Effluvia autem hæc partim ex lochiis in vagina, aut circa pudenda gerentis, & facile putrescentibus, partim ex bile acri, & corrupta, aut putridis intestinorum sordibus elevari, a venis inhalantibus, aut membranarum interstitiis resorberi, & cum reliquis humoribus communicari; eoque facilius, promptiusque sanguinem hinc computrescere, quo major aeris, cubiculi, lecti, potusque calor est, aut largior calefacientium medicamentorum, & ciborum abusus, minusque aeris temperandi, & renovandi studium, aut minor mundum corpus servandi diligentia (*b*). Ideoque, quamquam communiter in demortuis inveniantur intestina inflammata, & glutine quodam exterius obducta, & conferruminata, sero cuidam purulento immersa, magis ad putridam, quam ad inflammatoriam naturam hujusmodi febrem accedere. Intestina vero, omentum, aliasque partes, quæ in puerperarum cadaveribus corruptæ reperiri solent, facilius, citiusque contaminari, quia utero, lochiis, excrementisque propriores existunt. Quod ut credibilius reddat, non modo pluribus utitur ipse argumentis e physica, & physiologia ductis, verum

etiam

etiam confirmare illud non desinit narratione quarumdam felicium curationum, quas solo regimine refrigerante, medicamentisque acescentibus, atque antisepticis præstitit. In Anglia utique, ubi victu animali, vinosis liquoribus & regimine calefaciente frequentius abuti fortasse solent puerperæ, nec satis munditiei corporis studiosæ videntur, & plerumque angustioribus, parumque aere perflatis cubiculis includuntur, in primis plebejæ, & non opulentæ, sæpe eas ex hac caussa febribus acutis, & putridis corripi, verisimillimum est. At, quia non ubique, nec universim ejusmodi vitæ regimen obtinet, idcirco absurdum plane esset credere, puerperas isto dumtaxat febris genere peculiariter, & ubique conflictari. Vidi equidem ipse non semel fœminas contraria omnino ratione viventes, gravibus hisce febribus obnoxias, alioque curationis genere, quam quod WHITEUS proponit, egentes, ut sanarentur.

Rationes WHitei infirmantur.

(*a*) L. c. Post-script. p. 377. & seq.
(*b*) L. c. sect. 5. art. 2. p. 209. & seq.

§. CCCCLXX.

Alia afferuntur contra eundem.

Præterea ersi magnam in hisce caussis, quas WIHTEUS adduxit, nocendi potestatem insidere ultro concedam, non ita tamen celeriter ab iis corpus affici posse videtur, ut primo mox die, aut altero a partu, quod sæpe evenire cum HULMIO, LEACKIO, aliisque WHITEUS ipse haud negat, febrem mali moris excitent, nisi dyscrasia jam aliqua humores ante peccaverint, aut corpus gastrica saburra, aut biliosa colluvie scateat, aut aliunde cacohymicum sit, aut aliter male affectum. Id profecto suo jam tempore cognovisse videtur RIVERIUS medendi scientia, & usu multis recentioribus, licet theoreticis disciplinis elegantius instructis, & perpolitis anteferendus.

dus. Is enim post enumeratas caussas, ex quibus puerperis febres putridae, * superveniunt, & comprehensa in illis lochiorum suppressione, aut imminutione, sic inquit: *Si vero rite fluentibus lochiis febris oriatur, illa vel ex bilioso humorum apparatu, vel ex diaetae erroribus provenit. Pravi humores ex partus laboribus, ac doloribus agitati calorem, & putredinem facile concipiunt, febremque excitant* (*a*). Quod vero attinet ad diaetae errores, quoniam & de his mentionem opportunae facit, e re erit hic ipsissima ejus verba referre: *Diaetae errores variis modis contingere possunt. Ac primum in victu, in quo puerperae plurimum peccare solent, pluribus, & copiosis ferculis se se ingurgitantes, quae sufficienter concoqui non possunt, & in corpore putredinem contrahunt. Alter error committitur, dum puerperae frigido aeri* (hoc probe notent nimii frigidi regiminis laudatores) *se se imprudenter exponunt, praecipue urgente febre ex lacte, quae per sudores, & diaphoresim solvi consuevit. A frigore autem ambiente incaute admisso diaphoresis impeditur, unde fit, ut febris illa, quae per se salutaris erat, & paucis diebus cessatura, in putridam, & periculosam mutetur*. Imo interdum febris haec in ipso pariendi tempore, aut etiam prius uno, vel altero die puerperas invadit, quod ex historiis Hippocratis ipsius, ut ceteros praeterem, constat; unde facile deducitur neque a lacte, neque a lochiis, neque a perverso puerperarum regimine semper ejusmodi malum derivare.

Biverius quid senserit de caussis hujus febris.

* *Putridae febres eo sensu hic accipiantur, quo a Galenicis acceptas supra tradidimus.*

(*a*) Prax. medic. lib. XV. cap. 24. §. 6.

§. CCCCLXXI.

Alia caussa. At præter humorum antecedentem dyscrasiam, & putridum, aut biliosum in primis viis apparatum, aut subitam diaphoreseos, aut lochiorum repulsionem, *aliam* vir probatissimus *caussam satis frequentem febris puerperarum* commemorat, portionem videlicet aliquam secundinarum, utero adhærentem, aut sanguinis grumum, aut *aliud quid* præter naturam post partum in uteri cavo relictum, & putrescens, *unde lochia virescentia, male olentia, & cadaverosa* profluere solent. Ex his quippe non modo uterus computrescit, verum totum etiam corpus putridis ichoribus, halitibusque venenatis inficitur, ut putridissimæ inde febres oriantur. Duoque exempla in utriusque caussæ confirmationem ex HARVEI *tractatu de partu* in medium profert perquam sibi accommodata. Nec unus RIVERIUS talia docet. Similia, & prope eadem a WILLISIO (*a*) traduntur, & probantur. Nam harum febrium caussas enumerans, primo assumit *pravam sanguinis diathesim* tempore graviditatis acquisitam; secundo *malas uteri affectiones* a partu relictas. Illa nisi copioso, & continuato lochiorum fluxu tollatur, sanguinem dicit ad effervescendum; putrescendumque ex levi occasione promptissimum reddi, imo nervorum succum, quasi veneno, pessime depravari. His vero, & *lochia sisti, & totius sanguinis depurationem impediri*, & *fœtidos* illinc ichores cum sanguine communicari, eumque *graviter infici*, quin imo *motus convulsivos circa uterum inceptos, indeque aliis partibus continuatos in sanguine & succis inordinationes concitare, quæ sæpe in febris aut productionem, aut exacerbationem conspirant*. Nec præterit alias duas *occasiones in arbitrio*

VVillisius ad Riverium accedit.

bitrio patientium sitas, & facile evitabiles, quæ hujusmodi febrem excitare solent, malam nimirum *victus rationem, & frigoris susceptionem*. A victu enim pleniore, & jurulento, quo immaturius utuntur, *statim in visceribus indigestio, & magnæ molestiæ, atque in sanguine ob succum nutritium debito opimiorem turgescentiæ*, inquit, *febriles* oriuntur. Frigore vero suscepto, cum *intra diem unum, aut alterum, aut citius, quam oportuit, vestibus induuntur, lectoque exsurgunt*, non solum *transpiratio cohibetur, sed non raro lochia derepente sistuntur, aere ad uterinas partes* penetrante. Quorum utrumvis *febrilem effervescentiam excitare* poterit.

(*a*) De febrib. cap. XVI. pag. 77.

§. CCCCLXXII.

Ex quarum opinionum varietate quisque satis intelliget, probabiliter non unam febris puerperalis caussam, sed fortasse aliam, atque aliam constituendam esse, & proinde non unum ejusdem genus, sed plura videri, quibus nomen istud conveniat, aut a scriptoribus inditum sit, & quamquam quæ postremo loco ex RIVERIO, & WILLISIO prolata sunt, magnam veri similitudinem præ se ferant, in re tamen adeo controversa, & disputationibus adhuc subjecta prudentis esse judicium cohibere, nec quidquam decernere, donec ea, quæ a ratione dictantur, experientia ipsa comprobaverit. Quare, ut quænam caussæ potissimum hic locum habent, & quænam hinc veræ morbi differentiæ deducendæ sint (quod plurimum scire interest) tutissime patescat; nihil opportunius, nihil aptius, nihil convenientius existimo, quam aliquas febrium, quas puerperales vocant, historias examini submit-

tereque, ut quid ex iis probabili ratiocinio ad quæstiones dirimendas elici potest, a posteriori, quod ajunt, planissimum fiat. Itaque eas primum quodammodo percurram, quas WILLISIUS ipse nobis reliquit, deinde non nullas alias summatim attingam, quoad ad me spectare videbitur, quædam consectaria, veluti sponte inde fluentia, breviter colligens. Septem ille puerperas, febre laborantes, diligenter descripsit, quarum quatuor vi morbi extinctæ sunt, binæ vero servatæ. Septimam omittam, quia cum variolas tantum passa sit, proprie ad hujusmodi disquisitionem non pertinet.

Willisii observationes.

Historia 1. PRIMA earum pluribus ex caussis in febrem incidit: nam & difficulter enixa est, & SECUNDA statim die carnes liberalius comedit, & TERTIA e lectulo surrexit per horas quatuor. Nocte insequente male habuit, quo tempore lac ad mammas confluxit, sed illico disparuit ab applicato emplastro, cui nomen diachylon est. QUARTA die mane febricitabat cum cacochyliæ signis circa ventriculum. QUINTA major febris, & eadem circa ventriculum incommoda. Lochia imminuta, atque albicantia. *Lactis fluorem* dicunt. Caput vesperi impeti cœpit. Hypochondria, & epigastrium tenduntur. SEXTA accessit linguæ paralysis. SEPTIMA pectoris oppressio, & sensuum abolitio. OCTAVA mors ex metastasi, ut videtur, ad cerebrum facta. Ex brevi hac morbi descriptione eruitur, febris multiplicem originem fuisse, nempe saburram primarum viarum, lac repente repulsum & lochia imminuta. Febris ergo primum *gastrica* extitit, quam deinde lac repulsum, & lochia retenta funestiorem reddiderunt.

Historia 2. Febris secundo loco descripta caussam proegumenam habuit parvum humorum apparatum ex victu insalubri, & vita deside præcedente *. TERTIA die tantummodo acces-

cessit; cui mox diarrhœa supervenit. Ad hanc sistendam die SEXTA adhibita fuere remedia adstringentia, quæ alvum uterique purgamenta imprudenter, & præpostere cohibuerunt. Hinc febris intenditur cum magnis, & crebris pectoris oppressionibus, atque hysterico gutturis veluti præfocati sensu: SEPTIMA graviora omnia, licet alvus iterum laxaretur, & lochia, parca tamen, redirent: Demum accesserunt tinnitus aurium, sensos quidam capitis præter modum turgentis, subsultus tendinum, subitæ totius corporis concussiones convulsivæ, & NONA die mors. Metastasis ad præcordia primum, deinde ad caput. Erat febris *gastrico putrida*, quam diarrhœæ, & lochiorum suppressio lethalem fecit. Tertia observatio est febris cujusdam, quæ sine ullo morbido apparatu vespere dici QUARTÆ, cum in prandio *ex carne pulli plus debito* puerpera comedisset, eam invasit cum vomitu, & lochiorum cessatione. Die QUINTA soluta est alvus, & lochia copiose iterum fluere cœperunt, sic ut paucos intra dies ægra perfecte convaluerit. En exemplum febris gastricæ puræ, & benignæ ex intempestivo carnium esu. Quartæ vero ægrotæ historia est hujusmodi. A die partus usque ad septimam puerpera carnibus semper usa est, & quotidie e lecto surrexit; SEPTIMA autem die febri corripitur. Hinc lochia imminuta. Nocte DECIMÆ delirium, lochiorum suppressio; convulsiones. Obiit die proxima post alvum sponte laxatam. Cibi copia, frigus susceptum, atque hinc transpiratio cohibita caussam febri dedere; quæ a principio exigua fuit cum pulsu parvo, malignarum instar. Lochiorum accedens suppressio exitium attulit. Num hæc *gastrico-lochialis* vocanda esset? Quinta in febrim incidit ex lochiis, & diarrhœa per adstringentia temere usurpata cohibitis: sed

Historia 3.

Historia 4.

Historia 5.

utraque evacuatione revocata febris brevi desiit. Fuit ergo *gastrico-lochialis benigna*. Verum paullo fusius exponenda est sextæ ægrotantis historia. Puerpera die a partu ALTERA cum se in pedes supra lectum erexisset, frigus ad pudenda admisit. Historia 6. Hinc lochia continuo substitere ita, ut vix aliquid serosi humoris ex utero stillare pergeret. TERTIA accessit febris, & dolor pleuriticus cum sputo cruento. Quarta cuncta veræ pleuritidis symptomata. Tunc sanguinis unciæ sex e brachio detractæ cum levamine, quod decem horas continuasse dicitur. At nocte recruduit dolor pleuriticus. Mane QUINTÆ iterum sanguis ad uncias quatuor e brachio missus. Dolor imminutus, & facilior respiratio. Remediis prolectus sudor est. Dormivit. Sed post somnum pulsus invenitur frequentior, & languidior. Supervenere subsultus tendinum cum delirio. Die QUINTA mors, viginti quatuor horis ab iterata phlebotomia. Dubium quodammodo videtur, num pleuritis gangræna terminata mortem sola attulerit, an vero etiam metastasis ad cerebrum aliqua eidem se adjunxerit. Illud omnino certum est, morbum fuisse pleuritidem ex lochiis repressis, atque aberrantibus, &, propter humoris pravitatem, aut nimium retardatam sanguinis missionem, cito in gangrænam transiisse.

* *Febrem puerperalem ex morbido humorum apparatu, tempore graviditatis acquisito natam describit etiam* RAYM. JO. FORTIS (l. c.) *& docte, ut solet, commentatur. Narratio sic habet: ,, Mulier gravida trigesimum annum agens, ,, hepatis calidioris, gracilis habitus, & potius cacochymica, toto gestationis tempore fructibus, & aliis pravi succi eduliis usa, tandem nono mense peperit filiam; & ,, purgationibus secundum rationem sequutis, nihilominus ,, tertia die, acuta febre correpta est cum hypochondrio-* ,, *rum,*

„ *rum, & capitis doloribus, vigiliis, siti molesta. Cum*
„ *vero obstetrix existimaret febrem hanc fuisse lactis, cum*
„ *tamen septima præterierit dies a partu, qua febris, cum*
„ *horroribus invaluit, adeo ut nocte elapsa deliraverit mu-*
„ *lier, post diminutam lochiorum expurgationem, mutata*
„ *opinione, credidit, febrem aliunde provenire posse. Et*
„ *ideo &c.* " *In epicrisi vero ait*: putrida itaque censenda est, nec lochiorum retentione, verum potius a morboso apparatu, ab humoribus cacochymicis, crudis, & utroque modo biliosis, a sanguine alienis, in venoso genere corruptis &c. *Ex apparatu etiam morboso præcedente videtur in febrim incidisse illa apud Hippocratem Epicratis uxor, quæ, cum instaret partus, duobus diebus ante partum rigore vehementer correpta fuit, tertio peperit filiam feliciter cum ceteris omnibus secundum rationem: secundo vero a partu die febris vehemens cum oris ventriculi dolore, & muliebrium exacerbata est &c.* Epid. I. sect. 3. Ægr. V. *Nec fortasse aliam originem habuit febris, quæ prehendit Dromeadæ conjugem secunda die, postquam filiam enixa esset, & alia omnia secundum rationem evenissent.* Epid. lib. I. sect. 3. Ægr. XI.

§. CCCCLXXIII.

Ab observationibus WILLISII transeo ad eas, quas WHITEUS enarravit ad calcem sui opusculi. Extant ibi quidem complures, sed ex iis novem solum vere pertinent ad febrem puerperalem; nam prima, decima, duodecima, & reliquæ sequentes circa alios morbos versantur. His igitur, uti a nostro instituto alienis, prætermissis, incipiam mox a secunda, eamque in compendium redigam, sic tamen, ut quæ origini, & naturæ morbi significandæ valent, minime omittantur; id quod etiam in ceteris deinceps recensendis ad amussim præstabo. *Observ. II.* Mulieri cuidam post facilem, naturalemque partum, & post adhibitum regimen ni-

Observat. Whitei.

Observ. 2.

nimis calidum sine ulla aeris, in quo decumbebat, renovatione, & post obortos inde assiduos sudores, supervenit diarrhœa cum torminibus ventris, & signis acidæ cruditatis circa ventriculum: idque contingit die a partu QUINTA. Eadem die febris, lochia copiosa, sed admodum fœtentia, & lingua alba. Febris, diarrhœa, & tormina diu protrahuntur. Fœtor ingens undique erumpit. Regimine refrigerante, aere cubiculi sæpius renovato, ipecacuanha, & demum cortice peruviano curata est. Caussa autem fuit cacochylia primarum viarum cum putrida sanguinis dissolutione. Febris inde genita cur non dicenda erit *gastrico-colliquans*, sive *gastrico putrida? Observ. III.* Cubiculum nimis
Observ. 2. occlusum, & calens. Lochia fœtida. Die QUINTA dolores vehementes in imo ventre. Abdominis tumor, inflatio, tensio, aucta sensibilitas; frequens dejiciendi desiderium; tenesmus permolestus, egestiones paucæ; pulsus creber; lingua alba; demum cibi fastidium, vomitus, atque alvi profluvium. SEXTA primum lochia sistuntur. Tum etiam lac in mammis minuitur. OCTAVA lac, & lochia redeunt, & febris desinit. Caussa eadem cum priore, & idem morbi genus. *Observatio IV.* Frigus in partu
Observ. 3. susceptum. Die SECUNDA circa vesperam febris; & tormina ventris. TERTIA horror, calor, atque alvi excrementa compacta. QUINTA horror vehementior; alvi fluxus cum torminibus; dejectiones acres, calidæ, exurentes. SEXTA alvi excretio copiosior, lochia pallent, & mammæ detumescunt; non tamen lac omnino evanuit. SEPTIMA idem alvi profluvium. Febris minor. OCTAVA dejectiones rariores, parcioresque. Hinc lac uberius in mammis. NONA morbi finis. Patet, febrem ex perspiratione cohibita; & prava primarum viarum biliosa colluvie ortam esse. Itaque *gastrica pura*.

Ob-

Observ. V. exhibet historiam febris miliaris, sive morbi ex miasmate miliari cum cacochylia gastrica complicati, qui non puerperam, sed utero gerentem juvenculam sexto gestationis mense corripuit, unde abortum passa est. *Observ. VI.* ostendit quantum possit regimen refrigerans, abstinentia ab omni victu animali; & fructuum acescentium usus. His enim adjumentis *febris biliosa ardens*, quae prope imminebat, valide propulsata est. *Observat. VII.* PRIMA a partu die circa vesperam horror; qui POSTERA etiam die redivit. TERTIA ingens vomitus, & diarrhoea cum dolore capitis; lumborum, illum, & ea infimae partis abdominis tensione, ut prae dolore non pateretur se tangi. QUARTA accessit sitis, calorque: Pulsus erat celer, lingua alba, lac paucum, lochia suppressa. SEXTA solo regimine refrigerante, aeris puri, & recentis accessu, & vitato carnium jure febris cum omnibus symptomatibus decessis. Sic in ipso ferme ortu repressa est febris, quam gastrica, & putris saburra excitaverat. *Observat. VIII.* Magna haemorrhagia uteri ob placentam retentam. Quinque post horis ea manu chirurgi extracta est: hinc haemorrhagia illico cessavit. TERTIAE primum horror; calor deinde; denique sudor. SEPTIMA accessio similis eodem ordine. NONA vomitus creber; nausea; sitis; cibi fastidium; pulsus parvus, celerrimus; lingua ad latera albicans, in medio fusca, & sicca. Aegra lactabat. Abdomen ita dolebat, ut tactum non ferret. Lochia satis copiose fluebant, sed putrida, & foetentia. A partu ad hanc usque diem ex alvo nihil prodierat. Continuus lectuli calor, & fervidi potus usus non modo eam adstrictiorem reddiderat, verum etiam excrementa ad putrescendum expeditiora, eoque magis, quod in palustri loco, atque obsoleta domuncula foemina haec ruri

Observ. 4. Observ. 5. Observ. 6. Observ. 7.

de-

degebat. Curata est emeticis, & alvum laxantibus. Nulla hic lactis metastasis accusari potuit; nam ubera infanti porrigebantur. Neque lochiorum retentio, quia fluebant satis copiose. Igitur potius fæcum intestinalium copia, & putrida cacochylia. An aliquid etiam corrupti in utero? Longior placentæ in eo mora, & subsequens lochiorum fœtor suspicionem non levem movet. Neque
Observ. 8. ab hac dissimilis est *Observat. IX.* in qua eadem
Observ. 9. curatio morbum devicit. *Observatio X.* Ex retenta per tres dies in utero placenta, ibique corrupta, febris putridissima cum pustulis miliaribus orta est, quæ die VIGESIMA SECUNDA a partu mulierem rapuit.

§. CCCCLXXIV.

Gastellerii Observationes. Hæ quidem observationes proposite satis esse possent, nisi febri puerperali sæpe, licet per epigenesim, miliaria exanthemata adjungerentur, ita ut tum febris ista *miliaris puerperarum* appellari soleat. Itaque non me pigebit septem alias historias, quas nuperrime Gastellerius (*a*) edidit, superioribus adjicere, quod melius varia hujusce morbi ori-
Ægra 1. go, & natura expendatur. *Observatio* 1. Mane quædam mulier peperit feliciter. Vespere terrore repentino lochia suppressa. Hinc horror totius corporis, suffocatio, pectoris angustia. Nocte garrulitas; sermo intercisus; dolor capitis, & lumborum; respiratio laboriosa; oculi rubri; scintillantes; pulsus durus, plenus, frequens, carotidum micatus validiores; cutis ardens, & latis maculis rubris notata; sitis inexplebilis. Quæ omnia partim terrori, partim calefacientibus, & vini potui, quibus ad discutiendum horrorem usa est, accepta referri debe-

bebant. His accessit delirium ferox, & paullo post exanthemata etiam miliaria. Repetita sanguinis missio opem tulit, sic ut die *nona*, lochiis copiose fluentibus, & mente omnino restituta, tres horas extra lectum sine languore manere potuerit. Dubitari non potest, quin lochiis suppressis, & sanguini vehementius, & copiosius ad caput irruenti tribuendum fuerit id febris genus, cui fortasse *phrenitidis lochialis* nomen non male conveniret.

§. CCCCLXXV.

Observ. II. Post partum undique facilem, & naturalem, lochia admodum parce fluxerunt. Hinc non satis bene habuit puerpera usque ad diem XIV.*; imo sine evidenti alia caussa nocte hujusce diei correpta est acutissimis doloribus imi ventris, quos comitabantur vomitus crebri, & vehementissimi. Mane postero alta voce conqueritur, atque ejulare cogitur. Pulsus erat parvus, tardus, & valde contractus; extrema frigida; urina suppressa; venter subtumidus, non tamen tactu indolescens; magna spirandi difficultas, & demum vesiculis miliaribus, quae jam ab aliquot diebus eruperant, totum corpus conspersum. Nihil lactis in mammis a partu ad hanc usque diem apparuit, nec ulla febris, quam *lacteam* dicunt, praecesserat. Sanguinis missione bis in pede instituta, potu diluente, subacido, balneo tepido totius corporis diu, & pluries adhibito, tartaro deinde emetico, quo multum purgata est, & demum lochiis revocatis, & abunde fluentibus brevi convaluit. *Colicam nephriticam* auctor eam vocavit. Probabilius tamen videtur, morbi caussam fuisse lochiorum Aegra 23.

par-

parcitatem, atque aberrationem, saburramque intestinalem.

* HIPPOCRATES in 1. epid. sect. 3. ægrot. IV. *historiam puerperæ, quæ decima quarta die febri prehensa est, laconice, ut solet, sed accuratissime refert. Quam, cum similitudinem habeat quamdam cum modo exposita, non erit inutile totam transcribere.* In Thaso Philini uxorem, quæ filiam pepererat, quum purgatio secundum naturam facta esset, & alias leviter degeret, DECIMAQUARTA a partu die febris vehemens corripuit cum rigore. Ab initio vero cor, (*id est scrobiculus cordis*) dolebat, & circa præcordium dextrum; muliebrium partium dolores: purgatio cessavit: Ubi vero glandem subdidisset, hæc quidem levioris facta sunt. Capitis autem, colli, & lumborum dolores permanebant. Somni non aderant. Extremitates frigidæ. Siticulosa erat; alvus combusta; pauca egerebat. Urinæ tenues, ab initio decolores. SEXTA DIE ad noctem multum deliravit, & rursus resipiscebat. SEPTIMA siticulosa, secessus biliosi, abunde colorati. OCTAVA superriguit: febris acuta; convulsiones multæ cum dolore; multum delirabat. Glande subdita exurgebat, multaque cum fluxione biliosa prodibant. Somni non aderant. NONA convulsiones. DECIMA parum resipiscebat. UNDECIMA dormivit; omnium recordata est. Statim autem rursus deliravit. Urinam autem reddebat cum convulsionibus, acervatam; multam: illis autem parum admonentibus, crassam albam, qualis est ex his, quæ subsiderunt, ubi multo tempore sitæ, fuerint conturbatæ: non subsidebat, color, & crassitudo talis, qualis est in urinis jumentorum. Talia mingebat, quæ & ego vidi. Circa DECIMUM QUARTUM diem palpitationes per totum corpus; sermones multi; parum resipiscebat: verum statim rursus delirabat. Circa DECIMUM SEPTIMUM voce destituebatur. VIGESIMA mortua est. *Cl.* MERCURIALIS *in commentario ad hanc historiam putat purgationem statim a partu secundum naturam quidem factam fuisse, sed subsequentibus diebus justo parciorem, sic ut non suffecerit. Ex ea itaque deficiente mulierem demum in febrim incidisse; qua causam*

sam haberet inflammationem uteri, atque hepatis, a lochiis retentis, & aberrantibus profectam. Hemitritaea ei nomen dedit. Verum non defuit biliosorum humorum apparatus, ex quo febris ista magnam partem derivari posset.

§. CCCCLXXVII.

Observatio III. Toto graviditatis tempore valetudo adversa, prava victus ratio, febricula diuturna. Post partum lochia primum copiosa, deinde parca, & lenta *. Lac vix ullum, etsi ubera ab infante sugerentur. Plerumque extra lectum Puerpera exstitit, sic ut lecti, aut cubiculi calor ei certe non nocuerit. Die DECIMA a partu aeri humido, licet brevi tempore, corpus exposuit. Mox nocte insequenti vehemens febris eam invasit. Hinc lochia, quae adhuc stillabant, omnino supprimuntur. Die POSTERO omnia ingravescunt; pulsus parvus, durus, frequens, obscurus, compressus, cutis ardens, quamvis assiduo madore perfusa; parvis vesiculis crystallinis distincta; caput in latus revolutum; oculi squalidi; lingua arida; mammae flaccidae; respiratio anxia; subobscurum delirium; difficilis loquela; pectus oppressum; brachia huc illuc jactantur; & manus floccos conquirunt. Inter haec abdomen molle erat, & doloris expers. Pectori, & capiti egregie succurrit sanguinis e pede missio, qua pulsus etiam elatioris, majoresque facti sunt. Reliquam curationem perfecit purgatio, qua multa biliosa, & putrida educta fuerunt, & sudor largus, & lochiorum fluxus, qui brevi reversus est. Sic paucos intra die sanitatem omnibus numeris absolutam consecuta est, si lactis proventum excipias, qui nullo modo restitui potuit. Corpus pravis humoribus jamdiu scatebat *; neque lochiorum

Ægra 3.

Febris a pravo humorum apparatus, & lochiis imminutis.

rum copia, aut alvi fluxu, aut sudoribus post partum satis expurgatum est. Accessit ex aere humido, & frigido insensibilis perspirationis interceptio, qua febris illico mota est. Nec est, ut opinor, cur aliæ caussæ dubiæ, aut incertæ arguantur.

* *Apud* Hippocratem (*epid.* iii. *sect.* 3; *ægr.* 2.) *extat historia puerperæ, quæ tempore gestationis* febriculosa *fuit, & post partum*, cum purgatio facta non esset, acuta, horrida febre tertia die *correpta est. Caussæ fere eædem fuerunt ac in modo exposita, sed graviores, & perniciosiores, ita ut non modo diu febribus* continuis, acutis, horridis *cum pessimis symptomatibus conflictata sit, verum etiam post varias in melius, & pejus mutationes octogesima tandem die obierit.*

§. CCCCLXXVII.

Ægra 4. *Observ. IV.* Sexta a partu die ita res se habebant: pulsus plenus, durus, frequens, inæqualis; lingua aspera, & sicca; cutis madida cum pustulis ubique miliaribus albis; pectus non nihil impeditum; abdomen præter modum distentum, & summopere tactum præ dolore refugiens; urinæ paucæ, & rubræ; alvus adstricta, sitis ingens; horrores, & accessiones crebræ in primis post febris lacteæ invasionem. Lochia primis diebus parca, tunc penitus deficientia. Caput tamen liberum. Lactis exigua in mammis secretio. Ex his accitus medicus conjecit, morbum principem esse uteri inflammationem. Itaque sanguinem bis intra paucas horas ex brachio mittendum curavit, & potui serum lactis dedit. Hinc citissime abdomen detumuit, alvus laxata est, biliosis multis dejectis; lochia iterum abunde fluxerunt, & omnia ad pristinum secundæ valetudinis statum intra tres, vel quatuor

dies

dies redierunt. Non equidem hic disceptabo, uterusne solus, an etiam intestina inflammationis suspicione laborarent; nec utrum alvina excrementa aliquid tam lochiis retardandis, sistendisque, quam febri inferendæ contulerint, vel dumtaxat cum ea complicarentur. Sed id unum manifestum existimo, ex lochiis suppressis, & alvo adstricta febrem istam ortam esse. *Febris ab alvo adstricta, & lochiis suppressis.*

§. CCCCLXXVIII.

Observ. V. Lochia nimis cito imminuta. Lactea febris fuit admodum procellosa. Nox intra tertium, & quartum a partu diem insomnis cum summa anxietate, & delirio. QUARTA die mane omnia aliquantum remissa; vesperi vero exasperata vehementer. Magnæ tum querelæ de dolore capitis lancinanti, & acutissimo, oculi mobiles valde, & coruscantes; facilis sine caussa risus; lingua sicca, & nigra; sitis inexplebilis; pectus præfocatum; respiratio summopere impedita; mammæ vacuæ, & flaccidæ; nullus lochiorum fluxus; venter mollis; cutis humida cum pustulis miliaribus albis hic illic conspicuis; pulsus valde plenus, intermittens, & creberrimus; & subinde mentis aberrationes. Omissa est sanguinis missio, quæ maxime necessaria videbatur. Hinc omnia in præceps ruunt, Circa OCTAVAM diem fato cessit ex metastasi ad cerebrum. *Ægra 5. Phrenitis ex Lochiorum metastasi.*

§. CCCCLXXIX.

Ægra 6. *Observ. VI.* Partus labores biduum continuati, nec nisi forcipe adjutus infans in lucem prodiit. Inter pariendi conatus febris accessit. Sex horis a partu lochia penitus cessant. Tempore febris lacteæ omnia ingravescunt. Caput dolet atrociter cum pulsu duro, frequenti, contracto; venter & lumbi vehementi dolore torquentur. Facies livet; respiratio anxietatibus præcordiorum sæpe intercipitur; calor cutis exurens est; abdomen tumet, tactus impatiens. Uteri moles præter modum aucta amplius occupat spatium, quam cum gravidus esset. Lassitudine languent membra. Nihil ex alvo egeritur. Examine instituto constitit, mulierem ab imperita obstetrice plurimum in partu passam, vinoque, ut lochia promoverentur, abusam fuisse. Regimine antiphlogistico, atque iteratis sanguinis missionibus primum ægræ subventum est, deinde saburra verminosa, quæ progrediente morbo se prodidit, opportune subducta, sicque exanthemata miliaria, quæ supervenerant, evanuere. Princeps morbus, ut auctoris verbis utar, utero insedit, qui in graviditate, & multo magis in partu vehementer distentus, & vexatus fuit. Hinc inflammatio eum occupavit, sed cum putrida tum primarum viarum, tum humorum omnium diathesi complicata. Retente lochia, alvus adstricta, humorum corruptio caussas primarias suppeditarunt, quæ febrim anomalam, & diuturnam, quadragesima tantum die ex toto desinentem * excitaverunt.

Uteri inflammatio complicata cum catochysia, & diathesi putrida.

* *Dignissimæ sunt, quæ hic inserantur binæ historiæ mulierum ex partu laborioso vehementissima, &* *le-*

& lethifera febre correptarum, quarum altera est duodecima lib. 3. epid. sect. 2. *apud Hippocratem, altera quarta decima ejusd. libri* sect. 3. *En primam.* Mulierem quæ decumbebat in Mendacium foro, primum tunc enixam dolorose masculum, febris corripuit. Statim ab initio siticulosa, anxia, cor dolebat, lingua arida, venter turbatus est tenuibus, paucis, non dormivit. Secunda die parum riguit; febris acuta, parum circa caput sudavit frigidum. Tertia laboriose ab alvo cruda, tenuia, multa prodierunt. Quarta riguit. Omnia exacerbata sunt. Insomnis. Quinta laboriose tulit, sexta per eadem. Ab alvo vero prodierunt liquida multa. Septima riguit, febris acuta, sitis multa, jactatio. Circa vesperam frigidum sudorem per totum sudavit, frigiditas, extremitates frigidæ non amplius recalescebant, & rursus ad noctem riguit. Extremæ partes non recalescebant: non dormivit, parum mente mota est, & rursus brevi resipuit. Octava circa meridiem recalefacta est; siticulosa, soporosa, fastidiosa, ac nauseabunda. Vomuit biliosa, pauca, subflava. Noctem moleste tulit, non dormivit. Urinam mixit multam acervatam inscia. Nona remiserunt omnia, soporosa. Ad vesperam parum riguit. Vomuit pauca biliosa. Decima rigor, febris exacerbata est, nihil dormivit. Mane multam urinam subsidentiam habentem minxit, extremitates recalefactæ sunt. Undecima vomuit virosa, biliosa. Non ita longe postea superriguit, & rursus extremitates frigidæ. Ad vesperam sudor, rigor. Vomuit multum, noctem laboriose transegit. Duodecima vomuit multa, nigra, graveolentia; singultus multus, sitis laboriosa. Decimatertia nigra, graveolentia multa vomuit, rigor. Circa meridiem voce destituta. Decima quarta, sanguis per nares. Mortua est. Huic perpetuo alvus lubrica, horrida. Ætas circa annum decimum septimum. GALENUS *in hanc historiam nihil scitu dignum protulit; imo quid de caussis hujusce perniciosissimæ febris, ejusque natura, & nomine senserit, ne verbum quidem fecit. Videtur tamen eam ardentibus adnumerasse.* MERCURIALIS *vero in commentario conjecturis tantum utitur, & valde inclinat ad suspicandum, a lochiorum metastasi ad ventriculum, atque intesti-*

na esse repetendam ; fluxumque ventris colliquantem procreasse , genere autem horrificam , & hemititræam Galeni *fuisse . Utcumque sit , probabile est non modo ex retentis , aberrantibusque lochiis , verum etiam ex apparatu biliosorum humorum natam esse , atque ad Tritæophyas ardentes , malignas , colliquantes , putridas , in lipyriam desinentes quam proxime accessisse . Fortasse uterus etiam ex laborioso partu inflammationem passus est. Altera* HIPPOCRATIS *historia est hujusmodi:* In Cyzico mulieri filias enixæ gemellas , & quæ difficulter pepererat , & non admodum purgata fuerat , primum quidem contigit febris horrida , acuta : capitis & colli gravitas cum dolore ; vigil ab initio : taciturna autem , & tristis , & non obsequens : urinæ tenues , & decolores : sitibunda : anxiosa multum : alvus erratico modo turbata : & rursus consistens : sexta ad noctem multa obloquebatur , nihil dormivit . Circa vero undecimam existens furore correpta est : & rursum ad mentem rediit : urinæ nigræ , tenues : & rursum deficientes , oleosæ , & alvus multis , tenuibus , turbulentis . Decimaquarta convulsiones multæ , extrema frigida : nihil amplius intelligebat , urinæ substiterunt . Decima sexta sine voce . Decima septima mortua est , phrenitis . GALENUS *&* MERCURIALIS *hanc historiam exponentes non solum purgamentorum defectum , uterique inflammationem ex laborioso partu , verum etiam pravorum humorum in caput metastasim causantur ; unde phrenitica mulier occubuerit . Morbum vero Phrenitidem ipse* HIPPOCRATES *appellavit .*

§. CCCCLXXX.

Ægr. 7. *Observ. VII.* Mœror diuturnus , & prava victus ratio antecessit per totum gestationis tempus . Hinc febricula duos menses molesta mulierem afflixit . Demum partus facilis . Lochiorum fluxus , & lactis secretio secundum naturam . Hæc rite , observato etiam recto vitæ regimine , ad octavam us-

usque diem. Sed tum repente ex filii convulsi intuitu gravi animi pathemate correpta est. Mox lochia supprimuntur. Vesperi febris incessit cum capitis dolore, siti, & calore; quæ quotidie mane aliquantum remittebat, vespere vero intendebatur. Oris sapor depravatus; lingua lurida, mœror prægressus, & prava victus ratio, qua antea usa erat, indicabant cacochyliam primarum viarum. *His* supervenere pustulæ miliares, ex pravis tum gastricis, tum venosis humoribus procul dubio genitæ. Curata est catharticis, quibus biliosa, viscida, putridissima dejecta sunt cum cita febris, omniumque symptomatum cessatione. Fortasse his etiam factum est, ut lochiorum defectus suppleretur; nam lochia nullo modo revocari unquam potuerunt. Gastrica igitur saburra, & repentina lochiorum suppressio febrim excivit. Hinc mixta quodammodo febris *gastrico lochialis* non inepte dici posset. *Febris gastrico-lochialis.*

§. CCCCLXXXI.

Quas singulas observationes si quis sine præjudicata opinione consideraverit, atque ad caussas manifestas, ex quibus puerperæ tot febribus, malisque implicari solent, respexerit, cogetur, nisi insaniverit, confiteri, illarum præcipuas, frequentioresque non unas esse, sed alias, atque alias, nimirum morbo lochia retenta, suppressa, corrupta, aberrantia, modo placentam, aut secundinarum reliquias in utero relictas, & putrescentes, modo pravum humorum antecedentem apparatum, modo cacochyliam putridam, aut biliosam, aut cujusque alterius generis primis viis insidentem, aut copiam alvinarum fœcum diu retentam, modo sanguinis alkalescentiam, aut putridam liquationem, sive *Caussæ manifestæ complures.*

 hæc

hæc ſit a calefaciente regimine, ſive a nimio lecti, & cubiculi calore, ſive ab aere phlogiſticato, & mephitico, ſive quocunque putri miaſmate infecto, modo partum laborioſum, uterique offenſionem, modo etiam, ſed rarius, ſubitam lactis e mammis retroceſſionem, & metaſtaſim, aut ejuſdem jam corruptionem, aut aciditatem mora, & ſtagnatione adepti in ſanguinem refluxum, aut plures ex hiſce cauſſis ſimul junctas, & complicatas, quod frequentius eſt. Pro varietate vero cauſſarum, earumque noxia poteſtate, varia etiam febrium, & morborum genera neceſſario conſequi, nimirum, ut ſupra comperimus, modo hyſteritides, enteritides, pleuritides, peripneumonias, phrenitides; modo febres *gaſtricas acutas*; modo *gaſtrico-putridas*, vel *gaſtrico-lochiales*; vel etiam *lochiales* ſimplices, modo *tritæophyas bilioſas ardentes*, aut *colliquantes*, ſive *putridas*, atque ex his omnibus alias *benignas*, & *puras*; alias *malignas*, *pernicioſas*, & *complicatas*, hemitritæique naturam ſæpe æmulantes. Præ ceteris vero crebrius occurrere *gaſtricas*, & *lochiales* ſimplices, aut ex his complicatas & coaleſcentes, ut *gaſtrico-lochiales*: & *gaſtrico putridas*, vel *gaſtrico inflammatorias*, nemo poterit inficiari.

Pro cauſſarum varietate differre febres puerperales.

§. CCCCLXXXII.

Recte Riverius, & VVillisius ſentiunt.

Hinc conſequitur, ſummo in errore verſari illos, qui vel lactis tantum retentionem, aut repulſionem, vel lochiorum aberrationem, vel uteri phlegmonen, vel putridam ſanguinis diatheſim, vel peculiarem aliam hujuſmodi cauſſam in febri puerperali accuſandam duxerunt; rectiſſime vero judicaſſe, qui cum RIVERIO, & WILLISIO modo unam, modo aliam, atque adeo multiplicem ejus ori-

originem statuerunt. Quo fit etiam, ut non solum prognosia, sed curatio ipsa pro caussarum natura, aut complicatione variare plane debeat: quod a nuperioribus nequaquam satis animadversum videtur. Hi enim, prout præconcepta opinione seducti sunt, vel prout epidemicam aliquam constitutionem, in qua puerperæ eodem ferme morbo passim, aut multo magis in Nosocomiis aerem miasmatibus imparum habentibus conflictatæ fuerunt, tantummodo observarunt, hoc, vel illud febrium genus puerperarum proprium esse, sibi persuaserunt, & suam quisque descriptionem, ut naturæ, & veritati magis consentaneam, reliquis prætulerunt; unde intelligitur, cur jure Cl. WHITEUS conquestus sit, vix duos auctores inveniri ,, qui in febri puerperali describenda consentiant, quamquam ipse concedat, unumquemque eorum id fideliter scripsisse, quod ipsis in medicinæ exercitio observare contigerit.

Nuptiores decepti.

§. CCCCLXXXIII.

Quæ hactenus exposita a nobis sunt, & successive ex aliorum observationibus *a posteriori*, quod ajunt, modeste deducta, sufficerent plane tum ad caussas, & naturam hujusmodi febrium cognoscendas, tum ad earumdem curationem opportune instituendam, sic ut supervacaneum prope esset ulterius in his aut indagandis, aut tradendis tempus impendere. At quoniam nuperi quidam scriptores, uti HULMIUS, LEAKE, WHITEUS, aliique puerperalem febrem pro peculiari morbo, puerperarum proprio, atque ab aliis omnibus morbis, quibus eæ obnoxiæ esse possunt, omnino diverso habent, non omittam, ut supra (§. CCCCLIX.) pollicitus sum, illius descriptionem tradere, cu-

Morbus puerperis croprius.

jusmodi eam aut in Nosocomiis puerperarum aut, sparsim, sed epidemice puerperas infectantem (a) ipsi viderunt; ne quidquam hac super re clinices studiosis optandum supersit; daboque operam, ut quæ de ejus caussis, de prognosticis signis, & de curandi ratione comperta ab illis, & præcepta sunt, in unum contracta præ oculis cuique obversentur.

(a) Leake, *qui suum Tractatum anno* 1772. *primum, deinde anno* 1774. *recusum edidit, febrem hanc in Nosocomio Londinensi* Westminster, *& per urbem etiam epidemice diffusam, in primis mense Januario ann.* 1769. *itemque anno* 1770. *&* 1771. *sævientem vidit. Plurimæ tum puerperæ, præsertim Majo anni* 1770. *perierunt. Ideo aeris noxiam constitutionem causatus est. Similem malignam constitutionem observarunt quoque* Hulmius, *&* Whiteus. Johnsonius *quoque* (*Art. obstetric. p.* 253.) *cognovit, hanc febrem speciatim in Nosocomiis puerperarum desævire solitam, frequentioremque deprehendi, quia in iis aer miasmatis putridis, quæ ex ægrarum corporibus manant, diffunduntur, & lectulis, stragulis, parietibusque adhærescunt, plus minus contaminatus, infectusque esse consuevit.*

Descri-

Descriptio morbi ex Neotericis.

§. CCCCLXXXIV.

Vespere secundæ vel tertiæ a partu diei vehementer, & plerumque repente puerperæ horrescunt, diuque horror iste aut rigor eas tenet. Quandoque citius id incidit, quandoque serius, raro tamen quinta, aut sexta a partu die *. Horrorem comitantur capitis dolor, anxietates, nauseæ, vomitus biliosus, & virium prostratio (*a*). Horror, WHITEO referente (*b*), interdum revertitur more febrium intermittentium, sed erraticarum, & irregularium, donec brevi in continuam febris desinat remittentem, quotidianam, aut tertianam, sive simplicem, sive duplicem. In quibusdam, eodem teste, nullus horror præcedit febrem, sed ea paullatim aggreditur, & gradatim invalescit, mox sudoribus se prodens putridis, quos suspectos, perniciososque reddunt nauseæ, vomitus porracei, & alvi fluxus. Horrori autem calor ingens ** succedit. In pulsu magnam varietatem sive roboris, sive celeritatis notavit LEAKIUS. Plerumque intra minutum numerantur a 90. ad 137. micatus. Sed WHITEUS monet, ab initio pulsum parum a naturali recedere, esseque tantum paullo pleniorem, & velociorem; progrediente vero malo fieri celerem, & parvum, cum anxietate, & oppressione præcordiorum, suspiriis, dejecto animo, lassitudine, & magna debilitate ***. Die secunda a febris ingressu ægrota queritur de dolore vehementi circa epigastrium, ut ad costas spurias, atque umbilicum protenditur; quin imo interdum ad scapulas usque. Interea abdomen intumescit, & elevatur. Si hæc abdominis tensio diarrhϾ cessanti, & desi-

Febris hæc quando, & quomodo invadit.

Horror.

Calor.

Nausea, Vomitus, Diarrhœa.

Pulsus qualis?

Dolor Epigastris.

Abdomen tumidum.

desistenti supervenit, & simul regio epigastricas & reliquæ partes dolent, venterque attollitur, signum lethale est. Tunc vultus feritatem nescio quam præsefert, artus tremunt, genæ rubent, labia cœruleo colore livescunt, pinnæ narium diductæ cernuntur. Quo in casu nullum ab arte juvamen. Lochia interim rite fluere a LEAKIO dicuntur, quamquam id HULMIUS neget, &, si quando subsistant, non exinde maligniora symptomata insurgere, nec delirium, nec signa hysteritidis ulla apparere. Sæpe lochia non minui, etiam WHITEUS affirmat; interdum tamen concedit, parciora esse, & quidquid extillat, valde fœtere; fierique quandoque, ut omnino supprimantur ****. Lacte mammæ in iis, quibus adstitit LEAKIUS, turgebant ad mortem usque; contra, si WHITEO credendum est, in aliquibus eæ flaccescunt; lac minuitur, & sæpe, si malum trahitur, omnino evanescit; quamquam hoc non perpetuum esse, palam ipse profiteatur. Decolorari, sin minus minui, hujusmodi purgamenta visa sunt HULMIO, aliis contra negantibus. Ab eodem celebri viro ut pathognomonica signa habentur vehemens epigastrii cruciatus, febris cum ingenti horrore succedens, & frontis plerumque dolor; quæ symptomata mox a partu aggrediantur.

Aspectus ferox tremor artuum, cœruleus color labiorum.

Lochia.

Lac in mammis.

Pathognomonica signa.

* *Interdum ante partum, aut in ipso partu febrim hanc incipere, interdum etiam decimaquarta tantum die accessisse, historiæ supra expositæ evincunt.*

(*a*) *Pleraque ex* LEAKII *descriptione deprompta scito.*

(*b*) *L. c.*

** *Horrorem excipit calor, & postea sudor.* WILLISIUS.

*** *Quando acutissimus morbus est, ad* ἀκμὴν *die tertio, aut quarto pervenit. Tunc calor intensior est, & pulsus vehemens, & citatur.* WILLIS. *Ingravescente morbo, &*

ad

ad exitium tendente, fieri debilem, & inaequalem pulsum, *idem concedit*. Vires *fere semper subito prosternuntur*. Id.

**** *Febre universo corpore expansa*, lochia, *si non prius fuerint suppressa, supprimuntur; aut parciora fiunt*. Id. *Lochia in puerperali febre plerumque sisti, tradit* RIVERIUS.

§. CCCCLXXXV.

Lingua illico, ut adnotat WHITEUS, alba est, & humida; sed brevi crusta contegitur mucosa, aut exiccatur, indurescit, nigricat, aut etiam crusta, qua obducebatur, in fuscam commutatur. Similis fusca materies, quae putridorum halituum erumpentium effectus creditur, dentibus etiam adhaeret, eosque inquinat. Alimenta quaecunque, & quaecunque potiones ut plurimum vomitu rejiciuntur, exceptis frigidis, atque acidulatis. Alvi dejectiones quandoque ita copiosae sunt, frequentes, & putridae, ut foetore totam domum inficiant, contagionemque in universam familiam diffundant. Alias aegrotae torquentur assiduo, & molesto tenesmo, crebroque mingendi proritu, quem comitantur ventris dolores, & permolestae inflationes. * Dolent interim caput, dorsum, pectus, latera, coxendices ilia, nec abest tussis, & spiritus difficultas. Post quamlibet egestionem plerumque sibi videntur relevari; sed paullatim incipiunt excrementa, urinaeque contra voluntatem demitti; accedunt sudores colliquativi, singultus, convulsiones, & tandem mors ipsa, modo citius, modo serius. Plerumque dies undecima exitium affert, quamquam non desint exempla aliquarum, quae intra quatuor, & viginti horas vitam amiserint, aut ultra undecimam etiam diem produxerint. Urinae generatim saturatissimae ** perhibentur, quandoque tamen pallent aut turbantur, cum filamentis quibusdam innatan-

Lingua qualis. *Vomitus alimentorum.* *Foetor dejectionum.* *Tenesmus, & alia symptomata circa ventrem.* *Dejectiones involuntariae.* *Quae mortem antecedunt.* *Urinae.*

Peticulæ, & Miliaria. tantibus. Nec rarum est, in primis ubi regimen, & medicamenta calefacientia adhibentur, aut sudoribus nimium promovendis indulgetur, peticulas erumpere ***, aut pustulas miliares albas, aut rubras, aut mixtas, quæ primum circa collum, & pectus apparent, deinde per totum corpus disseminantur, & novæ prioribus subinde succedunt, donec vires exhauriantur. Nihil enim hujusmodi eruptionibus ægrotantes levantur, cum symptomaticæ esse soleant. Reapse, addit WHITEUS, in hac febre nihil critici occurrit (*a*), nisi sit diarrhœa.

Nihil critici præter diarrhœam.

* *Circa ventrem miræ* inflationes & tensiones *excitantur, quæ passionem hystericam æmulantur.* WILLIS.

** Urina *crassa*, rubra. WILLIS.

*** *Maculas in non nullis purpureas, aliaque malignitatem indicantia observavit quoque idem* WILLISIUS.

(*a*) WILLISIUS *id ante* WHITEUM *docuit; nam, inquit, dum calor intensior, sitis molesta, pulsus vehemens, & citatus, vigiliæ pertinaces, jactatio assidua, atque alia gravia symptomata urgent, & urina crassa & rubra est, nunquam ulla crisis accidit, sed paullo post metastasis ad caput fit, unde cerebri, & nervorum functiones læduntur, tendines subsiliunt, hysterismi invalescunt, quandoque phrenitis accedit, delirium, stupor, aphonia &c.*

§. CCCCLXXXVI.

§. CCCCLXXXVI.

Ab horum (§. CCCCLXXXIII.) descriptione non dissentit Cl. LE ROY, qui brevissime omnia complectens, multum, inquit, hæc febris habet affinitatis cum aliis febribus symptomaticis puerperarum. Primis statim a partu diebus corripit; raro serius quarto, aut quinto. Mammæ molles, & flaccidæ, sed solitum volumen servant. Mox plerumque symptomata periculosissima se exserunt; nec ullum tam malignum existit, quod aliquando eidem non superveniat. Frequentiora sunt pulsus debilis, inæqualis, interdum durus, & vehemens, alvus liquida, lochia suppressa, abdomen tumidum, resonans; delirium, stupor, sopor, tendinum subsultus, motus convulsivi capitis, oculorum, manuum, quandoque etiam epileptici, paralyses, & sæpissime signa inflammationis in visceribus imi ventris, aut alicujus congestionis in pectore. Nec desunt exanthemata * miliaria; quandoque, in quibusdam præsertim regionibus, aut tempestatibus, aut saltem sub morbi finem, quando in mortem terminatur, erumpunt circa collum, & pectus exiguæ phlyctænæ, caput aciculæ æquantes, sero limpido plenæ, quæ a minus attentis pro sudoris guttulis accipi possunt. Rapidissime suum cursum persolvit morbus, tantoque celerius, quo lethalior est. *Descriptio Cl. Le Roy.*

* *Non ideo febris ista confundi debet cum* Nono morbo puerperarum *a* GODOFRIDO WELSCHIO *accuratissime descripto, qui Lipsiæ anno* 1665. *epidemicus fuit, puerperis exitiosissimus. Nam in eo exanthemata miliaria omnibus communia erant, & primarium morbum constituebant, diversum profecto ab exanthematis hisce symptomaticis, aut epigenomenis, quæ febri puerperali interdum superveniunt, aut admiscentur.*

§. CCCCLXXXVII.

§. CCCCLXXXVII.

Quid ſectiones cadaverum HULMIO, & LEAKIO oſtenderint, ſupra (§. CCCCLXVIII.) jam retuli. Cum vero ibi generatim de iis actum ſit, liceat modo eas aliquanto diffuſius exponere, ut de puerperali febre neotericorum, cujus hic peculiariter hiſtoria traditur, ſpeciatim diſſerentem decet. Itaque HULMIUS uterum in hac febre illæſum invenit, ſed inflammata inteſtina, & omentum, imo ſæpe gangrænoſa, & corrupta, atque in abdominis cavo pus, aut ichorem effuſum ex ſuppurato, & diſrupto omento. Omentum quoque LEAKIUS vidit vel penitus abſumptum, & corruptum, vel in pus lacti corrupto perſimile converſum, vel partim *Extispicia.* inflammatum, partim ſuppuratum: inteſtina extrinſecus inflammationis notas habentia: in abdominis cavo purulentam materiam ſero lactis affinem, atque aliam craſſiorem admixtam, quæ lac coagulatum referebat. Fereque eadem, aut non abſimilia *Dubitatio Mezæ.* reperit THEOPHILUS DE MEZA (*a*), ſed præcipue abdominis cavum pure plenum, & variam viſcerum in eo contentorum corruptionem. Is vero addit, præter omentum, atque inteſtina, uterum quoque inflammatione tentatum inveniri. Non audet tamen definire, utrum inflammationes hujuſmodi, atque abſceſſus pro cauſſa febris, aut *VVhitei assertio.* pro ejus effectis haberi debeant. At audentius negat WHITEUS, vitia, quæ abdominis viſcera offerunt, cauſſam harum febrium eſſe, nec dubitat, quin illa vere ſint earumdem effecta. Quod ſatis comprobatum credit ex obſervationibus PRINGLII, CHICOYNEAVII, LINDII, & LECATI, ex quibus elucet, in cadaveribus eorum omnium, qui *febre putrida maligna* occubuerunt, inteſtina, omentumque

que corrupta extitisse, quamvis certe, ut patet, eo in casu nec inflammatio febrem efficeret, nec inflammatoriam diathesim ostentaret.

(a) Compend. Medic. Fasc. I, de Febrib. cap. XXIV.

§. CCCCLXXXVIII.

Caussa proxima, proegumena, & procatarctica juxta Hulmium.

Nihilo tamen minus, ut jam innui, HULMIUS tanti facit memoratas cadaverum sectiones, ut sine ulla dubitatione *caussam proximam* febris puerperalis ponat in omenti, atque intestinorum inflammatione; *proegumena* vero in pressione, quam hæ partes ab utero gravido, & tumente patiuntur, unde sanguinis circuitus in iis non modo retardetur, sed etiam sistatur; in quo cum plerisque inflammationis naturam sitam existimat. Quærit demum *procatarcticam*, sive occasionalem ejus caussam in iterata omenti intestinorumque irritatione, & valido, reciprocoque affrictu, cui necessario subjiciuntur, dum uterus, musculi abdominales, & diaphragma inter partus dolores, parturiendique conatus multimodis vim, actionemque suam exercent. Neque ab HULMIO in eo, quoad ad *caussam proximam* attinet, quidquam dissentit LEAKIUS; quoniam, ut jam diximus, eadem propemodum vitia in cadaveribus puerperarum deprehendit. Verum, ut prudentissime præter ea, quæ supra (§.CCCCLXIX.) contra hujusmodi opinionem protulimus, animadvertit WHITEUS, si res ita haberet, sequeretur etiam, ut multo frequentius tempore graviditatis omentum, atque intestina hujusmodi inflammationi obnoxia essent, & gravidæ mulieres potius in febrim hanc inciderent, quam enixæ, & post editum infantem, cum scilicet uterus vacuus, & detumescens non amplius memoratam pressionem

Objectiones.

fa-

facit, liberamque sanguinis per vicina viscera trajectionem permittit; vel primiparæ huic malo crebrius objicerentur, quam quæ plurius perpererunt; dum tamen experientia contrarium commonstrare posset. Nec porro, concessa Hulmiana pathologia, satis intelligitur, cur istud febris genus frequentius; funestiusque in nosocomiis obstetriciis; urbibusque populosioribus occurrat, quam in privatis; peculiaribusque domibus, aut in pagis, aut ruri; cum tamen nemo ignoret, morbos inflammatorios sæpius; & facilius vagari inter mulieres agrestes, & ruricolas, quæ duriori vitæ generi; vehementioribusque corporis exercitationibus deditæ sunt; quam inter illas; quæ in urbibus majoribus degentes otio, & desidia languere (d) solent. Demum si ab inflammatione omenti, atque intestinorum febris ista vere nasceretur, cur, quæso, sanguinis missio, quæ alioquin inflammationis præcipuum; & fere unicum remedium est; in ea ab HULMIO, si non rejicitur, ægre tantummodo admittitur? cur ab aliis non necessaria reputatur; cur etiam a quibusdam, ut noxia reapse reperta, damnatur? Cur puerperæ, quibus in Nosocomio mammæ exulcerabantur; observante LEAKIO, multo mitiori febre laborarunt; minusque periclitatæ fuerunt, ita ut nulla earum alvi profluvium perpessa sit; ut vi morbi oppressa interierit? Cur in cadaveribus earum, quæ ex hac puerperali febre mortuæ sunt; omentum aliquando illæsum, intaminatumque apparuit, ut LEAKIUS ipse, etsi id sibi, suæque sententiæ adversari videret, ingenue tamen, & sincere fassus est?

(d) L. c. In postscript.

§. CCCCLXXXIX.

§. CCCCLXXXIX.

Caussæ remotæ.

Reliqua, quæ a WHITEO, aliisve de caussa proxima, & vera morbi natura excogitata sunt, cum supra (§. CCCCLIX. ad CCCCLXXXII.) satis exposita nobis videantur, modo non repetam, ne crambe recocta stomachum moveam: Non reticebo tamen, unumquemque pro suæ opinionis ratione eas caussas enumerare, quas sibi magis crediderit. Sic HULMIUS nimios labores tempore gestationis toleratos accusat, utpote, nisi male ego interpretor, diathesi inflammatoriæ gignendæ magis idoneos. Contra WHITEUS ea cuncta recenset, quæ alkalescentiam, aut putridam corruptionem promovent; cujusmodi sunt aer impurus, alimenta ex animali genere, potus calidus, calefacientia quæque, assiduus in lecto decubitus, stragulorum multitudo, cubiculum angustum, atque occlusum, & calefactum nimis, regimen sudoriferum; & præ ceteris liquorum vinosorum, & rerum aromaticarum imprudens usus, quo frigus, aut horror abigatur. His enim notum est, sanguinis motum, & calorem augeri, sudores prolici, & putredinem excitari, in qua intimam hujusce febris naturam consistere ipse retur. Hasque caussas graviores, & perniciosiores evadere existimat, si violenta accesserit placentæ extractio, si uterus immaturis conatibus, aut præpropera in ejus orificium manus introductione, aut laborioso, & difficili partu vexatus fuerit, sic ut inflammatione tentetur; si lochia accumulentur, restitent, & computrescant, atque alia hujusmodi concurrerint, quæ putredinem promoveant.

Pro-

Prognosis.

§. CCCCXC.

Non differre a prognosi aliarum febrium.

Quicumque tamen sit de istis dissensus, quo in varias abeunt sententias memorati scriptores; is non eos ita divisit, quo minus cum veteribus omnes judicent, gravissimum, & periculosissimum hunc morbum esse. Nam recte dictum a RIVERIO, experientiaque confirmatum fatentur, prognosim ejus haud differre a prognosi aliarum febrium acutarum, nisi quod puerperalis hæc ob virium a partu majorem debilitatem, & lochiorum interdum suppressionem, aliaque puerperarum incommoda multo acutior, & perniciosior existat, majusque ut plurimum afferat periculum, quo citius a partu mulierem (*a*) corripuerit. Generatim ergo periculosissima est. Si tamen inter initia rectum diæte regimen instituatur, lochia rite fluant, aut cito revocentur, & apta curatio adhibita sit, aliquando in salutem (*b*) finitur. Contra si febris jam processerit; atque ab initio neglecta fuerit, timendum plane exitium est, eoque certius, quo puerpera, dum toto corpore fervet, crebrius rigoribus quibusdam afficitur (*c*).

Periculosissima quando sit.

(*a*) HULM. l. c. LE ROY l. c.
(*b*) WILLIS l. c. (*c*) Idem ib.

§. CCCCXCI.

Signa pravi exitus.

Speciatim malum exitum prædicunt dolor ventris acerbus; inflatio; spirandi difficultas; vigiliæ; lingua arida, aspera, & variegata; genarum lividus color; cruditas urinæ; vomitus virides, aut nigri;

gri;

gri; pulsus celerrimus, atque humilis, ut vix pulsationes numerari queant; dejectiones involuntariæ; sudores viscidi, & frigidi, præcipue circa extremitates (*a*). VILLISIUS perniciosis hisce signis adjicit quoque inquietudines, subitas corporis concussiones, aut tendium subsultus, aurium tinnitum tertia die supervenientem, capitis quandam, nescio quam plenitudinem, de qua ægræ quæruntur, præcordiorum oppressiones, pectoris pondus, respirationem impeditiorem, brevem, altam, crebram, suspiriosam, orthopnoicam, anxiam, aitque, si pejores capitis, nervosique generis affectus cum pulsu debili, inæqualique insurgant, desperatam rem esse. Inter infausta, & funesta signa a THEODORO DE MEZA (*b*) refertur, os, dentesque in decursu sordescere, *dysphagiam* pati, peticulas, & miliaria non critica prodire, animo dejici, angi, mente aberrare, & spasmis convelli.

(*a*) HULM. ibid. (*b*) L. c. cap. 24. §. 255.

§. CCCCXCII.

Signa fausti exitus.

Bene sperare jubent facilis in utrumque latus conversio; commodus, & tranquillus corporis positus; lingua humida, mollis, rubra; sudores universales pulsus lentiori facto succedentes; moderatus, & perennis lochiorum fluxus; urina turbida cum sedimento flavescente, aut leviter rubro. Sed præcipue pulsus animadversionem meretur. Is, si ex celerrimo, qui in minuto temporis centum, & viginti octo, aut centum & triginta micatus edebat, sensim fiat rarior, tardior, & moderatior, optimum indicium præbet: contra, si pergit æque vehemens esse, & frequens, & mutabilis, periculum ingens ostendit. Imo licet alia symptomata

videantur cessasse, si tamen pulsus persistat valde frequens, & celer, & non remittat febris proportionate, haud fidendum sane est; nam brevi ingravescere, atque exacerbari tunc omnia solent (*a*). Sin vero lochiorum fluxus, qui substiterat, revertatur, aut diarrhœa levans accedat, interdum spem aliquam facit (*b*). At diarrhœa ut salutaris & levans sit, pulsum debet tardiorem, rarioremque efficere: alias noxia, periculosa, & symptomatica est (*c*). Generatim quæ primis diebus, secundo nempe, aut tertio, aut quarto prorumpit, ut advertit RIVERIUS, lethalis esse consuevit; contra quæ post septimum, aut nonum lochiis deficientibus succedit, plerumque utilis. Bonum etiam est, ventris cruciatus imminui, abdomen detumescere, & molliri, sudores æqualiter calidos undique manare, respirationem liberiorem fieri, tendinum subsultus sedari, atque ægram mente constare, & placidius morbum sustinere.

(*a*) HULM. l. c. (*b*) WILLIS. l. c.
(*c*) HULMIUS ibid.

Curatio.

§. CCCCXCIII.

Quemadmodum de natura, & caussis febris puerperarum inter neotericos, ut ostendimus, variæ extant sententiæ; sic non facile convenit inter eos, qua potissimum ratione curari debeat. Non levis in primis est eorum de sanguinis missione altercatio. LEAKIUS, qui febrem hanc omenti, & intestinorum inflammationi tribuit, ut inflammatoriam tractandam esse docet, symptomata, si qua accesserint putridæ naturæ, a pure dumtaxat resorpto

Sanguinis missio.

per-

permanare ratus. Quapropter copiosas sanguinis missiones mature institutas commendat tam praeservandi, quam curandi consilio, habita tamen pulsuum, & aegrotantis prudenti ratione. Contra WHITEUS; cui febris putridae omnino indolis ista videtur, a phlebotomia religiosissime abstinet. Media autem via se continet HULMIUS, qui nullam perpetuam legem hic statui posse arbitratur. Nam etsi cum LEAKIO eam ab inflammatione omenti, atque intestinorum repetat, sanguinis tamen missionem non semper necessariam, aut opportunam ducit. Itaque symptomatum considerationem maxime inculcat, & pro eorum varietate ut in aliis morbis, sic etiam in isto deliberationem ineundam esse, existimat. Hinc ad febris, & doloris magnitudinem; ad morbi stadium, ad sanguinis fluxum, qui partum antecessit, aut subsequutus est, atque ad alia respicit hujusmodi. Tunc autem sanguinis missionem non reprobat, cum pulsus plenus, vehemens, & vibratus, aut dolores ventris, epigastrii, laterumve acerbiores, & lancinantes eam exposcere videntur: sed inter initia tantum, & parciori manu vult sanguinem detrahi. Fortasse experientia eum docuit, in puerperis, quas curandas in nosocomiis, aut malignis quibusdam constitutionibus suscepit, non admodum salutarem fuisse phlebotomiam.

§. CCCCXCIV.

Plerisque tamen saburra gastrica videtur primam indicationem exhibere; ideoque quam primum eam educi oportere, unanimi ferme consensu decernunt. Inchoant igitur ab enematibus, quae molliunt, alvumque laxant. Si haec non satis eam *Purgatio;*

evocaverint, transeunt ad blanda eccoprotica, speciatim ad salem catharticum amarum, multa aqua dilutum, ad oleum seminum *Ricini americani fructu racemoso hispido* *, ad tartarum emeticum, aut vinum antimoniale, quod ex croco antimonii, sive metallorum, & vino albo hispanico paratur. Expiatis primis viis, sicque sedatis abdominis doloribus, diaphoresi promovendæ animum applicant. Id autem medicamentis moliuntur, quæ nequaquam calefaciant, nec alvum adstringant. Quare omnibus aliis præferunt exiguas, & partitas doses ipecacuanhæ, aut tartari emetici, aut vini antimonii **, addito tantillo opii, ut minus intestina ad egerendum proritent, magisque adjuvent perspirationem. WHITEO plurimum arridet spiritus Mindereri, qui egregie huic indicationi facit satis. Si vomitus excitetur, leniter eum promovere student potu largo & tepido ex diluto florum chamæmeli. His etiam interponere subinde non omittunt *mixturam salinam* RIVERII *** tamquam antiphlogisticam, & diureticam, aut, ut aliis videtur, tamquam ad bilem viscidam incidendam, emendandamque maxime accommodatam, putredinique obsistentem. Sed plerique hodie mixturam hanc in *actu effervescentiæ* propinandam volunt, ut *aeris fixi* erumpentis vis, quæ antiseptica valde est, non desideretur. Valet etiam sic propinata ad vomitum ipsum, quando pertinacius vexat, refrenandum; hinc non immerito *antiemetica* etiam appellatur. Præterea potum commendant, qui temperet, diluat, & refrigeret (*a*); suadentque, ut puerpera fascias, quibus ventrem constringere solent, diligenter vitet; lac infanti præbeat, in cubiculo amplo, & temperato degat; aerem renovandum curet, sed caute, ne frigus repente susceptu noceat; munditiei quam maxime studeat; frequenter resideat,

Mixtura salina Riverii.

Regimen diæteticum.

deat, & cito, quoad fieri poteſt, e lecto ſurgat, ut lochia facilius deſcendant, nec mora putreſcant.

* LEAKIUS *hujuſmodi oleum adhibet in hunc modum* : ℞. Olei Ricini vitello ovi subacti unciam unam, Magneſiæ albæ drachmas duas, Mann. Calabrin. drachmas tres, aquæ hyſſopi uncias octo. M. dentur omni bihorio, aut trihorio duo, vel tria cochlearia. *Loco olei Ricini nos pari, ni fallor, emolumento uti poſſumus oleo ex amygdalis dulcibus, non rancidis ſint ignis ope expreſſo, aut oleo ſeminum lini recenti, aut olivarum optima nota.*

** *Leakius in eum finem utitur ſequenti formula:* ℞. Tartari emetici granum unum cum dimidio, Magnesiæ albæ drachmam unam. M. f. pulvis dividendus in sex partes æquales; quarum una detur quovis horæ quadrante ex julapio, quod habet aquæ cinnamomi ſimplicis, menthæ, vel aquæ communis ana uncias quatuor, syrupi croci drachmas tres. *Quod ſi tartarus emeticus, etſi tam exigua doſi, nimis irritet, & alvum immodice ſolvat,* Julapio *addit ipſe* tincturæ thebaicæ, *ſive Laudani liquidi* guttulas quinque: *ſimulque ſuadet copioſum potum, quo ſudor a tartaro excitatus provide ſuſtineatur. Varium emeticorum uſum, qui fieri poteſt utiliter in compluribus morbis, vide ſis in* Diſſertatione inaugurali medica de eximio Ipecacuanhæ, nec non aliorum quorumdam emeticorum refracta doſi exhibitorum uſu, quam in Academia Goettingensi defendit ann. 1779. CAROLUS ARNOLDUS MEYER Hannoveranus.

*** *Mixtura ſalina Riverii conſtat ſale alkalino fixo abſynthii, & ſucco citri, aut limonum ad ſaturationem addito, aqua aliqua dilutis. Eidem, ut blandior, temperatiorque evadat, adjicere ſolet* LEAKIUS *ſperma ceti, & gummi arabicum. Poſt emeſim ea utitur ad bilem craſſam & viſcidam, quam in cyſti fellea cadaverum ſectione deprehenderat, emendandam, leniterque ſubducendam.*

(*a*) WHITEUS *laudat dilutum aliquod theiforme, aut decoctum tenue hordei, aut avenæ; aut tamarindorum, aut herbarum pectoralium, aut ſerum lactis, aut ſimilem aliam potionem, ſed vix egelidam, aut interdum etiam frigidam.*

§. CCCCXCV.

Symptomatum curatio.

Sic universim medentur morbo simplici. At si symptomata, cum quibus complicatur, graviter urgeant, peculiarem his quoque adibent curationem. Sæpe alvi fluxus, ut jam narravimus, cum hujusmodi febre occurrit. Hunc HULMIUS salutarem pronuntiat, non ideo sistendum. Imo si diluentibus copiose sumptis non satis abstergi, repurgarique intestina videantur, emeticis, & eccoproticis, ut supra propositum est, sordes excutere tentat; qua in re non dissentientem habet LEAKIUM, qui eadem omnino probat, ubi scilicet bilis copiosa exuberet, aut corruptionem subierit. Is tamen prudenter animadvertit, ab eorum usu, quoniam ventriculi, & intestinorum vis irritabilis, & sensibilitas aucta est, atque excedit, hasce partes jam irritatas nimium exasperari; turbas, & spasmos augeri; evacuationesque immodicas reddi. Quam ob rem si alvi profluvium justo copiosius evadat, ipse suasor est, ut clysteribus demulcentibus, & simul medicamentis leniter diaphoreticis reprimatur. At si vires hujusmodi evacuationibus dejiciantur, non dubitat ad ea, quæ opium habent, & adstringunt, etiam confugere, ut cito alvus compressa conquiescat. WHITEUS quoque, si intestina non satis repurgata videantur, diarrhœamque idcirco protrahant, auctor est, ut salibus neutris diu insistamus, aut his pro quavis dosi addamus semidrachmam pulveris radicis *colombo*. Laudat etiam exiguas rhabarbari doses ad justa intervalla datas. Sed si adsint irritationis tantum signa, tuto, & utiliter, dummodo delirium desit, ad medicamenta, quæ opium habent, properare æquum est, præsertim si cuique opiati medicamenti dosi adjiciatur pauxillum

ium Ipecacuanhæ. Ubi autem LEAKIUS de putrida timet humorum liquatione, quam, ſuppuratione in viſceribus facta, demum ceteris malis ſuperaddi ex reſorpto pure exiſtimat, mature eidem, quæcumque ſit ejus cauſſa, obſiſtere nititur antiſepticis, & præcipue cortice peruviano omnium efficaciſſimo,

§. CCCCXCVI.

Non raro peripnemoniæ metus oboritur. Tunc cantharidum applicationem non nulli cum HULMIO proponunt. At, quoniam earum vis ſuſpecta quibuſdam in puerperis videtur, *ſinapiſmos* ſubſtituere ſatius judicat LEAKIUS. Quod ſi eo in caſu pulſus langueat, & putrida humorum diatheſis propius inſtet, cardiacorum uſum non prætermittendum cenſet. Dolori pleuritico, aut cuicumque alii pectus occupanti ſæpe ſemidrachmam pulveris *Polygalæ Virginianæ*, ſive *Senekæ* ter quater in die datam opitulari vidit Cl. WHITEUS. Doloribus ventris a flatibus, & ſpaſmis ortis ſuccurrunt enematibus opportunis, & mixtura quadam, cui aliquid aſſæ fœtidæ, & opii adjectum ſit. Si vero abdominis cruciatus præſcriptæ methodo non auſculent, fomenta, & cataplaſmata ventri admovent, imo etiam amplum ex cantharidibus emplaſtrum. Lochiorum ſuppreſſionem, quia febri ſupervenire ſolet pro ejus effectu habent; & reapſe, febre ceſſante, ea iterum profluunt. Sed ſupra patuit, non raro lochia ſuppreſſa cauſſam etiam eſſe. Sed inter ſymptomata. quæ puerperas ab initio vehementer exagitant, fere proprium hujuſce febris eſt frigus, & horror, quandoque etiam rigor, ad horas aliquot eas affligens. Huic diſcutiendo nihil opportunius poſt ſanguinis miſſionem LEAKIO vi-

In peripneumonia metu.

Veſicantia.

Cardiaca.

Dolores ventris.

Lochia.

Horror.

detur, quam potu calido sæpius uti, & vesicas aqua calente semiplenas axillis, & plantis pedum admovere. Interdum evenit, ut vomitus, & nausea neque emeticis, neque aliis medicamentis etiam iterato adhibitis sedentur. Jure tunc suspicari licet, bilem adhuc acrem, & corruptam in caussa esse; cur hæc symptomata perseverent. Quo in casu ter, aut quater in die scrupulum; aut semidrachmam radicis *colombo*, aut ejus extracti, aut aliquot cochlearia ejus diluti dari jubent, ut bilis vitiosa indoles emendetur. Verum si sola irritatio vomitum producat, paregoricis nihil præstantius esse perhibent. Morbo demum ad finem tendente non modo alvum apertam servandam præcipiunt, dandum potui dilutum florum chamæmeli cum elixirio vitrioli acido, & corticem peruvianum, ut corruptioni antiseptica sua vi obnitantur; dein corpus moderate exercendum, ut viscera paullatim firmentur.

Sub morbi finem quæ conveniant?

§. CCCCXCVII.

Whitei monitum.

Monet demum Whiteus, signa, quæ primis diebus inflammatoriam diathesim indicant, aut alicujus alicubi inflammationis suspicionem injiciunt, non diu perdurare, & mox commutari in ea, quæ veram putridam naturam ostendunt. Quam ob caussam difficillime ipse inducitur, ut sanguinis missionem admittat; quemadmodum ex historiis ægrarum supra recensitis apparet; in quibus nunquam sanguinem mittendum curavit, sed utilius duxit regime refrigerante, potu acidulato, atque antiseptico, victuque vegetabili febrem, ejusque symptomata paullatim coercere. Morbus etiam ille, qui an. 1770. in Nosocomio sancti Marci Viennæ puerperis omnibus infesissimus fuit (§. CCCCLXVIII.)

ab

ab initio pro inflammatorio habebatur, atque adeo ſanguinis miſſionibus, at infelici ſemper eventu, oppugnabatur. Erat autem natura putridus, natæque ex eo inflammationes in gangrænam citiſſime deſinebant. Inflammationes vero hujuſmodi, manifeſto malignæ, & putridæ ſanguinis miſſionem nequaquam ferunt. Itaque morbo accuratius examinato, & recognito, ſuaſu Cl. STORCKII omitti cœpta eſt ſanguinis miſſio, & ejus loco dari camphora ad magnam doſim cum cortice peruviano, itemque in clyſmatibus ad drachmam unam pro qualibet injectione cum drachmis duabus gummi arabici ſubacta, & deinde unciis octo aquæ ſoluta adhiberi. Hac methodo antiſeptica plures, quam quadraginta ſervatæ dicuntur.

Inflammationi putridæ nocet sanguinis missio.

§. CCCCXCVIII.

Conclusio.

Jam vero ſi omnia, quæ de *febre puerperali Neotericorum* fideliter expoſuimus, æqua lance expendantur, ſi ad bilem craſſam, & corruptam, quam in cyſti fellea ſectione demortuarum reperit LEAKIUS, ſi ad vomitus bilioſos, virides, porraceos, ad nauſeas, ad tormina, ad ventris inflationem, ad alvi fluxum, ad teneſmum, quibus puerperas hoc in morbo affligi tradunt, animus advertatur; & ſimul conſideremus, quibus auxiliis potiſſimum ſublevari, & cum ſanitate in gratiam redire ſoleant; videlicet emeticis, eccoproticis, bilem emendantibus, aceſcentibus, & antiputridis cujuſque generis: profecto concludendum erit, febrem hanc non novum, nec diſtinctum morbi genus eſſe, quod ſeorſum pertractari debeat, ſed ſpeciem quamdam *febris gaſtricæ acutæ* habendam eſſe, plus minus malignam, putridam, & complicatam; eamdemque curationem expoſcere, quam reliquæ ga-

Febris gastrica maligna est,

ſtri-

ſtricæ febres in primis malignæ, & putridæ; de quibus fuſius (§. CCCLXXII.) actum eſt. Rem ita ſe habere, nuperrime Cl. DOULCETUS * obſervationes, de quarum veritate nemo dubitaverit invictum nobis documentum exhibent.

* Anno 1782. proxime elapso cum febres puerperales in Nosocomio (*l'Hotel Dieu*) complures fœminas a partu corriperent, & cito necarent, quod ibi sæpe accidit ob aerem fortaſſe noxiis ægrotantium halitibus contaminatum, ut in nosocomiis crebro fieri solet, nec ratio ulla inveniretur, quæ tantam morbi perniciem averteret, Cl. DOULCETUS utiliſſimam demum iis medendi methodum excogitavit, qua omnes, ut fertur, servatæ sunt deinceps. Nempe mox in ipsa morbi invasione dabat grana XV. radicis Ipecacuanhæ in duas doses divisa, intervallo unius horæ cum dimidia sumendas. Repetebat remedium eadem dosi, & ratione mane postero, sive imminuta essent symptomata, sive non. Redibat ad idem medicamenti genus tertio, & etiam quarto, prout e re videbatur. Intervallis intermediis mixturam cochleatim porrigebat ex duabus unciis olei amygdalarum dulcium, una syrupi althææ, & granis duobus Kermes mineralis. Potui vero dabat liberaliter decoctum seminis lini, aut radicis scorzoneræ syrupo althææ edulcatum. Circa septimam, vel octavam diem propinabat ecceproticum, idque iterabat deinceps, prout opus erat, ter, vel quater. *Vid. Journal de Médecine de Paris T. LVIII. p.* 448.) Quæ medendi ratio, si vere adeo feliciter ceſſit, ut perhibent Galli, nullibi magis accommodata videtur quam in febre *gaſtrice acuta*, sive hanc a sordubus primarum viarum, sive ab receptis, & deglutitis miasmatibus venenatis natam volueris. Tota enim curatio eo spectat, ut quidquid noxii in ventriculo, atque intestinis insidet, cito, & valide ejiciatur, acre omne obvolvatur, & spasmi laxentur, quod facile cuiquam patet eam consideranti. Nec quidquam obstant ea, quæ auctor de humore lacteo retento, & in cavum abdominis effuso sub casei, & seri forma, ut ipse sibi suadet, & de peculiari Ipecacuanhæ vasa lymphatica roboran-

di

di facultate commentatur, ut hypothesi præconceptæ subserviat. Effusiones enim hisce persimiles in abdomine etiam eorum, qui alvi fluxu, aut febre flava, aut alia maligna, & contagiosa perierunt, invenit Cl. LINDIUS (*mémoir. sur les fievres, & sur la contagion. p.* 44. & *pp.* 157. 158. 159. 160. *&c.* Observationes autem istæ non in fœminis, sed in maribus habitæ fuerunt. Videatur epistola nostra de Cl. Medic. CURTIUM R. Poloniæ Archiatrum, quæ exstat in Volum. VIII. (*Degli Avvisi sopra la salute umana p.* 448.) Florent. edit.

§. CCCCXCIX.

Verum non hac una puerperæ laborant. Supra (§. CCCCLXXII. *& seqq.*) ostensum est, eas in febrem incidere modo ab uteri inflammatione, modo a lochiis suppressis, modo a lactis aberratione, & metastasi, modo a bilioso, aut pravo humorum apparatu, modo ab aere putridis miasmatis infecto, modo a perspiratione cohibita, modo a retentis, corruptisque in utero secundinis, modo a cacochylia gastrica, modo a pluribus hujusmodi caussis simul junctis, ac proinde varia, multipliciaque febrium genera esse (§. CCCCLXXXI.), quibus illæ persæpe corripiuntur. Qui ergo omnia, quæ *de febre lactea puerperarum* (§. CCCLVII.) & *de febre gastrica acuta* (§. CCCLXXIII.) & *de tertiana continua, & causo* (§. CCCCXIX.) alibi tradita fuere, mente tenuerit; noverit etiam signa, quibus intelligat, quando ex una caussa, quando ex alia, quando uno genere febris, quando alio puerperæ ægrotent, & qualis curatio singulis adhiberi debeat.

Febris puerperalis multiplex.

Curatio ideo varia.

QUARTANA CONTINUA; SIVE TETARTOPHYA.

§. D.

Hoc nomine illud febrium remittentium genus designatur, in quo accessiones similes, & sibi in omnibus notis respondentes quarto quovis in die tantum fiunt, nulla intermediis diebus subsequente apyrexia. Differt a quartanis intermittentibus, quod sine frigore, horrore, aut rigore exacerbatur, atque invalescit, & citra sudorem se se remittit, nec unquam pervenit ad integritatem. Rara adeo hæc febris est, ut JOELI, medico septuagenario, numquam eam videre contigerit (*a*). Plerumque diuturna, & periculosa esse consuevit; imo sæpe, ut testatur SAUVAGESIUS (*b*), in mortem terminatur. Quandoque ex quartana intermittenti originem ducit. Ceterum ad iisdem caussis videtur derivanda, a quibus reliquæ continuæ remittentes gignuntur. Neque equidem dubito, quin eisdem omnino differentiis, quibus illæ, subjiciatur.

Tetartophya ut differt a Quartana intermittenti.

(*a*) CULLEN. Gen. morb. ord. 1. Feb. sect. 1. gen. 2. N. ad quart. contin. ubi op. JOELIS T. V. *allegatur*.
(*b*) Nosol. cl. 2. ord. 2. gen. VIII.

Te-

Tetartophya simplex Sauvagesii. (*a*)

§. DI.

Quartanam continuam *simplicem* vocat SAUVAGESIUS (*a*) eam, quæ *nullius visceris speciatim affecti signa præbet. Huic*, inquit, *calor obtusus est, sed acer, pulsus parvus, & tardus initio paroxismi, dein plenior, velocior, quam in quartana, exputitio frequens, temperamentum melancholicum; extenditur ad sex septimanas, nisi æstiva sit, Paroxysmi sunt typici citra frigus, & sudorem; curatur aperientibus, incidentibus, antiscorbuticis, præmissis generalibus*; nempe sanguinis missione, emesi, aut alvi ductione, prout aut plethora, aut diathesis inflammatoria, aut gastrica cacochylia postulaverint. At in hujus quoque curatione multa eorum, quæ supra pluribus in locis pro rerum, & caussarum ratione commendavimus, locum habere poterunt; & præcipue, ubi de generali febrium omnium curatione egimus, aut intermittentium particularem therapeuticen persecuti sumus. *Descriptio.* *Curatio.*

§. DII.

Sed præter *tetartophyam simplicem* non paucas alias species idem SAUVAGESIUS commemorat, quæ tamen ab hoc febris genere omnino sejungendæ erant, uti ab eodem alienissimæ. Nam primum *tetartophya splenalgica* (*a*), qua dicitur FERNELIUS occubuisse, non fuit *quartana continua*, ut perperam putavit, sed acuta continua simpliciter, &, ni fallor, symptomatica, utpote quæ splenitidis suppuratæ comes erat, & dies decima octava eum rapuit. A multis quidem annis FERNELIO lien in- *Species quædam a Sauvagesio constitutæ reprobantur.*

tu-

tumerat, & fortasse post quartanam intermittentem, qua jam pridem laboraverat, sed morbus, quo tandem decessit; nec *intermittens*, nec *continua* quartana extitit, ut ex PLANTIO *in* FERNELII *vita* colligitur. Neque *tetartophya carotica*, quam ex WERLHOFIO quarto loco ibi (*b*) recenset, ad hoc genus febris pertinet; cum ea, cujus meminit WERLHOFIUS (*c*), *intermittens*, & plerumque *tertiana* fuerit. Sub eadem specie complexus etiam est idem SAUVAGESIUS febrem, quæ in *observatione trigesima nona libri tertii* a FORESTO refertur; sed quartana ibidem descripta nec carotica, nec comatosa est. Neque huc referri potest *tetartophya maligna* (*d*), quam ex MARCELLO DONATO, & HORSTIO (*f*) adducit, cum utramque quartanam intermittentem, non continuam, fuisse, apud eosdem videre est. Quæ vero quinto loco *tetartophya semitertiana*, sive *Hemitritæus major* SCHENCKII (*g*) ponitur, rectius ad febres complicatas, & proportionatas, quam ad quartanas continuas revocanda est.

(*a*) Spec. 2. (*b*) Spec. 4.
(*c*) Observ. de febr. p. 17. (*d*) Spec. 6.
(*e*) L. 3. c. 14. & l. 2. c. 6.
(*f*) L. 1. observ. XV. (*g*) Spec. 5.

Tetartophya soporosa.

§. DIII.

Æquo iure *tetartophyæ* differentia haberi debet *quartana continua soporosa* CAROLI PISONIS (*a*), cujus descriptio hæc est; *Ex quartanariis autem memini Nobilem virum Joannem de Reins D. de Brenecourt ante tres hyemes sibi gratulantem; quod tem-*

tempus rigoris, & acerbationis molestissimum cæteroqui, & gravissimum sine sensu transigeret: alto quippe sopore Vir *splendidus, eoque duodecim horarum, & amplius tenebatur, sed indolentiam ab hac causa in malis rebus potius ponebam in febre, quæ ad apyrexiam non perveniret; & non temere; nam quinto circiter mense soporem illum cum æterna nocte commutavit*. Huic paullo post subnectit aliam observationem haud dissimilem *quartanæ continuæ comatosæ*, quam *tetartophyam hepatalgicam*, quia cum hepatis phlegmone complicabatur, nominavit SAUVAGESIUS (*b*). En ejus historiam: *Postremo mihi subit in memoriam pene intermortuam febris quartanæ continuæ longe memorabilior ceteris historia, quæ in Amplissimo Præside Michaele Bouveto ad hepatis phlegmonem ad annum vertentem exporrectam accessit, quartumque intra mensem ægrum confecit: principium enim cujusque exacerbationis se pulsu admodum parvo, simulque raro, ut quandoque pluscculas horas penitus lateret, se se prodens comate supra modum gravi, nisi quando deliriis interturbaretur, & eo ut plurimum quindecim, & amplius horas continuo urgente fuit insigne* (*c*). Inter utrasque istas observationes binæ aliæ apud eumdem extant quartanæ soporosæ, quas silentio præterire (*d*) satius duco, quia non satis liquet, intermittentesne, an continuæ essent, quam dubia pro certis afferre.

(*a*) Select. observat. & consil. de prætervis. hactenus &c. observ. 166. p. 492.
(*b*) L. c. spec. 3. (*c*) L. c. observ. 169.
(*d*) Observ. 167. & 168.

§. DIV.

§. DIV.

Curatio. Quæ curatio Quartanæ continuæ ſimplici opportunæ ſit, jam paullo ante (§. DI.) indicavimus. Jam vero aliquid dicere oportet de ea, quam peculiare aliquod Symptoma, quocum complicata ſit, veluti ſopor, aut coma, requirere videatur. Si temperamentum, ætas, habitus, & vires ferunt, primum ſanguis mittatur, deinde ſaburra primarum viarum melanagogo aliquo medicamento deturbetur, aut ſi habitu cachectico, & pituitoſo ſit æger, hydragogo, ſed mitiori, & temperato. Poſtea ſucci herbarum recentium, uti cichorei, taraxaci, agrimoniæ, fumariæ, naſturtii aquatici, aut earum decocta, aut diluta propinentur, interpoſitis ad intervalla blandis eccoproticis, nec omiſſis veſicatoriis, cucurbitulis, ſinapiſmis, aliiſque revulſionum generibus, de quibus pluries jam mentionem fecimus. Soporem egregie etiam diſcutiunt volatilia, ut ſpiritus cornu cervi tam ſimplex, quam ſuccinatus, tinctura caſtorei, ſpiritus ſalis ammoniaci caute adhibitus. Verum ſi his non ceſſerit malum; ſopore perſeverante, & periodice redeunte, & diſcedente; non aliter curanda eſt, quam ſi intermitteret, cortice nimirum peruviano, cujus vim, & efficacitatem præſtat experiri, quam ægrotantem incerto naturæ conatui dumtaxat concredere.

PARS QUARTA.

DE FEBRIBUS CONTINUIS COMPOSITIS.

SIVE PROPORTIONATIS.

§. DV.

IN generali febrium divisione de quarta quadam earum differentia (§. LXII.) mentio facta est, quæ febres *compositas*, sive ut aliis vocant, *proportionatas*, item *complexas*, aut *complicatas* comprehenderet. Absoluta igitur *intermittentium*, & *continuarum* omnium tam *continentium*, quam *remittentium* recensione, locus admonet, ut de *compositis* aliquid dicere non obliviscar. *Compositas* autem hic voco eas febres, quæ ex plurium generum diversorum mixtione coalescunt, & quodammodo componuntur. Harum vero multiplex, & varia compositio, sive complicatio esse potest, cujus præcipuas tantum differentias exponam; nam singulas, quæ mente confingi possunt, perquirere non modo longum esset, sed etiam supervacaneum, atque inutile. Prima igitur compositio est, quando febres intermittentes inter se commiscentur; veluti quando quotidiana intermittens cum tertiana, aut quartana, aut quintana, aut aliis hujusmodi intermittentibus implicatur *; aut etiam quando plures quotidianæ, aut tertianæ, aut quartanæ una concurrunt, ut duplices, aut triplices, aut quadruplices fiant, quemadmodum alibi suo loco a nobis dictum est, cum de intermittentibus ex professo ageretur. Altera compositio se sistit, quan-

Triplex compositarum genus.

quando intermittentes cujusvis generis complicantur cum febribus quomodocumque continuis, sive hæ continentes fuerint, sive remittentes *. Tertiam demum faciunt febres continuæ uniformes, sive continentes cum continuis remittentibus conjunctæ, uti quando ephemera, aut synochus simplex, aut putris; aut aliud quodvis continentium genus *** cum quotidiana, aut tertiana, aut quotidiana continua copulatur. Atque in his fere omnes febres, quas *compositas*, sive *proportionatas* appellamus, contineri videntur. Reliquæ vero, si quæ ab auctoribus referuntur, quoniam confictæ magis, aut subtilius excogitatæ sunt, ab ipsa natura, atque ab usu ipso rejiciuntur.

* *Quando accessiones hujusmodi intermittentium horis diversis fiunt, ut singulæ distingui possint*; complexæ, *sive compositæ a* GALENO *dicuntur. Si vero accessiones diversarum intermittentium in eamdem horam cadunt, sic ut unam ferme accessionem efficiant; quia non facile discerni possunt*, confusæ *ab eodem vocantur*. De Febr. diff. l. 2. cap. VII.

** *Cl.* STORGKIUS *sæpe vidit quotidianam intermittentem, quæ cum febre petechiali, & miliari complicabatur. Id in primis contigit mense Sept. anno* 1758. *Quotidiana citam corticis administrationem postulabat, & sic fugata intermittenti mitior evadebat, procedebatque exanthematica febris*. Ann. medic. I. mens. Septemb. 1758. *Idem in febribus vernalibus acutis observavit crebras horripilationes, quæ morbum turbabant, & cortice peruviano sedabantur. Hinc scripsit:* An tempore vernali diversæ febres intermittentes febribus acutis sæpe junguntur, atque eas turbant? Lib. citat. mens. Mart. *Ibidem* mense Aprili *narrat, febres acutas die decima quarta in intermittentem quotidianam, aut tertianam desinentes, a se visas. Probabile est intermittentes cum Synocho putri compositas tunc fuisse, qua absoluta, intermittentes perspicuæ, & solitariæ postea prosequerentur*. CL. MARTINUS GHISIUS Medicus Cremonensis

in

in proprio filiolo, qui ex angina ulcerosa epidemica laborabat, febrem acutam symptomaticam, sive febrem continuam anginosam cum tertiana subintrante, quam cortice peruviano sustulit, complicatam observavit. (*Lettere Medic. Lett. 2. p. 8. Cremon. 1759.*)

*** GALENUS (De different. febr. lib. 1. cap. 10.) *mulieris meminit, quæ* hectica marasmode *cum* quotidiana putrida *conjuncta laborabat. In* comment. *ad hunc locum* MONTIUS *docet, posse hecticam permisceri cum febre cholerica, cum phlegmatica, cum melancholica, & cum sanguinea, sive Synocho; quemadmodum hæ ipsæ permisceri inter se possunt, & revera interdum permiscentur. Ibidem* GALENUS *tradit signa, quibus dignoscantur hujusmodi complicationes. Nec solum hectica cum putridis, verum cum ephemeris ipsis complicata interdum occurrere dicitur.* Ibid. l. c. p. 385.

SEMITERTIANA, SIVE HEMITRITÆUS.

§. DVI.

Celebre apud Scriptores, & frequens est illud *compositarum* genus, quod Græci *Hemitritæum*, nostri *Semitertianam* vocant. Hoc nomine comprehenditur febris continua, quæ, etsi tertianæ intermittentis, aut remittentis naturam, & morem redoleat, ab utraque tamen differt, quod dimidiam tantum levaminis, & remissionis partem præ illis experiatur. Descriptiones vero ejus adeo variant, ut modo necesse sit singulis adjicere auctoris nomen, quo a reliquis opportune distinguantur. GALENUS (*a*) duas peculiares notas, sive proprietates vero *Hemitritæo* assignat, ut nimirum febris *continua* sit, & simul *horrifica*. Si careat alterutra conditione, negat, *semitertianam* dici posse. Non ergo ex ejus sententia duæ intermittentes, quotidiana nempe, & tertiana una complicatæ, semitertianam efficient, quia *continua* sit, oportet; neque ex duabus con- *Galeni hæmitritæus qualis.*

tinui; confici, & constare poterit, quia tunc *horrifica* esse nequit. Sed jam ad varias hemitritæi species describendas progrediamur.

§. DVII.

Variæ hemitritæi species.

Ut igitur hemitritæus suis non careat proprietatibus, componi debet ex tertiana, & quotidiana, altera continua; intermittente altera; & præcipue ex tertiana intermittente, & quotidiana continua; aut etiam ex quotidiana intermittente, & tertiana continua, sic ut alternis, sive imparibus diebus binæ fiant accessiones, vel una eædem concurrant, & confundantur: paribus vero unica dumtaxat, sed sine ulla continuitatis intermissione. Prior *semitertiana* GALENI dici solet; posterior illa esse videtur, quæ a RIVERIO secundo loco describitur, quæque a TORTIO etiam in *semitertianarum* numerum cooptatur. A cl. viris SWIETENIO, atque HAENIO binæ aliæ species hemitritæi memorantur; quarum una fit ex tertiana accessiones adeo protractas habente, ut nullam, aut sane exiguam relinquant integritatem. Hæc *Hemitritæus* CELSI esse dicitur. Qui CELSI auctoritatem sequuntur, ad hanc febrem referunt tam ardentem periodicam, quam tertianam duplicem ex productis accessionibus, sive circuitibus continuam factam; de quibus alibi rectius a nobis dictum est. Altera vero conflatur ex febre *continua acuta*, & *tertiana intermittenti* commixtis. Hanc admittere videtur SENNERTUS, quando non absurdum existimat eas quoque febres appellare *semitertianas*, quæ sua natura sunt tertianæ intermittentes, sed cum inflammatione alicujus visceris conjunctæ, a qua inflammatione febris continua symptomatica excitetur, sic ut ex utriusque mixtione quoddam *hemitritæi*,

Celsi semitertiana.

sive

sive *semitertianæ* genus exsurgat. Nec desunt qui *semitertianam* eam quoque febrim esse dicant, quæ sæpius, aut pluries intra Nychthemerum horrore, & frigore exacerbatur, nullum accessionum ordinem servans: ex quo ab aliis etiam *horrifica* nuncupatur.

§. DVIII.

Quod spectat ad CELSI *semitertianam*, ejusque affines modo memoratas; ea vel ad tertianas *extensas*, & *spurias*, vel ad *subintrantes*; aut *subcontinuas* TORTII; vel ad *Tritæophyas* referenda est, neque hic locum mereri videtur. Neque huc pertinet fortasse illa SENNERTI; quæ ex continua symptomatica ab inflammatione alicujus visceris, & ex intermittente coalescit; nam ad *comitatas perniciosas* TORTII revocanda plerumque est. Quæ vero horrore pluries in die redeunte exacerbantur, rectius ad *Symptomaticas*, inflammatorias, hystericas, scorbuticas, suppuratorias, ulcerosasque, vel ad *gastricas acutas*, putridas malignasque ablegantur, in quibus ab acribus humoribus, aut malignis, putridisque halitibus sensibiles, irritabilesque partes affectæ, & vellicatæ horrores illos spasticos exsuscitant. Reliquum igitur est, ut vere, & proprie *Hemitritæus* sit ea febris, quæ ex tertiana intermittente cum quotidiana continua, aut ex quotidiana intermittente cum tertiana continua componitur. *Celsi hemitritæus non est hujus loci.*

§. DIX.

Hemitritæus legitimus & illegitimus.

Legitimum, & verum, sive exquisitum hemitritæum vocant, in quo tertianæ, & quotidianæ æqualis ratio est; nothum, sive illegitimum, in quo Symptomata tertianæ, aut quotidianæ manifestiora se produnt. Hinc hemitritæus illegitimus duplex est, prout vel tertiana quotidianam, vel quotidiana tertianam gravitate, & magnitudine exsuperat. Si tertiana prævaleat, tota febris horridior est, & quandoque rigorem sibi etiam adsciscit. Tum quoque magis æstuat, & fervet, biliosique aliquid aut vomitu, aut alvi fluxu, aut sudoribus excernit. Si quotidiana vero tertianam excedat, & superet; frigus intensius extremas afficit partes; rariores, minoresque horrores incidunt; pulsus non valde efferuntur; accessio lentius increscit, atque ad statum tardius pertingit, nec admodum magna siti, nec ingenti calore molesta esse solet. Alii *legitimum hemitritæum* dicunt esse acutum, & brevem; diuturnum & lentum alterum, sive *nothum*. Prior a SCHENCHKIO *hemitritæus major*, posterior *minor* appellatur. Ad hoc febris genus revocanda est *Amphimerina hemetritæus* SAUVAGESII (*spec.* 7.), itemque *Amphimerina pseudohemitritæus* ejusdem (*spec.* 8.) nec non *Tetartophya semitertiana* SAUVAGESII (*spec.* 5.), utpote febres compositæ, & complicatæ, perperam Amphemerinis, & Tetartophyis adnumeratæ.

Illegitimus duplex.

Hemitritæus major, & minor.

§. DX.

Semitertianæ Swietenii.

Si quis velit etiam cum SWIETENIO, HAENIOQUE *semitertianæ*, sive *hemitritæi* nomine appellare eam febrem, quæ ex continua continenti acuta, uti

uti Synocho ſimplici, aut putri, & tertiana intermittenti copulatis conſurgit, non ſane quidquam repugnavero, dummodo ille cogitet, concedatque hanc ſuam ſemitertianam vero hemitritæo GALENI non parum differre. Nam in vero hemitritæo non modo continuitas febris & horrifica natura attendenda eſt; verum etiam alternis diebus duplex acceſſio, unica vero intermediis, requiritur. Diagnoſis ex dictis facile patet. Quod ad prognoſim attinet, omnis ſemitertiana periculoſa eſt tam ratione continuitatis, & complicationis, quam ratione ſymptomatum, aut malignitatis, aut interiorum partium inflammationis, in quam ſæpe ipſa terminatur. Curatio vero omnis petenda eſt ex iis, quæ de curatione febrium intermittentium, & continuarum remittentium alibi uberrime tradita, & præcepta fuerunt. *Diagnosis. Prognosis.*

PROPORTIONATA EX SYNOCHO ET INTERMITTENTI.

§. DXI.

Non ſemel, cum de Quotidianis, & Tertianis continuis ſupra ageremus, a nobis animadverſum fuit, ſæpe earum nonnullas, etſi a principio continuas, progreſſu deinde, & ſenſim in intermittentes commutari; idque interdum fieri, quod febris compoſita, ſive proportionata eſſet, id eſt, ex continua, & ex intermittente junctis coalita. Priore enim deſinente, aut ſoluta, quid mirum, ſi altera ſuos circuitus manifeſtius obeat, veramque ſe intermittentem oſtendat? Hoc in primis ſæpiſſime accidit, cum febres intermittentes, ut alias docuimus, epidemice pervagantur, vel ſaltem morbum prædominantem, & ſtationarium efficiunt. *Quando hæc frequentior?*

Nam tum omnes fere morbi aliquid similitudinis cum intermittentibus habent, vel quæcunque etiam aliæ febres sporadicæ, aut intercurrentes cum intermittentibus ipsis complicantur. Sed nunquam id frequentius Clinicis occurrit, quam in vernalibus, atque æstivis febribus, aut autumnalibus citius solito, nempe mense Julio (a) ingruentibus; quod pluries variis in regionibus, diversisque temporibus egomet ipse observavi; nec puto quemquam ex clinicis esse posse, qui illud aliquando non observaverit.

(a) SVVIETENUS in Boerhav. §. 727.

§. DXII.

Descriptio. Febris autem ista jam ab initio continua est; incipitque a levi frigore, aut horrore, deinde invalescit, & cum symptomatibus ferme iisdem, quibus stipatur synochus simplex, aut putris, progreditur, continentis plerumque in modum, nisi quod aut quotidie, aut alternis diebus aliquanto ingravescat vel vesperi, vel mane, & post aliquot horas mitescens, sudore aut madore exiguo oborto, ad solitum gradum, & tenorem, qui continentium proprius est, redeat. Sæpe tamen primis diebus nulla hujusmodi incrementi, aut decrementi indicia, satis manifesta, aut distincta exhibet, nec ullo unquam aut frigore, aut horrore exacerbatur, sed vehemens & assidua tenet, donec exacto quatuor, vel septem ut plurimum dierum spatio, vel, quod summum est, undecim, vel quatuordecim dierum curriculo, paullatim continuitate illa uniformi deperdita, remittat primum periodice, deinde etiam desinat in quotidianam, aut tertianam intermittentem, quæ modo cum frigore aut horrore, modo

do prorsus sine his suas accessiones repetat, statisque horis sudore, aut urina sedimentosa, aut alvi fluxu, aut omnibus istis evacuationibus supervenientibus sensim solvatur, & decedat.

§. DXIII.

Videtur ergo tum solum in intermittentem desinere, cum synochus sive simplex, sive putris, cum qua complicatur, sanguinis missionibus; alvi expiatione, diæta, quiete, & diluentibus discussa fuerit. Quando vero nec frigus, nec horror accessiones antecedit, nec eas præmonstrat; illud saltem evenit, quod ingruente paroxismo sitire intensius æger soleat, de gravitate, & pondere circa epigastrium, & pectus conqueri; anxietatibus premi, dorsi, & artuum dolore quasi contundi, nausea; aut vomitu corripi, irrequietus esse, agrypnia cruciari; procedente vero ad augmentum febre, & his symptomatibus aliquantum remittentibus succedat atrox cephalalgia, urens calor, faciei rubor, atque interdum delirium; quæ tamen, inclinata accessione, ut dixi, evanescunt; laxatur cutis; mollescit, sudor erumpit, urinæ crassæ, aut croceæ prodeunt, mens resipiscit, & quies, aut somnus aliquis obrepit. *Signa diagnostica, ubi frigus deest.*

§. DXIV.

§. DXIV.

Quomodo differat a subcontinuis, a subintrantibus & hemitritæis.

Attenta horum consideratio, nota synochorum, & intermittentium febrium phænomena, constitutio epidemica, anni tempus, aliaque hujusmodi pluries alibi explicata ad diagnosim facile ducunt. Distinguitur a *subcontinua* TORTII, quod ab initio nullo modo intermiserit, nec ab intermittente in continuam migraverit: a *subintrante* vero, quod ejus continuitas primis saltem diebus magis uniformis sit, neque ullo frigore, aut horrore, qui in subintrantibus deficere non solet, ingravescat. Iisdem propemodum de caussis differt etiam a vera *semitertiana*. Plerumque periculi expers est, si rite curetur; neglecta, aut male curata in inflammatoriam alicujus visceris, in ardentem, in malignam, perniciosamque degenerat.

Curatio.

§. DXV.

S. missio & purgatio.

Ab initio sanguis mittatur, etiam iterato pro gradus, & symptomatum gravitate, atque ea omnia administrentur, quæ usui esse in Synocho simplici, & putri supra indicavimus. Si saburra biliosa, aut gastrica suis signis se prodat, hæc expurganda, simul ac febris impetus aliquantum resederit, medicamento eccoprotico, & refrigerante. Interdum etiam emetico locus esse potest, in primis biliosa colluvie primas vias infestante, aut tempestate anni, & regione, aut caussis remotis illud exigentibus. Quando jam ad intermissionem pervenerit; quid tum facto opus sit, non attinet di-

cere,

cere, postquam præcipue de Intermittentium curatione tam generatim, quam speciatim multis verbis pertractaverim. Summum præsidium cuique erit peruvianus cortex, qui etiam, ubi febris nondum vere intermittens evaserit, sed continua remittens duntaxat facta sit, ut *subintrantis*, aut *communicantis*, ut vocant, aut *coalternæ* speciem referat, quamquam sine frigore, aut horrore exacerbetur, certissime eam debellare poterit; dummodo reliquas intermittentium notas, & proprietates acquisiverit.

§. DXVI.

Interdum evenit, ut febris proportionata diutius trahatur, quin ad intermissionem pertingat, aut accessionibus irregularibus, atque anomalis continuitatem suam instauret, ita ut nullum ad typum adstringatur. Tunc regularem reddi, atque ad intermittentis manifestæ naturam reduci posse, non desperant PRINGLIUS (*a*), & BUCHANIUS (*b*), ni sanguinis missio, aut alvi purgatio id jam præstiterit, datis pluries in die salibus mediis, aut emetico dato, iteratove. Ille hunc in finem bis in die mixturam RIVERII, quæ salis absynthii habeat scrupulum, succi limonum semunciam, & sacchari albi drachmam, propinandam jubet, aut ejus loco, quarta, vel sexta quaque hora, haurienda cochlearia quatuor ex alia simili mixtura, quæ est ejusmodi. ℞. *Sal absynthii drachmam. Solv. in aqu. font. unciis decem, & instill. spirit. vitriol. q. s. ad saturat. deind. add. aquæ cinnam. spirituos. sequiunciam, syrup. cortic. aurant. unciam.* Ac si, remittente accessione, sudores deficiant, aut parcius, quam opus est, erumpant, eos promovere annititur spiritus Mindereri uncia, in duas, aut tres partes

Quando non intermittit.

Quæ intermissionem accelerant.

tes

tes tributa, & potui addita. Alter vero, videlicet BUCHANIUS, vomitum ciet quindecim, aut viginti Ipecacuanhæ granis, aut tartaro emetico magna aquæ vi diluto, & parvis haustibus præbito, donec votis respondeat.

(*a*) Malattie delle Armate P. 3. c. 4.
(*b*) Medecin. Domestiq. T. 2. chap. XI. p. 215.

§. DXVII.

Quæ febres huc spectant.

Hujusce generis videntur fuisse febres illæ continuæ remittentes: quas cortice peruviano sanabiles literis prodidit MORTONUS (*a*); itemque illæ malignæ, & perniciosæ, quarum meminit LAPIUS, tamquam aeris, & ruris romani (*b*) propriarum; atque eidem remedio obtemperantium. Neque ab his valde differentem crediderim *febrim biliosam*, sive *remittentem* PRINGLII de qua doctissime ipse scripsit (*c*), sicuti etiam illam alteram, quam *remittentem* vocavit BUCHANIUS (*d*), febrem scilicet multiplicis naturæ, & modo *regularem*, modo *irregularem*, sæpe *biliosæ*, aut *nervosæ*, aut *putridæ* speciem referentem; & facile in *inflammatoriam*, aut *malignam* mutabilem; si tamen hoc titulo cl. auctor multa, & varia febrium genera, ut suspicior, in unum non congesserit, simulque consarcinaverit. Possem equidem plures alias febres huc spectantes ex Scriptoribus commemorare, si res ipsa postularet, aut adducta exempla non sufficere viderentur. At, cum neutrum ex his appareat; tempus jam est, ut, illis præteritis, neglectisque, non modo compositarum febrium, sed ceterarum etiam universa tractatio hic finem faciat. Illud unum optandum remanet, ut studium, laboremque nostrum, quo omnia illa collegimus, excussimus, di-

digessimus & disposuimus, par quoque fructus, isque utinam uberrimus, consequatur discipulorum. Utcunque tamen evenerit, ausui tamen, & consili rationi non deerit sua laus. De morbis demum exanthematicis febrilibus, qui proxime veniunt, dicam in volumine sequenti.

(*a*) De febr. exercit. 2.

(*b*) Ragionamento contro la volg. opinion. di non poter venir a Roma nella state pag. 13. 45. 47. Roma 1749.

(*c*) L. c. (*d*) L. c.

APPEN-

APPENDIX

Ad febres remittentes, quæ modo quotidianæ, modo tertianæ typum ſervant (*).

FEBRIS COLLIQUATIVA PRIMARIA, SIVE ESSENTIALIS.

§. DXVIII.

Quid colliquatio, & febris colliquativa?

SI quando corpus nimiis alvi, urinæ, ſudoriſve evacuationibus extenuatur, atque emaceſcit, *colliquari* tunc illud dicitur, *febris* vero, ſi qua eſt, unaque concurrit, *colliquativa*, ſive *colliquans*. Corpus autem ſic colliqueſcit, quod ſanguis, & reliqui humores nimium ſoluti, & propemodum corrupti ſub varia evacuationum ſpecie undique effluunt. Id communiter a principio quodam heterogeneo, acri, fundente, alcalino, ſeptico, ſive putrefaciente fieri creditur: Sed non ſemper ab ejuſmodi cauſſa liquationis genus iſtud originem ducit: Interdum enim ſatis eſt, humores ſpontanea degeneratione ſic immutari, ut naturalem craſim, cohærendique vim amittat, rareſcant, & disjecta elementorum mixtione fere corrumpantur; & ſolidas ſimul partes, in primis organa ſecretionibus, excretionibuſque dicata laxati, diduci, & præter naturæ morem hiare, ut quidquid appellit, qua data porta, ruat.

Quot modis liquari corpus possit.

(*) §. *CCCCXXXVI.*

§. DXIX.

§. DXIX.

Plerumque ad liquescendum, effluendumque omnia parata esse solent in morbis lentis, & diuturnis, potissimumque in iis, qui pthisim, tabemque subsequuntur. Interdum etiam in liquationem quam maxime inclinant morbi acuti præsertim maligni, ardentes, aut putridi, ut passim, pluriesque adnotavimus. Speciatim vero traditum, animadversumque a nobis est, liquationem istam non raro in *Febre gastrica acuta* (a) deprehendi, quandoque *Tritæophyis biliosis*, sive *Tertianis continuis* (*b*), multoque frequentius *Causis* tam continentibus (*c*). quam periodicis (*d*) ipsam accedere; idque tum cognosci *ex supervenientibus die quarta crudis, liquidis, sinceris, spumosis, fœtidis, pinguibus, biliosisque dejectionibus nihil conferentibus, nec judicantibus; circa vero septimam urinis copiosioribus, in quibus liquata pinguedo supernatat, & demum ex subita totius corporis macie*. Verum, quoniam hæc liquationum genera aliis morbis, aut febribus superveniunt, aut, ut rectius dicam, ab eisdem quodammodo profluunt, secundaria omnino a nobis habentur, ac proinde uti morbi symptoma, aut symptoma symptomatis consideranda videntur, nec peculiarem tractationem requirunt.

Quinam morbi huic colliquationi obnoxii?

Signa liquationis.

Liquationes secundariæ.

(*a*) §. *CCCCXXVI.* (*b*) §. *CCCCXXI.*
(*c*) §. *CCLXII.* (*d*) §. *CCCCXXII.*

§. DXX.

§. DXX.

Febres colliquativæ primariæ.

At præter hasce colliquationes, febresque colliquativas secundarias, quas modo (§. DXIX.) innui, dantur etiam primariæ, sive essentiales, quæ nimirum nec ab aliis morbis, nec a febre ulla degenerata proficiscuntur. Tales quippe vel ab initio se se offerunt Clinicis inter medendum, quamvis non ita facile primis saltem diebus internoscantur, & sæpe a multis cum secundariis, aut congeneribus, affinibusque febribus confundi soleant. Has igitur non modo Neoterici, verum Antiquiores etiam observarunt, & *colliquativis febribus* nomen indiderunt, ut apud QUESNÆUM (*a*); JO RAYMUND. FORTIS (*b*), MICHAELEM ETTMULLERUM (*c*), aliosque videre est. Speciem quandam ego quidem *febris colliquativæ* pluries offendi, quæ vere ad hoc genus (*) spectat, alvi fluxu speciatim comitatam, cujus caussa pro gastrica, quæ pariter cum alvi plerumque fluxu conjungitur, facile sumi solet, eoque magis, quod ipsa quoque, uti *gastrica*, continua remittens sit, quotidianæ modo, modo tertianæ periodum tenens. Attamen differt a gastrica, quod manifesta cacochyliæ signa non habeat; lingua non fœdetur, neque os amarescat; neque vomituritio, aut vomitus ægrum ita exerceat, ut in gastrica, in qua fomes febrilis primas vias occupat, nec sanguinem subit, nisi secundario: cum contra in colliquativa sanguini, reliquisque humoribus primario insidet, nec ad primas vias, sive intestina fertur, nisi secundario. Utramque enim caussa colliquans, & corrumpens gignit, ut videtur,

Sæpe cum gastricis confunduntur.

Qua ratione differant.

tur, sed diverso in loco sita, diversoque modo agens.

(*a*) *Febris colliquativa putrefaciens* QUESNÆI, *Des Fievr. Tom.* 2. *p.* 391.

(*b*) *Febris colliquativa* JO. RAYM. FORTIS, *de febrib.* & ETTMULLERI, *oper. T.* 2. *P. I. p.* 337. *Febrilis Tropica* VETERUM, *Quesnæus l. c.*

(*) In prima hujus Libri editione sciens, volensque omisi de febre colliquativa hac verba facere, quamquam in academicis prælectionibus eam explicare consuevissem. Timui enim, ne quis rem supervacuam putaret, postquam de colliquatione humorum, & de febribus colliquativis pluribus in locis quodammodo jam actum esset, nec prætermissum, ubi de gastrica febre sermonem habui, non omnem alvi fluxum, qui eam persæpe comitatur, a gastrica colluvie, sed interdum ab humorum pravorum e toto habitu ad intestina confluxu (§. CCCLXXIV.) pendere. Sed, re melius perpensa, satius consultiusque duxi in hac altera editione peculiare de ea caput adjicere, ut quidquid attentior morborum observatio in medici commodum, eruditionemque protulit, a nemine desideretur.

§. DXXI.

Non solum sedes sed effectibus etiam differunt.

Insuper non solum discrepant gastrica, & colliquativa inter se morbidi fomitis sede, verum etiam effectibus, & curationis modo. Nam etsi in ambabus liquidæ dejectiones non absint, nec supprimi sine nocumento queant; hoc tamen interest discrimen, quod gastrica alvi ductionem & postulat, & bene sustinet, atque inde mitescit, minuitur, & brevi judicatur; in colliquativa vero alvum ducentia, nisi quam lenissima fuerint, & cautissime adhibita, plurimum nocent, morbum nec minuunt, nec breviorem reddunt; imo vires, & corpus inducto immodico, profusoque fluxu exhauriunt. In

illa quippe sordes, quæ in intestinis stagnantes, ac putrescentes morbum faciunt, utiliter, & tuto purgatione egeruntur; sicque febris, subtracto fomite, minuatur necesse est: in hac contra quidquid sanguinis, reliquorumque humorum corrumpitur, & colliquatur, paullatim quidem magna ex parte in alvum descendit; debetque utique, ut noxium, & vitiatum expelli; sed non ideo caussa colliquans & corrumpens, quæ in venis est, febremque efficit, quidquam decrescit, aut emendatur, nec quidquam de ejus gravitate, & duratione demitur: nisi postquam colliquatio finem attigerit; id quod sensim, & longo tantum spatio natura assequitur. Quod si in hac summa ad colliquescendum, putrescendumque humorum proclivitate purgantia improvide, inconsultoque dentur, ita dissolutionem augent, humoresque ex alvo immodice exprimunt, ut evacuationes inde natuæ vix comprimi, continerique possint.

§. DXXII.

§. DXXII.

Describitur febris colliquativa prout Clinicis se exhibet.

Præmonſtrata utriuſque febris differentia, reliquum eſt, ut colliquativam, qualem ut plurimum ſe Clinicis oſtendit, per ſuas notas deſcribam. Dixi ſupra, eam eſſe continuam remittentem, quotidianæ, aut tertianæ continuæ ordinem ſervantem: Nunc addo, interdum, ſed raro, ardentis ſymptomata ſibi aſſumere, & ſua natura in longum trahi; hincque *tropicam* a Veteribus appellatam fuiſſe: quo maxime a gaſtrica iterum diſtinguitur, quæ breviori tempore ſolet finiri. Initio febris colliquativa hæc ut plurimum non valde acuta eſt nec vehemens, & paullatim, morbo progrediente, quando ſimplex, pura, & benigna eſt, mitior, & tolerabilior adhuc evadit. Pulſus in ea molles, crebri, & debiles plerumque inveniuntur. Fereque alvi fluxus cum ea jungitur, tenuis, fœtidus, crudus, non admodum variegatus; pinguis, ſmegmatis ſoluti ſæpe ſimilis, concrementa quædam, minuta, albicantia, ſevi inderati inſtar, aut ſabuli craſſioris ſpecie ad fundum vaſis deponens, ſed ſine ſignis, ut paullo ante admonui, manifeſtæ cacochyliæ primarum viarum. Præter alvi fluxum, quæ ſolemnior, frequentiorque evacuatio mihi ſemper viſa eſt, non deſunt plerumque ſudores aſſidui, viſcidi, pinguiuſculi, fœtidi, aliæque diſſolutionis notæ. Minimum vapor olidus, fœtenſque e corpore emanat. Vires pro evacuationum frequentia, ac ratione magis, magiſque infirmantur. Ad urinas vero quod attinet, hæ primis ſtatim diebus nec valde ſaturæ ſunt, nec confuſæ, nec turbidæ; ſed nubeculam quamdam plerumque præ ſe ferunt, aut enæorema exhibent rarum, divulſum, ſuſpenſumque, aut pellicula pingui in ſummitate operiuntur.

Pulsus.

Alvi fluxus.

Sudores.

Vapor olidus.

Vires.

tur. Sensim deinde saturatiores fiunt, ex rubro obscuræ, & confusæ, sedimentumque demittunt ejusdem coloris, vix cohærens, & inæquale, quod demum furfuri, aut farinæ simile evadit, aut in mucosum, & viscidum, variumque colore permutatur. Id sæpe non totum matulæ fundum petit, sed partim ejus lateribus adhærescit, partim urinæ ipsi intermiscetur, ejusque pelluciditatem obscurat, & tollit. Cum primum tamen urinæ redduntur, utplurimum claræ, & perspicuæ sunt; paullo post vero, simul ac refrixerint, intime perturbantur, quia succos cohærere aptos frigus cogit, & condensat. Subinde iterum clarescunt, tenues, crudæque factæ, deinde iterum turbidæ, & confusæ redeunt; sicque varias vices toto morbi cursu subeunt. Interdum nihil horum accidit. Tanta quandoque est humorum attenuatio, ac solutio, ut cum urinis nihil communicetur, quod frigore accedente lentescere, & compingi iterum possit.

§. DXXIII.

§. DXXIII.

Tanti vero urinarum inſpectio facienda hic eſt, ut nihil certius, evidentiuſqne colliquationem præſentem, aut abſolutam, & ad ſuum terminum perductam ſignificet. Nunquam enim ſanis revera ſimile ſe oſtendunt, niſi colliquatione omnino finita; ita ut earum variatio, & frequens viciſſitudo certiſſimum indicium porrigat, morbum nondum ex toto deſiiſſe, etiamſi alvi fluxus, ſudoreſque penitus ſubſtiterint, & febris prorſus conquieviſſe videatur. Non nunquam enim, præſertim quando morbus diu jam excucurrerit, febris ceſſat, quanquam colliquatio, & corruptio humorum ex toto nondum finem attigerit. Tunc, quoniam febris abeſt, & virium languor ſui rationem expoſcit, ſæpe maturius, quam decet largior cibus conceditur; ſed male ægri rebus conſulitur, nam præpropera ejuſmodi cura febris illico reviviſcit. Igitur urinarum, & fœcum alvinarum naturalis & conſtans conſtitutio, atque integritas expectanda eſt, ex qua ſola certo noſcitur, omnem liquationem extinctam, finitamque eſſe. Si contra in his aliquid præter naturam adhuc ſupereſt, ſi excrementa liquida, aut mollia prodeunt, ſi urinæ quodammodo turbantur, ſi malus odor inde exhalat; liquationem adhucdum proſerpere, non dubitaveris.

Urina certiſſimum colliquationis ſignum.

Interdum ceſſante febre non ceſſat colliquatio.

Qua ratione id cognoſcatur.

§. DXXIV.

Morbi duratio.

Longum esse morbum, præmonui. Enimvero ad triginta, aut quadraginta, imo ad sexaginta dies, & ultra sæpenumero protrahitur, sic ut frequentius ad *acutos ex decidentia*, quod ajunt, pertineat, quam ad acutos simpliciter. Quibusdam visa est febris ista ad plures menses extendi. Sed tunc e chronicarum, lentarumque genere fuisse dicenda est. QUESNÆUS narrat, se eam vidisse adeo diutinam, ac contumacem, ut ægrum non reliquerit, nisi post sex menses exactos; quem demum macie prope confectum lacte asinino restituit. Nec solum continuæ remittentes, verum etiam intermittentes febres ipsæ colliquativarum effecta edere, imo colliquativæ interdum esse possunt. In quibusdam febrium intermittentium constitutionibus, præsertim perniciosarum non raro evenit, ut iis correpti intra breve temporis intervallum ad summam maciem pervenerint. Id quidem fieri nequit, nisi soluta per vim fermenti febrilis universa pinguedine. Idem QUESNÆUS modo memoratus tertianæ meminit intermittentis colliquativæ, quæ tres menses perduravit. In hac certe colliquationis ratio mitior, & lentior fuisse videtur, quam in perniciosis a me observata, in quibus ægri post aliquot accessiones sic extenuabantur, ut e febre per corticem domita convalescentes sceleti potius, quam hominis formam, effigiemque referrent.

Præter continuas febres colliquativas, dantur etiam intermittentes tales.

§. DXXV.

§. DXXV.

Hactenus colliquativam febrem benignam exposui, nimirum nervorum affectionibus, ac spasmis carentem; quo a maligna distinguendam QUESNÆUS autumat. Is enim etiam malignam ponit, dicitque eam esse, quæ caput, nervosque afficit; functiones animales potissimum lædit; spasmos inducit, indeque lethales gangrænas, aut sphacelos parit; aut parvo humore alicubi deposito partes, in quas ipse procubuit, sensu, ac vita repente exuit. Nec desunt in hac specie subsultus tendinum, motus convulsivi membrorum, inæquales pulsuum micatus, atque inordinati capitis, & pectoris dolores spastici, quos demum excipit mors. Pro varia vero acrimoniæ colliquantis vi, & pro vario colliquationis gradu effecta etiam plus minus variari dicuntur, ita ut non modo humores, verum etiam solidæ ipsæ partes liquentur. In utraque vero, videlicet tam benigna, quam maligna colliquativa hujusmodi febre videtur una, eademque caussa, gradu solum, & pravitate differens. Cl. Vir paullo ante laudatus, qui peculiari capite eam commentatus est, eo adducitur, ut putet, unum aliquem ex humoribus putrefieri, & dissolvi, qui fermenti in modum se se paullatim diffundit, & successive de uno in alios proserpens, prout eos ad putrescendum procliviores reperit, contaminat, corrumpit, liquatque, donec finem colliquationis faciat recentium succorum accessio acescensque natura: quamquam non adeo planum est intellectu, quo modo humor aliquis seorsum corrumpi, colliquarique possit, reliquis intactis. Fortasse vero similius est, sanguinem ipsum late sumptum non omnem, neque universum, sed in aliqua tantum ejus

Descripta benigna hactenus.

Nunc de maligna.

In utraque una caussa, tantum differens. Opinio Quesnæi.

Fortasse adeps primum vitiatur.

parte

parte vitiari, corrumpi, dissolvique, idque lente; & successive fieri, donec omnis humor eamdem vicem subierit; excretus paullatim, & paullatim novo succo, sive chylo refectus sit. Quod si peculiaris aliquis humor accusandus unquam videatur, non alius æquiore jure accusari posse videtur, quam oleosus ille, atque inflammabilis, cui adeps, sive pinguedo nomen est. Is enim stagnatione, & mora, aut spontanea degeneratione, aut quacunque alia ex caussa accedente depravari, rancescere, paullatim corrumpi, & liquari potest, & reliquos humores sic pervertere, ut non modo febrim cieat, verum evacuationes quasque, & præ ceteris copiam bilis hepaticæ, & cysticæ adaugeat, & corpus universum emungat, nec prius œconomiam animalem pessumdare desistat, quam totus excretus fuerit: quemadmodum macies summa, & cita insequens, dejectiones fœtidæ, & pingues; urinæ oleosæ, sudoresque olidi, & crassi, quibus febris comitatur, satis ostendere videntur.

CURATIO.

§. DXXVI.

In benignæ colliquantis febris (§. DXXV.) curatione duo maxime obſervanda ſunt, nempe ut quidquid quotidie corrumpitur, naturæque alienum fit, e corpore excernatur, ne retentum cauſſam morbi, liquationemque intendat, & fomitis corrumpentis, liquantiſque acrimonia corrigatur. Primæ indicationi in primis ſatisfaciunt ea, quæ pravos humores ad inteſtina delatos cito, & blandiſſime educunt, uti ſunt ſerum lactis leviter tamarindis incoctum, aut aliud leviſſimum eccoproticum opportune, & quotidie propinatum, ſed præ ceteris crebri, & mites clyſteres; alteri vero diluentia, aceſcentia, acida, ſubauſtera, farinoſa, & involventia. Prudenti manu modo hoc, modo illud auxilii genus adhiberi debet, quouſque tota ſanguinis labes elota ſit. Nam ad rem maxime ſcripſit GORTERIUS: *Corrupti humores emendari nequeunt, neque omnes ſimul ejici; retenti in deteriorem corruptelam abeunt. Quare moderata evacuatio eſt facienda per conveniens organum, dum antiſepticis ulterior progreſſus prohibetur.* Quæ vero hac facultate prædita ſint, quæque huc opportuna eſſe queant, non eſt, ut pluribus verbis explicetur, cum de his alibi jam ſatis, ſuperque actum ſit.

Indicationes in benigna.

Quibus ut satisfiat?

§. DXXVII.

In maligna cur majus periculum. In maligna vero specie; cum liquatio non solum liquidis, verum etiam solidis partibus vim inferat, majus periculum, imo certum fere exitium impendet. Pro varia autem partium solidarum passione varii quoque gradus morbi, & periculi consequuntur, ita ut non defuerint, qui eam talia sibi assumere posse epiphænomena crediderint, quibus non modo malignæ febris, verum etiam pestilentis, & quidem ferocissimæ formam, & speciem indueret. *Curatio fere eadem.* Quod ad ejus curationem, hæc fere perficitur iis, quibus benignam curandam tradidimus; hoc solo discrimine; quod antisepticis acidis magis opus sit, cautiusque leniri alvus debeat. Periculum enim majus est, ne evacuationes levi negotio enormes excitentur, vitalemque vim omnem extinguant. *Spasmis quo modo occurrendum.* Nervorum distentionibus, spasmisque iis occurrendum est, quæ anodyna simul, & subacida facultate pollent, cujusmodi sunt sal volatile succini, ejusque spiritus, sal sedativum HOMBERGII, sal volatile cornu cervi aceto saturatum, liquor anodynus mineralis HOFFMANNI, liquor cornu cervi succinatus, sed cum prædominio acidi; & similia. *Quando cardiaca anodynis addenda.* Quod si spasmi vitales actiones inhibeant, ægrumque prosternant, anodinis, antispasmodicisque recensitis adjicere oportet cardiaca, quæ opium recipiunt, uti laudanum liquidum, theriaca, diascordium, mitridatium, & alia hujus generis. Neque tunc camphora aliena erit, maxime aceto soluta. *Enematum usus continuandus.* Interea non omittenda sunt blanda enemata; quæ excrementa ex alvo leniter auferant. *Dubitatio de vesicantibus.* Dubitari potest, an vesicantia locum hic habeant ob timorem, ne dissolutionis humorum augendæ faveant. Quia vero extrorsum vim morbi deletricem

cem avocare possunt; non omitti prorsus debent; in primis ubi & vitalis facultas languet, & stupor, & sopor tenet, & vires omnes deficiunt. In casu magis dubio epispastica sine cantharidibus tutiora erunt. Antisepticis supra laudatis adnumeranda quoque sunt corticis peruviani decoctum vitrioli spiritu acidulatum; & dilutum saturatius radicis Arnicæ; quod a COLLINIO, STOLLIO, aliisque medicis Vindobonensibus summopere excellere asseritur. Sanguinis missio, ut patet, locum non habet generatim; & si quando admittenda sit, id protinus ab initio tantum erit; & cum vehementissima febris motu, & calore acrimoniam intendere, atque exaltare magis possit. Alimenta sint jufcula oryzæ, avenæ, hordei, horumque cremores, gelatinæ vituli acido citri conditæ, emulsa seminum melonum, amygdalarumque dulcium, poma aurantia, fructus acidiusculi, pruna, fraga, cerasa, pyra cocta, & similia. Potui vero aqua frigida, & in majore humorum liquatione, & solidorum laxitate, & atonia etiam nivata dari poterit. Aer cubiculi sæpe renovetur, & ad frigidum inclinet; cautione tamen adhibita, ne evacuationes intempestivius cohibitæ metastases ad interiora lethales pariant.

Epispastica tutiora. Alia antiseptica.

Sanguinis missio ubi conveniat.

Alimenta.

Potus. Aer qualis.

Cautio.

FINIS VOLUMINIS II.

